

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

Архив в три части на преславната провинция България

*именуема на непорочното зачатие на блажена
Дева Мария,
на братята минорити, спазващи правилото
на светия наш отец Франциск,
събран
от различни достоверни автори
за
бъдещо възпоменание,
със съгласието
на предостопочтения отец Франциск Суботин,
бивш дефинитор,
лектор по пресветото богословие
и наново днес провинциален настоятел,
от достопочтения отец Блазий Клайнер,
бивш дефинитор и лектор по пресветото богословие
в Алвинския манастир „Св. ап. Петър и Павел“
в лято от рождението Девическо 1761-во,
преписан пък
от достоп. от. Андрея Випфлер, проповедник
на същия орден и провинция,
както и игумен на речения
Алвински манастир
в лято Христово 1764-о*

Archivii Pars Ima.
In qua orius, mores, Reliqua
Bulgarica, Ejusque in Europae
ac Ipsum Bulgariae Regnum cum
urbibus describitur, omniaque
tam politicum, quam Ecclesiasticam
concernentia, à Bulgarorum in
adventu, usque ad Annum Christi
quò Anno à Turca infensissimè
hodie capta est Constantinopolis
& pro Coronide Elenchus omnium
ac Regum Bulgariae annectitur.

Praefatio

Opacam Spiritibus, sentibusque repletae me inq
bam, dum rerum memorabilium Regni Bulg
diò exhibere venisset in animum, non solum
perquam ardua videbatur, quia Bulgariae. Re
rentissimum scripserem domesticum sorte

Първа част
на
Архива на провинция България,

16 в която се описват произходът, обичаите, религията на българския народ и неговите нашествия в Европа, както и самото царство България с по-главните градове и се изреждат всички забележителни събития, отнасящи се до политическия и църковен живот от идването на българите в България до 1453 г. от Христа, в която от злостния християнски враг — турчина, бе превзет Цариград, и като венец над всичко е добавен списък на всички князе и царе на България.

Предговор

Стори ми се, че навлизам в осеян с тръне и изпълнен с бодли лес, когато ми дойде на ум да изложа накратко поредицата от достойните за споменаване дела на царство България не само поради това, че работата ми изглеждаше извънредно трудна, тъй като царство България, което някога е било най-цветущо, още не е имало писател, който да остави на потомството описани превратните съдбини на царството и на своя народ, прочут в света, но и защото чуждите писатели, измежду тях главно гърците, които често са изпитвали мощта на българите, говорят за тях малко, и то само случайно. Смятам, че е станало така главно затова, че този извънредно войнствен народ, слабо загрижен за писмеността, е бил склонен повече да върши славни и достойни за споменаване дела, отколкото да ги описва. На второ място,

18 е станало, както лесно можем да се досетим, поради тази причина, че чуждите и особено латинските писатели, бидейки отдалечени, са имали ограничени сведения за достойните за упоменаване преславни деяния на българите; а пък гърците, които са имали действително отлични сведения за българите, които биха могли да оставят и на потомството, понеже понесли много злини от българите, то завистта им не е допуснала те да кажат нещо похвално за този народ, но против волята си разказват за нанесените им щети. а.

напротив, своите победи, които понякога са спечелвали над българите, много преувеличават и въздигат. И ако българският народ не е бил толкова войнствен, щото често да причинява извънредно големи затруднения на гръцките императори, гръцките писатели нито го биха споменали, но, както премъл-

25

чават деянията на други народи, така биха отминали и делата на българите. При все това немало бяха съображенията, от които се виждах подтикнат да завърша не без забавяне зряло обмисленото дело. Поради това прочее, че намерих малко, и то пръснати тук и там сведения за българите у различни автори, сметнах за необходимо да ги събера грижливо и изложам в по-добър ред, така че с течение на времето някой друг, надарен с по-голям ум, подбуден от по-малко, отколкото настоящото усърдие, ще пожелае да подхване започнатото дело с по-малко труд и по-голям успех и ще го доведе до съвършенство. Освен това немалък е срамът ми (нека си го кажа искрено!) поради голямото невежество, с което досега работех за познаване на българските работи, виждайки се по божие благоволение приет сред [ордена на] препочтените отци — обсерванти на провинция България, учреден от серафическия отец св. Франциск, почти като осиновено чадо на този предостоеен за хвала народ. И така реших с цялата си душа да се отдам на завършването по надлежния ред на гореказания труд, който сметнах за нужно да разделя на три части. В първата от тях за по-добро разбиране на следващите ще изложам по глави нещо за името, произхода, нравите, вярата и самия облик на древна България, а другите сведения ще изложам последователно по години в колкото се може по-добър ред. Прочее, за да не ме укори някой напразно и неоснователно, че съм създал нещо само измислено от мен, ще приложам не само имената, но и самите слова на писателите, освен ако не попречи понякога прекалената обширност. Във втората част пък се излагат идването на братята минорити, обръщението на българите [в католичеството], началото и разцветът на провинция България, апостолските трудове и плодовете от обръщението, последващите и бедствията, претърпени от тях. Описват се

също поотделно всички манастири и седалища, които с течение на времето са били придобити или загубени или пък понастоящем са обитавани. Накрая пък са добавени два списъка, които могат вечно да бъдат допълвани: първият — на всички провинциални настоятели, а вторият — на всички братя, починали било в провинцията, било извън нея. Третата част пък ще съдържа хронологията на всички събития от 1454 г. насам, описани вкратце. Прочее тази скромна дан на моите залягания отдавам и посвещавам на преславната си майка, моята провинция, най-смирено в знак на вечна признателност.

Глава I.

За името, произхода, нравите и религията на древните българи

За името на българите Тъй като надлежният метод за разглеждане на въпросите изисква да се говори първо за имената и после за самите неща, затова, като ще говоря за делата на българите, сметнах, че трябва по-скоро да се изследва тяхното име, отколкото безпорядъчно да пристъпя към другите неща. Че българите не всякога са били назовавани от авторите с това име, е извън всякакъв спор, [1] понеже

26

от Никифор, [2] така и от Теофан [3] (главно когато споменава за

2 нанесеното им поражение край града Галата [4] от пълководеца Велизарий [5], където някога са били нахлули) се наричат било *оногундури*, [6] било *котригури*, [7] било *контраги* и споменава, че българите са били от две племена, именно *оногундури* и *контраги*, вероятно от различните части на областта, които са обитавали. Понякога биват наричани и *трибали* [8], поради това, че са заемали поселенията на трибалите. След това се наричат

волгари, бугари или пулгари [9], които имена поради различното произношение на писателите е ясно, че са претърпели не толкова значително изменение на буквите. Най-подир Йосиф Иннокентий Десериций [10], духовник от „Ордена на благочестивите училища“, пише в „Начало и предци на унгарците“, че българите са били трибали, обитаващи около крайнините на Дунава. Тъй като обаче хуните, по онова време техни съюзници и бойни другари, са били наричани на своя език *болгар*, сиреч съгражданин и съплеменник, поради това на тяхно наречие са били назовани *трибали*, *полгари* и *пулгари*.

Произход
на
българите

Обаче, макар че лесно мога да се съглася, че българите често сключвали военен съюз с маджарите, смятам все таки, че те са взели името си от другаде, а не от унгарците и поради това без страх твърдя в съгласие с Кедрин [11]: че българите са народ, произхождащ от скитските земи на север от Черно море и водят името си от преславната река *Волга* и са били наричани отначало волгари или вулгари и после българите, това име е било за тях наследствено и най-употребявано, както може да се види у Йовий, [12] Луций, [13] Йорданес, [14] Кроммер [15] и др. Теофан [16] също цитира от [Монте] касинския монах, който живял към 855 г. от Хр., че Велика България или Волгария била разположена на север около р. *Волга*. Не е в противоречие това, което твърди [Константин] Багренородни [17]:

3

че българите обитавали съседни на печенегите земи, които се мият от водите на реките *Днепър* и *Днестър*, сиреч на *Бористен* или *Днепър*. Това с нищо не опровергава горното мнение, тъй като една и съща област в различните си части може да има много реки, които я пресичат или само граничат с нея, по които може да бъде описана. Нека се прибави и това, че често една и съща река има у авторите различни имена и следователно авторитегът на [Константин] Багренородни не ни кара да подхвърлим на съмнение казаното по-преди и основаващо се на авторитета на мнозина [автори]. Смятам обаче, че съм казал достатъчно вече за името и произхода на

българите.

*Нрави и
вяра на
българите*

Що се отнася до нравите и вярата на българите, [18] тъй като те са били воинствен народ, равен, ако не и по-горен от другите народи, и всички удостоверяват това, а главно византийските императори, които твърде често са изпитвали тяхната опитност във водене на война не без огромни поражения и загуби на свои [войски], няма никой, който да не твърди, че на старите българи не е липсвало нищо от варварщина, суеверие, иконопоклонство и поклонение към мними богове, което е било нещо общо и на много други племена от онова време. Следователно и те самите са били жадни за проливане на човешка кръв, алчни да се обогатят с чужди блага и да показват различни зрелища на жестокост, както ще проличи достатъчно от това, което ще се каже по-нататък. И това не е никак за очудване, тъй като не само този, а и

27

почти всички други народи са били по-свирепи от вълци и лъвове, додето, приведени под благото иго на спасителната вяра Христова, не станали по-кротки от агнета.

1. По въпроса за националното име на българите, неговата етимология и предлаганите досега в научната литература тълкувания вж.: **Ив. Д. Шишманов**. Критичен преглед на въпроса за про изхода на прабългарите от езиково гледище и етимологиите на името „българин“. — В: СбНУК, XVI—XVII, 1900, с. 505—753; същото и отделно: С., 1900; там са дадени сведения за по-старата литература и хипотезите за етимологията на името. Статията е обнародвана в съкращение и на френски език: **I. D. Šišmanov**. L'étymologie du nom „Bulgare“. Keleti Szemle, IV, 1903, p. 47—85, 334—363; V (1904), p. 88—110. Най-правдоподобна е хипотезата за тюркския произход на това име; вж. богати изворни и библиографски посочвания у **Gy. Moravcsik**. Byzantinoturcica, II. Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen

Quellen. Berlin, 1958², S. 98—106; **D. Detschew**. Der ostgermanische Ursprung des bulgarischen Volksnamens. Zeitschrift für Ortsnamenforschung, II, 1927, S. 198—216 = Източно-германският произход на българското народно име. — Год. Соф. унив., историко-филол. клон, XXII, 1926, с. 1—25, застъпва едно неубедително тълкувание.

2. **Nicephori** archiepiscopi Constantinopolitani Opuscula historica, ed. C. de Boor., p. 24, 10; 33, 16.

3. **Theophanis** Chronographia, ed. C. de Boor, I, pp. 356, 19 sqq.; 357, 10.

4. Отнася се до нашествието на първобългарските племена в земите на Балканския полуостров през 558 г. под предводителството на кутригурския хан Заверган; за подробности вж. **В. Н. Златарски**. История на българската държава през средните векове. I. Първо българско царство. 1. Епоха на хуно-българското надмощие. С., 1970, с. 105 сл.

5. Става дума за прочутия пълководец на император Юстиниан I (527—565) Велизарий. Добра обща осведомителна статия за него е дал **Hartmann**. Belisarios. PWRE, III (1899) coll. 209—210, която обаче се нуждае от библиографски допълнения с оглед на по-новата литература.

6. Посочвания за оногундурите вж. у **Gy. Moravcsik**. Byzantinoturcica. II, p. 218—220.

7. Посочвания вж. у **Moravcsik**. Op. cit., p. 165, 171—172.

8. Ср. **Moravcsik**. Op. cit., p. 329. Под това наименование във византийските извори най-често се означават сърбите.

9. Ср. **Moravcsik**. Op. cit., p. 98—106, с богати изворни посочвания на разни форми на името.

10. Известни са ми две съчинения на този автор от XVIII (роден през 1702 г., починал през 1762 г.):

Joseph Innocentius Desericus. Pro cultu litterarum in Hungaria ac specialim civitate dioeceseosque Nitriensi vindicatio. Romae, 1743; **idem**, Historia episcopatus dioecesis et civitatis Vaciensis una cum rebus synchronis. Opus posthumum. Pestini (1763). Двете тези книги са много редки и останаха недостъпни, така че въпреки очевидно точното библиографско

посочване на Блазиус Клайнер е трудно да се установи дали той има пред вид тях или някое друго съчинение на същия автор.

11. Georgius Cedrenis Ioannis Scylitzae ope. *Historiarum compendium*, I—II. Vonnae, 1838—1839. Това твърде общо и неопределено посочване на Блазиус Клайнер за хипотезата относно етимологията на българското народно име (от наименованието на река Волга) трябва да се уточни. В същност най-рано тази хипотеза е изказана от византийския писател Никифор Григора (**Nicephori Gregorae.** *Byzantina historia*, I. Vonnae, 1829, p. 26, 19—21); срв. към това място на късновизантийския историк тълкуванията на покойния Ив. Шишманов, пос. съч., с. 105 сл. (по отделния отпечатък), гдето са посочени и други по-късни писатели, които повтарят това обяснение. Нека припомним между другото мнението на полския летописец Богухвал-Башка: **Voguphali II episcopi Posnanniensis.** *Chronicon Poloniae cum continuatione Basconis custodis Posnanniensis.* *Monumenta Poloniae Historica*, II. Lwów, 1872, p. 469: „Regnum itaque Bulgarorum a Bulga fluvio nominatur.”

12. Посочването е твърде общо и е трудно да се установи кое от многочислените съчинения на този автор има пред вид нашият историк. Вж. главно: **Paulus Jovius.** *Commentario delle cose de’Turchi.* Romae, 1532 (Romae, 1538, 1540; Venetia, 1541); **idem**, *Turcicarum rerum commentarius . . . ex italico latinus factus.* Parisiis, 1538); **idem**, *Turcicarum rerum commentarius . . . ex italico latinus factus.* *Commentarius captae Urbis.* Parisiis, 1539; **idem**, *Opera quotquod extant omnia, a mendis accurate repurgata*, I—II. Basileae, 1578.

13. Joannes Lucius. *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex.* Amstelodami 1666 (Francofurti, 1666; Amstelodami, 1668); **idem**, *Inscriptiones Dalmaticae, notae ad memoriale Pauli de Paulo. Notae ad Palladium Fuscum. Addenda vel corrigenda in opere De Regno Dalmatiae et Croatiae.* Venetiis, 1673; срв. **S. Gliubich**, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia.* Vienna, 1856, pp. 187—190.

14. Jordanis. *Romana et Getica.* Ed. Th. Mommsen. MGH, V. 1: *Auctores antiquissimi.* Berolini, 1882, p. 1—200. Извадки на местата, които се отнасят до историята на българите, в латински първообраз, български превод и обяснителни бележки: Латински извори за българската история, I. С., 1958, с. 326—367; вж. също: **Йордан.** О происхождении и деяниях гетов. *Getica.* Вступительная статья, перевод, комментарий **Е. Ч. Скржинской.** М., 1960. Полезни библиографски посочвания вж. също в книгата на **Fr. Giunta.** *Jordanes e la cultura dell’Alto Medioevo. Contributo allo studio del problema gotico.* Palermo (1952).

15. **Martini Cromeri.** De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Recogniti ab autore. Una cum funebri eiusdem autoris oratione, Sigismundi Regis vitam compendiose complexa et aliquoties iam prius edita. Accessit modo iudicium Francisci Robortelli Utinensis authore(!) et libro. Basileae (1558).

16. Срв. **Theophanes.** Chronographia, I, p. 356, 18 sq. Сведението на Блазиус Клайнер е неточно.

17. **Constantine Porphyrogenitus.** De administrando imperio. Greek Text edited by Gy. Moravcsik. English Translation by R. J. H. Jenkins. New, Revised Edition. Dumbarton Oaks, 1967, cap. 5: p. 52—53; cap. 8: p. 54—57.

18. Общо за езическата религия, нравите и обичаите на първобългарите вж.: **В. Бешевлиев.** Гръцки и латински извори за вярата на прабългарите. Известия на Народния етнографски музей, VIII— IX (1929), с. 149—192; **същият**, Вярата на първобългарите. — Год. Соф. унив., Истор.-филол. фак., XXXV, 1. 1939; **Ив. Дуйчев.** Славяно-болгарские древности IX-го века. Byzantinoslavica, XI (1950), p. 6—31; **същият**, Еще о славяно-болгарских древностях IX-го века, **ibidem**, XII (1951), p. 75—93; двете статии са преиздадени в моята книга: Slavia Orthodoxa. Collected Studies in the History of the Slavic Middle Ages. London, 1970. Там са дадени библиографски посочвания за по-старата литература.

Глава II.

За земите, завзети от българите в Европа

4 Преди да говоря за нашествието на българите в Европа, наложително е по-напред да се спомене за завзетата от тях нова родина, за да мога по-лесно след нейния преглед да проследя тяхното навлизане и останалите неща.

Описание на Мизия Разположена е тази област, на която отпосле новите заселници — българите — са дали името *България*, в *Moesia*, която област според Волтеран [19] не е тъждествена с *Mysia*, защото *Mysia* е азиатска област, разположена при Моротила. После една Мизия е Горна, а другата Долна; Горната обхваща Сърбия, а Долната, завзета от

българите, била наречена *България*. [20]

Разположение на България На изток тя граничи с Черно море [21], на запад със Сърбия, на юг с планината Хемус [22], на север с Молдавия; отделя се чрез река Цибрус [23] от Сърбия и чрез Дунава от Влашко.

Каква е големината на България Дължината на това царство от р. Морава, някога Неса [24], до Черно море е 60 германски мили. А що се отнася пък до ширината, между Дунава и планините на Тракия, не може да се установи с равен брой мили, защото в началото има ширина 20, в средата 10, на края при устието на Дунава почти 40 мили. Някога тази област е била много по-обширна и се е разпростирала далече отвъд Истър или Дунава.

Особености на България Що се отнася до особеностите на тази земя, [25] тъй като е заобиколена с планини, тя е надарена с благодатни дъждове и чист въздух, радва се на реки и потоци, хвалени не само със здравословността на своите води, но и забележителни със своето изобилие на риби, не за пренебрегване. Между тези реки се намират прелестни ливади, извънредно плодородни поля, издигащи се надлъж и нашир хълмове, даващи на хората много жито, доброкачествено вино, изобилна трева за храна на добитъка. Нито пък

5 липсват гори, в които изобилствуват елени, глигани, сърни, зайци и всякакъв вид дивеч и диви птици, които най-щедро служат не толкова за необходимите нужди, колкото за развлечение. Излишно даже би било да се разпростраме в хвалби за тази извънредно плодородна земя, която има толкова свои хвалители, колкото със своята красота ободрява пътниците, съзерцаващи я само бегло с очи, но където, уви! вече всичко е запустяло и плодородната почва е лишена от дължимата ѝ обработка. Нека никому не се види чудно, че само споменът за любимото на всички отечество и лнес

кара предостойните му за всяко съжаление и все още прокудени от него чеда да въздишат по него от дън душа. За да се получи обаче по-пълна представа за България, в следващата глава ще опишем общините и градовете, чрез които някога е процъфтявала.

19. Вероятно става дума за **Raphael Volaterranus**, *Commentariorum rerum Urbanorum libri XXXVIII*. Voltarra, 1506.

20. Географското определение на двете стари римски провинции Горна и Долна Мизия е дадено, общо взето, точно.

21. Черно море.

22. Стара планина.

23. Река Цибрица.

24. Погрешно отъждествяване на река Нишава (Несус?) с Морава.

25. Това описание на българската земя трябва да се съпостави с описанието, дадено от софийския католишки архиепископ, чипровчанина Петър Богдан Бакшев, в неговата релация от 1640 г.: вж. оригиналният текст у **Eusebius Fermendziu** (= **Fermendžin**). *Acta Bulgariae ecclesiastica ab a. 1565 usque ad a. 1799*. Zagrabiae, 1887, p. 68–106; български превод с някои обяснителни бележки е даден у **Ив. Дуйчев**. Описание на България от 1640 г. на архиепископа Петър Богдан. Архив за поселищни проучвания, II, кн. 2 (1940), с. 174–210.

Глава III.

За по-достойните за споменаване градове на България

Описание на град Охрид Измежду всички градове на царство България заслужено първо място се отдава на *Охрид*, [26] както поради изключителната похвала от страна на географите, която се отдава на тоя град поради това, че е бил престолнина на българското царство в продължение на много години, така също и затова, че някога е бил за първите най-страшният

измежду другите градове на царството. Наричал се е някога този град *Пребелис* [27] и *Юстиниана*, [28] по името на родения в него император Юстиниан, от чието рождение [градът] е започнал да се слави с това име. Освен това от папа Вигилий [29] е бил прославен с най-висша архиепископия или екзархия, на която след разрушаването на Сирмиум е подчинил

Бил е
седалище на
архиепископи

различни провинции, някога подвластни на Солунската църква.

II. *Видин*, иначе *Воден* или *Видина* [30] или, както Халкокондилас [31] чете, *Бидена*; според Марий Черни [32] пък и други древни автори *Виминациум* [33], за който има открит край Улпия Траяна надпис у Грутер [34] по бележки на Lazius и Clusius: Aurelio

6

Constantio EQ. R. DEC. COL. VIMIN. = чети: *Equiti Romano Decurioni Coloniae Viminacensis*.

Виминациум

При все това унгарският летописец, хвален от мнозина заради литературната си ерудиция, разграничава *Виминациум* от Видин и го поставя по средата между *Трикорниум* и Монс Ауреус според казаното от Евтропий (гл. 13) за Диоклециан [35]: „Победи Карина в голям бой при Маргус, между Виминациум и Монс Ауреус.“ Останалото, което трябва да се спомене за Видин, ще кажем на съответното място, когато дойде ред до 1390 г.

III. *Аксиопол* [36]. Следва да се спомене между крайдунавските градове, макар че днес само името му съществува. В *Tabula Theodosiana* [37] и в „Игинерария“ на Етникус [38] се поставя между *Суцидава* [39] и *Копидава* [40] или Калидава.

*Дунав сменя
името си*

Според Птолемей [41] трябва да се каже, че при този град *Дунав* променя името си в *Истър*: „От *Аксиопол* — казва той — до *Черно море* и устието *Линав* се нарича *Истър*“ Други твърдят, че тази

главна европейска река сменя името си при Тауринум или Белград. [42] Всички обаче са единодушни в това, че тази река в източна посока се нарича Истър, а в западна — Дунав.

Дионисопол IV. *Дионисопол* [43], който някога преди идването на българите е бил прочут град в Мизия, но днес от него съществуват слаби следи, малък град, разположен край рекичката Тиса при вливането ѝ в Черно море.

Истропол V. *Истропол* или *Хистриополис*, *Истрос* и *Истра*, [44] днес наричан на варварския говор на местните жители Кюстендже, по свидетелството на Марцелин [45] „е бил някога много мощен град“.

Марцианопол VI. *Марцианопол*, обикновено *Преслав*, [46] наричан така като някакъв прочут град. Първото си име този град е получил от император Траян в чест на сестра му Марциана.

Месемврия VII. *Месемврия*, [47] който по старите монети и както може да се види у Херодот, се нарича Месемврия, е бил разположен край брега на Черно море по свидетелството на Плиний, [48] който

29

7 казва: „Там, гдето планината *Хемус* се спуска с обширното си било към Черно море, накрая имаше град *Аристеон*, а сега на

Била е епископско седалище брега е Месемврия.“ Този град е бил епископско седалище според списъците към географския труд на Емануил Скелстрат. [49]

Никопол VIII. *Никопол* [50] с прибавка „край Истър“ за

разлика от другия град Никопол, който е разположен край тракийската река Нестос. На турски се нарича Нигеболи. Случилото се там с императора Сигисмунд ще бъде разказано към 1396 г.

- Силистра* IX. *Силистра* [51]. Крепостен град край Дунава, за чиято обсада от турския султан Баязид ще говорим на съответното време и място.
- Романциана* X. *Романциана* или *Ремесиана* [52]: лежи между Ниш и София. В него е роден св. Никита, [53] апостол на Стара и Нова Дакия.
- София* XI. *София* [54], иначе обикновено *Триадица*, разположен край р. Бояна или Иск[ър] [55]. Името си води от храма Св. София [56], не този, който е в Цариград, а който е построен в него.
- Град Сардика* XII. *Град Сардика* [57], чиито развалини още могат да се видят край София; даже се говори, че София е построена от останките на този град. *Град Сардика*, някога епископско седалище, после митрополитско седалище, където в 347 г. при папа Юлий I е бил свикан събор [58] на 300 отци, в който св. Атанасий, противно на арианите, е бил обявен за невинен. [59]
- Търново* XIII. *Търново* [60] или *Терновия* е разположен край река Янтра или Искър. Бил е първо епископско, след това архиепископско седалище, когато Теодор Ласкарус [61], или, както други пишат, Ласкарис, син на цариградския император, взел за жена дъщерята на българския цар. Но за тези неща ще кажем другаде повече: сега това място е недостатъчно.
- Томи: заточение на Овидий* XIV. *Томи*, обикновено *Томисвар* [62], е разположен в залив край Черно море. Бил е някога митрополия и се е числял към

тракийската епархия и е бил снабден с прочуто пристанище, където е бил заточен Овидий. Също и св. Никита е прославил този град с апостолските си подвизи. Под римско владичество бил главен църковен град и седалище на препрочутия епископ Улфила или Вуила [63], за когото споменава св. [Йоан] Златоуст в послание 123-о до Олимпиада, като казва: „Онзи прославен мъж Вуила, когото неотдавна ръкоположих за епископ“, и пр. По свидетелство на Гравий [64], в Notitia bibliothecarum в една знаменита германска библиотека до наши дни се намират 4 евангелия, преведени на готски език от този прославен епископ. Нещо повече, Олаф Верелиус [65] в своята Runographia твърди, че този свети мъж е изобретател на руните или рутенските букви, с които някога са си служили северните народи и си служат и днес народите на Московия.

Тибериопол или Варна XV. *Тибериопол*, сега *Варна* [66], е град, ползващ се с удобно пристанище, от което се изнасят голямо количество стоки за Цариград. За него споменава император Андроник Палеолог Стари, казвайки: „Тибериопол или Варна е бил шестдесет и трета митрополия и стана седемдесет и пета.“ [67] За поражението на Владислав III, унгарски крал, ще говорим, като дойдем до лято Христово 1444.

Град Чипровац XVI. *Чипровац*, или *Кипровац* [68], прочут град с разкошен храм, в който чудотворната икона на св. Богородица, която про-

плакали два пъти там, със сълзите си е предрекла унищожението на града и народа. Изложена е била за поклонение от страна на благочестивите люде и там братята минорити, спазващи пра вилото на светия наш отец Франциск от българската духовна провинция, има ли манастир и храм, в който се а

пазила чудо творната икона, и обслужвали енорията.

Копиловац XVII. *Копиловац* [69]. Бил е също град, но почти изцяло заселен с арнаути, където същата [францисканска] провинция е имала манастир и храм, посветен на светия апостол Петра, и е

9 пасла [бого]верния народ.
XVIII. *Железна или Ферара* [70]. Град с храм, посветен на св. Марко и манастир на францисканите от речената провинция.

XIX. *Клисура* [71]. Градът е имал манастир на спазващите правилото на братята минорити от споменатата провинция и храм, посветен на св. Архангел Михаил. За тези четири града като последни поселища на българите-католици ще се говори по-обширно, като дойдем до 1688 г.

Траянов мост Освен това не е за пренебрегване украшението на България и на цялата дунавска област, т. е. Траяновия мост, чиито останки и сега могат да се видят при спадане на Дунава [72]. Впрочем от забележителните градове само някои са останали в по-раншното си състояние, а повечето са оставили до наши дни само празно име или нищожни развалини.

26. За разните форми на името Охрид и тяхното тълкуване вж. главно **Ив. Снегаров**. История на охридската архиепископия, I. С., 1924, с. 33, бел. 2; **Йорд. Иванов**. Произход на цар Самуиловия род. — В: В чест на В. Н. Златарски. С., 1925, с. 56, в отговор на неприемлива хипотеза на Вл. Петкович; **Л. Милетич**. Македонски преглед, II, кн. 2 (1926), с. 144 сл.; **Ст. Младенов**. Българска мисъл, I, кн. 7—8 (1928), с. 488—489; **Ст. Романски**. Имената на някои македонски градове. Охрид. Македонски преглед, V, кн. 3 (1929), с. 76 сл. Други библиографски посочвания вж. у **Ив. Дуйчев**. Македонски преглед, VIII, кн. 3 (1932), с. 35, бел. 2.

27. Това отъждествяване е само приблизително точно, тъй като древната провинция Превалитана (Praevalitana) е обхващала части от днешна Югославия до реката Дрин и от Албания, като е имала за свой главен град Скодра, дн. Шкодра.

28. На въпроса за локализирането на Юстиниана Първа (Prima Justiniana) и за предполагаемото ѝ отъждествяване с града Охрид в научната литература са се водили и досега съществуват оживени спорове; вж. по въпроса например статиите на: **J. Zeiler**. Le site de Justiniana Prima. In: *Mélanges Ch. Diehl*, I. Paris, 1930, p. 299—304; **V. N. Zlatarski**. Prima Justiniana im Titel des bulgarischen Erzbischofs von Achrida. *Byz. Zeitschrift*, XXX (1929), p. 484—489; **J. J. Russu**. Omagiu Joan Lupas. București, 1941, p. 775—784; срв. **Fr. D(ölger)**. *Byz. Zeitschrift*, XLI (1941), p. 543/44. За други библиографски посочвания вж. у **Ив. Дуйчев**. Балканският Югоизток през първата половина на VI век. Начални славянски нападения. — Беломорски преглед, I (1942), с. 244, бел. 1.

29. Става дума за папа Вигилий (537—555).

30. Авторът очевидно смесва имената на два града: Видин и Воден. От контекста трябва да се заключи, че той има пред вид именно града Видин. За формите на името на този български град вж. писаното от **Ст. Романски**. Имената на два крайдунавски града. 1. Видин. — В: Сборник в чест на проф. Л. Милетич за седемдесетгодишнината от рождението му. С., 1933, с. 654—656.

31. В критичното издание на текста на Лаоник Халкокондил намираме в същност надпис Βιδίνη, с разночетене: Βυδίνη. Вж. *Laonici Chalcocandylae. Historiarum demonstrationes*, ed. E. Darkó, I. Budapestini, 1922, p. 32, 18.

32. **Dominicus Marius Niger**. *Geographiae commentariorum libri XI nunc primum in lucem . . . editi . . . Una cum Laurentii Corvini . . . Geographia, et Strabonis Epitome per D. Hieronymus Gemusaeum translata . . . De nonnullis locis dissertatio, auctoribus Rudolfo Agricola et Joachimo Vadiano*. Basileae, 1557.

33. Развалини при дн. Костолац в Югославия.

34. Вероятно се отнася до прочутото съчинение на Ян Грутер (1560—1627), цитирано тук по едно от трите негови издания, а именно: **Janus Gruterus**. *Inscriptiones antiquae totius Orbis romani in corpus absolutissimum redactae*. I. Heidelbergae, 1602—1603 (Heidelbergae, 1616; Amstelodami, 1707).

35. **Eutropii** *Breviarium ab Urbe condita*. Recognovit IFr. Ruehl. Lipsiae, 1909, cap. IX. 20, 2: „Postea Carinum omnium odio et detestatione viventem apud Margum ingenti proelio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortio-

habebat, aut certe desertum, inter Viminacium atque Aureum Montem"; срв. *Fontes latini historiae bulgaricae*, I, p. 86—87.

36. Развалини при Черна вода.

37. Предполагам, че авторът тук загатва за т. нар. Списък на служебните рангове (*Notitia dignitatum*), съставен по всяка вероятност по времето между 390 г. и 427—437 г., сиреч при царуването на Теодосий I Стари (378—395) и неговия внук Теодосий II Млади (408—450). За сведенията на този паметник вж. *Латински извори за българската история*, I, с. 242—243.

38. Срв. посочванията в *Латински извори*, I, с. 16.

39. Сукидава (при Осеник или Сатуново), на 17 мили от развалините на Аксиопол (Хиног при Черна вода): вж. *Латински извори*, I, с. 16 и бел. 12 с посочванията.

40. Калидава или Копидава, после Калакьой, сега пак Калидава, на 17 мили до Хърсово (древния Карсиум): вж. *Латински извори*, I, с. 16, бел. 15.

41. За това посочване вж. **Г. И. Кацаров, Д. Дечев** и др. *Извори за старата история и география на Тракия и Македония*. Второ разширено издание. С., 1949, с. 350—351.

42. В същност днешният Белград е приемник на древния град Сингидунум, докато Таврунум (*Taurunum*) се е намирал на мястото на средновековната гранична между българската и маджарската държава крепост Землин (дн. Земун). Срв. *Латински извори*, I, с. 12 и бел. 2; с. 28 и бел. 3; 33, 252, 253, 399.

43. Дионисопол или дн. Балчик; срв. *Латински извори*, I, с. 17 и бел. 8; 32, 152 и др.

44. Посочването на автора е неточно. В същност древният град Истрос (*Истрия*, *Истрополис*, *Истрия*) се намирал на мястото на дн. Истрия (*Каранасуф*), докато посочената от него Кюстенджа е приемник на древния град Томи.

45. За упоменанията на Амиан Марцелин за града Томи (Кюстенджа) вж. *Латински извори*, I, с. 143, 152.

46. Погрешното отъждествяване на средновековната българска столица Преслав с древния град Марцианопол се повтаря у различни автори, дори от ново време: вж. посочванията за това у мен, Приноси към средновековната българска история. V. За наименованието на Марцианопол — Девня. — Известия на Българското историческо дружество, XIX—XX (1944), с. 52 и бел. 3.
47. За името на града вж. **Д. Дечев**. Античното име на Несебър. — Известия на Института за българска история, V (1954), с. 367—375; **D. Detschew**. Die thrakischen Sprachreste. Wien, 1957, p. 295—296.
48. Това място от съчинението на Плиний Стари вж. в български превод у **Кацаров, Дечев**. Пос. съч., с. 266. В текста е споменат античният град Аристей.
49. Не е ясно кое от няколко съчинения на Емануил Шелстрал (1649—1692), които ми са недостъпни, е имал пред вид Блазиус Клайнер в своето посочване. Вероятно се отнася до неговата книга — **Emmanuel Schelstratus**. Antiquitas Ecclesiae, dissertationibus monimentis ac notis illustrata, I—II. Romae, 1692—1697.
50. Блазиус Клайнер правилно различава града Никопол на Дунав от Никопол на Места, или Неврокоп — Гоце Делчев.
51. За името на града Силистра, древния Дуросторум, средновековния Дръстър, вж. **Ст. Романски**. Имената на два крайдунавски града. 2. Силистра. — В: Сборник Л. Милетич. С., 1933, с. 657—658.
52. Древният град Ремесиана е бил на мястото на дн. Бяла паланка в Източна Сърбия.
53. Точната дата на рождението на епископа на Ремесиана Никита, известен църковен деец от втората половина на IV в. и виден писател, не е известна. Знае се, че умрял към (414 г.) или наскоро след тази година
54. Днешната българска столица.
55. Неточно отъждествяване на река Искър с Боянска река.
56. Авторът правилно свързва името на София с едноименния храм Св. София. Най-старото свидетелство за употребата на това име се съдържа, доколкото може да се установи, в една приписка в т. нар. Средешко или Софийско евангелие от 1328—1329 г.: вж. **Ив. Дуйчев**. Из старата

българска книжнина. II. Книжовни и исторически паметници от вюрото българско царство. С., 1944, с. XIX, 68, 357—358.

57. Полезни материали върху древната история на Сердика—Средец се съдържат в книгата: Юбилейна книга на град София (1878—1928). С., 1928; трябва да се спомене специално поместената там (с. 15—27) статия на покойния проф. **Г. И. Кацаров**. София в древността. Вж. също: **Г. И. Кацаров**. Принос към старата история на София. С., 1910; **С. Н. Бобчев**. Сердика. Материали за изучаване топографията, устройството и архитектурата на града. С., 1943; **същият**, Днешното състояние на проучванията върху останките от Сердика. — Сердика, XV (1952), с. 173—176.

58. Става дума за папа Юлий I (337—352). Прочутият Сардикийски църковен събор се състоял в същност през 343—344 г. За този събор вж.: **Ch. J. Héfélé**. Histoire des Conciles d'après les documents originaux. I (Paris, 1859), p. 527—598; **E. Heckrodt**. Die Kanonen von Serdika aus der Kirchengeschichte erläutert. Bonn, 1917; **М. Поснов**. Сардикийският събор и неговата каноническа дейност. Год. Соф. Унив., Богосл. фак., IV (1926—1927), с. 105—128; за някои късни предания относно този събор вж. у **Ив. Дуйчев**. Софийската католишка архиепископия през XVII век. — Изучване и документи. С., 1939, с. 33 сл.

59. Упоменат е видният църковен деец от IV век архиепископът на Александрия Атанасий (295-373).

60. Блазиус Клайнер неточно отъждествява река Янтра с Искър. За ранната история и името на града Търново вж. някои посочвания у **Ив. Дуйчев**. Търново като политически и духовен център през късното средновековие. — Археология, VIII, кн. 3 (1966), с. 1—9; **същият**, Идеята за приемствеността в средновековната българска държава. — Известия на Българското историческо дружество, XXVII (1970), с. 5—19; там са дадени и библиографски посочвания за по-старата литература.

61. Отнася се до брака на дъщерята на българския цар Иван Асен II (1218—1241) Елена със сина на имп. Йоан III Ватаци (1222—1254), Теодор II Ласкарис (1254—1258).

62. Става дума за древния град Томи, днешна Кюстенджа или Констанца.

63. Става дума за епископа на готите, арианина Улфила или Вулфила (починал през 383 г.), изобретател на древната германска азбука и пръв преводач на Писанието на готски език.

64. Не ми бе възможно да отъждествя това съчинение.
65. **Olai Verelii**. Manuductio compendiosa ad runographiam scandicam antiquam, recte intel- ligendam, en kort onderwijsning om then gambla sweagötha runa-risning. Upsalae, 1675.
66. В същност Варна е наследник на старата гръцка колония Одесос.
67. **H. Gelzer**. Abhandlungen der philos. philol. Classe der k. Bayerischen Akademie d. Wissenschaften, XXI (1901), p. 597—601; **G. Parthey**. Hierocles, Synecdemus et Notitiae graecae episcopatum. Berolini, 1866, p. 101 sq.
68. За формите на това поселищно название вж.: **Ив. Дуриданов**. Лингвистично-историческа оценка на географските имена от краището Чипровци—Говежда. — В: Чипровци 1688—1968. Материали от научната сесия по случай 280-годишнината на Чипровското въстание. С., 1971, с. 157—160; **Н. Намерански**. Езикът на чипровчани. Пак там, с. 219—222: „Селищното название Кипровец—Чипровци”.
69. Срв. **Ив. Дуриданов**. Пос. съч., с. 161—162.
70. Срв. **Ив. Дуриданов**. Пос. съч., с. 160.
71. Срв. **Ив. Дуриданов**. Пос. съч., с. 160—161. За тези четири селища да се види описанието на Петър Богдан Бакшев: **Fermendžin**. Ор. с., р. 88—95; в моя превод. Описанието на България, с. 201—209. Там са дадени множество сведения, които съвпадат с казаното от Блазиус Клайнер.
72. Мостът е бил построен по времето на имп. Траян (98—117) при Дробета (дн. Турну Северин). Някои сведения за този мост вж. у **Кацаров, Дечев**. Пос. съч., с. 379, с. 381, бел. 99, 439 (сведения на Дион Касий и Прокопий Кесарийски).

Глава IV.

За народите, населявали България преди българите, и за тяхната религия

Известно е, че преди идването на българите в Мизия тази провинция е била подвластна на римляните и, както по-долу ще се каже, в нея е бил

господстваща католическата вяра. После, след като готите и вандалите и много други народи пребродили тези земи, от *Historia miscellana* [73] ясно личи, че хуните и аварите дошли от своята земя в земите на Скития [74] и Мизия при император Юстиниан и поискали да бъдат приети, за което императорът дал съгласието си. От *Annales Laurisheimens* [75] личи също, че в България са обитавали племената *гудускани* и *тимочани*; защото споменатите летописи казват: „Намираха се там (т. е. в мястото, наречено Харстал) пратеници и на други народи, сиреч на аботритите (които по онова време населявали Влахия) и на

10 Борна, вожда на гудусканите, и на тимочаните, които неотдавна скъсаха съюза си с българите и дойдоха в нашата страна.” От това се заключава, че тези племена са живели известно време с българите и че споменът за тях още съществува: за гудусканите в селото *Гудуска*, което село е разположено край р. Мхауна, а пък за тимочаните както в останките от древния град Тимак, така и в [името на] р. *Тимок*, която е запазила името си и днес и се влива в Дунава. Изглежда, че и двете племена са били славянски и са били наречени с различни имена поради различното си местопребивание.

31

В България е имало вече католици преди тяхното идване Имало е там и преди българите други народи и католическата религия вече е господствувала, както се вижда от *Regius*, към 369 г., [76] където се разказва нещо забележително за св. Никита, извлечено от житието на св. Теодосий Киновиарх, измежду посмъртните съчинения на *Combeficius*, [77] където се чете следното:

Св. Никита построява 4 църкви „Св. Никита построил четири църкви в оградата на манастира: една прочее, в която голям брой отци извършват отделно богослужение на гръцки език.

според както е писано: „жертва на хвала“; и друга, в която бесите на собствения си език въздават на всевишния бог обети и молебствия; трета, в която арменците на собствен език принасят жертвоприношения на господата; четвърта, в която братята, измъчвани от нечистия дух, заедно със своите богослужители, с дължимото страхопочитание въздават благодарност на спасителя Христа. Така прочее от тях седем пъти на ден се изпълнява свещеният канон на божественото псалмопение. Когато пък трябва да се приеме светото причастие, отначало се започва св. литургия до четенето на св. евангелия, поотделно всеки в собствената си църква: после всички с изключение само на обладащите от нечист дух братя се събират в голямата църква на ползуващите гръцки език и там се приобщават с божествените тайнства.” От това явствува, че по времето на св. Никита, който

Отива в Рим

в 397 г. по свидетелството на Rosveydus [78] е заминал от България

11

за Рим на поклонение при гроба на апостолите, вече само в един град, Романциана или Ремесиана (където това е станало), е имало толкова много народности и светият и апостолически мъж е извлякъл обилен душеспасителен плод от своите проповеди.

Доколко пък католическата вяра е била вече разпространена преди идването на българите, може лесно да се съди от това, че в царския град Acridia, наречен после Юстиниан по името на родения в него император Юстиниан, е било учредено архиепископско седалище със съгласието на папа Вигилий, на което той подчинил различни провинции от Солунската църква, както това може да се види в самата Юстинианова новела 131, гл. 3, от 541 г., [79] където се казва така: „От време обаче преблаженият архиепископ на нашия роден град Първа Юстиниана винаги е имал под своя власт епископите на провинциите Средиземноморска Лакия и Прибрежна Лакия. Привалитана.

Дардания, Горна Мизия и Панония и те се ръкополагат от него, а самият той се ръкополага от собствения си събор и властвува над подчинените си провинции по благоволение на апостолския римски престол според определеното от пресветейшия папа Вигилий.”

Разрушава се Охридският храм Тази архиепископска църква била из основи разрушена, когато Лъв Исавър, [80] раздражен от решимостта на папите Григорий II [81] и Григорий III [82] да почитат светите икони, откъснал от римската патриаршия Илирия, Сицилия и Калабрия и ги присъединил към цариградската [църква].

От тази митрополия, както и от македонските предели, българите са били прогонени по времето на цариградския император

Българите биват прогонени от Охрид и от Македония Василий, [83] както съобщава в кн. 2 на своята История Никифор Григора. От всичко това ясно личи, че България по време на римляните ако не напълно, то поне в по-голямата си част е била католическа и че чрез варварите и жестоките хуни българите-католици

XVII. Zelesna seu Ferrara oppidum cum t
Marco sacro & conventu Franciscanum praedica
XIX. Klisium oppidum. Monasterium Fruct
de Servitina supra nominata Germaniae & Pa
Michaeli Archangelo dicatum habuit. De his
sociis nepote ultimis Bulgarorum nichil sciri
redibit sermo uberior. Dum a 1. Annum 1788 re
Non contemnendum praeterea Bulgariae in coeni
lis Regionis ornamentum, est videlicet, Mons. Fayo
ri terra etiamnum deficiente Danubio servari
Caeterum ex fontibus celeberrimis vix aliqua m
... in persuetione. sed plurimae vacuum tantum no
caequa nobis rudera servanda. reliquere

SECTIO IV.

De gentibus. Earumque Religio
ante Bulgaros Bulgariam in su
-runt.

Anne advenum Bulgarorum in Moesiam. certum
ciam illam subiectam fuisse Romanis, & Religionem
iste Catholicam, ut infra diceamus. Porro ut Gotho
aliasque plurimas gentes, quae has terras peragraverunt
ca. Historia Miscellanea Lib. 16. cap. 26. satis constat

Adica, ac Bona Ducis Juduscanorum
super à Bulgarorum Societate dissi-
se conuenerunt. Ex quo colligitur has de
 cum Bulgariis habitasse eorumque in
 Juduscanorum quidem in Bago Judu
 anni adiacet, Timotianorum vero cum
 ruderibus, tum in Tim. h. fluitis au
 tenax Aero insunditur, videntur au
 fuisse, & ob diuersam habitationem di
 laii fuisse.

In Bulgaria
 iam evasit fide
 licii ante
 adventum.

S. Nicetas
 edificat eccles.
 410

Imo & alias ante Bulgarios ibidem de
 nem viguisse Catholicam desumitur ex
 1069. ubi rem notabilem de S. Niceta
 reia S. Theodosii Cenobiarcho inter
 beticij ubi sic legitur S. Nicetas ju
 Septa: Monasterium construxit, unam q
numerosus Cetus seorsim Lingua S
scriptum est sacrificium audis, & a
pria ipsorum Lingua vota & preces r
Terria in qua Armeni lingua prop
Quarta in qua Fr. ures ab imando
cum Ministris Illorum obsequiis deo
gratiarum actiones referunt. The. p
 na Balmodia Canon Septies in die

-
- 12 са били отчасти прокудени, отчасти избити, храмовете разрушени и религията напълно унищожена.
-

73. Авторът е използвал тук текста на т. нар. Смесена история (*Historia miscella*) на Ландолф Сагакс от края на X в.; извадки от съчинението на този средновековен летописец вж. в Латински извори за българската история, II (С, 1960), с. 331—343.

74. Сиреч Малка Скития или днешна Добруджа.

75. Споменати са т. нар. Кратки Лаурисенски летописи; за тях вж. Латински извори, II, с. 23. Сведението обаче ще да е било взето от Животописа на Карл Велики (768—814), съставен от Айнхард; вж. текста в Латински извори, II, с. 34—35; за събитията изобщо вж. у **В. Н. Златарски**. История на българската държава, I, 1, с. 400 сл.

76. **Fr. Pagi**, *Breviarium historico-chronologico-criticum, illustriora Pontificum Romanorum gesta, Conciliorum generalium acta, nec non complura cum sacrorum rituum, tum antiquae Ecclesiae disciplinae capita complectens*, II. Antverpiae, 1717, p. 115.

77. Ср. **Fr. Halkin**, *Bibliotheca hagiographica graeca*, II. Bruxelles, 1957, p. 288, nr. 1776—1778 b.

78. **H. Rosweydu**. *Vitae Patrum. De vita et verbis seniorum sive historiae eremiticae, libri X. Editio secunda*. Antverpiae, 1628.

79. Текстът на тази Юстинианова новела (от 545 г., не от 541 г., както пише Клайнер) е даден в Гръцки извори за българската история, II (С, 1959), с. 71; срв. също с. 47 сл.

80. Сиреч имп. Лъв III Исавър (717—741).

81. Сиреч папа Григорий II (715—731).

82. Сиреч папа Григорий III (731—741).

83. Сиреч имп. Василий II Българоубиец (976—1025).

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

Глава V.

*За многобройните нахлувания на българите в Европа,
преди да се установят на определени и постоянни
поселения*

a:

*Неточно се
твърди, че
българите
навлезли в
България през
498 г.*

Че българите не са се установили на постоянно местопребивание в България през 498 г., се доказва ясно от новелата на император Юстиниан, датираща от 541 г. [84] и приведена от нас в предшествуващата глава, тъй като с идването на българите не са могли да просъществуват нито католическата вяра, нито пък самите католици, а е трябвало да се спасяват с бягство. Ако прочее в 541 г. е бил поставен в България архиепископ, това е явно свидетелство, че по онова време католичеството е процъфтявало и езичниците-българи не са били още заселени в сегашното си отечество, понеже с идването им би била премахната правоверната религия, нито пък Юстиниан би имал повече някакви права върху родното си място, ако то е било завзето вече от българите. Ще трябва следователно да се види колко пъти българите са нахлували, докато си избрали постоянно местопребивание.

С нашествието на унгарците [85] в Европа в лято Христово 373-о голяма част и от българите, които са граничили с тях, се присъединили към хуните и известно време са воювали под началството на хунския вожд Атила. [86] После, като натрупали огромна плячка и се обогатили с чужди блага, огледали най-добрите места от тази земя, сиреч

Мизия, Унгария и Сирмиум, [87] и се завърнали в страната си, натоварени с плячка. Вследствие на това у тях се породило желание по примера на унгарците да прославят името си и да се обогатят с чуждия труд. И тъй бог си послужил с Атила и българите, за да накаже християните за техните безчестия и грехове.

*Анастасий
император*

Когато на 7 апр. 491 г. Анастасий е бил избран за император, Евфемий, предстоятел на византийската църква, [88] който добре

13

е знаел, че той е коварен еретик и твърде способен да смути църковните дела, не е могъл да бъде заставен да го увенчае с

*Подписва
решенията
на
Халкедонския
събор*

императорските знаци, докато не подпише собственоръчно решенията на Халкедонския събор. След като станал император, Лонгин, брат на Зенон, [89] повдигнал въстание против съперника си Анастасий, новоизбран и увенчан император, и завързал сражение с него, обаче бил пленен и за наказание ръкоположен за свещеник на Александрийската църква. Друг един пък Лонгин, исавър по произход, под съмнение за сключено съзаклятие с Лонгин, бил изгонен заедно с всички исаврийци [90] (с които някога Зенон, който произхождал от този племе, бил изпълнил столицата). Като събрал прочее извънредно голямо множество както българи, така и от други варварски племена, той извел на бой 150-хилядна войска и бунтувайки се в [Мала] Азия, превземайки градове и

*Исаврите се
бунтуват в
[Мала] Азия*

крепости, предавайки всичко на огън и меч, причинил огромни щети.

- Анастасий ги разбива* Въпреки многочислеността им, изпращайки срещу тях войските си, Анастасий им нанесъл страшно поражение и обезглавил пълководеца им Лонгин със съзаклятниците, пленени в една крепост, а главите им, заедно с пленените исаврийци, изпратил в Цариград.
- Затъва в престъпления* Възгордян от тази победа, той отпразнувал с голяма пищност в столицата своя триумф. Като затвърдил властта си, той станал ненавистен на бога и хората, намесвал се престъпно в църковните дела, радващ се, ако църквата страда от разколи и секти, тъй като самият той е бил от сектата на манихеите или акефалите, по-скоро от всичките или никаква религия. [91] Той изтръгнал прочее насилствено собственоръчното си писание, в което чрез своя подпис потвърждавал [решенията на] Халкедонския събор, [92] та не само чрез разпоредби, но и чрез оръжие да принуди верните към
- 14 общение с еретиците и така ония, които оставали непоковарени и твърди във вярата, по всякакъв начин опитвал да доведе до ереса.
- Българите нахлуват в Тракия* Този бяс обаче бил укротен от изпратеното от бога отмъщение. В лято Христово 498-о българите, [93] чието име дотогава не е било чувано, нахлули от крайните северни предели и в тази и следващата година направили навсякъде големи опустошения, разбили цвета на Анастасиевата войска и щели да превземат
- Императорът откупил мира със злато* самия Цариград, ако императорът Анастасий не откупил от тях мира със цената на много злато и тези, които не могъл да победи с оръжие, победил със злато.
- Арист води несполучлива война с българите* Походът против българите се описва така: [94] „Арист, предводител на илирийската войска (казва Марцелин в своята хроника) с петнадесет хиляди въоръжени люде и с петстотин и двалесет

коли, натоварени с необходимите за бой оръжия, тръгна на поход против българите, които опустошаваха Тракия. Повел битка край р. Зурта, повече от четири хиляди наши загинаха или при бягство, или падайки в стръмния бряг и извивката на реката и там погина цветът на илирийското войнство, като паднаха убити военачалниците Никострат, Тункус и Аквилин. Като получили прочее от император Анастасий толкова много злато и натоварени с безбройна друга плячка, те се завърнали в прежните свои поселения, а не в България, както мислят мнозина. Занапред този народ стана оръдие на божие правосъдие, с което беше наказвано неблагочестието на византийските владетели и безумието на отдалия се на безчинства народ. След като прекараха в мир една, две или три години, още в 502 г. те отново опустошиха

*Отново
опустошават
Тракия*

Тракия, без да им окаже съпротива нито един римски войник.” Император Анастасий обаче, комуто най-голяма наслада доставяло внасянето на смутове в църквата и който имал обичай да отблъсква варварите не с оръжие, а със злато, още веднаж с пари ги

15

насочил от изток към запад, като ги убедил да нахлуят в Унгария и другите съседни провинции, което и било сторено.

Умира Атила

След като Атила умрял в 444 или, както други твърдят, в 445 г., [\[95\]](#) неговите синове не могли задълго да съжителствуват в мир, тъй като дивата страст на властвуване ги запалила дотолкова, щото всичките трима със съюзените си маджари и други народи — гепиди, остготи, алани, рути, квади, херули,

*Изтребвайки
се взаимно,
синовете му
се бунтуват*

маркомани, германци, свеви, турцилинги — взаимно си нанасяли кръвополитни поражения дотолкова, че синът на Атила Елак [\[96\]](#) бил

убит, а пък войската му, съставена от различни народности, след голямо поражение се отказала да се подчинява и всяко племе се върнало в живелищата си. Другите двама синове на Атила, както и вождовете на маджарските племена повели цялото вече разкъсано хунско множество и го разпръснали тук и там: една част се отправила към страната на сикулите, а друга част потеглила към предишните си поселища в Скития. И така българите видели, че унгарското царство е освободено от страха пред Атила и неговите приемници и в по-голямата си част изоставено от унгарците.

Реан, предводител на българите, завзема Унгария

Великият български предводител *Реан* [97] с помощта и по съвета на император Анастасий, със съгласието на славяните, потеглил в 504 г. с войската си от изток към запад и завзел не

Българите биват победени в Сирмиум

само България, но и голяма част от Унгария заедно със Сирмиум. Обаче кралят на Италия, [98] излязъл срещу българите със силна армия, превзел завзетия от тях Сирмиум и в 504 г. ги разбил напълно в сражение, както свидетелствуват Марцелин [99] и Касиодор [100] в своите хроники. След това поражение българите се

16

завърнали и завзели в Банат земите около Тиса, които запазили чак до 884 г.

Възхвала на българската войнственост

За победата на Теодорих над българите така говори Енодий [101] в произнесената си похвална реч в чест на споменатия Теодорих:
 . Този е напълът, който прели тебе имаше

всичко, което е пожелавал; народ, у който този е придобивал титли, който е купувал благородството си с кръвта на противниците, у който бойното поле прослави рода, тъй като, комуто повече почервенеят от кръв стрелите в бран, той без колебание се счита за благороден. Те са народ, комуто преди битката с тебе не се е случвало да срещне противник, който да му устои, и народ, който дълго време е извършвал войните си само с набези." И след като говори обширно за тяхната мощ и воинска твърдост, прибавя: „По-рано вярвах, че светът е открит за тях; сега смятам, че за тях е затворена само тази част от земята, която ти браниш."

По това време българите получават от Анастасий България

Към това време изглежда, че българите за пръв път са започнали да се заселват за постоянно в обещаното им от император Анастасий отечество [102] и известно време стояли мирни след нанесеното им поражение. И така всичко, което дотук намерих достойно за споменаване за българите, събрах в едно, за да мога по-нататък по-лесно да следвам редуването на годините и поточно да предавам извършените от тях деяния.

Под предводителството на Виталиан българите въстават против Анастасий

И така в лято Христово 514-о, докато императорът Анастасий намесвал светските дела в църковните и безумствал срещу добрите църковни предстоятели, един от пълководците, Виталиан, по народност скит, [103] под предлог за защита на религията започнал голяма война срещу императора. Събрал в едно многочислена войска от хуни, българи и ромеи и се

17

отцепил от императора. И тъй като завзел цяла Тракия, Скития и Мизия, той завързал сражение с изпратената от Анастасий войска, нанесъл ѝ голямо поражение и избил около

шестдесет хиляди войника заедно с пълководците Ипатий и Секундин, а даденото на войската злато и изобилната плячка наситили алчността на варварите. След тази успешна битка Виталиан насочил войската към столицата, но като се боял да не попадне във варварски ръце този

37

толкова важен град, за чиято свобода той сам вдигнал оръжие, оттеглил оттам войската и се разположил на стан при Состениум.

Вождът Виталиан заедно с българите обсажда Цариград. Анастасий проси мир от Виталиан. Предложени от Виталиан условия за сключване на мир

Притиснат от нуждата, Анастасий изпратил пратеници до Виталиан, просейки мир при каквито и да било условия. Виталиан поставил следните условия: заточените поради вярата епископи да бъдат възстановени в своите санове; второ, да се свика вселенски събор в Хераклея, като се покани да участва в него и римският папа, и тези точки да бъдат клетвено приподписани не само от Анастасий, но и от целия сенат и началниците на войските.

Анастасий става клетвопрестъпник

Анастасий приел тези условия и със сената и военачалниците ги потвърдил с клетва. Обаче Анастасий нарушил клетвата: той наистина свикал епископите на събор в Хераклея и дори

Българите отново въстават против Анастасий под предводителството на Виталиан в 515 г.

папа Хормизда [\[104\]](#) изпратил там свои пратеници, обаче [Анастасий], протакайки дълго, чрез различни измени ги принудил да се оттеглят оттам. Като видял, че е измамен, Виталиан събрал отново голяма войска от българи и други народности, в 515 г. [\[105\]](#) нанесъл големи опустошения чрез изстребления и грабежи, намира

задоволството си не толкова във [възстановяването] на религията — както заявявал, — колкото в задоволяването на своята амбиция и жажда за плячка. И за да нанесе колкото се може по-голям позор на ромеите, продавал всеки пленен войник за един обол. Анастасий повторно с измама го склонил към мир, свалил го от власт и го лишил от всички достойнства. Като вечен враг на църквата, той покровителствувал евтихианската ерес [106] и продължавал да преследва православните и най-много светите църковни предстоятели, докато в 515 г. починал [107] [вж. Теофан]. След като починал Анастасий, наследил го Юстиниан, [108] който управлявал до 565 г. и след неговата смърт при общо съгласие бил

Анастасий бива наследен от Юстиниан

избран в 566 г. за император Юстиниан Млади, тракиец по род. [109] Измъчван обаче от продължителна болест, той царувал само 13 години и като дал напътствия на Аниций Тиберий [110], умрял в 579 г. Обаче и неговият наследник Тиберий не царувал дълго, тъй като след четири години починал през месец август. Какво

Какво са вършели българите от 515 до 583 г.

обаче са вършели българите цели 68 години, от 515 г. до смъртта на Тиберия в 583 г., не се споменава у авторите. При все това *Инхофер* в *Chronica historiae ecclesiasticae Hungariae* [111] бележи към 541 г., че българите се съюзили с хуните и воювали с общо оръжие и войски.

В 549 г. [112] българите ведно с хунска войска, преминавайки Истъра или Дунава, нахлули във всички области, принадлежащи на Цариградската империя, и от Йонийския залив при входа на Адриатическо море, разположен около Крит, опустошили всичко до предградията на Византион и разрушили две силно укрепени крепости в Илирик и

град Касандрия в Македония до Тракия, наричан някога Потидея [113]. Пленявайки сто и двадесет хиляди

19 души и натоварени с неизчислими богатства, те се върнали по местата си.

Зает императорът в различни войни, хуните и българите заедно вършат, каквото пожелаят

Нищо чудно: по това време прочее император Юстиниан бил зает във войната срещу персите и срещу вандалите в Африка [114] и затова българите и хуните, виждайки, че той не е в състояние да им окаже съпротива, всичко обръщат наопаки. Така през 542 и 543 г., както бележи Прокопий, [115] българите единодушно с хуните много пъти се връщали отново и нанасяли непоносими злини

38

на ромеите. Те превзели Херсонес (Тракийския полуостров), който е разположен под Цариград и има един единствен тесен достъп, като отчасти пленили, отчасти избивали неговите жители. Някои от тях, възползувайки се от случая, преминали през морския пролив между Абидос на азиатския бряг и града Сестос [116], разположен почти диаметрално на другия бряг на Хелеспонта (където морето е тясно), нападнали азиатските селища и натоварени с огромна плячка, се завърнали в полуостров Тракийски Херсонес [117], разположен до Цариград. След толкова нанесени щети

Второ нашествие на българите и хуните в помейските

българите и хуните стояли мирни една или две години, но не след дълго отново се връщат в Илирик, превземат Термополис, опустошават цяла Гърция освен вече споменатия полуостров Херсонес и по свидетелството на Прокопий [118] принуждават императора да им плаща данък и заловени с

- предели* неизчислима плячка за трети път се завръщат у дома.
- Оплаквания против българите на древния писател Йорданес* Заслужава да се изслуша *Йорданес* [119] за тези нашествия на хуните и българите по онова време, който пише така за делата на гетите: „Над Черно море, казва той, се простират живелищата на българите, които са много известни за това, че причиниха злини
- 20 заради нашите грехове.”
- Друг поход на българите и хуните против Юстиниан* Към 29-а г. [120] [от царствването] на император Юстиниан части от хуните заедно с българи лесно преминали скованата в лед река Истър, или Дунав, в подвластните на ромеите земи с голямо множество конница и пехота под предводителството на хана си Заверган, който пратил част от войските си да оплячкосат Гърция, а друга част — към Херсонес. Виждайки, че там не би могъл да направи каквото желаел, той с конницата си, от която задържал при себе си седем хиляди, се насочва към Цариград, опустошава нивята и всички околности. Обаче старият пълководец Велизарий обръща в бягство с военното си изкуство и хитрост [нападателята].
- Писателите приписват на унгарците и на славяните много деяния, извършени от българите* Желал бих обаче да предупредя читателя, че съвременните унгарски историци премълчават много неща, извършени в течение на 68 години от българи и унгарци, и често, премахвайки името българи, споменават само *маджари*. От други гръцки автори обаче се вижда, че към 556, 557 и 558 г. българите заедно с хуните са извършили нападение до града Галата и там са били победени от пълководеца Велизарий. [121] За да се върнем към предишната поредица от години, ще трябва да се припомним, че след смъртта на ромейския император Аниций Тиберий, роден в 538 г., го наследява Маврикий [122], на възраст четиридесет и три годишен, владетел с голяма храброст и известност. произхождал от стар римски пол. Немц

отново обявил война през 586 г. в Тракия,

Българите с хагана нанасят много щети на ромеите подпомогнат от българите, *хаганът*, вожд на хуните или аварите. Срещу него бил изпратен пълководецът Коменциол [123], който прогонил хагана както със своя устрем, така и със своята военна хитрост.

Император Маврикий обуздава славяните в 593 г. След като, както било възможно, уредил работите с хагана, императорът изпратил в 593 г. Приск с войска за обуздаване на славяните, които все нанасяли щети на ромеите. [124] Той западнал внезапно славянския княз Ардагаст [125], победил го в бой и го принудил да търси спасение в бягство, като избил мнозина от неговите воини, а други изпратил като пленници в Цариград. Най-

39

Приск пленява княза на славяните и избива много после с хитрост пленява царя им *Мусой*, [126] пиян от извършения същия ден погребален пир за брата си, и избива голямо множество славяни. Славяните пък, силно разгневени за пленяването

Опитват отново да нанесат поражение на ромеите, но неуспешно на княза им и извънредно много възбудени, последвали преминалите отвъд реката ромеи, които също били пияни в чест на спечелената победа: едва не ги сразили, ако в помощ на Приск не бил пристигнал изпратеният *Генцион* [127].

В 594 г. продължава войната против славяните. [128] Приск прехвърля Дунав и хиляда бързи конници предвождали ромейската войска. Тези хиляда конници попаднали на също хиляда българи. Българите, знаейки че има мир между ромеите и аварите или хуните, [129] и не считайки ромеите за врагове, вървели мирно по пътя си. Когато обаче ромейският авангард проявил враждебност спрямо българите, те се

заклели, че не желаят да имат вражда с ромеите, тъй като между хагана и ромейския пълководец не съществувало никакво разногласие. Обаче Петър [\[130\]](#),

Изневиделица ромеите се натъкват на българи

предводителят на хилядата ромеи, в безразсъдния си бяс заплашил българите с унищожение и така двете войски започнали бой и си дали решително сражение и като си нанесли и немалко загуби едни на други, се върнали при войските си. След това българите уведомили хагана за нанесената им обида, който незабавно поискал от ромеите удовлетворение за нарушените мирни

22

договори и несъмнено щял да отмъсти с голяма сеч вероломното нападение над българите от страна на ромеите, ако хилиархът, или вождът на хилядата ромеи, не бил скрил постъпката си под благовидната (макар и недостойна за военачалник) лъжа, стоварвайки цялата вина върху префекта, негов заместник в този

Хаганът изисква от ромеите удовлетворение за нарушените договори вследствие на нанесеното поражение над българите

отряд, и казвайки, че всичко това е било извършено мимо неговата заповед, а изпращайки след това плячка и дарове, укротил хагана. От това проличава ясно защо писателите премълчават напълно за българите от 515 до 594 г. Достопочтеният отец Франциск Кери в краткото си изложение за императорите [\[131\]](#) към 594 г. твърди, че българите са били подвластни на аварския владетел като роби.

Причината, поради която се премълчава от писателите, какво са правили българите от 515 до 582 г.

Обаче с драговолното позволение на този голям историк на лист 20 посочих от унгарския църковен летописец Инхофер, [\[132\]](#) че българите още през 541 г. са били свързани с хуните или аварите и са водели война с общи оръжия и войска и следователно българите не са били подчинени в робство на аварите, но са били свързани с тях с най-тесен съюз, за да си давали взаимно военна помощ. Този съюз българите не били сключили необмислено, понеже, макар

вождът на Велика България *Реан* да е виждал, че лесно би превзел във война много земи, обаче бидейки заобиколен отвсякъде от врагове и отстъпената от Анастасий земя още не била доведена в добър ред, налагало се да победят и да се покорят по-малките врагове, а с по-големите да се сключи мир. Така и станало, щото или самият Реан, или пък неговият син да сключи вечен мир с аварите или хуните, за да може по-добре да уреди държавата си и заедно с аварите или хуните да се обогати чрез постоянни плячкосвания, извършвани в земите на ромеите и на другите съседни народи.

23

Прочее нека не се мисли, че българите са липсвали във войската на хагана, когато той в 596 г., [\[133\]](#) виждайки, че Приск често прехвърля *Истър*, или Дунав, с войската си, и боейки се от въз-

40

Confecit utcumque cum Chagano negro Imp
Sclavos i. Romanos Romanis semper injurio
cum cum exercitu mitti Anno 593. Qui Ar
Sclavorum Ducem ex imperio aggressus pro
Et in fuga salutem quaerere coegit, militesque
rinos interfecit, alios vero captivos constanti
misit Tandem Regem ipsorum Musojum
ob soluta funebria Fratri suo illa die, s
lose nimium capie plurima Sclavorum multitu
cisa. Sclavi vero in fugam acti ob capim
supra modum elati regressos trans fluvium R
insequuntur, quos quidem etiam ob victoriam
crapulatos via non superarent nisi Genzo reg
Trisco in adjutrium venisset.

Anno 594 Bellum in Sclavos continuat
cus Danubium trajicit mille expediti e Rom
cien praebant Equites, ad inexpectatus corti
hi mille Equites ex improviso in mille videm
incidunt. Bulgari scientes inter Romanos &
seu Hunnos peccata esse omnia Romanos non
eos esse circumstantes, iter peragunt suum, sed cu
cursores Romanorum in festo Bulgariis si pu
lune, deprecantur illi se nihil hostile cum Rom
habere velle, eo quod inter Chaganum & Mu
manorum nulla intercederet discordia. At

Causa cur ignoretur
apud scriptores quid Bulgari
ab Anno 518 usque
ad Annum 542
egerint

Animulversio

Clade fraudulentum contra Bulgarios
tentatum, nisi Petrus Chylarcha
norum faciem suam cypucoso | lunt
mendacio velasset, culpam omnem in
in cohorte illa agentem rejiceret di. e
hac mandatum, facta fuisse, misti
muneribus Regem utique placat
liquidè quare scriptores de Bulgaria
ad Annum 544 alii siluerint. Rex
causis hinc in compendio de Imp
Annum 544 asserit Bulgarios qui
fuisse obnoxios scilicet servitute. Ne
viri fol. 20 demonstravi ex Inche
asico Hungariae Bulgarios jam
fuisse cum Hunnis seu Avaris & c.
suspensus militavisse, adeoque non
Avaris fuisse Bulgari sed se de
ut sibi inter invicem armis operam fer
rationem Bulgari non imprudente
licet Reanus magno Bulgariae
belli impetu multas posse obumere
men undique hostibus. & Patria
non dum in ordinem sibi veniens
suerit, minores hostes superante
majoribus vero vicem minere. & s

<p>Българите с хагана, предводителя на хуните или аварите вилнеят против ромейте. Хаганът ограбва много неща от ромейте, но ги изгубва</p>	<p>можна опасност за своите владения, излиза срещу Приск и преминава Истър. Превзема Сигидунум, днес <i>Сегедин</i> [134], разрушава крепостните му стени и преселва другите жителите му, след това завзема <i>Бангас</i> [135], град в Далмация, с четиридесет други укрепления, които се предават, и от тези грабежи натрупва огромна плячка, която обаче, зле придобита, скоро и зле загубва. Защото трибунът Гондоис [136], изпратен от Приск с две хиляди войници, за да разузнае какво готвят аварите, преминал по потайни пътеки и се озовал в планинските теснини, където две хиляди авари пазели всичката илячка. Нападайки ги в тъмнината и разбивайки и разпръсвайки всички, гои отнел плячката. Узнал това, хаганът бил обзет от гняв и страхувайки се от по-лошо, се върнал в земята си. След две години, т. е. в 599 г., [137] хаганът отново започнал войната и обсадил Томи в Тракия. Научавайки се обаче, че ромейският пълководец Коменциол се насочил с голяма войска към Никопол [138], за да му прегради пътя, пристига набързо и обръща</p>
<p>В 599 г. хаганът отново започва война и обсажда град Томи</p>	<p>в бягство Коменциол, не добре водещ военните действия, и скоро след това Превзема града <i>Дризипера</i> [139], като по варварски начин опожарява храма св. Александър. [140] Скоро обаче божието отмъщение последвало светотатственото престъпление. Прочее чумна епидемия до такава степен започнала да върлува всред войската, щото всичко се изпълнило с трупове и самият хаган загубил седем сина. След това направени били постъпки за мир и било</p>
<p>Сключва се мир между императора и</p>	<p>поставено условието от хагана, щото владенията на двамата да се разграничават от Истър и императорът да плати на хагана обичайната</p>

<i>хагана</i>	сума, сиреч двадесет хиляди жълтици. За пленените пък
<i>Нечувано престъпление на Маврикий поради скъперничество</i>	воини да заплати за всеки един по жълтица. Обаче Маврикий, обзет от скъперничество повече, отколкото би могло да се мисли, не пожелал да заплати на хагана нито жълтица, нито половина, нито най-малката плата от четири обола [?] и затова тиранът,
24	разпален от ярост, избил всички до един. [141]
<i>Хаганът отново започва война</i>	В 600 г., [142] предизвикан от императора, хаганът започнал с голяма смелост отново войната. При Виминациум, който град от някои автори се смята за Видин, [143] а от други се споменава като разположен недалеч от Видин, завързал три битки с Коменциол, но винаги неуспешно: в първата загубил три хиляди, във
<i>В 602 г. хаганът опустошава Тракия</i>	втората девет, в третата петнадесет хиляди заедно със синовете си и в четвъртата битка хаганът с голям гняв отстъпил победен и посрамен. Обаче той не стоял задълго мирен: събрал отново
<i>Маврикий бива свален, наследява го Фока; царува седем години. Хераклий става император</i>	войските си, за да отмъсти за нанесената му щета, излял гнева си в Тракия, избягвайки стълкновение и трупайки плячка, и след това се завърнал в земите си. В 606 г. [144] Маврикий бива свален и на мястото му идва жестокият Фока [145] , който властвувал само седем години, и в 609 г. бил премахнат, като му били отрязани ръката и главата. На следващата година го наследява Ираклий [146] , който на 5 окт. 610 г. бил увенчан с императорската корона от патриарх Сергей [147] .
	При царуването на този император в 614 и 615 г. е бил превзет Ерусалим [148] от персийския цар Хозрой [149] , пресветият кръст бил отнесен в Персия и деветдесет хиляди християни, купени с пари от юдеите, след много мъчения били

избити от омраза към вярата.

43

-
- Лукавството на хагана* В 619 г. [150] хаганът поканва коварно императора покрай Дългата стена, за да сключи мир. Хаганът се опитал да плени императора, който не подозирал никакво зло, и дал знак на скритата в горите войска. Императорът обаче, като свалил царските отличия,
- 25 избягал. А хаганът отвлякъл в плен около 70 хиляди християни. Това именно приведох, защото българите навсякъде в тези битки винаги са оказвали ценна помощ на хагана, което още по-ясно ще проличи от това, което ще кажа.
- Ираклий храбро се бие с Хозрой, персийски цар* В 625 и 636 г., [151] след като император Ираклий в течение на цели две години воювал в Персия заради предишните обиди от страна на Хозрой и сложил край на безбройните нанесени на християните злини, той го свел до такова затруднение, щото този
- Хозрой повиква против Хераклий българите, славяните и аварите или хуните* видял, че не е повече в състояние да се съпротивлява, принудил се с много обещания да склони българите, славяните и аварите или западните хуни да му се притекат на помощ и да нападнат Цариград като столица на империята и по този начин да принудят Ираклий да отстъпи от Персия.
- Обсаждат столицата Цариград* Тези народи, привлечени от такъв изгоден случай за война, се струпали в огромно множество при Цариград, смятайки, че градът, вече отдавна обсаден от персите и лишен от всякаква помощ, в кратко време ще бъде превзет от тях; и това щяло да стане с него [града], ако с всемогъщата си помощ преблажената Дева и Богоматер не бе защитила града. прелоставен на нейната опека от

императора. [\[152\]](#)

Обсаждащите биват молени за мир Варварите вече приближили подвижни кули до стените, вече с всякакъв вид машини нападали града. Гражданите, измъчвани от толкова трудности и загубили всякаква надежда за помощ,

Не приема молбите на умоляващите настойчиво молят хагана за мир при каквито и да било условия, предлагайки освен това немалко количество злато, само и само хаганът да запази непокътната столицата и да отстъпи от нея. Обаче варваринът не се трогнал от всичко това: съобщил им, че не може да преговаря с тях, ако до един не напуснат града, оставяйки богатствата си в него.

Префектът на града Бонос, [\[153\]](#) макар и виждайки, че всичко отива към гибел, напрегнал всичките си сили, за да отблъсне варварите от столицата, като предприемал чести нападения срещу

26 враговете, опожарявал техните машини и се стараел мъжки да се съпротивлява на приближаващите се до стените кораби.

Хитростта на хагана пропада Виждайки това, хаганът заповядал, щото огромно множество българи и славяни да се спусне в морето по реката Варнисос [\[154\]](#) и да атакува града от другата страна, така че там да се струпат множество граждани, а той от другата страна полесно да нахлуе в града. Начинанието обаче излязло несполучливо: славяните, обградени от по-големите кораби на византийците, претърпели страшно поражение. Нито пък хаганът можал да изпълни замисленото: избързвайки с даването на сигнал за атака, славяните предварително издали тази измама на градските жители. И така хаганът, виждайки, че не е в състояние да направи нещо, със съюзниците си — славяни и българи, се връща в своите земи.

Боготодия Александрийската хроника [\[155\]](#) и Теофан [\[156\]](#).

*видяна да
защищава
града* описвайки тази обсада, казват, че хаганът по време на обсадата е заявил, че е видял пишно облечена жена, която обикаляла сама без страх градските стени. Кедрин пък пише, [\[157\]](#) че аварите или хуните са видели тази

44

жена да върви бърже с голяма свита от вратите към неприятелския лагер. Виждайки я, аварите сметнали, че това е императрицата, която иде при хагана да иска мир, и поради това ѝ сторили

*Хаганът се
върща в
Панония* път да мине със свитата си; обаче внезапно тя изчезнала от погледа на всички заедно със своите придружници. Когато тя изчезнала, аварите, българите и славяните, обзети от ярост и бяс, започнали взаимно да се избиват и стигнали до такова клане,

27 щото владетелят им, загубил всяка надежда да превземе града, се завърнал в Панония. Така полезно се оказало това, че Ираклий, заминавайки за Персия, поверил града на опеката на Богородица.

*Ираклий
умира в 641 г.* На смъртния си час Ираклий [\[158\]](#) определил за равноправни свои наследници Константин от Евдокия и Ираклион от

*Наследяват
го братята
Константин
и Ираклион с
майка си
Мартина.
Константин
бива отровен
от майка си
и брат си* Мартина и посъветвал и двамата да имат като майка и императрица Мартина, след това разпореждане, издувайки се от подкожна вода, сиреч поради напредваща водянка, умира в лято Христово 641-во при тридесетата година и месец шести от своето управление. Наследили престола му братята Константин и Ираклион с майка си Мартина, обаче наскоро Константин бил отровен от мащехата си Мартина и от брата си, за да може тя единствена да царува със сина си Ираклион.

*Те обаче и
двамата
осакатени
биват
затворени в
манастир* Обаче майката и синът станали омразни както на народа, така и на пълководеца Валентин [159]. Повдигнало се въстание и те били хванати и затворени в манастир, осакатени и обезобразени, като на Ираклион бил отрязан носът, а на Мартина езикът.

*Констанс
бива убит* В края на 641 г. бил провъзгласен за император Констанс [160], син на Константин, който нещастно царувал 27 години и бил убит подло от някой си арменец в Сиракуза, в банята Дафне в 668 г., владетел — нещастен в живот и смърт. [161]

*Наследява го
син му
Константин* След смъртта на Констанс бил провъзгласен за император по-старият му син Константин, наричан още Погонат [162]. В 673 г. той успешно прогонил сарацините от пределите на империята и от Цариград и ги победил славно в много сражения. Виждайки това, арабският вожд Маавия [163] се отказал и той от войната и сключил мир, което направили също и аварите и другите народи, които иначе обичайно винаги нападали ромеите. И така поне веднаж империята се видяла в мир, който обаче траял едва две години.

*Българите
опустошават
тракийските
предели* В 678 г. [българите] опустошили тракийските предели, след като отново се установили там. [164] Срещу тях предприел поход Константин, приготвяйки всичко нужно за целта. В Истрия били

28 изпратени многочислени кораби. Българите, изплашени от мъловата за могъщата войска и от присъствието на самия император, спрели нападенията си и се скрили в едно удобно за отбрана място, наречено Онгъл [165], защитено от окопи и блата. Не след много пристигнала там императорската войска, но понеже враговете не излизали на открито, нито пък войниците се решавали да си пробият път до тях през тези непроходими места, много дни прекарвали в бездействие.

*Спечелват
безкръвна
победа* Виждайки това малодушие, българите постепенно се окуражили и започнали да се готвят за бой, обаче съдбата им приготвила победа без кръвопролитие. Константин прочее получил силни болки в краката, качил се на кораб и като изоставил войската на пълководците, отпътувал. Войниците изтълкували това зами-

45

наване на императора като падение духом, започнали да преувеличават силите и броя на българите и непроходимостта на мястото. Цялата войска дотолкова се объркала, че изоставяйки българите, се отдала на срамно и бързо бягство към Цариград. Забелязали това, българите изскачат от своите скривалища и разбиват и обръщат в бягство разпръснатите и негодни за бой ромеи, недоволни от тази победа, разпростират нападението и владенията си чак до Варна. Тъй като не преставали да опустошават Тракия, императорът се видял принуден да откупи от тях мира срещу заплащане на годишен данък, както и да им отстъпи за

29 заселване цялата земя, по-рано обитавана от славяните, която от Дунава и Стара Планина чак до Панония се отделя от останалата Тракия. Така казват Теофан, Кедрин, Зонара и Никифор. [\[166\]](#)

*Опровергаване
на
заблудението
на мнозина* Другаде вече споменахме, че българите още по времето на император Анастасий завзели българските земи и затова грешат всички, които мислят, че те са дошли за пръв път от север в 618 или 619 г. Не противоречи обстоятелството, че едва сега те поискали от императора и получили определено царство. И действително българите до това време живели тук-там било в България, било във Влахия, било в Унгария. Българите вече

отдавна преди това били сключили здрав съюз с хуно-аварите и дълго време вярно им давали помощ и когато хърватите се отгърсили от тяхното иго, също и българите се отцепили от тях.

Разкъсва се съюзът между българите и хуно-аварите в 624 г.

Че това е било така, разказват Никифор [167] и Фредагарий [168] в Летописа на франкската история. Между аварите, наричани и хуни, и българите възникнал спор към лято господне 642-ро и един аварски вожд и един български такъв събрали много народ, започнали борби помежду си. Най-после аварите победили българите. От българите пък девет хиляди мъже със жените и децата си,

Девет хиляди българи със жените и децата си биват избити коварно от баварците

изгнанници от Панония, потърсили убежище при френския крал Дагоберт. След като поживели доста дълго в Бавария със съгласието на Дагоберта, по съвет на франките в една нощ те били жалко и подло избити от баварците.

Че те са обитавали във Влахия, както и в Панония и Българин, и че често са менили своите живелища, ни свидетелствуват *Отрокоций* [169] и Никифор в своята „Кратка история“, [170] който за времето към 650 година казва така за сина на българския владетел на име Ку[б]рат: „Четвъртият син на Ку[б]рат преминал Истър и през съседните на Евскинския понт области се установил на постоянно местопребиваване в Панония, която сега е подвластна на аварите, се установил на местожителство, сключвайки съюз с местните жители.“ Тогава Влахия, в която се заселили

30

българите, се наричала Панония, както бележи достопочтеният отец Десериций. [171]

Изглажда се спорът между историците

От всичко гореказано лесно може да се заключи, че могат да се съгласуват Теофан и другите автори, които твърдят, че българите са дошли в тракийските прелели към 677 или 678 г. и

получили от Констанций България.
Действително до това време те винаги са били в съюз с хуно-аварите и са ги придружавали във всички набези. Когато обаче се почувствували подтиснати от аварите, те им обявили война и били победени и девет хиляди от тях били избити в Бавария, а останалите българи, населяващи Панония и Влахия, се присъединили към тези, които останали в

46

България поради страх от хуно-аварите. Виждайки, че вече не са приятели нито на хуните, нито на ромеите, тъй като против волята им завзели България, и поради това няма да могат да се задържат в тази област със сигурност, те повикали от старото си поселище в Азия, разположено край р. Волга, нови поселници-българи. Присъединили се към тях и тъй, задружно опустошавайки тракийските земи, най-сетне освен пари получили и българското царство с разрешение да изгонят славяните, което по-после здраво завладели, основали царство България, което много често е създавало големи мъчнотии на византийските владетели.

*Какво
приятелство е
съществувало
между хуни и
българи*

Не бива да се забравя това, което Йорданес [172] съобщава за приятелството и подчинението на българите спрямо хуно-аварите, именно че българите толкова обикнали аварската носия, щото, като променили облеклото си, възприели тяхната носия. Поради тази причина в своя речник при думата „българи“ Свидас [173]

31

казва: „Те много често от чужденците са били смятани за хуни и с името хуни са били безразборно наричани от чуждите народи.“

Ла ли работите са били така и че заслужава

доверие авторът, достатъчно е това [свидетелство], че и в днешно време българите носят унгарски дрехи.

*Константин
склучва мир с
българите, та
да може да се
свика вселенски
събор*

Най-подир остава да се каже според Кедрин [174] следното: Константин, ако и победен от българите, все пак можел да продължи войната, обаче тъй като заради единението на църквите, които се разкъсвали от сектата на монотелитите, е бил свикан от папа Агатон [175] вселенски събор в Цариград, [176] то, за да не бъде той прекъснат, благочестивият император предпочел по-скоро да

*На
Цариградския
събор бива
осъдена ереста
на
монотелитите*

откупи с годишен данък, носещ немалък срам на ромеите, мира, отколкото да бъде зает с продължителна война и позволи на еретиците да угнетяват църквата. На този събор дошли 280 отци и пратеници на папа Агатон и била осъдена ереста на монотелитите заедно с нейните поддръжници, било живи, било вече покойници. [177]

*Умира
император
Константин
Погонат.
Наследява го
Юстиниан*

В лято Христово 685-о, месец септември, благочестиво починал император Константин, след като управлявал Изтока 17 години, и предал властта на Юстиниан Ринотмет. Император на 16-ата си година поради младежко лекомислие, безразсъдност и поради безчовечна жестокост станал преомразен на бога и хората. Измежду другите си прояви на лекомислие с най-голяма вреда за себе си е следната:

*Предизвиква
българите*

В 687 г. [178] нарушава сключения от баща му мир с българите и лично той с прехвърлените от [Мала] Азия войски обърнал в бягство излязлата насреща му българска войска; след това, нападайки надлъж и нашир, кое насила, кое чрез предаване подчинил голям брой славяни, които прехвърлил в [Мала] Азия, за

32 да бъдат заселени там със целите си домочадия.

От тях после били избрани тридесет хиляди най-храбри мъже,

*Бива победен
от българите*

които образували лична императорска войска. Добре започнатото дело развалила необмислеността на предводителя. Когато отрядите се връщали в Тракия през планинските теснини, българите, заели здраво изходите на проходите, заградили отвсякъде войската и избили толкова войници, че императорът е трябвало да търси спасение в бягство по билото на планината и да моли българите за мир при условия, които тям се нравят. Като станал

47

по такъв начин омразен на всички, срещу него избухнал бунт в 695 г., [\[179\]](#) отрязан му бил носът и той бил изпратен на заточение

*Изпратен
на
заточение.
Наследява
го Леонтий*

в Херсон. След него бил провъзгласен за император Леонтий. В 699 г. обаче той също бил свален от престола чрез бунт от Апсимар, наречен после Тиберий, отрязан му бил носът и бил затворен в манастир. [\[180\]](#)

*Управлява
Апсимар,
наречен
Тиберий*

Тиберий, който по-рано се наричал Апсимар, царувал благополучно седем години. Между това заточеният от десет години в Херсон [\[181\]](#) Юстиниан не изоставил надеждата да си възвърне империята, дори кроил да си отмъсти със жестокия си характер. Жителите на Херсон, като се боели да не би Юстиниан да направи преврат и те зле да си изпатят в тези смутове, взели решение или

*Юстиниан
избягва от
заточение*

да го убият, или да го предадат на Апсимар. Като научил за това, Юстиниан навреме избягал при хана на хазарите, от когото бил приет много благосклонно: той получил за жена неговата сестра и си подобрил съдбата.

- Гласи му се
гибел* Узнал за това, Апсимар подкупил с много злато и извънредно
- 33 щедри обещания този владетел, чрез което го склонил да се реши да убие Юстиниан. За извършването на това му бил изпратен един от префектите с войници под предлог уж да пазят Юстиниан от семейни заговори. Този план обаче изглежда да е
- Търси
спасение в
бягство* достигнал до ушите на жена му Теодора [\[182\]](#), която незабавно уведомила мъжа си за надвисналата опасност. Разгневен, той убил изпратения префект заедно с един от хазарските първенци и като изпратил съпругата си Теодора при брата ѝ, избягал с рибарски кораб от тази земя.
- Избягва
при
българския
владетел* Преминал край Херсон, той взел тайно със себе си неколцина, които смятал за напълно верни, и отпътувал право към устието на Дунава при Тервел, владетеля на българите. [\[183\]](#) Но когато корабът се намирал в открито море, бил връхлетян от страшна буря, така че всички се отчаяли за спасението си и започнали със сълзи на очи да се молят за божията помощ. Един от служителите убеждавал Юстиниан да направи обет, че ще прости от все сърце на враговете си, ако излезе невредим от тази опасност и стъпи отново на престола. Но Юстиниан, пренебрегвайки заповедите на господата Христа, отвърнал: „Нека бог ме потопа тук в тези дълбочини, ако простя на някого.“
- Пристига
при
българския
владетел
Тервел* Обаче по неведомото божие провидение той се спасил от тази опасност, навлязъл в устието на Дунава, пристигнал при българския владетел и бил приет благосклонно. Българският владетел Тервел като всеки варварин дотолкова се съблазнил от големите обещания на Юстиниан, щото събрал отвсякъде и повел към Цариград голяма войска от свои и славяни. Той дълго време обсаждал града, като не преставал да увещава гражданите да приемат

Юстиниана. Те обаче, виждайки столицата свободна
34 откъм морето, се надявали да надвият варварските
усилия, тъй че обсипвали Юстиниан с хули и обиди.

Юстиниан Но недълго след това Юстиниан било с хитрост,
влиза с било по някакъв друг начин [184] ненадейно се
хитрост в промъкнал в града. Настаналият в града смут така
града изплашил гражданите, щото те отворили вратите на
варварските войски да нахлуят в столицата и да
поставят отново на престола Юстиниан, свален
поради тирания.

48

Дава на Изказвайки на българския владетел Тервел най-
владетеля на голяма благодарност за оказаната помощ,
българите императорът го възнаградил с богати дарове, дал
Тервел му титла кесар и му отстъпил областта Загора.
кесарска Юстиниан обаче отпуснал юздите на своята
титла жестокост и наредил да бъдат избити Леонтий и
Апсимар с всичките им привърженици. [185]

Обсипан с почести и радостен от сключеното с
императора приятелство с толкова изгоди, Тервел
се завърнал в родината си.

Юстиниан Обаче Юстиниан, забравяйки благодеянието, не
неблагодарен зачитайки светостта на сключените с тях договори
спрямо [186] или считайки ги за нищо, едва изтекли две
българите години, започнал против тях война и като нахлул
при Анхиало, пратил войската си в съседните земи,
която впрочем ни най-малко не съумял да опази в
ред. Поради това пръсналите се воители бродели по
полята и нито поставили нужните стражи,

Българите като че ли тръгнали не на война, а на разходка.
спечелват Уплашени от слуха за вражеското нашествие,
славна победа българите се скрили в планините, но като узнали
над за разпръсването на войската. напалили от

- Юстиниан всякъде византийците, избили мнозина и заграбили целия обоз. Уплашен, Юстиниан с останалите си воители избягал в *Анхиало*. Преследвайки ги, българите яростно обсаждат Анхиало. Като видял това, Юстиниан прерязал жилите на конете и с
- 35 войниците си се качил на корабите, които срамно и позорно се завърнали в Цариград в лято Христово 708-о. [\[187\]](#)
- Три хиляди
българи,
повикани на
помощ от
Юстиниан В 711 г. [\[188\]](#) от войниците бил провъзгласен за император арменецът Вардан. Узнавайки това, Юстиниан събрал войска, повикал на помощ три хиляди българи и отплувал към Синоп. [\[189\]](#) Докато обаче загрижен обикалял край тези брегове, ето че вижда да приближава при Цариград флота с издути платна и чува, че в нея пристига Вардан (наричан като император Филипик), [\[190\]](#) за да бъде увенчан за император! При неочакваното зрелище потръпнал жестокият Юстинианов дух и той веднага решил да не изчака това влизане на съперника в града, обаче бил преварен от Филипик и [поради това] се установил с флотата и военния стан при Даматрис [\[191\]](#). Приет с голяма радост в столицата, Филипик изпратил [пълководеца] Илия [\[192\]](#) начело със силна войска, за да убие Юстиниан. Когато се приближил до войската, Илия с висок глас започнал да увещава Юстиниановите воители да преминат на страната на новия император, като изоставят този кръвник, когото нищо друго не радва освен клането на своите. Ако сторят това, той обещава на всички възвръщане на предишните почести, а на българите свободно и сигурно връщане в родината. Немало нужда от много увещания: веднага всички изоставили
- Юстиниан
бива убит Юстиниан, а Илия се нахвърлил яростно върху него и му отсякъл главата, изпрацайки я на Филипик; после тя била разносяна из всички градове, за да я гледа народът.

В лято Христово 712-о, [\[193\]](#) тъй като Филипик отстъпил от правата вяра и преминал към ереста на монотелитите, свалил от цариградския престол [патриарх] Кир [\[194\]](#), привърженик на правата

36 Христова вяра, и поискал да отмени решенията на Шестия цариградски събор, за наказание бог му пратил война.

*Българите
опустошават
Тракия* Българите прочее, като нахлули в Тракия [\[195\]](#) и напреднали враждебно чак до Златните врата, страшно опустошили всичко. От друга страна, сарацините навлезли в Мизия, отвлекли оттам

49

голямо множество хора и добитък, а самият Филипик, ослепен от префекта на войската Руфин, [\[196\]](#) бил хвърлен в тъмница. На

*Филипик бива
свален от
престола и
бива избран
Анастасий
Артемий* негово място бил избран неговият секретар Анастасий [\[197\]](#), който царувал само две години, и на негово място насилствено бил възкачен на престола от войската в 714 г. събирачът на данъци Теодосий [\[198\]](#). Виждайки обаче, че Льв Исавър крои козни против него, той му отстъпил доброволно заетото против волята императорско достойнство и се оттеглил в манастир в 715 г. [\[199\]](#)

В лято Христово 712-о при папа Григорий II и през втората

*Сарацините
нападат
българите, но
претърпяват
страшно
поражение* година от царуването на император Льв Исавър сарацините дошли до Цариград с безчетна войска и три години обсаждали града. [\[200\]](#) През време на тази обсада в града погинали от гражданите триста хиляди души, след като отправили много моления към бога. Загинали и мнозина сарацини от глад, студ и чума. Отчаяни от това, те вдигнали обсадата и отстъпвайки, нападнали българите, обаче били победени от тях и били избити

двадесет и две хиляди, а останалите избягали и се върнали на корабите си (Беда, Павел Дякон, в „История на лонгобардите“). [\[201\]](#)

В лято Христово 719-о [\[202\]](#) някой-си първенец Ксилинит се

37

опитал, щото Анастасий, останал в забрава в Солун, да си възвърне царството с помощта на българите, от което достойнство

*Анастасий
моли
владетеля на
българите
Тервел за
помощ, за да
си възвърне
царството*

бил лишен поради коварството на Лъв и на войската. И така Анастасий помолил за помощ българския владетел Тервел. Тервел му изпратил войски и 50 кантара сребро. Окрилен от надежда, той придвижил войските си близо до столицата и започнал да увещава гражданите да се отметнат от Лъв. Намерил града обаче по-непреклонен, отколкото се надявал, и по-предан на Лъв

*Император
Лъв побеждава
българите с
дарове и
обещания*

поради спомена за неотдавнашната победа над сарацините. Освен това Лъв с много големи дарове и обещания привлякъл българите на своя страна и постигнал, щото те да се върнат в земята си. Така съобщава о. Кери [\[203\]](#) към 719 г.

В 741 г. [\[204\]](#) умрял Лъв Исавър Иконоборец и оставил за наследник младия Константин Копроним, равен по нечестност на баща си.

*Българите
нахлуват в
Тракия*

В лято Христово 755-о [\[205\]](#) българите нахлули с оръжие в Тракия поради построените от Копронима там крепости и населените запустели селища с люде, доведени от Сирия, сиреч от Теодосиопол и Мелитина, и поискали да им се заплати заради тях данък, както и нанесените щети да бъдат заплатени парично. След това те напреднали чак до столицата, опустошили всичко надлъж и нашир и натоварени с голяма плячка, се завърнали невредими.

*Императорът
преследва*

Императорът с войската си се впуснал да преследва българите, но бил победен от тях в

<i>българите</i>	планинските теснини. Това положило началото на войната с българите, която отпосле била подновявана неколkokратно.
<i>Българите въстават срещу владетеля си</i>	В лято Христово 762-ро българите се разбунтували против хана си Тервел [206] и го унищожили заедно с целия род <i>Реан</i> , който дотогава властвувал над тях, [207] като на негово място поставили някой си Телец. Чувайки за това, императорът потеглил с много
38	голяма войска на поход срещу тяхната страна. В лято Христово 763-о [208] той натоварил на кораби двадесет и четири хиляди
<i>Копроним предприема поход срещу българите</i>	конници и с огромен брой пехотинци се насочил към Анхиало. Българският хан Телец, изплашен от такава войска, потърсил помощ

50

и освен голям брой от своите призовал и от съседните народи двадесет хиляди наемници. Започнал се бой при Анхиало, войската се сражавала решително през по-голямата част на деня и макар и от двете страни да паднали много убити, все пак българите били обърнати в бягство и им било нанесено страшно

*Победил
българите* поражение. Тържествуващ, Копроним се завърнал в столицата с пленници, плячка и въоръжена войска, бил приет с радостни възгласи от населението и едва владеец се от радост, наредил, щото

*Избива
пленниците* след завършване на тържествата да бъдат избити извън града всички пленници. По думите на Никифор [\[209\]](#) в боя паднал убит и самият хан Телец и на негово място под въздействието на

Избран бил от императора за хан Сабин, но бива прогонен императора бил избран за владетел на българите някой си на име Сабин [210]. Не му било дадено обаче да управлява дълго: защото наскоро след това той бил свален от престола, потърсил убежище в Цариград при императора и се поставил под негова опека.

Избран бил на мястото му Телериг Българите си избрали нов владетел на име Телериг [211]. Копроним, възгордян от неотдавнашната си победа и като не понасял да остане в покой, сключил мир с българите, но с намерение, щото да може да се справи ненадейно със спокойните и неподозиращи нищо лошо българи.

Копроним отново тръгва на поход против българите И така в 765 г., [212] след като събрал войски от цялата империя, натоварил едни на две хиляди и шестстотин кораба, а други отряди изпратил по суша към Анхиало, нахлул [в България]. Но от внезапно възникналата морска буря корабите били ужасно пръснати и разбити и голяма част от войската погинала във вълните.

39 Несполучил в похода си, императорът безславно се завърнал в столицата си без войска. По същия начин в нарушение на мирните договори към края на предишната година той опожарил няколко места в пределите на българите, но уплашен от настъпващите против него българи, също и тогава се завърнал безславно в столицата.

Отново действа против българите В 773 г. [213] Копроним отново съоръжил две хиляди кораба и лично се отправил на поход против българите, като изпратил пред себе си конница да завземе планинските теснини; като стигнал обаче до Варна, не знам от какъв страх бил обзет и се отказал от похода. Българите, припомняйки си предишните поражения и

Сключва се мир. Телериг тайно уплашени от толкова голяма войска, поискали мир от Копроним, на който той незабавно се съгласил. Но докато пратениците още

изпраща 12 000 войника за освобождаване на пленниците, които императорът избива до един пребивавали в Цариград, българският хан Телериг изпратил дванадесетхилядна войска в Тракия, за да освободи намиращите се там пленници. Приятелите на императора обаче, които се намирили при българския владетел, тайно уведомили императора за този поход. Той събрал отвсякъде голяма войска и за да не събуди подозрение у българските пратеници, се престорил, че отива на война срещу арабите и прехвърлил в [Мала] Азия обоза и всички необходими неща. След като пратениците напуснали столицата, той с голяма бързина потеглил с осемдесетхилядна войска срещу българите, които нищо не подозирали за нахлуването на императора. Като заградил дванадесетте хиляди, те били избити до един, без да похванат дори оръжие и без да погине някой от Константиновата войска. Спечелил тази безкръвна и благородна, както я нарекъл, победа, императорът, ликуващ, се завърнал в столицата (Геофан). [\[214\]](#)

51

40 През 774 г. [\[215\]](#) императорът, за да продължи победния си ход, изпратил срещу българите многочислена флота, а сам

Императорът отново тръгва на поход против българите последвал по суша с останалата войска, обаче флотата претърпяла неуспех: в пристанището прочее при Месемврия тя била връхлетяла от буря и мнозина войници и моряци се издавили.

Хитро измамване на императора от страна на Телериг Като разбрал, че плановете му биват тайно издавани на Константин от някои измежду приближените, българският владетел, [\[216\]](#) не можейки да узнае кои са те, прибегнал до следната хитрост: той изпратил посланици до императора и му известил, че иска да напусне България и да избяга при него и да стопи всичко.

каквото императорът намери за изгодно. Но за да постигне това по-сигурно, императорът да му съобщи, ако има измежду българските първенци свои приятели, та с тях да може по-сигурно да предприеме бягството. Без да размисли, императорът сметнал това за истина и най-глупаво открил на българския владетел Телериг имената на първенците от българското царство, които били свързани с него чрез особено приятелство. Узнал прочее кои са тези първенци, които издават тайните му планове на императора,

Телериг избива своите съветници-предатели Телериг наредил веднага да бъдат те избити. Като се видял измамен и че са избити тези, които му помагали, императорът се разярил дотолкова, че от яд си оскубал брадата и косите.

Императорът иска да си отмъсти И така в 775 г. [217] през четвъртия месец на 34-ата година от своето царуване той предприел поход с многочислена войска, за да си отмъсти на хитрия Телериг. Обаче едва стигнал до Аркадиопол, появил му се антракс в бедрото, той започнал да гори от необикновен огън, да се мъчи от силна треска и да чувствава пламък по цялото тяло, така че от силни болки викал, че още жив гори в адските пламъци.

41 Това му се случило заради това, което нечестиво извършил против светата майка божия. Върнат назад с носилка и после

Императорът умира по пътя качен на кораб, преди още да дойде до Цариград, на 14 септември [218] умрял също така нещастно, както и живял. Наследил го по-старият му син Лъв заедно с майка си Ирина. [219]

Лъв става император, но не царува дълго В 777 г. [220] при папа Адриан и във втората година от царуването на Лъв Хазарски българският владетел Телериг, както вече казахме, често воювал против Константин Копроним, от обич към християнската религия напуснал своите съплеменници

<i>Владетелят на българите Телериг напуска царството и става католик-християнин</i>	и отишъл в Цариград, за да приеме светото кръщение, изоставяйки земното царство, за да се сдобие с небесното. Император Лъв го приел най-благосклонно и след неговото кръщение го оженил за братовчедката на жена си Ирина, обсипал го с почести и много го обикнал. Това е бил първият плод от
<i>Умира Лъв на четвъртата година от управлението, възцарява се майката Ирина с Константин</i>	българското племе, разраснал се отпосле с голяма бързина, така че може да се каже, че посятото житно зърно дало стократен плод. [221] Лъв, започнал като баща си, умрял на следната 780 г. [222] След него царувала майката Ирина с малолетния си син Константин.
<i>Кардам наследява Телериг</i>	Българите, виждайки, че Телериг станал християнин, си избрали в 780 г. нов владетел по име Кардам. [223] В 788 г. бил изпратен с големи войски против българите тракийският военачалник Филет [224],
<i>Войските на императора биват победени от българите</i>	но водел войната по-небрежно, отколкото е позволено за тия покрайнини, ненадейно бил нападнат от тях и загинал.

84. Вж. тук по-горе бел. 79.

85. Тук вероятно става дума по-скоро за голямото хунско нападение през 375—376 г., когато хуните нахлули в североизточните предели на европейския континент.

86. За Атила и хунската държава по негово време вж. подробно. **Fr. Altheim.** Attila und die Hunnen. Baden-Baden, 1951; срв. **I. Dujčev.** Byzantinoslavica, XIII (1952—1953), p. 341—344; **E. A. Thompson.** A History of Attila and the Huns. Oxford, 1948; срв. **Ив. Дуйчев.** Едно изследване върху общественно-икономическата и политическа история на хуните. — Изв. Инст. за българска история, III—IV (1951), с. 441—452.

87. Древният град Сирмиум, Сирмий, средновековният Срѣмъ, Срям, дн. Сремска Митровица (Югославия).
88. Император Анастасий (491—518) и цариградският патриарх Евфемий (490—496).
89. Става дума за имп. Зенон (474—475, после 476—491).
90. Загатва се за бунта на исаврийското население през 498 г. против имп. Анастасий I.
91. Император Анастасий е бил привърженик на монофизитизма, следователно противник на православието.
92. Ср. **G. Every**. *The Byzantine Patriarchate 451—1204*. London, (1947), p. 51 sq.; **G. Ostrogorsky**. *Geschichte des byzantinischen Staates*. München, 1963³, p. 55.
93. Общо за събитията вж. у Златарски. *История*, I, 1, с. 84 сл.
94. Вж. текста в *Латински извори*, I, с. 313; срв. Златарски. *Пос. съч.*, с. 85 сл.
95. В същност Атила умрял през 453 г.
96. Става дума за любимия Атилов син Елак, отъждествяван със споменатия в нашия *Именник* на първобългарските владетели Ирник; срв. Златарски. *Пос. съч.*, с. 76 сл.; **G. Fehér**. *Attilas Sohn Irnik. Zur Frage der ungarischen und bulgarischen Hunnenüberlieferung*. In: *Ungarische Jahrbücher*, XV (1935/36), p. 408—432.
97. Името на споменатия тук български владетел Реан би трябвало да се чете Кеан (Keanus). Сведението е заето от анонимния секретар на маджарския крал Бела IV (1235—1270); вж. **Anonymi Belae Regis notarii De gestis Hungarorum libery St. Endlicher. Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana**. Leipzig, 1931, p. 13; „Terram vero que iacet inter Thisciam et Danubium, preoccupavisset sibi **Keanus magnus dux** Bulgari(a)e, avus Salani ducis, usque ad confinium Ruthenorum et Polonorum et fecisset ibi habitare Sclavos et Bulgaros“; срв. **Стр. Лишев**. *Нови данни за феодалните отношения в България през X в.* — *Изв. Инст. за българска история*, VI (1956), с. 426 и бел. 3
98. Кралят на остроготите в Италия Теодорих Велики (493—526).

99. Текстът на Комес Марцелин: Латински извори, I, с. 312 сл.
100. Текстът на Касиодор: Латински извори, с. 306; срв. Златарски. История, с. 74, 81 сл.
101. Текстът на Магнус Феликс Енодий: Латински извори, I, с. 299 сл. Срв. Златарски. Пос. съч., с. 74, 81 сл.
102. Във връзка с известието на установяването на първобългарите в земите на юг от Дунав по времето на император Анастасий I вж. посочванията у Златарски. Пос. съч., с. 84 сл.; **Ив. Дуйчев**. Балканският Югоизток, с. 230 сл. Една добавка към среднобългарския превод на Манасиевата летопис гласи: „При императора Анастасия наченаха българите да завземат тази земя, като преминаха в Бдин и първом почнаха да завземат Долната земя Охридска, а след това цялата тази земя”; вж. среднобългарския текст и новобългарския превод у **Дуйчев**. Из старата българска книжнина, II, с. 97 сл.
103. За пълководеца Виталиан и неговия бунт против император Анастасий през 514 г. вж. подробности у **Златарски**. Пос. съч., с. 86 сл.; **Ив. Дуйчев**. Балканският Югоизток, с. 233 сл.
104. Папа Хормизда (514—523).
105. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 86 сл.
106. Загатва се за монофизитската ерес, поддържана от цариградския духовник Евтихий; вж. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 49 sq.
107. Срв. **Theophanes**. Op. cit., p. 164, 14—16. Посочването на датата на смъртта на имп. Анастасий I е неточна: той умира на 10 юли 518 г.
108. Посочването е неточно. Пряк приемник на престола е имп. Юстин I (518—527), а не Юстиниан I (527—565).
109. Става дума за имп. Юстин II (565—578)
110. Император Тиберий II (578—582). Тук хронологическите посочвания на Блазиус Клайнер са неточни.
111. Срв. **Melchior Inchoffer**. *Annales ecclesiastici Regni Hungariae*. I. Romae, 1644, p. CXIX: „Cum Hunnis Bulgaros, Pannonios fuisse quidam

scribant, imo Bulgaris pensum tributum; serius tamen Bulgari videntur incoluisse Pannoniam.”

112. За събитията през 549 г. вж. подробности у **Дуйчев**. Балканският Югоизток, с. 259 сл.; срв. и **Златарски**. Пос. съч., с. 98 сл.

113. Потидея е древната коринтска колония на Халкидическия полуостров.

114. Авторът загатва за войната на Византийската империя против вандалите през 533—534 г. и против персите с прекъсвания през периода от 527—532, после между 540—545 и 549—562 г.

115. Сведенията на Прокопий Кесарийски за тези нападения: Гръцки извори, II, с. 110 сл.

116. Град Абидос в Мала Азия — на Хелеспонта; днес развалини при турското село Бобаликалеси. Град Систос е бил разположен на Тракийския Херсонес срещу града Абидос,

117. Галиполският полуостров — на Дарданелите.

118. Свободно предадено сведение на Прокопий: Гръцки извори, II, с. 111.

119. Сведението на Йорданес: Латински извори, I, с. 337; срв. също у **Йордан**. О происхождении, с. 72, 136; 222 сл.

120. За нашествието на Заберган в земите на Балканския полуостров през 558 г. вж. подробно у **Златарски**. История, с. 105 сл.; Гръцки извори, II, с. 185 сл. (Агатий), с. 200 сл., с. 220 сл. (Менандър).

121. За събитията (хронологията на Блазиус Клайнер не е уточнена) вж. подробности у **Златарски**. Пос. съч., с. 105 сл.

122. Византийският император Маврикий (582—602).

123. За византийския пълководец по времето на имп. Маврикий Коменциол вж. посочвания в Гръцки извори, II, с. 271, 294, 297, 299 сл., 345 сл.

124. За пълководеца Приск по времето на имп. Маврикий вж. посочванията на Теофилакт Симоката: Гръцки извори, II, с. 318 сл., 349 сл.
125. За славянски вожд (втората половина на VI в.) Ардагаст вж. Гръцки извори, II, с. 297, 322 сл., 326.
126. За епизода със славянския вожд Мусокий (неточен напис на името у Блазиус Клайнер: Мусоиус) вж. сведението на Теофилакт Симоката: Гръцки извори, II, с. 325 сл.
127. За началника на пехотната войска по времето на имп. Маврикий Генцон (Блазиус Клайнер дава напис: Генцо) вж. посочванията на Теофилакт Симоката: Гръцки извори, II, с. 321, 327, 334.
128. По сведение на Теофилакт Симоката: вж. Гръцки извори, II, с. 334 сл.
129. Блазиус Клайнер погрешно отъждествява хуни с авари.
130. Пълководецът Петър бил роден брат на император Маврикий. За него вж. различни посочвания (по Теофилакт Симоката): Гръцки извори, II, с. 328, 330—335, 337, 353 сл.
131. **Franz Borgia Kéri.** *Imperatores Orientis, compendio exhibiti e compluribus graecis praecipue scriptoribus, a Constantino Magno ad Constantinum ultimum, ex expugnata per Turcos Constantinopolim. Turnaviae, 1744, p. 152 sq.* Съчинението на Фр. Кери (1702—1768) е било един от главните извори на сведения за Клайнер.
132. **Inchoffer.** *Op. cit., p. CXIX.*
133. За събитията вж. сведенията на Теофилакт Симоката: Гръцки извори, II, с. 341 сл.; с. 349.
134. В същност древният Сингидунум е дн. Белград.
135. Става дума очевидно за град Бонки, отъждествяван предположително с град Беляй, южно от Карлшат; срв. Гръцки извори, II, с. 343, бел. 2.
136. По-точно пълководецът на византийската войска Гудуин: за него вж. Гръцки извори, II, с. 343 сл., 354 сл. Той бил вероятно от лонгобардски

произход и по-късно бил назначен за подстратег на Маврикиевия брат Петър.

137. За събитията вж. сведението на Теофилакт Симоката: Гръцки извори, II, с. 344 сл.

138. Вероятно става дума за град Никопол „при Дунава“, развалини при днешното село Никюп.

139. Дризипера, дн. турско селище Буюк Карациран, Одринско.

140. За християнския мъченик Александър вж. специално статията на **Д. П. Димитров**. Пътуването на св. Александър Римски през Тракия. — Изв. Бълг. археологически институт, VIII (1935), с. 116—161.

141. За събитията вж. сведението на Теофилакт Симоката: Гръцки извори, II, с. 347 сл.

142. За събитията вж. Гръцки извори, II, с. 348 сл.

143. Виминациум се намирал на мястото на днешния град Костолац (Югославия); вж. и по-горе бел. 33.

144. В същност имп. Маврикий бил свален от центуриона Фока, по-късно император и погубен на 23 ноем. 602 г.

145. Фока управлявал от 23 ноем. 602 г. до 5 окт. 610 г.

146. Император Ираклий управлявал от 5 окт. 610 г. до смъртта си — 11 февр. 641 г.

147. Цариградският патриарх Сергей I управлявал византийската църква от 18 апр. 610 г. до 8/9 септ. 638 г.

148. Ерусалим паднал във властта на арабите през 641 г. след триседмична обсада.

149. Става дума за персийския цар Хозрой II Парвиз (590—628).

150. Като по-вероятна дата на споменатите в текста събития (опитът на аварския хаган да извърши покушение върху самия император Ираклий въпреки сключеното примирие) се смята годината 617; вж. за това **N. H. Baynes**. The Date of the Avar surprise. Byzantinische Zeitschrift, XXI (1912),

p. 110—128; **A. Pertusi**. Giorgio di Pisidia, Poemi. I. Panegirici epici. A cura di . . ., Ettal, 1960, p. 19, 209.

151. За събитията вж. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 85 sq.

152. За обсадата на Цариград през 626 г., предприета от славяни, авари и перси, вж. посочванията на извори и литература у: **F. Barišić**. Le siège de Constantinople par les Avars et les Slaves en 626. Byzantion, XXIV (1954), p. 371—395; **Ostrogorsky**. Op. cit, p. 85 sq.; **Pertusi**. Op. c., p. 201 sq.; **I. Dujčev**. Medioevo bizantino-slavo. II. Saggi di storia letteraria. Roma, 1968, p. 382 sq.

153. В действителност император Ираклий оставил за свои заместници в столицата патриарха Сергии и патриция Бон (Бонос).

154. Става дума за реката Барбисис (Barbyses), днес Алибег-су; вж. **Jos. von Hammer**. Constantinopolis und der Bosphoros örtlich und geschichtlich beschrieben. I. Pesth, 1822, p. 15; p. 18 sq., passim.

155. Това е в същност така назованата Пасхална или Александрийска хроника, съставена наскоро след 628 г. Сведенията на този хроника за обсадата на Цариград през 626 г.: Гръцки извори за бъл гарската история, III. С., 1959, с. 78 сл.

156. Сведенията на Теофан Изповедник: Гръцки извори, III, с. 259 сл.

157. Сведенията на Георги Кедрин: Гръцки извори, VI, с. 212 сл.

158. За събитията вж. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 93 sq.

159. Споменава се пълководецът от арменски произход Валентин Арсакид (Аршакуни), който предвождал войските против вдовицата на починалия император Ираклий и нейния син Ираклонас.

160. Император Констанс II (641—668).

161. За събитията вж. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 97 sq.

162. Император Константин IV (668—685).

163. Става дума за арабския вожд Муавия, отначало владетел на Сирия, после провъзгласен за халиф.

164. За събитията (в действителност през 680—681 г.) вж. подробно **Златарски**. История, с. 176 сл.; **Ю. Трифонов**. Известието на сирийския презвитер Константин за Исперихова победа над византийците. — Изв. Истор. дружество, XI—XII (1932), с. 199—215; **I. Dujčev**. Protobulgares et Slaves. Sur le problème de la formation de l'Etat bulgare. Annales de l'Institut Kondakov, X (1938), p. 145—154 (Mélanges A. A. Vasiliev) Medioevo bizantino-slavo. I. Saggi di storia politica e culturale. кота, 1965, p. 67—82, 245—247; **М. Войнов**. За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава. — Изв. Инст. за българска история, VI (1956), с. 453 сл.; главно за датата с. 468 сл.

165. За това наименование вж. обясненията на покойния проф. **Златарски**. Пос. съч., с. 146 сл., с. 179 сл., с. 185 сл., с. 496 сл. Добри библиографски посочвания: **Moravcsik**. Byzantinoturcica, II, p. 213. От всички предложени досега тълкувания най-вероятна е хипотезата, че това е гръцки напие на славянското наименование **жгълъ**, по-късния Буджак.

166. Споменатите сведения на византийските автори вж. в Гръцки извори, III, с. 260 сл. (сведенията на Теофан Изповедник); с. 295 сл. (сведенията на патриарх Никифор); VI, с. 213 сл. (сведенията на Скилица-Кедрин; VII, с. 155 (сведението на Йоан Зонара).

167. Гръцки извори, III, с. 293 сл.

168. Латински извори, I, с. 389; срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 170 сл.

169. **Franciscus Foris Otkokcsi**. Origines Hungaricae, seu liber, quo vera nationis Hungaricae origo et antiquitas, è veterum monumentis et linguis praecipuis, panduntur: indicato hunc in finem fonte, tum vulgarium aliquot vocum hungaricarum, tum aliorum multorum nominum, in quibus sunt: Scythia, Hunnus, Hungarus, Magyar, Fász, Athila, Hercules, Ister, Amazon etc. Opus hactenus desideratum ... I. Franequerae, 1693, cap. V, nr. 49: p. 221; срв. за този малоизвестен автор писаното от **Davidis Czvitingeri Nob. Hung.** Specimen Hungariae literatae(!), virorum eruditione clarorum natione Hungarorum, Dalmatarum, Croatarum, Slavorum, atque Transylvanorum, vitas, scripta, elogia et censuras ordine alphabetico exhibens. Accedit Bibliotheca scriptorum qui extant de rebus Hungaricis. Francofurti et Lipsiae, 1711, p. 147—152; 'Foris Franciscus ... a loco nativitatis Hungariae **Otkokocs** dicto, cognominatus Otkokocsi . . .

170. Гръцки извори, III, с. 295.

171. J. I. Desericus. Op. cit. (supra, n. 10).
172. Латински извори, I, с. 344 сл.
173. Гръцки извори, V, с. 309 сл.
174. Гръцки извори, VI, с. 214.
175. Папа Агатон (678—681).
176. Става дума за Шестия вселенски църковен събор (680—681), на който била осъдена монотелитската ерес.
177. Имп. Юстиниан II Ринотмет (685—695, 705—711).
178. За събитията изобщо вж. **Златарски**. История, с. 219 сл.
179. Имп. Юстиниан II е бил свален от власт в края на 695 г.
180. След свалянето и заточението на Юстиниан II престолът бива зает последователно от Леонтий (695—698) и от Тиберий II (698—705).
181. За повторното завземане на властта от Юстиниан II Ринотмет вж. **I. Dujčev**. La seconda ascesa di Giustiniano II al trono imperiale. In: Studi in onore di Vittorio de Falco. Napoli, 1971, p. 555—562; **Златарски**. Пос. съч., с. 224 сл.
182. Теодора, съпругата на Юстиниан II, е била сестра на хазарския хаган.
183. Българският хан Тервел (701—718).
184. За събитията общо вж. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 118 sq.
185. За подробности срв. **Dujčev**. Op. cit., p. 557 sq.
186. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 235 сл. (поход на имп. Юстиниан II против българите през 708 г.).
187. Текст и превод: Гръцки извори, III, с. 267 сл.
188. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 236 сл.
189. В същност при Гингилис, близо до град Синоп в Мала Азия.

190. Имп. Филипик Вардан (711—713).
191. Дамитрис е била гористата местност в областта Витиния в Мала Азия, на изток от град Хризопол.
192. За участието на пълководеца Илия вж. сведението на патриарх Никифор: Гръцки извори, III, с. 299; срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 237.
193. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 237 сл.
194. Цариградският патриарх Кир (706—712).
195. За събитията през 712 г. вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 237 сл.
196. За събитията вж. **Theophanes**. Chronographia, I, p. 383, 1 sq. Става дума на протостратора на тема Опсикион Руфос (не Руфин!).
197. Император Анастасий II — Артемий (713—715).
198. Император Теодосий III (715—717).
199. Император Лъв III Исавър (717—741).
200. Хронологическото посочване за 712 г. не отговаря на годините на управление на папа Григорий II, който стоял начело на римската църква от 715 до 731 г. Посочването не отговаря също на годините на управление на споменатия в текста имп. Лъв III, който управлявал от 717 до 741 г. В действителност става дума за обсадата на Цариград от арабите под предводителството на Маслама през 717—718 г. Срв. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 130—131; **Златарски**. Пос. съч., с. 247 сл.
201. Историческите извори за тези събития в извадки от западни писатели са дадени в Латински извори, I, с. 401—403 (Беда Преподобни), 417 (Павел Дякон).
202. За събитията (717—719) вж. подробности у **Златарски**. Пос. съч., с. 248 сл. Името Ксилорит трябва да се поправи: (Никита) Ксилинит. Споменатият в текста на Клайнер Атанасий е сва леният от престола имп. Анастасий II — Артемий (713—715).
203. **Kéri**. Op. cit., p. 202.

204. Император Лъв III Исавър умрял на 18 юни 740 г. и престолът бил наследен от сина му Константин V Копроним (19 юни 740 до 23 септември 775 г.), който бил негов съуправител още от 31 март 720 г.
205. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 267 сл.
206. За събитията вж. подробности у **Златарски**. Пос. съч., с. 276 сл., според когото превратът в България бил извършен през 761 г., като бил свален хан Винех (756—762) от рода Вокил или Укил.
207. Става дума за хан Телец (762—764) от първобългарския род Угаин. За името Кеан (Реан) вж. тук бел. 97.
208. За похода на имп. Константин V Копроним против българите през 763 г. вж. подробности у **Златарски**. Пос. съч., с. 282 сл.
209. За това свидетелство на патриарх Никифор вж. Гръцки извори, III, с. 303 сл.
210. Хан Сабин (764—766); **Златарски**. Пос. съч., с. 284 сл.
211. Хан Телериг (768—69 до 777 г.). За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 289 сл., които са предадени е известно съкращение у Блазиус Клайнер.
212. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 286 сл.
213. За византийския поход против българите през 773 г. вж. подробности у **Златарски**. Пос. съч., с. 299 сл.
214. Приведеният тук текст от Теофан Изповедник е даден в Гръцки извори, III, с. 273 сл.; срв. **Златарски**. Пос. съч., 303 сл.
215. За този поход на имп. Константин V против българите (774) вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 305.
216. За събитията вж. подробно у **Златарски**. Пос. съч., с. 305 сл.
217. Гръцки извори, III, с. 275; **Златарски**, Пос. съч., с. 306—307. Император Константин V Копроним действително управлявал империята 34 години и около три месеца.

218. Император Константин V умрял в Цариград наскоро след 14 септември 775 г.; срв. свидетелството на Теофан: Гръцки извори, III, с. 275. **V. Grumel**. *Traité d'études byzantines. I. La chronologie*. Paris, 1958, p. 357, обаче дава датата 23 септ. 775 г. Строго погледнато, Теофан Изповед ник разказва, че императорът пристигнал на 14 септември с хеландий в замъка Стронгилон (за него **Златарски**. *Пос. съч.*, с. 307, бел. 10), т. е. в непосредната околност на византийската столица и умрял в самия хеландий, след като управлявал 34 години, два месеца и 2 дни.

219. В същност става дума за сина и приемника на Константин V Копроним, Лъв IV (775—780) и неговата жена Ирина, която по-късно (между 797—802 г.) поема самостоятелно властта. Император Лъв IV носи също прозвището Хазарски.

220. Папа Адриан I (772—795).

221. Цитат от евангелието: срв. Лука, VIII, 8; Марко, X, 30.

222. Император Лъв IV Хазарски умрял на 8 сеп. 780 г. Поел управлението неговият син Константин VI (780—797) заедно с майка си Ирина.

223. Българският хан Кардам (ок. 777—802). За събитията изобщо вж. **Златарски**. *Пос. съч.*, с. 307 сл.

224. Точният напис на името на този византийски пълководец е Филит (по българско написание). За събитията (около 789 г.) вж. подробности у **Златарски**. *Пос. съч.*, с. 315 сл.

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

Глава V.

*За многобройните нахлувания на българите в Европа,
преди да се установят на определени и постоянни
поселения*

b:

В 790 г. [\[225\]](#) император Константин, макар и неопитен във военното изкуство, с младежки жар се хвърлил във война с бъл-

sine apparatu urbem ingressus; tali modo etiam
finem anni superioris contra foedera pacis aliqui
in finibus Bulgarorum igne cremavit. Sed ad
Bulgarorum metu perculsus etiam tunc sine app
in urbem rediit.

Anno 773. Symonimus coronatus bis mille nav
-stris & ipse in expeditionem contra Bulgares p
-tus, misit equitatu ad intercaiondas montiu
-stias; verum ut varnam attingit, nescio quo c
-metu ab expeditione abstinuit. Bulgari super
-memores calamitatum tantoque apparatu con
-egere de pace cum Symonimo, quam Ille non cu
-admisit. Verum Legatus Constantinopoli adh
-morantibus Teloricus Dux Bulgarorum duo
-millia expedie militum in Thraciam ad capti
-dem abstrahendos, ast amici Imperatoris
-Bulgarorum Regem erant, clam hac de exped
-Imperatorem admonent, Ille unde libet ma
-trahit exercitum, & ne Bulgarorum Legati
-suspicionis prebeat. bellum adversus Ar
-lat, ac impedimenta aliasque res necessar
-ariam transportat. Discedentibus vero
-urbe maxima cum festinatione cum octua
-licum millibus in Bulgares adventus Imper

unquodam quoddecim illi

Imperator itenit
gravidetur contra
Bulgaros.

Annò 774 Imperator victor
tus classem numerosissimam in
terrefixi Ipse timore. cum reliquis
sed classem non habuit felicem ex
ad Mesembriam procellis quassata
navigare submersi sunt.

Auxilia Imperato
ris circumventio
à Felicio iacta

Dux Bulgarorum intelligem
dam è Procetibus suis clam consue
non posse venire in cognitionem Est
tia: missis ad Imperatorem int
velle se relicta Bulgariâ ad sum
que opportuna Imperatori forent. a
conficeret; significaret sibi Imper
re: Bulgaria si amici sint, ut
fecionem suscipere valeat. Impera
hac vera esse existimat et Felicio

Felicius occidit
perfidos suos
Consiliarios.

mma Procetum Regni Bulgariâ
conjunctionum inepissimè revelat
ricus quoniam Procetes illi sim
sua Imperatori revelassent, illos
die. Videns Imperator se esse de
+aveline esse occisos tanto corre
lum crinesque capitis pro indign

Annò iactur. 775 Imperii su

Император Константин предприема поход срещу българите, но отстъпва от страх

гарския владетел Кардам, но както започнал войната с младежка безразсъдност, така я и водил с непостоянство и в кратко време загубил. Свидетелствува прочее Теофан, [226] който по това време бил жив, че когато младият император Константин се намерил с войската си лице с лице срещу противника, бил обзет от страх

42

и се върнал безрезултатно в столицата. При все това, горейки

Константин отново предприема поход против българите

от младежко желание за воюване, Константин отново през 791 г. [227] предприел със значителна войска поход против българите, и то защото някакъв си лъжлив ласкател му предрекъл сигурна победа.

Българският владетел Кардам водел колебливо войната, като прехвърлил своите люде в по-укрепените места, за да подтикне с това гърците към нападение. И наистина Константин нападнал разпръснатите българи, без да се спазва никакъв ред и никакви обреди, като че ли тръгнал на [сигурна] победа, а не

Константин претърпява поражение и бива обърнат в бягство от българите

на бой. Обаче за голяма своя беда и загуба: по-голяма част от войската му била избита, а обозът и по-главните пълководци загубени. Императорът бързо позорно избягал в столицата. И така, откъдето се надявал да спечели най-голяма слава, той придобил позор и станал омразен за всички. В 797 г. [228] по подстрекателство на мащеха му Ирина бил ослепен от първенците и наскоро след това умрял от скръб и мъка. След него на императорския престол се възкачил с измама и по безчестен път Никифор [229], покровителстващ сектата на манихеите и чаролейните изкуства [230]

Неговият избор за император станал в 802 г.

Българите биват подстрекавани от хуните против Карл Велики В същата година, сиреч 802, хуно-аварите подбудили своите съседи българите против Карл Велики, [231] така също и Никифор, който тогава, както вече казахме, заел императорската власт и изпратил на заточение императрица Ирина. Обаче нито

43 българите, нито императорът се съгласили с хуните и така тяхното подстрекаване отишло напусто (*Инхофер* в *Летопис*та на

Умира българският владетел Кардам, наследява го Крум унгарската църква) [232]. Около 805 г. умрял българският владетел Кардам [233] и царството му наследил Крум [234].

В 808 г. [235] преди великденските празници българският владетел Крум повел войската си срещу град Сердика, превзел го с

Никифор излиза против тях хитрост, избил шест хиляди ромейски войници, без да се брой голямото множество граждани. Никифор пък тръгнал против него на велики вторник, но не напреднал отвъд Одрин, нито пък извършил нещо достойно за споменаване, освен дето открил заговор против себе си. Откриването на тоя заговор му дало повод да вилнее срещу своите не със смъртни наказания и заточения, а с ограбване на имуществата им, тъй като повече се блазнил от златото на своите поданици, нежели от кръвта им. При все това той се мъчил с всички сили да убеди столицата, където се завърнал с голям позор, че отпразнувал Великден в Крумовия дворец (Теофан и др.). [236]

Крум дава повод за нова война В 809 г. [237] Никифор изпратил пълководци, които да изплатят донесената от столицата заплата на набраните от Тракия воители. Пълководците изпълнили възложената им задача непредпазливо и непохватно. Българите полъмили за мястото и времето, когато тези пари

щели да бъдат раздадени на войниците, внезапно пристигнали там по потайни пътища, извършили нападение и заграбили не само всичкото злато, но и багажа на войниците и обоза

55

на пълководците и ликуващи се върнали в родината си по пътя, по който дошли.

Никифор си отмъщава за нанесената му обида от българите

И така в 811 г., [238] която била съдбоносна за Никифор (нека използвам думите на правдивия историк от това време, Теофан), [239] който станал по-алчен от Фаларид и Мидас, се подготвил за война срещу Крум и българите в отмъщение за нанесените

44

му и споменати по-горе щети и поражения. През юли, като потеглил от столицата със сина си Ставракий, той заповядал на патриция и велик логотет да се обложат с данък църквите и манастирите, както и да се изискат недоборите за изтеклите осем години, тъй че из целия град не се чувало нищо друго освен плачове. И така, като събрал войски не само от Тракия, но и от подалечни области, той повел срещу българите заедно с тях бедни пешаци, участващи в похода на собствени средства, въоръжени с прашки и тояги и ругаещи.

Крум напразно иска мир от Никифор

Българският хан Крум, боейки се от тия огромни множества, поискал мир, когато Никифор се намирал в Маркеле [240]. Обаче този не могъл да бъде склонен да сключи мир нито от съветите, нито от съвестта си, нито от увещанията на своите съветници, но с трепет навлязъл в България на 20 юли. [241] Преди обаче

Един от служителите

да навлезе в България, неговият любим служител Византий забягнал при Крум от Маркеле, като

избягва от Никифор при Крум задигнал императорските одежди и сто либри злато. Неговото бягство мнозина изтълкували като зло предвестие за Никифор.

Побеждава българите И тъй на третия ден след първите по-незначителни стълкновения Никифор получил преднина и навял такъв страх на Крум и на българите, щото този изоставил двореца си и всичко и се видял принуден да спасява със своите хора живота си в бягство и криене. Никифор не приписал богу щастливата си победа, а само на щастieto и предвидливостта на сина си Ставракий, когото хвалел и възвеличавал, и отправял заплахи към ония първенци,

45 които го разубеждавали да не навлиза в България.

Неговата жестокост Възгордян от този си успех, за да задоволи своята ненаситна алчност и жестокостта си, той заповядал да бъдат безжалостно избити безсловесния добитък, децата и хората от всякаква възраст и забранил на войниците си под заплаха на отрязване на ушите и ръцете никой да не посяга на плячката, та само той да

Крум моли за мир, но не получава може да вземе всичко. Запечатал Крумовия дворец, като че ли всичко вече му принадлежало. Сведен до най-голямо затруднение и дълбоко унижен, Крум изпратил пратеници, като молел за мир, казвайки: „Ето, ти победи: вземи прочее, каквото ти е угодно, и иди си с мир.“ Без никак да се трогне от това, Никифор, когото благоприятното щастие ожесточило, наредил да бъдат опозорени пратениците. Разярен и отчаян, Крум заградил и

От отчаяние Крум се окуражава затворил всички достъпи и изходите на областта и всички планински теснини, през които бил проникнал императорът, с дървени укрепления и въоръжени люде и ги пазел. А самият той, като събрал колкото може по-голямо множество, потеглил срещу врага.

*Никифор
бива обзет от
страх* Когато Никифор узнал чрез своите хора, че се върши това, бил обзет от такъв страх, че вече сметнал, че е свършено с него и войската му, и открито казал: „Дори и да имаме криле, пак никой да не се надява да избегне смъртта.“ Но все пак не взел

56

никакви мерки за предотвратяване на опасността, тъй като бил неопитен във воденето на война.

*Крум го
напада* И така на 25 юни [юлий] призори Крум със своите воители нападнал войската, вече почти обезкуражена, заедно със страхливия ѝ предводител и като я обградил отвсякъде, ѝ нанесъл

*Побеждава
го и го
погубва* страшно поражение. На самия Никифор той отрязал главата и избил цвета на Източната империя, тъй като повечето от благородниците били последвали императора, и заграбил оръжието

46 и самите императорски съдини и украси. Той избил с меч голямо множество войници, на които бягството било осуетено от укрепленията.

*Главата на
Никифор,
показвана
за присмех* Отсечената Никифорова глава Крум изложил много дни на показ и подигравка пред идващите при него народи и за унижение на ромеите. След това взел я и очистил от плътта, обковал отвън и отвътре със сребро и от нея пили той и идващи при него славянски князе. Така Никифор погинал жалко и напълно заслужено като човек, „който не взел бога за помощник“ (Псал. 51), а се надявал на многото си богатства и прекалил в своята суета.

*Крум
избива
жестоко
пленените* После останалите християни, които били пленени, [\[242\]](#) българите принуждавали да се отрекат от Христа и понеже не се съгласявали, подложили ги на много мъчения: едни съсекли с меч. лъвци

християни, които не искали да се отрекат от бога обесили, трети погубили със стрели, а останалите славно завършили мъченичеството си, като изгнани в затвор. За тези мъченици се говори в Римския менологий, [\[243\]](#) обаче погрешно, защото там се казва: чрез Никифор, което е станало при Никифор (за това виж Теофан, Зонара и др.). [\[244\]](#)

Михаил Куропалат наследява Никифор Никифор наследил в управлението Михаил, наречен Куропалат [\[245\]](#), мъж кротък, благосклонен към вярата и затова бил прогласен за император не само от войската и народа, но и от целия сенат.

Българите вилнеят срещу Михаил В лято Христово 812-о [\[246\]](#) победоносните български войски нападат императора Михаил, многозаслужил за вярата и голям миролюбец. Превземайки град Девелт [\[247\]](#), те го хвърлили в големи

47 душевные мъки. Затова се мъчил да сключи мир с тях на изгодни или неизгодни условия, но пречели извънредно тежките искания на Крум, възгордян от победите си. Той искал прочее между другото да му бъдат предадени всички българи, забягнали при християните, както и всички избягали от български плен християни. Императорът щял да приеме другите условия, макар и малко изгодни за империята; но тъй като не можел да изпълни това без ущърб на християнското име, то благочестивият император се видял принуден да отхвърли мира. Разгневен от това, Крум превзел с оръжие града Месемврия, разположен удобно край морето, снабден с пристанище и с всичко необходимо, и

Българите завземат град Месемврия опустошил страшно околните селища. Той пак предложил мир, но отново при същите условия. Михаил също извел войски против Крум, но не се завързало никакво сражение. Той обаче се завърнал в столицата, радвайки се, понеже видял избягната опасността с отстъплението на Крум. Но тази нищожна радост не

Ктм тряяла дълго. Едва изминали два месеца и през лято

опустошава Христово 813-о [\[248\]](#) се разнесъл слух, че Крум
Тракия отново вдигнал оръжие и заплашвал с опустошение
цяла Тракия и Цариград. Срещу него се отправил на
поход самият император, като събрал отрядите

57

от [Мала] Азия и свикал войски от всички други
места. Придружавала го съпругата му Прокопия,
както говори Неизвестният автор, [\[249\]](#) не без
негодувание от страна на войниците, които,
осъждайки мекушавостта на императора,
заплашвали, че не ще позволят да им заповядва
жена. Затова тя се върнала в столицата,
поверявайки съпруга си на първенците.

Императорът Този поход бил предприет през месец май, [\[250\]](#)
направя нищо обаче поради безразсъдството на императора и
неговите, съветници станало

48 така, че войската без никаква полза и безделно се
разхождала из Тракия за преголямо неудобство
на местните жители и не успяла

Двете войски да превземе Месемврия. На следния месец обаче,
влизат в сиреч на 20 юни, [\[251\]](#) двете войски се срещнали
стълкновение: недалеч от Одрин, завързало се сражение,
християните завършило позорно за християните.

се бият
безуспешно За този безславен бой разказва Теофан, казвайки:
[\[252\]](#) „Още преди да бъде събрано нужното за боя
множество войска, пълководецът на източните
войски Лъв и на македонските Аплакис поискали
да нападнат врага, но им било забранено от
императора, смутен от боязливите съвети на
своите. Когато войските се намирали вече близо
при Одрин и едва започнало сражение, повечето
[византийци] ударили на безредно бягство. Крум,
учуден от тази необикновена постъпка, сметнал,
че това е засада. и отначало забранил на своите да

ги преследват. Виждайки обаче, че те безспирно и неудържимо бягат с най-голяма бързина, ги подгонил и като избивал голямо множество от тях, стигнал до обозите и ги заграбил заедно с друга богата плячка. Императорът в бърз бяг се насочил с останалите към столицата, а властта преминала в ръцете на патриция Лъв като човек много силен и храбър

Михаил се отказва от престола, наследява го Лъв, неблагодарен към Михаил

във всичко, което [Михаил], ако и против волята си, подтикнат от първенците, приел. Обаче Лъв се показал неблагодарен спрямо Михаил, който го бил възвърнал от заточение и му отстъпил властта; [Лъв] затворил него и двамата му сина, Теофилакт и Никита [253], в манастир, като дори наредил да бъдат ослепени, да не би някога да станат опасни за него.”

Българите обсаждат Цариград и Одрин

Българският владетел Крум, [254] станал още по-ожесточен от споменатата победа, допуснал да изминат едва шест дена след коронясването на император Лъв и като оставил брата си с войската

49

да обсажда Одрин, с войската си, натоварена с набрана в Тракия плячка, сам се насочил бързо към столицата. Не след дълго, за голяма тревога на гражданите, той обсадил града, като смятал, че градът, слисан от внезапната уплаха, лесно ще премине в негови ръце. Заобиколил прочее стените на града от Влахерните до Златните Врата и като извършил гнусно бесовско жертвоприношение в намиращата се недалеч равнина, изискал от императора да забие на самите Златни Врата копие то си като свой владетелски знак. [255] Тъй като императорът не позволил да стане това, Крум се завърнал в своя стан. Лъв впрочем, без никак да се уплаши, бидейки много силен телом и духом, показал отлично строено по стените цялото градско население, с убедителни слова повдигнал духа на гражданите, а самият той бодро обхождал стените и поставял съоръжения за отбиване на

вражеските атаки. Крум, удивен прочее от укрепените градски стени и от устроената императорска войска, загубил надежда, че ще превземе сто-

58

лицата, се съгласил да сключи мирен договор и опитвал с различни слова да склони императора да иска мир.

*Император
Лъв
устройва
засада на
Крум* Император Лъв при тези мирни преговори проявил лукавство, както казва Безименният, обаче правдив историк, [256] и поискал да погуби Крум, като знаел много добре, че българската държава процъфтява именно поради неговото мъжество и похват. И той устроил измамата си по следния начин:

*Измамата
на Лъв
Арменец* Определил на Крум ден и час в място до града, разположено недалеч от стените и морето, за да водят преговори за мир, като обещал, че там ще дойдат с кораб градските първенци, с които ще бъде подписан мирният договор. Между това скрил по къщите, съседни на тези места, две хиляди въоръжени люде, които

50 при даден знак да се нахвърлят на него и неговите придружници. Императорът обаче не успял да осъществи своя замисъл.

*Крум се
изплъзва от
засадата* Яздейки, Крум пристигнал на уреченото място и като слязъл от коня, се упътил за мястото на преговорите. Виждайки обаче, че някой от стените дава тревожно знак за нападение, метнал се на коня си и въпреки че бил обсипан със стрели, се измъкнал невредим, а неговите придружници попаднали в гръцки ръце.

<i>Крум се разгневява и причинява огромни щети</i>	Разярен от тази гръцка подлост, Крум опожарил всички сгради извън столицата, а това са били големи и разкошни постройки. Между тях била и сградата при Св. Мамант, [257] откъдето натоварил на коли и отнесъл със себе си бронзовите лъвовете от хиподрума с мечката и змея от същия метал, както и тухлите, и мрамора.
<i>Опустошава надлъж и нашир Тракия</i>	Като се оттеглил оттам, той опустошил надлъж и нашир Тракия и разрушил Силиврия, Родосто и Атира [258] и всички околни градове и придвижил войските си, за да засили обсадата на Одрин, който неговият брат вече усилено притискал.
<i>Завзема Одрин, жестоко убива епископа на Одрин</i>	Когато стигнал там, този град, най-голям след Цариград, като повече не се надявал на помощ, бил предаден от гражданите на Крум. Той отвел всичките му жители в плен в България и събрал огромна плячка и богатство. Измежду другите одрински жители пленил и епископ Мануил, комуто първо отрязал ръцете до раменете и после го съсякъл на две и хвърлил да го разкъсат зверовете. По същия начин били избити и придружниците на светия мъж [259] .
<i>Опустошава Тракия</i>	В 814 г., [260] още ненаситил се от тази толкова бляскава победа и огромната плячка, Крум със своята войска нахлул отново
51	и опустошил Тракия, превзел <i>Аркадиопол</i> и отвлечъл в робство петдесет хиляди души, като просто се отнасял с презрение към силите
<i>Превзема Аркадиопол</i>	на Лъв и на гърците.
<i>Отново напада гърците</i>	В 815 г. [261] Крум с огромно множество отново се насочил към Цариград, но този път пренебрежението и самонадеяността погубила настървените от толкова победи българи. Като преценил разумно това нещо, Лъв, когато враговете все повече и повече приближавали, внезапно привечер вляпил на бърз бяг към елин хълм

(Кедрин). [\[262\]](#) Българите, смятайки, че враговете са побягнали поради обичайното си малодушие и страх, се нахвърлили върху остатъците от техния стан и пръснати тук и там, алчно започнали да грабят плячка. Като строил войската си, Лъв излязъл срещу тях, нападнал ги с голям устрем и спечелил бляскава победа. Мнозина от българите били убити, а самият хан Крум бил ранен от удар на стрела и отнесен в родината си; от тая рана

59

той умрял за голяма радост на цариградците, на които през целия си живот нанасял големи щети. С тази победа българите били изгонени от Тракия и бил сключен с тях тридесетгодишен мир. [\[263\]](#)

*Лъв става
враг на
светите
икони и
наскоро бива
убит от своя
приемник
Михаил
Балбо*

Лъв обаче, заслепен от гордост, станал враг на вярата и започнал да беснее срещу светите икони. Но той живял само още пет години, като в 820 г. бил убит от Михаил Балбо [\[264\]](#) [пелтек], наречен така поради недостатък в говора, който и го наследил на престола.

*Спор между
авторите за
смъртта на
Крум*

Авторите не са единодушни за това, по какъв начин е умрял владетелят на българите. Зонара [стр. 101] [\[265\]](#) казва, че той е умрял ранен от удар на стрела в своята родина. Симеон [стр. 309] заявява, [\[266\]](#)

52

че поради божие отмъщение той се задушил от бликнала от носа и устата му кръв. Теофан пък, [\[267\]](#) най-правдивият от онова време писател, който завършва историята си до тази година, разказва, че той [Крум] поради греховете си ослепял и си навлякъл омразата на собствения си народ. така че от самите българи бил уловен с

въже. Независимо от каква смърт е умрял Крум, всички автори са съгласни, че той е починал през тази година.

- Цок наследява Крум през 816 г.* След като умрял Крум било през тази, било през следната 816 г. [\[268\]](#) на негово място от българите бил издигнат Цок. Този най-нечестив измежду всички смъртни, събрал всички пленени
- Мнозина биват предадени на мъченичество от него* християни: пълководци, свещеници, дякони и миряни и след като ги предупредил да се отрекат от Христовата вяра и те не се съгласили, жестоко ги избил чрез различни и най-изтънчени мъчения.
- Не управлява дълго* Този тиранин обаче не царувал дълго, тъй като към 822 г.
- Наследява го Мартагон* или бил свален, или бил убит от своите, или умрял от естествена смърт и го наследил в царството Мартагон [\[269\]](#).
- В 822 г. прочее [\[270\]](#) при царуването на император Михаил Балбо
- Бунтува се узурпаторът Тома* узурпаторът Тома устроил заговор против империята. Тома, който бил от долен произход и слуга на сенатор, след като осквернил леглото на господаря си и се боял от наказание, избягал при сарацините, където прекарал двадесет и пет години, отказвайки се от християнската вяра. След това обаче, връщайки се при ромеите, съчинил измислицата, че той е Константин, син на Ирина. Той събрал осемстотинхилядна войска от варварите, с които имал тайни и престъпни договори, както и от всякакъв измет
- 53 хора, в течение на две години опустошавал страхотно цяла Мала Азия и най-подир решил да обсади самата столица.
- Мартагон оказва помощ на* През 824 г., [\[271\]](#) научавайки това, българският хан Мартагон се притекъл доброволно на помощ в тази война на император Михаила и разбил с

императора войската си самозванеца, когото после императорът заловил жив, като му бил предаден от жителите на Одрин, където бил избягал. В ръцете на императора попаднал също и неговият син, бившият монах Анастасий, който се укривал в крепостта на Вима, [272] но бил предаден от гражданите. След като отсякъл на двамата ръцете и краката, императорът наредил да бъдат оставени да умрат от бавна мъчителна смърт. Българите пък набрали огромна плячка, така сами се възнаградили за положения труд и се оттеглили.

Чудо с пленените християни, станало в България В 825 г. [273] българският хан Мартагон още задържал в мрачен затвор много християни поради това, че отказали да се отрекат от вярата си; те били взети още преди 14 години в плен от българите в похода против ромеите. Великият и пресвет отшелник

60

Йоаникий, като узнал за това, подтикван от милосърдие, напуснал обичайния си и любим начин на живот и предприел пътуване от постницата си до България. Той не се побоял от стражите, които пазели пленените християни, но дори незабелязан от тях, се промъкнал в затвора и веднага употребил за всички кръстното знамение. Чрез него се строшили веригите и се отворили вратите и той извел нещастните пленници като от ада и сянката на смъртта, както спасителят Исус извел патриарсите от преддверието адово и ги напоил не с вода, а със спасителното слово на животворното учение, поучавайки ги да не бъдат като бащите си покварен и ожесточаващ род, но занапред да се надяват богу и да не забравят даровете му, освен това и на чедата си да възвестят

54 неговата милост и чудеса. След това, като ги водил през цялата нощ на светло като нов Мойсей, той ги

довел здрави и читави до ромейската граница. Изведените от него християни настоявали и често го питали: „Кой си ти, божи човече?“. Той не скрил името си, обаче казал, че тази милост трябва да се припише само богу. Така разказва авторът на житието на Йоаникий.

*Българите
нахлуват
във
франкското
кралство* В лято Христово 829-о [\[274\]](#) по време на мира с император Михаил нетърпящите мир и покой българи се насочват към запад, за да подложат на голямо опустошение всички намиращи се помежду земи, и нахлуват във франкското кралство. Поради това през месец февруари на Аахенския събор бил свален от херцогството херцогът на Форум Юлиензис Балдрем [\[275\]](#) и неговото владение било разделено между четирима съуправители, сиреч други херцози, тъй като поради неговото нехайство българите опустошили земите, принадлежащи на Западната римска империя. Така съобщават франкските летописи. [\[276\]](#) През същата 829 г. умрял от дизентерия император Михаил Балбо, когото наследил Теофил [\[277\]](#), който иначе се проявил като добър владетел, освен дето с

*Умира
император
Михаил
Балбо.
Наследява го
Теофил* прекалена омраза преследвал монасите и светите икони. Той царувал 12 години и три месеца. [\[278\]](#) Какво са правили българите през тези години, гръцките писатели не отбелязват, тъй като, бидейки в мир с българите, не проявявали никаква вражда. Обаче от казаното явствува, че те не са кротували, а по обичая си са воювали,

55 нахлувайки в пределите на Западната империя.

*На мястото
на
Мартагон
идва Богор* Тук трябва да се спомене това, че след изтичането на дванадесет години през неизвестна обаче година престанал да царува българският хан Мартагон било поради естествена, било поради насилствена смърт, причинена от своите, или най-сетне защото

*Теофил бил
наследен от
малолетния* бил свален от престола. Наследил го Богор [\[279\]](#) наричан от други Богорис (Борис). Теофил пък бил наследен от Михаил трети [\[280\]](#) с това име

*си син
Михаил III* император, негов малолетен син, вместо когото в продължение на четиринадесет години препохвално управлявала майка му Теодора. Тя защитила от всички врагове почитането на светите икони и истинската вяра и успешно я разпространила и сред българите. Възстановяването в Цариград на древната и истинска вяра донесло със себе си много добро, между другото и покръстването на българския народ, което ще изложа със словата на Куропалат, писател от тоя век, [\[281\]](#) приведени у Барония. [\[282\]](#)

*Описва се
първото
покръстване
на
българите* И така, в лято Христово 845-о, когато на Петровия престол седял папа Сергии II, [\[283\]](#) българският княз Богор, като узнал, че над ромейците владее жена с невръстно дете, одързостен проводил

61

пратеници до императрицата, чрез които заплашвал, че ще наруши мирните договори и ще нахлуе в ромейските предели. Императрицата обаче, не проявявайки никакво смирение или женственост, наредила да му известят следното: „И мене — рекла — ще намериш готова да ти се противопоставя с оръжие и по божа воля от тебе по-силна. Ако ли пък (недай боже!) излезеш победител, то и в този случай победата ще бъде моя, понеже ще победиш не мъж, а жена.“ Посрамен и побоял се от тези думи, той се укротил и подновил предишните мирни договори.

Императрицата и князът си изпратили взаимно пратеничества. Императрицата приела пратеничество от някой си Теодор,

56 по прякор Куфара, [\[284\]](#) мъж способен и полезен за управлението на държавата, който тогава се

намирал пленник в България.

*Взаимна
размяна на
пратеничества
между Теодора
и българския
княз*

Князът пък получил [пратеничество] от сестра си, която била пленена в един от походите и се намирала в императорския дворец. Тя, пленена още преди това, през времето на своето пленничество била посветена в християнската вяра и научена на писмо и отскоро освободена, не преставала да възхвалява пред брата си християнските тайнства и да сее в сърцето му семето на вярата, Той обаче предварително бил посветен от Куфара в божествените тайни. Станала размяната и жената била върната на брата си, а Куфара на императрицата. Въпреки че и по-рано князът бил поучавай и посветен в божествените тайни, все още си оставал неверник, привърженик на своето идолослужение.

*Голям глад
измъчва
Българин и
става причина
за
покръстването*

Върлувал обаче голям глад в българската земя и нямало от нийде помощ, вилнеела освен това и чума. [285] Князът лично призовал християнския Бог да му дойде на помощ и заповядал да стори това и целият му подвластен народ. Като измолил край

*Богор се
покръства и
бива наричан
Михаил*

на глада и чумата, те се обърнали към истинската вяра. Князът бил покръстен и наречен на името на ромейския император Михаил от изпратения при него епископ.

*Случва се и
друго, което
направя княза
още по-
ревностен във
вярата*

Случило се и друго, [286] което още повече утвърдило княза в таченето на истинската вяра. Бидейки страстен ловец, той се развличал с лов не само във, но и когато почивал в къщи, и то чрез нарисувани животни. Като прочее построил нов дом, той наредил на някой си художник монах, по име Методий, да украси

57

този дом с рисунки. Обаче, вдъхновен от Божието провидение, не предписал точно кои и какви животни да бъдат изписани, но му заповядал да написва каквото той пожелае. стига то да навява

страх и ужас на зрителите. А той, като не познавал нищо по-ужасно от второто пришествие Христово, нарисувал именно това. Когато било завършено това изображение, князът, виждайки от едната

Изображение на Божия съд

страна да се увенчават праведниците, а, от друга, да се наказват нечестивите и като разбрал от художника смисъла на картината, веднага се отрекъл от вярата си и бидейки посветен от светия епископ, както вече казахме, приел в късна нощна доба светото кръщение. Князът се трудил дълги години, за да въведе в цялата си държава християнската вяра, обаче като не можал да понесе това, дяволът посеял там плевели.

Неверните заговорничат против княз Михаил, но той ги побеждава

Прочее в 851 г. [\[287\]](#) първенците на българския народ, виждайки, че е променена обичайната вяра и култ, направили заговор против княза и искали да го свалят от властта. Той с малкото войници, които имал със себе си, ги разгромил и ги обърнал

62

в бягство, като носел напред кръстния знак, и те, поразени, ненадейно станали християни.

Бунтовниците също безпокоят християните

По същото време някои бунтовнически тълпи против волята на княз Михаил преминали границата на империята на Теодора и чрез различни враждебни действия (както казва отец Кери) нарушили нейния мир, обаче Михаил ги обузда. [\[288\]](#)

Михаил моли да му се даде от Теодота земя и я

И така, след като привел целия народ към една вяра, българският княз Михаил писал на царя на Теодора [\[289\]](#) с молба да му бъде

- получава* отстъпена областта, намираща се в онази част, която се наричала *Желязна* [290], тогава гранична между ромеите и българите, до *Дебелт*, и която българите нарекли *Загора* поради това, че подвластните му българи живели много на тясно. [291] Той обещал да състави само един народ и да спазва траен и неизменен мир.
- 58 Царицата пък твърде благосклонно и радостно приела молбата му и отстъпила споменатата област, пуста по онова време.
- По онова време целият български народ още не бил покръстен* Това е било за българите нещо като въвеждане в Христовата вяра, тъй като не целият народ, а само някои са били приели християнската вяра. А жетвата е била запазена за папа Николай, както ще съобщим на съответното място. [292] Това, което по-горе предадохме за покръстването на българите, го съобщава Куропалат, [293] от когото са заимствували Кедрин и други гръцки писатели, [294] приведени у Бароний. [295] След като България е била обърната към истинското богопочитание, Западът получил непоклатим и толкова възделен мир, а делата в Изтока били управлявани при Теодора със спокойно, трайно и здраво благочестие.
- Император Михаил става богохулник, а българският цар Михаил напредва във вярата* След като император Михаил възраснал, той получил за педагог извънредно извратен човек, който така оформил неговата младежка душа, склонна сама по себе си към лоши дела, щото направил от него не император, а най-мръсно чудовище и или го научил, или с пълно мълчаливо съгласие му позволявал да върши всичко за позор и щета на империята и съблазън за християнската вяра. Между това Михаил, княз и цар български, не пропуснал нищо, което виждал, че може да разпространи католическата вяра и лирел така награла от
- 59

светата майка църква, желаейки да се сближи с нея и да бъде пазен в нейното лоно.

Князът на българите Михаил изпраща до римския папа пратеничество

В 868 г. [296] при папа Николай той изпратил до същия папа най-почетно пратеничество, така че докато от императора Михаил бива презиран Петровият престол, от българския цар Михаил бива търсен, пренебрегвайки Цариградския император: и докато гърците го отричат, варварите го изповядват, противят му се едните, прибягват към него другите. Как е станало това, разказва накратко Анастаси Библиотекар [297], който по същото време, когато тези неща ставали, бил край самия папа.

Достоверен разказ на Анастасий Библиотекар за пратеничеството на българите до папа Николай и обратно

И тъй, иска ми се да приведа неговите думи като думи на очевидец. „Между това — казва той — по заслуги на този преблажен папа Николай, прославен и в света, под въздействието на мощта на всевишния Бог, който всекидневно върши знамения и големи чудеса чрез своите служители, българският цар Михаил, след като биде оглашен в християнството и учението на светата вяра, заслужил да бъде кръстен. И онзи, който порано служел на творението и сзирепствувал жестоко, сега преклонил глава пред твореца, проблеснал с голямо благочестие и се отличил с голяма набожност. Тогава той през месец август, индикт 14, от-

правил свои пратеници до вселенския и истинския правоверен

Иска съвет от папата

първосвещеник. Той изпрати немалки дарове както от страната си, така и от други страни, запитвайки апостолството му какво по-

душеспасително трябва да направи и как следва да действа спрямо останалия още лишен от светото кръщение български народ, за да приеме и той тайнството на вярата.

*Папата
благодари богу*

Чувайки това, преблаженият папа бил изпълнен с голяма радост, въздал най-големи възхвали на Христа и с цялата си свише

60

поверена църква отдал предано и с умолителен глас безкрайна благодарност на нашия господ, който в тия последни времена извършил такова чудо.

*Също и папа
Николай I
изпраща свои
пратеници до
Михаил*

Същите пратеници, които светият отец приел с почести от името на българския цар Михаил, той задържа при себе си. В същото време той отредил като пратеници на аностолийския престол Павел Популонски и Формоза Портуенски, епископи с голяма светост. Поучавайки ги с медоточиви слова и наставления, наредил да идат да проповядват на този народ.

*На тях също
нарежда да
отидат в
Цариград*

Понеже по суша пътят от Цариград минава през българското царство, папата, за да извести чрез свои пратеници, въпреки че чрез свои апостолически писма до Изтока вече веднаж било оповестено това, каквото бил решил в себе си за светата цариградска църква, изпроводил също достопочтени свои пратеници, епископа на Остия Донат и презвитера на светата Римска църква Льв, както и дякона на светия апостолически престол Марин. На едните той нареди да обърнат във вярата българския народ, а на другите да съобщят непременно какво било решено по отношение на Цариградската църква. За тези пратеничества споменава Николай в писмото си до епископ Хинкмар. [\[298\]](#)

*Причината,
попади която*

Причината пък, поради която българският княз изпратил пратеничество до папата, била освен

българският княз изпратил пратеничество разясняването на съмненията му, както по-горе споменахме, още и постоянните раздори и бунтове, възникнали поради верски различия. Станало така, че българите спорели помежду си; езичниците се бунтували срещу християните, а християните нападали идолопоклонците. Случило се

61 с тях според пророчеството на Исаил (гл. 19), [\[299\]](#) когато господ слязъл в Египет и сломил техните идоли: „Ще направя да въстанат египтяни срещу египтяни и ще се бие мъж срещу брата си и мъж срещу приятеля си, град срещу град, царство срещу царство, и ще се стопи духът на Египет в неговите недра.“ Това същото се случило и в България, когато князът наредил да се покръстят всички езичници. Бунтувайки се против княза, те вдигнали оръжие против него и християните и трябвало да се води срещу тях решителна борба.

Писмо на папа Николай до българския княз Това явствува от писмото на папа Николай в отговор на допитванията на българите (гл. 17) с тези слова: [\[300\]](#) „И така съобщавате ни как по божия милост сте приели християнската вяра и как сте накарали да се покръсти целият ви народ; обаче ония, след като били кръстени, въстанали еднородно и с голяма свирепост против вас, заявявайки, че не сте им дали добър закон, и искали също да ви убият и да си поставят друго за княз; как вие, подготвени срещу тях със съдействието на божията мощ, сте ги победили от малко до голямо и сте ги заловили със собствените си ръце; как са биди избити с меч заедно с целия им род

64

всички техни първенци и по-знатни хора, а не толкова знатните или по-малко видните не претърпели никакво зло. Искаете да знаете

дали имате грях за тия, които са били лишени от живот” и т. н.

Гърците и арменците учат лъжливо новопокръстените българи

От други допитвания на споменатите българи се разбира също, че при тях били пристигнали измамни деятели от страна на гърците и арменците и измежду другите някой си грък, който се представял за свещеник. Защото папа Николай им казва в

62

„Отговорите на допитванията на българите” (гл. 14): [\[301\]](#) „Освен това съобщавате, че някакъв си грък лъжливо заявявал, че бил презвитер,

Гръцки лъжесвещеник покръстил мнозина. Открита измамата, бива наказан жестоко от княза

без да е бил такъв, и че бил покръстил мнозина от вашата родина. Прочее, след като вие по божие вдъхновение разбрахте, че не е никакъв свещеник, вие сте били отсъдили да му бъдат отрязани ушите и носа и да му се нанесе най-жесток побой и да бъде изгонен от родината ви.”

Гърците лъжат, че при тях още изначало се получава мирото

Българите, ако и още варвари и прости, все пак разбирали, че гърците им казват много лъжи. Между другото за постоянно течащото миро, за което в същото писмо (гл. 94) [\[302\]](#) се казва: „Съобщавате, че гърците казват, че в тяхното отечество се ражда мирото и от тях се разнася по целия свят, и затова искате да знаете дали това е вярно. Мислим обаче, че вашата проницателност е разбрала колко невярно е това.” Това казва папа Николай.

Учат прочее още някои други суеверия

От отговорите на папа Николай също се разбира, че гърците са учили новопокръстените българи на много суеверия от техните басни. Българите, като видели прочее, че от гърци и арменци не им се проповядва една и съща вяра, когато обаче евангелието е едно и една е истината. те за да

могат да почерпят чиста вода от изворите на спасителя от първата църква, седалището Петрово, взели решение, както казахме, да изпратят пратеничество до нея, както личи от отговорите на папа Николай, гдето на допитванията на българите (гл. 106) [303] той казва: „Най-сетне вие коленопреклонно ни молите да ви поднесем и на вас, както сме поднесли и на други племена, истинско и свършено християнство, което да няма петно или бръчка, като твърдите, че във вашето отечество са дошли от разни места християни, сиреч гърци,

63

арменци и хора от други места, които, както им е воля, разправят много и различни неща”. Това казва папата.

*Искат са им се
ръкоположи
патриарх*

Те поискали обаче и това да им бъде ръкоположен патриарх. Но папа Николай не се съгласи с това, а отговорил в същото писмо (гл. 72): [304] „Запитвате дали е позволено да се ръкоположи у вас патриарх. На това не можем да ви дадем окончателен отговор, докато не се върнат нашите пратеници, които изпращахме заедно с вас, и ни уведомят какво е множеството на християните всред вас и тяхното единомислие. На първо време имайте епископ и когато там се разпространи християнството с разширението на божията благодат и бъдат ръкоположени епископи за всяка църква поотделно, тогава ще се избере измежду тях един, който да бъде назовавай ако не патриарх, то поне архиепископ и към когото да се обръщат всички.

*Българите по
онова време
изглежда още не са
имали епископ*

Че българите още не са имали епископ и че той следвало да бъде своевременно ръкоположен от римския първосвещеник, се вижда от отговорите на същия папа Николай в края на глава 106, където той казва: [305] . Във всичко това милосърдието божие ще

помогне на нашите пратеници и на бъдещия
ваш епископ,

65

които ще ви поучат и преизобилно просветят какво
трябва да вършите. Те ще ви научат на всичко,
отнасящо се до неговата служба, и ако има нещо,
което не разбира епископът, нека се допитва до
авторитета на апостолическия престол”.

64 Така следователно със 106-те си отговора на толкова
техни допитвания папа Николай с едно писмо,
написано до тях и

106 са били предадено на пратениците заедно с много книги,
съмненията дал всичко необходимо за поучаване на тази църква
на в свещените догми и за оросяване на това ново
българите насаждение със словото божие.

Папа Също така папа Николай е бил пръв начинател за
Николай това (както се вижда от същото писмо, гл. 99), [306]
предписва на щото те, които дотогава са използвали във война
българите конска опашка вместо знаме, да носят знамението
начина на на светия кръст, което някога [император]
подготовка Константин е използвал като знаме. Освен това
за война той ги научил как да се подготвят за война.
Запитвайки те за това, папа Николай им отговорил
със следните душеспасителни поучения в същото
писмо (гл. 35) [307], където казва: „Вие разправяте,
че сте били свикнали, когато отивате в сражения, да
съблюдавате дни и часове и да извършвате
заклинания, игри и пеения и някакви гадания, та
желаете да ви поучим какво трябва да правите сега
в подобен случай. Относно това ние по
необходимост бихме ви поучили, ако не бяхме
прозрели, че за това сте поучени свише, тъй като
извън

Предписания божествената основа нито не можем да изгалим

*на добри
дела преди
излизане на
война*

И тъй, когато предназначавате да се отправите в сражение, не пропускайте, както сами сте си спомнили, да действувате в Божието име, т. е. да отивате на църква, да се молите, да изповядвате на свещениците вашите престъпления, да приемате опрощение и свето причастие, да отваряте затвори, да развързвате окови, да дарявате свобода на робите, главно на потиснатите и немощните и пленниците, както и да раздавате на бедните милостиня.” Така говори папа Николай. Същият папа изпратил, както вече казахме по-горе, ведно с легатите до българите също и легати до император Михаил, старейки се да възвърне на престола патриарха Игнатий. [\[308\]](#)

65

В лято Христово 867-о дошли и двете пратеничества в

*Идват
легатите
заедно с
българите в
страната*

България и — виждаме от Анастасия, колко благосклонно и с каква благодарност е било прието пратеничеството, което е било изпратено до българите. [\[309\]](#) Приети набожно и с най-голяма любов от споменатия княз, апостолическите пратеници започнали да поучават народа с душеспасителни увещания и да кръщават с божия милост в светата купел всички от малък до голям, както и предали на българите всички обреди и обичаи на християнската вяра, според както били поучени от пресветия папа.

*Легатите
поучават и
кръщават
народа*

А пък славният княз започнал да гори от такова постоянство във вярата вследствие на благочестивите напътствия на този благочестив отец, прогонил извън царството си всички другоземци. Вслушвайки се само в проповедите на речените апостолически

*Похвала на
княз
Михаил*

пратеници, решил набожно да се подкрепя във вечния живот само от техните слова, а един от тях, т. е. епископ Формоза, прославен със живота и нравствеността си, поискал да му бъде даден за архиепископ. [\[310\]](#)

Иска епископ Формоза за архиепископ Тогава князът повторно изпратил свои посланици в Рим [\[311\]](#) и откривайки на пресветия папа това свое желание, поискал от Негово светейшество свещеници за оглашение на народа. Научил

66

Изпраща второ посолство до папата се това, папата се зарадвал много и въздавайки безгранична хвала богу, изпитал не малко презвитери и изпратил като проповедници в България лицата, които намерил за подходящи. С тях изпроводил и епископите Доминик Тривийски и Гримоалд Полимартийски. Тъй като Формоза не бивало да напуща повереното си паство, то от тези епископи, който би се намерил достоен да бъде въздигнат в архиепископско достойнство, трябвало той в името господне да бъде избран [за архиепископ].

66 Между другото пресветият папа, премъдър изкоренител на пороците и богопочитател, постановил, щото с влизането си в България епископите Павел Популонийски и Гримоалд да извършат всичко, което се отнася до божествената служба за поучението на този народ, а пък често споменатият Формоза и Доминик, уважаеми епископи, да заминат повторно за Цариград за уреждане на възникналата там схизма. [\[312\]](#)

Император Михаил не приел папските легати Докато обаче гореказаните епископи Павел и Формоза се намирали още в България, достопочтеният епископ Донат, презвитер Лъв и Марин, дякон на апостолическия престол, искайки да отидат в Цариград, ето че на границата между България и Византия намерили един граничар, на име Теодор, който не ги допуснал да вървят по-нататък. [\[313\]](#)

Нещо повече: той ги обсипал с безброй хвали и

дотогава се озверил срещу легатите на светия престол, щото удрял главите на конете, на които ездели легатите, казвайки: „Нашият император няма никаква нужда от вас.“ Разказва се също, че и самият император казал на българските посланици: „Ако пратениците на апостолическото седалище не идеха от България, то не биха видели, докато са живи, нито лицето ми, нито пък Рим.“ Те останали там четиридесет дни, след като разбрали, че така е заповядал гръцкият император, обърнали гръб и принудително се върнали в Рим, съобщавайки за случилото се. Дотук Анастасий. [314] Скоро след това император Михаил получил заслуженото си наказание за своята безразсъдност. На следната година, която била лято Христово 867-о, [315] след като отпуснал юздите си в най-големи престъпления и си легнал след пир в двореца при Св. Мамант, Василий, който присъствувал на това угощение, с верни свои хора нахлул в неговата спалня и наредил да го убият, след като бил

Император Михаил бива убит царувал с майка си Теодора четиринадесет години, а сам — единадесет.

67 Като извършил убийството, без някой да му се противопостави, Василий завзел императорската власт. Василий е роден в

Наследява го Василий едно незначително село в Македония и, както съобщава Лъв Граматик (стр. 365), [316] бил някога с единадесет хиляди други македонци пленен от българите, които им дали правото, щото, отделени от българите, да се населят отвъд Истрия. Това причинило голяма вреда на българите, тъй като те, събрани в едно и въоръжени, при царуването на императора Теофил направили опит да се върнат в родината си. Българите се противопоставили, но бидейки отблъснати от македонците и победени, се принудили да искат помощ от маджарите, които тогава още обитавали по-голямата част на Влахия. Маджарите им

оказали помощ и почти

Македонците побеждават на два цял ден заедно с българите се сражавали с македонците. Като отблъснали маджарите и българите, македонците се завърнали в

67

пъти българите и си възвръщат предишната свобода родината си. Заедно с тях бил и Василий, който, дошъл в Цариград, е бил толкова беден, че спял пред вратите на един манастир, чийто игумен го препоръчал на един сенатор за служител на конюшната и оттам благодарение на телосложението си и на голямата си физическа сила, покровителствуван от съдбата, стигнал до върховната имперска власт.

В Цариград заседава Осмият вселенски събор В 869 година [\[317\]](#) при папа Адриан и при царуването на Василий Македонец, току-що споменатия император, в Цариград бил свикан осмият вселенски събор, на който били призовани Фотий [\[318\]](#) и неговите привърженици и патриарх Игнатий [\[319\]](#) само с дванадесет епископи, които му останали верни. И на този събор отново били осъдени иконоборците. На събора също изпратил

68

свои пратеници и българският княз с писма, което Анастасий описва в следните думи в житието на папа Адриан. [\[320\]](#) След

Българският княз Михаил изпраща на събора свои пратеници третия ден, откакто решенията на светейшия синод бяха напълно събрани в един том, добре редактирани и приподписани в църквата Св. София, в един дом бидоха свикани от императора патриаршеските викарии, т. е. на Апостолическия престол, на Александрийския, Антиохийския и Йерусалийския патриарси заедно с патриарх Игнатий, за да изслушат писмото, което българският владетел му изпратил заедно с дарове чрез Петър и други пратеници. Те приеха тяхната мисия с пълното съгласие на императора. така че

след обичайните поздравления българският посланик

Реч на българския посланик Петър

Петър започнал: „Господарят Михаил, княз български, чувайки, че в полза на светата божия църква сте се събрали тук от различни места по волята на апостолическия престол, прие това с благодарност и вам, които сте изпратени от светия престол, благодари много, заедно при вашето преминаване с писма сте благоволили да го посетите.“

Отговор на папските легати

Легатите на светата римска църква отговориха: „Ние, които ви знаем за чеда на светата римска църква, не можем, нито искаме да пренебрегнем поздравите на тези, които светият апостолически престол смята за свои членове.“ Българските пратеници казаха:

Отговарят българските посланици

„До днес бяхме езичници, а сега се сподобихме с християнската благодат. Затова, за да не изпаднем в заблуждение, искаме да

69

узнаем от вас, наместниците на върховните патриарси: на коя църква следва да бъдем подчинени? Легатите на римската църква отговориха: „На светата римска църква, на която чрез тебе, о

Отговор на папските легати

Петре, твоят владетел се предаде с целия си народ, както и на княза на блажените апостоли Петър, от чийто приемник, сиреч преславния папа Николай, заслужи да получи и наставления, как

Отговарят българските посланици

да живее, и епископи, и презвитери. Вие сте принадлежали и трябва да принадлежите към нея, което и показвате с това, че поисканите свещеници от нас ги приемате и с дължимата почит издържате.“ Българските пратеници отговориха: „Признаваме, че сме поискали, получили и досега имаме свещеници от светата римска църква и решаваме да им се подчиняваме във всичко. Обаче дали разумно следва да се подчиняваме на римската или на парижката църква. Решете

заедно с тези патриаршески викарии.”

Легатите на светата римска църква отговориха:
„Каквото светият апостолически престол ни
заповяда да определим с източните отци, с
помощта господня ние определихме. А вашето
дело следва да се смята за решено. Тъй като в
нарежданията нищо

68

не получихме по отношение на този въпрос, то нищо
не

*Отговарят
папските
легати* определяме, нито ще определим в ущърб на светата
римска църква. Нещо повече: тъй като вашата страна
навсякъде е пълна с наши свещеници, доколкото от
нас зависи, окончателно отсъждаме, че вие трябва да
принадлежите единствено към светата римска
църква.”

*Викариите
на
източните
престоли
са за
гърците* Викариите на източните патриарси казаха на
българите: „Когато вие завзехте тази страна, кажете
ни под чия власт се намираще тя? Какви свещеници
имаше: латински или гръцки?”

*Отговарят
българите* Отговарят: „Ние превзехме родината си с оръжие от
гърците, и в нея намерихме не латински, а гръцки
свещеници.” Източните викарии отговориха: „Щом
там сте намерили гръцки

70 свещеници, явно е, че тази земя е била под
юрисдикцията на Цариград.” Легатите на светата
римска църква отговориха: „Като твърдим, че
юрисдикцията над България ни принадлежи по
други причини, ние не лъжем, а също че България е
била част от гръцкото царство — никак не отричаме.
Но вие трябва да разберете, че едно изискват правата
на патриаршеските престоли. Друго лопускат

разделенията на царствата. Ние не говорим за дележ на царствата, а за правата на патриаршеските седалища.” Викариите на източните патриарси казаха: „Искаме да разберем това, което вие казвате, че България ви принадлежи по друг начин.”

Легатите на светата римска църква отговориха: „Апостолическият престол, според както можете да видите в декреталиите на светейшите римски първосвещеници, още от старо време канонически е управлявало и владяло и двата Епира, сиреч Новия и Стария, цяла Тесалия и Дардания, в която и днес се вижда градът Дардания, която страна сега от тези българи се нарича България и с това загубената си юрисдикция тогава с нахлуването на езичниците българи, [Римската църква] не е отнела от цариградската църква, както сега се измисля, а си я е възвърнала от тях, след като са станали християни.”
Второ: „Тъй като българите, които

71

по право си завоювали [тази своя] родина, ето от толкова години владеят това, което са завзели. Предавайки се, както споменахме по-горе, на покровителството на апостолическия престол и особено на неговата юрисдикция, заслужено трябва да бъдат подчинени нам, които доброволно избраха за свои учители. Трето: Тъй като същите българи светият апостолически престол по заповед на присноблажения светейши папа господин Николая, както от някои от нас, които сме тук, така и от достопочтените епископи Павел, Доминик, Леопард и Формоза, както и от съепископа наш Грималд, когото пред нашето лице тези българи заявиха, че имат с много наши свещеници, е извялякъл чрез благодатта Христова и много пот от ред заблуждения към истината на католическата вяра. Ето повече от три години ги е държал и държи, разпорежда се и нарежда. Следователно нелогично е, щото без знанието на римския първосвещеник римската църква да бъде лишена от това, с което специално е удостоена.”

Отговорят Викариите на източните патриарси казаха:

*източните
викарии* „Пояснете ни по кой от тези начини сега искате да се
разпореждате в България?“

*Папските
легати* Легатите на светата римска църква отговориха:
„Светият апостолически престол не ви е избрал,
нито чрез нас ви избира вас, които фактически сте
по-долни, за съдии на своите дела, тъй

69

като той има особено право да съди във всяка
църква, нито пък нам е поръчано да се произнесем
по това дело. Поради това и онова, което от него не
ни е поръчано да извършим, запазваме изцяло за
неговата преценка; понеже той от множество книги
може да извлече много аргументи за своята защита
и от който всяко ваше твърдение би било толкова
лесно оборимо, колкото с лекота се произнася.”

Източните викарии рекоха: „Много е непристойно,
щото вам, които отхвърляте властта на гърците и
сте в съюз с франките,

72 да ви се признаят юрисдикционни права в
царството на нашия владетел. Затова българската
държава, която е била подвластна на гърците и е
имала гръцки свещеници, присъждаме да бъде
възвърната на светата цариградска църква като
християнска, от която поради езичеството си се е
отцепила.”

*Папските
легати
отхвърлиха
това
решение* Възразявайки, легатите на светата римска църква
рекоха: „Решението, което нито бидейки избрани,
нито пък допуснати без боязън или благодат, нито
по какъвто било друг начин сега необмислено
произнесохте, отколкото да сте издали, по властта,
дадена нам от духа свети, абсолютно анулираме до
решението на светия апостолически престол, така
че по никакъв начин то да не заслужава дори името

решение. Тебе пък, патриарх Игнатий, с властта на княза на светите апостоли [Петър и Павел] обявяваме за виновен пред бога, всичките негови ангели и всички тук присъстващи, както и съгласно това послание на светейшия твой възстановител, върховния първосвещеник Адриана, което и ти предаваме със заръка да не се намесваш по никакъв начин в управлението на България и да не изпращаш там никого от твоите, та светият апостолически престол, който ти възвърна твоето, поради тебе да не загуби своето. Ако ли пък (което не вярваме) смяташ, че имаш право да се оплакваш, то недей пропуска да отнесеш това официално до тзоята възстановителка, светата римска църква.”

*Патриарх
Игнатий се
извинява*

Тогава патриарх Игнатий, приемайки посланието и отказвайки да го прочете, ако и да бил настоятелно помолен да стори това, отговори: „Далеч от мен да се оплета в подобни козни против достойнството на апостолическия престол, като нито действувам по младежки, нито пък безумствувам по старешки, щото да извърша това, което трябва да упреквам у другите.” С това завършиха тези преговори.

73

Към това се притуря още, че поради хитростта на гърците

*Лукавството
на гърците,
които не
допуснали
добър
преводчик*

легатите на апостолическият престол били повикани така ненадейно, че се видели принудени тогава да използват само присъстващия там едничък императорски преводач, който превеждал както е угодно на легатите на източните патриаршии или на пратеника на българския цар.

Оплаква се за това лично папският библиотекар Анастасий, който тогава се намирал там заедно с другите пратеници на император Людвик за сключване на брак. За тази история той говори следователно така в предговара към Осмия вселенски събор: [\[321\]](#) След много други неща за

обръщението на българите във вярата чрез легатите
на апостолическият престол, за удивителната
любов

Князът на на българския княз Михаил към римската църква.
българите Дотолкова се разрасна благочестието на княза и
Михаил в преля изобилно неговата любов

irruens in leculo sterentem per costrui
qui cum Matre sua Theodora Quatuordecim
undecim Annis regnavit.

Bartholomaeus Pasilius nemine resistente
non sibi usurpat. fuit Pasilius humilior in Ma
nia natus & proventus grammaticus reserptus
fuit olim cum aliis undecim mille viris abaced
à Bulgariis captus, qui facultatem eis dederunt,
Bulgariis abstracti irans Iserum habitare possint
in maximum cessit Bulgarorum detrimentum,
illi in unum congregati sub Imperatore Theophilo
si reditum adornant, obsidione uriter Bulgari
à illacedonibus repulsi ac vicei coacti sunt aut
pauere ab Hungaris qui tunc Valachiam adhuc
exparte in habitabant subsidium ferunt Hunga
juncti cum Bulgariis integra ferme die cum
lonibus certant sed tamen à Hungaris & Bul
regeis illacedones in Partiam regrediuntur
unicum ipsis Pasilius qui veniens consilium
tam pauper fuit, nihil praefertibus cujusdam
nasteru directis somnium experit Cuius
es illum alicui Senatori pro curatore, seu
lo equorum comendavit inde propter viru

in hac Synodo Iconoclastica. Ad

Itaque de consilio
suis et libere
Bulgarorum
Legatos.

Bulgarorum Legatos suos cum

litteris desoribus Athanasius in

Bonidion tertium, quod sac

suis subscriptionibus immo in

ad eaque ad omnem elegantiam

fuera. ad Imperatorem in domo

Patriarcharum videlicet Apo

ni, Antiocheni, & Hierosolymita

cha Ignacius, ubi cum aliquibus

sedere iubentur, quod eas, quas

si litteras cum donis per Petrus

audirent. Quorum Legationem

annuente suscipiunt, sicque per

Petrus Bulgarorum Legatus

Coronatio
Bulgarorum regis

Michael Princeps Bulgarorum

veritate sanctae Dei Ecclesiae et

authoritate clavis apostolica com

accepit. vobis qui, qui ex apostolica

quia in vestro transitu cum litteris

Regis Legatorum
Romani

edem, multiples gratias agere

Legati eius Romanae Ecclesiae

Mos, qui vos filios eius. et Romanam

insalvares pervenire ne qui debuit

знак на почит си отрязва косите и ги изпраща на папата към блажения Петър, щото един ден той се уловил за косите си и пред очите на всички ги отрязал и дал на римските пратеници (т. е. на легатите), казвайки: „Нека знаят всички боляри и цялото население на българската земя, че от днес нататък аз съм слуга след бога на блажения Петър и неговия наместник.” Някога, казва Анастасий, между варварите е имало обичай, в залог на голяма вярност да се изпращат косите, за каквато вярност тук имаме пример.

Завистливите гърци се мъчат да отклонят княз Михаил от римския престол Чувайки това, гърците всеки ден се разяждали от завист и жадни за такава слава, за да го отклонят от римския престол, му изпращали едно след друго многобройни дарове и постоянно го обсипвали със софистични доводи. Той обаче останал непоколебим като стълб, докато най-сетне останал излъган от хитростта на гърците, които му писали и казвали: [\[322\]](#) тази държава — дали тя трябва да бъде подчинена на римския или на

74 цариградския патриарх — спорът е бил канонически разгледан в Цариград между римските викарии и патриарх Игнатий. След като били опровергани доводите на римляните, представителите на

Използват измама източните патриаршии отсъдили, че българският диоцез следва да бъде подчинен томува, комуто е бил подвластен преди идването на българите. И така със своите лъжи те не се посрамили да измамят пресправедливия княз.

[\[Previous\]](#) [\[Next\]](#)

[\[Back to Index\]](#)

225. Този поход в същност се отнася към 791 г.: вж. подробно у **Златарски**. Пос. съч., с. 316.
226. Текстът на Теофан: Гръцки извори, III, с. 277 сл.
227. За този византийски поход против българите вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 316.
228. Срв. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 151: „Am 15. August 797 wurde er (Konstantin VI) in dem Purpurgemach, in dem er vor 27 Jahren geboren ward, auf Geheiss seiner Mutter geblendet. Irene stand am Ziel: sie wurde Alleinherrscherin des byzantinischen Reiches“.
229. Император Никифор I Геник (802—811).
230. Ако и противник на имп. Ирина, Никифор I е държал в общи линии за политиката на православието. Неговите фискални мерки спрямо духовенството и несъгласието му със схващанията и дейността на крайната монашеска партия предизвикали обаче остра реакция и към него били отправяни най-различни, понякога напълно несъстоятелни обвинения.
231. За събитията вж. посочвания у **Златарски**. Пос. съч., с. 321 сл.
232. **Inchoffer**. *Annales ecclesiae Hungariae*, p. CXIX.
233. Точната дата на смъртта на хан Кардам не е известна и по-скоро предположително се приема, че той починал към 802—803 г.
234. Крум приел властта над българите към 802 г. За различните написи на неговото име вж. посочванията у **Златарски**. Пос. съч., с. 321, бел. 1.
235. Приема се (вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 326 сл.), че хан Крум завзел крепостта Средец (древната Сердика) през пролетта на 809 г.
236. Гръцки извори, III, е. 279 сл. (известieto на Теофан Изповедник).
237. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 327 сл.
238. За похода на император Никифор I против българите през 811 г. вж. подробно у **I. Dujčev**. *La Chronique byzantine de l'an 811*. — In: *Travaux et mémoires*, I (Paris, 1965), p. 205—254; *Medioevo bizantino-slavo*. II. *Saggi di storia letteraria*. Roma, 1968, p. 425—489.

239. Гръцки извори, III, с. 280 сл.

240. Става дума за крепостта Маркеле (Маркели), отъждествявана с голяма вероятност с развалините при дн. Карнобатски хисарлък; срв. **I. Dujčev**. Markellai-Marcellae: un toponyme latin méconnu. *Revue des études sud-est européennes*, IV (1966), p. 371—375; *Medioevo bizantino-slavo*. III. *Altri saggi di storia politica e letteraria*. Roma, 1971, p. 57—62; 670.

241. Византийската войска проникнала в българска територия на 20 юли 811 г., която дата действително отговаря на 13-те календи на месец август през казаната година. Разказът за събитията, който следва по-нататък в текста, дава вярна представа за византийското нападение в края на юли 811 г., тъй като е съставен по много добри първоизвори.

242. За преследванията на пленниците-християни, отведени в България след Крумовите победи над византийците, вж. подробности у **Златарски**. *Пос. съч.*, с. 376 сл. Особено важен исторически извор за тези гонения е едно слово на Теодор Студит: Гръцки извори, IV С., (1961), е. 29—30.

243. Срв. *Nova Topographia in Martyrologium Romanum . . . auctore F. Phil. Ferrario Alexand., Venetiis, 1609, s. d. 23 Julii*, p. 403: „In Bulgaria sanctorum plurimum martyrum, quos Nicephorus . . . necari fecit“, с добавка: „Erat autem praedictus imperator secta manichaeus“; *Martyrologium Romanum . . . auctore C. Baronio Sorano. Romae, 1630*, p. 356; *In Martyrologium Romanum disceptationes litterales, topographicae etc . . . a fr. Maria de Aste. Beneventi, 1716*, p. 338, sub 23 Julii; *Martirologio Romano. Venezia, 1724*, p. 123: „Nella Bulgaria moltissimi ss. martiri, che l’empio imperatore Niceforo . . . fece morire“; *Martirologii Romani . . . nova editio. Romae, 1749*, sub 23 Julii (p. 144—145); вж. подробности у **Ив. Дуйчев**. Нови житийни данни за похода на Никифор I в България през 811 год. — *СпБАН*, LIV. 1936, с. 168 сл.

244. Вж. Гръцки извори, III, с. 280 сл. (текста на Теофан Изповедник); VII, с. 162 сл. (текста на Йоан Зонара).

245. Император Михаил I Рангаве (811—813).

246. За събитията през 812 г. вж. **Златарски**. *Пос. съч.*, с. 338 сл.

247. За този град вж. посочванията у **Златарски**. *Пос. съч.*, с. 338, бел. 31; при днешното село Дебелт, на юг от Бургас.

248. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 338 сл.
249. Гръцки извори, IV, с. 16 сл. (текстът на Неизвестния автор).
250. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 344 сл.
251. Сражението е станало на 22 юни 813 г. при Версиникия недалеч от Одрин.
252. Сведението на Теофан Летописец: Гръцки извори, III, с. 287 сл.
253. Става дума за византийския император Лъв V (813—820). Особено известен е синът на имп. Михаил I Рангаве и внук на имп. Никифор I, Никита, който по-късно под името Игнатий стоял начело на цариградската патриаршия през годините 847—858; за него вж. посочванията у **Дуйчев**. Нови житийни данни, с. 154 и бел. 6; **Every**. Op. cit., p. 117 sq., p. 129 sq., p. 139.
254. За събитията вж. подробно у **Златарски**. Пос. съч., с. 349 сл.
255. За това сведение вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 250 и бел. 59.
256. Сведението на Неизвестния автор: Гръцки извори, IV, с. 19 сл.
257. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 354 и бел. 69.
258. За нападението на Крум над тези градове вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 355.
259. За мъченика епископ Мануил вж.: Гръцки извори, VI, с. 55 (според Менология на имп. Василий II Българоубиец), с. 240; срв. **Златарски**. Пос. съч.: с. 357, 375, 377 сл.
260. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 359 сл. събития от 813—814 г.
261. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 360 сл.; събития от пролетта на 814 г. Хан Крум умрял на 13 април 814 г.
262. Текстът на Георги Кедрин: Гръцки извори, VI, с. 227 сл.
263. За сключения 30-годишен мир между българи и византийци вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 384 сл.; **Ив. Дуйчев**. Одна из особенностей

ранневизантийских мирных договоров. — Византийский временник XV, 1959, с. 64 сл.

264. Император Михаил II (820—829).

265. Сведението на Йоан Зонара: Гръцки извори, VII, с. 166 за раняването на Крум. Вж. обстойно събраните известия за смъртта на хан Крум от **Златарски**. Пос. съч., с. 362 сл.

266. Става дума за известието на Симеон Логотет и Магистър: Гръцки извори, V, с. 173.

267. Посочването на Блазиус Клайнер е неточно. Известие за ослепяване на хан Крум и удушване от страна на българите е дадено в един хагиографски извор; вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 362, бел. 97.

268. За сведенията относно Цок, който според несигурни хагиографски извори бил наследил хан Крум, вж. у **Златарски**. Пос. съч., с. 377 сл.

269. Хан Омуртаг (814—831). За формите на неговото име вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 376, бел. 1.

270. За бунта на Тома Славянина вж. подробности у **Златарски**. Пос. съч., с. 395 сл.; **М. Райковић**. О пореклу Томе, воће устанка 821—823 г. — В: Зборник радова Визант. института, II (1953) с. 33 сл.; **Фр. Баришић**. Две верзијеу изворима о устанку Томи. Пак там, VI (1959) с. 145 сл.; **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 171 sq.

271. Трябва да се поправи годината: 823 вм. 824.

272. Тома е бил заловен в крепостта Аркадиопол (Люле Бургас). Бившият монах Анастасий е бил осиновеник на Тома Славянина и при разгромяването на въстанието се е намирал в крепостта Виза в Тракия; вж. **Theophanes Continuatus**, ed. Bonn, p. 58, 16 sq.; 68, 5—71, 3.

273. За събитията в България през 825 г. вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 402 сл. Отшелникът Йоаникий като младеж участвувал в похода на византийските войски срещу България през 796 г., а по-късно според преданието помогнал на пленените през 811 г. ромейски войници и попаднали в робство у българите да се освободят и да се завърнат в земята си. За него вж. Гръцки извори, V, е. 284, 287; **Moravcsik**. Byzantinoturcica, I, p. 567; **Sp. Vryonis**. St. Ioannicius the Great (754—848) and the 'Slavs' of Bythynia. — In: Byzantion, XXXI (1961), p. 245—248;

Byzantium: its internal History and Relations with the Muslim World.
Collected Studies. London, 1971, nr. IV.

274. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 400 сл.

275. За споменатия тук Балдерих вж. у **Златарски**. Пос. съч., с. 404 сл., с. 405, бел. 57.

276. Срв. Латински извори, II, с. 35, 52.

277. Император Теофил (829—842).

278. Император Теофил поел властта през окт. 829 г. и управлявал до 20 ян. 842 г.

279. За различните написи на името: **Златарски**. История, 1/2, С., 1927, с. 1, бел. 3.

280. Император Михаил III (842—867).

281. Сиреч свидетелството на Георги Кедрин — Йоан Скилица: Гръцки извори, VI, е. 236 сл.

282. **Caesar Baronius**. *Annales ecclesiastici*, X (Romae, 1602) p. 23 sq.

283. Папа Сергий II (844—847).

284. Относно епизода с Теодор Куфара вж. сведенията на Продължителя на Теофан: Гръцки извори, V, с. 116 сл.; с. 174 сл. (сведението на Симеон Магистър или Псевдо-Симеон); **Dujčev**. *Medioevo bizantino-slavo*, III, p. 65 sq., 68 sq.

285. В България върлувал глад по време на покръстването; вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 20 сл.

286. Относно легендата за въздействието на византийския живописец Методий върху княз Борис вж. **Dujčev**. *Medioevo bizantino-slavo*, III, p. 63—75; *Légendes byzantines sur la conversion des Bulgares*”.

287. Става дума за „бунта на болярите“ против княз Борис непосредствено след покръстването през есента на 865 г., избухнал не в 851 г., както приема Клайнер, но в началото на 866 г.; вж. **Златарски**. История, I /2, с. 43 сл.

288. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 2 сл. В текста са споменати българският княз Борис-Михаил и византийската императрица Теодора, вдовица на имп. Теофил и майка на имп. Михаил III.

289. Извори за събитието: **Златарски**. Пос. съч., с. 2 и бел. 5.

290. За това обозначение (на гръцки Сидера): вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 3, бел. 3.

291. За областта Загора: **Златарски**. Пос. съч., с. 3, бел. 2, посочвания.

292. Папа Николай I (858—867).

293. Гръцки извори, VI, с. 236 сл.

294. За различните исторически извори, които дават сведения за покръстването на българите, вж. посочвания у **Златарски**, Пос. съч., с. 12 сл.

295. **Baronius**. *Annales ecclesiastici*, X (Romae, 1602), p. 251 sq.; p. 320 sq., p. 352 sq., p. 364 sq., p. 394, 397 sq.

296. **Dujčev**. *Medioevo bizantino-slavo*, I, p. 125 sq., p. 548 sq.; **Златарски**. Пос. съч., с. 85 сл. Българското пратеничество пристигнало в Рим в края на лятото 866 г.

297. Свидетелството на Анастасий Библиотекар: *Латински извори*, II, с. 184 сл.

298. Посланието на папа Николай I до епископ Хинкмар: *Латински извори*, II, с. 62 сл.

299. **Исаия**, XIX, 2—3.

300. Текстът на „Отговорите на папа Николай I по допитванията на българите“ в латински оригинал и български превод: *Латински извори*, II, с. 65—125. Тук за удобство е цитирано изданието на покойния проф. **Д. Дечев**. *Отговорите на папа Николай I по допитванията на българите*. Текст и превод. С., 1939, вж. специално с. 48—53, § 17.

301. *Отговорите*, с. 44—47, § 14.

302. Отговорите, с. 114—115, § 94.
303. Отговорите, с. 122—125, § 106.
304. Отговорите, с. 100—101, § 72.
305. Отговорите, с. 124—125, § 106.
306. Отговорите, с. 116—117, § 99.
307. Отговорите, с. 62—65, § 35.
308. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 108, бел. 2.
309. Папските пратеници пристигнали в България към края на ноември 866 г. За свидетелството на Анастасий Библиотекар вж. Латински извори, II, с. 184 сл.; **Златарски**. Пос. съч., с. 108 сл.
310. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 110 сл.
311. **Златарски**. Пос. съч., с. 111 сл.
312. **Златарски**. Пос. съч., с. 113.
313. **Златарски**. Пос. съч., с. 116.
314. Латински извори, II, с. 185.
315. Василий погубил своя покровител имп. Михаил III през нощта 23/24 септ. 867 г. и завзел властта в империята: това е имп. Василий I, основател на македонската династия (867—886).
316. Текстът на Лъв Граматик: Гръцки извори, V, с. 155 сл.
317. Папа Адриан II (867—872). Осмият вселенски църковен събор се състоял в Цариград между 5 окт. 869 г. до края на февр. 870 г. За разглеждането на българския църковен въпрос на този събор вж. подробности у **Златарски**. Пос. съч., с. 132 сл.
318. Патриарх Фотий (858—867, 877—886).
319. Патриарх Игнатий (847—858, 867—877).

320. Латински извори, II, с. 188 сл.

321. Срв. Златарски. Пос. съч., с. 110 и бел. 3.

322. Срв. Златарски. Пос. съч., с. 133 сл.

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

Глава V.

*За многобройните нахлувания на българите в Европа,
преди да се установят на определени и постоянни
поселения*

с:

Папските пратеници се завръщат от България В същата 869 година пратениците на апостолическия престол, изпратени в България за покръстването на българите, се завърнали в Рим, а с тях дошло и посолство, изпратено от техния княз. Това е разказано така от Анастасия в животописа на папа Адриан: [\[323\]](#) „Миналата година достопочтените епископи Формоза и Популонийският Павел, които заедно с други по заповед на светейшия папа Николай бяха отправени там да проповядват, завръщайки се, зарадваха апостолическия престол, разказвайки за пренабожния владетел на българите и за тяхното пълно смирение, с което особено са се подчинили на светата римска църква и представиха на върховния първосвещеник пратеника на българския княз Михаил, по име Петър. Пратеникът заедно с царските дарове предаде и писмото на княза, с което той най-настойчиво

Михаил им поверил своя пратеник, който носел писмо и дарове молеше върховния първосвещеник да му изпрати въздигнат в архиепископски сан или добре известния му дякон Марин, или пък някого от кардиналите-презвитери на неговата църква,

75 мъж мъдър, изпитан и предостоеен, за да бъде избран от българите. когато — след като бълг

одобрен от тях и се завърне отново — да се удостои с архиепископско достойнство. Върховният първосвещеник посочи за избор от страна на българите някой си поддякон Силвестър, когото изпрати заедно с Леопард Анаконитански и Доминик Травирски или по-скоро Тривентински епископ.

Българите драговошно приели за архиепископ един от двамата посочени Тъй като в писмото се настояваше за ръкоположението за архиепископ на Марин или пък за връщането на Формоза, епископ Портийски, така те върнаха предложения от папата кандидат. Той веднага го прие и тутакси писа на българите между другото, че негово светейшество би въздъхнал за български архиепископ всекиго, когото поименно посочи князът, с изключение на Марин и Портийския епископ Формоза. [324] Тъй като нямаше никаква надежда нито за изпращането в България на епископа

73

Формоза, нито пък за Марин, когото князът бе поискал, то Петър след продължително бавене в Рим, се завърна в България.”

Патриарх Игнатий изпраща на българите епископ Теофилакт Междувременно в 870 година [325] патриарх Игнатий с помощта на император Василий, изпратил ведно с българските посланици в тази страна, като че ли числяща се към цариградската църква, посветен от него епископ заедно с други духовници, който, както се твърди, се наричал Теофилакт. [326] Обаче този Теофилакт не е

Това не е Теофилакт, чиито съчинения са запазени онзи български архиепископ със същото име, от когото имаме тълкувания на светото евангелие и други писмени паметници, тъй като той се е подвизавал много след това време, т. е. след три века, както ще посочим на надлежното място.

Основателно съмнение, кога е умрял българският княз Михаил Тъй като летописците не споменават нищо за смъртта на преблагочестивия княз Михаил, то заслужено съществува съмнение, кога той е починал. Ако това, което ей сега ще приведем, се основава на истината, положително е, че българският княз

76 Михаил ще да е умрял към 871 година. Ако ли пък не е вярно, очевидно е, че गरेказаният княз Михаил не ще да е умрял толкова рано, а по-късно, при царуването на император Василий. Нека сега чуем какво казва Бароний в своите „Летописи“ [\[327\]](#), като твърди, че са взети от Аквитанската история, издадена от Фитейската библиотека.

Разказ на Бароний за българите при царуването на Василий В лято Христово 886-о, [\[328\]](#) казва той, „българите, подновявайки войната, прекомерно раздрадили гърците. Страшно разгневен против тях, император Василий направил оброк господу да стане монах, ако ги подчини на гърците, и в течение на петнадесет години водил вражески действия срещу тях. Накрай, разбивайки царете им Самуил и Аарон, той превзел цялата им земя и разрушил силно укрепени градове, а по-голямата част от българския народ завлякъл в плен в Гърция. Според сторения обет, той облякъл монашеска дреха по гръцки образец и през останалото време от живота си се въздържал от месо и съвокупление“.

Доказва се, че това е басня Че това обаче са басни, се доказва от следното: 1. Както предупреждава сам Бароний, това не се съгласува с историята на Куропалат, който по този въпрос подобно на други гръцки летописци напълно мълчи. 2. От вече изложеното се вижда, че княз Михаил, приемайки християнската вяра, обещал винаги да живее в мир с императора, което обещание този толкова набожен и с дълбока вяра мъж спазил, разбира се, и се стремил повече да върши добри дела и да утвърди вярата в своето царство, нежели безпричинно да воюва против императора. 3. Явно е, че император Василий и

българският княз Михаил са били добри приятели към 870 и 871 година, когато в Цариград заседавал Осмият вселенски събор. Василий пък живял най-късно до 889 година; следователно от сключването на приятелството с българския княз Михаил в

77

871 година до 889 година са изтекли само 18 години. Как тогава е възможно през този период българите дотолкова да ожесточат Гърция [Византия], щото императорът да се закълне с даването на обет да стане монах и как след това 15 години се е бил с тях и е победил двамата царе Самуил и Аарон заедно с цяла България и едновременно е водил монашески живот. 4. Изглежда невероятно, че българите, които, както по-горе се разказва, половината част е била отвлечена в плен в Гърция и земята им с по-главните градове е била опустошена, в кратко време да се

74

възстановят дотолкова, че малко години след това при царуването на сина му Лъв да покажат такава мощ, както ще се каже по-долу. Нито пък летописците, които съобщават за други войни, не биха премълчали тази толкова продължителна война. От това можем да извлечем, че Михаил е умрял или малко преди, или след Василий [329] и не са го наследили Самуил и Аарон, а Симеон, за чиито деяния ще разкажем по-долу. Сега нека продължим за друго.

*Папата
изпраща
легати в
Цариград и
при българите*

В 878 година папа Йоан VIII [330] изпратил легати в Цариград и им заповядал да посетят България. Писал и писмо до патриарх Игнатий, заплашвайки го между другото с отлъчване от църквата и със сваляне от престола, ако в срок от тридесет дни не изтегли изпратените от него в България епископи. Научавайки се за това, Фотий велнага се постарал да си спечели благоволенieto

на Василий, извеждайки родословието му от арменските царе. [\[331\]](#)

*Императора
Василия
наследява Лъв,
а българският
княз Михаил
– Симеон*

В 889 година починал император Василий и бил наследен от сина си Лъв, наречен Мъдри, а княз Михаил, умрял преди или веднага след Василий, наследил Симеон. Обаче мирът между Симеон и Лъв не траял дълго. [\[332\]](#)

*Симеон
побеждава
император
Лъв*

В 890 година [\[333\]](#) българският княз Симеон нахлува със силна войска в Тракия, против когото бил изпратен пълководецът Прокопий.

78

Когато войските се срещнали, той бил разбит напълно от Симеон, който, възгордян немалко от тази победа, започнал да вилнее жестоко. Той нанесъл и голям позор на гърците, изпращайки ги с отрязани носове в столицата (Куропалат). [\[334\]](#)

*Императорът
повиква на
помощ
маджарите
против
българите*

И така в 891 година [\[335\]](#) Лъв, силно смутен от тази жестокост и горящ за отмъщение, тъй като изпитвал затруднение в държавата си, потърсил помощ отвън. Той изпратил при маджарите патриция Никита и със злато и много обещания ги склонил да нападнат в гръб Симеон и да опустошат България, докато отпред излезе с войска срещу Симеон Никифор Фока, така че притиснат

*Маджарите
опустошават
България*

от две страни, Симеон да получи заслужено възмездие за жестокостта си. Нещата станали според желанието на императора. Без никакво бавене маджарите събрали войска, преминали Дунав и страшно опустошили България, въздавайки на Симеон, вилнеещ срещу гърците, заслужена отплата. Чувайки за това ненадейно нещастие, Симеон се притичал с войската си и завързал

Българският

спасение с маджарите. но бил силно разбит и

княз Симеон бива разбит от маджарите

прогонен от тях и с мъка се оттеглил невредим в укрепления град Доростол [336]. Маджарите пък продали за пари на императора пленените българи. Изпаднал в голямо затруднение и не в състояние да се бори срещу двама неприятели, Симеон предложил мир на императора, което той тутакси приел.

Симеон си отмъщава на маджарите

В 892 година, след като уредил работите си с императора и войските се прибрали зъв Византия, Симеон, виждайки, че няма вече заплаха откъм тази страна, за да си отмъсти на маджарите, вдигнал внезапно войските си, нападнал ги, както били неподготвени и изоставени от императора, страшно опустошил тяхната страна и погубил голямо множество народ. Това станало

79

така, защото, както казва [Константин VII] Багренородни („За управлението на империята“ [337]), маджарите били заети другаде във война и така Симеон, виждайки удобен случай за отмъщение, ги нападнал ненадейно. Като прибрал след това войските

75

си отвъд Дунав, той влязъл в преговори с императора, обещавайки да запази мира, ако продадените от маджарите пленени българи бъдат върнати, които Лъв от любов към мира, освободил.

Българите не искат да зависят от гърците даже и в духовно отношение

В 893 година поради предшествуващата война, в която императорът повикал маджарите против българите, последните решили да се отделят от гърците дори и в духовните дела, тъй като българите, както другаде казахме, били откъснати от римската църква с ласкателства и различни

дарове. [\[338\]](#)

*Войската на
Лъв бива
разбита от
Симеон*

В 894 или в началото на 895 година [\[339\]](#) българският княз Симеон скъсал сключения с императора мирен договор и отново нахлул с обичайните опустошения в Тракия. Императорът Лъв изпратил срещу него от Византия войска под предводителството на пълководците Катакалон и Теодосий; и двамата пълководци заедно с войската обаче били така разбити от княз Симеон, че само някои успели да се спасят с бягство. Никога през живота си Симеон не поддържал траен мир с гърците, но винаги възобновявал войната. Той спазвал мир обаче в течение на дванадесет години, по времето на император Лъв, когато видял, че този бил притискан жестоко от сарацините. [\[340\]](#)

*Император
Лъв Мъдри
умира.
Наследява го
брат му
Александър*

И така в лято Христово 911-о [\[341\]](#) императорът заболял от чревна болест. Наближавайки да умре, той поверил на сената малолетния си син Константин. След това той поставил на императорския трон брат си Александър, но с условие да не лишава от императорско достойнство детето му. Окаляният в престъпления

80

Александър [\[342\]](#) си навлякъл омразата на всички, тъй като бил не само развратник и пианица, но и започнал да не почита идолите, запазени като спомен от древността, да се занимава с магьосничество и се отдал на всички пороци, както твърдят Кедрин, Зонара и Симеон [Логотет]. [\[343\]](#)

*Българският
княз Симеон
поздравява
император
Александър
чрез
пратеници*

В същата 911 г. [\[344\]](#) българският княз Симеон изпратил свои посланици до император Александър, искайки да поднови мира и приятелството, спазвано от няколко години насам с предшественика му Лъв. Обаче Александър се отнесъл презрително спрямо пратениците на българите и ги отпратил без дължимата почит. Българският княз Симеон се разгневил и отново започнал войни и опустошения срещу империята.

Той извършил толкова жестокости в Тракия, щото императорът, който по-преди гордо презрял неговите посланици, сега се видял принуден да проводи пратеници до Симеон за мир.

Умира император Александър. Наследява го малолетният син на Льв

В лято Христово 912-о умрял от кръвоизлив император Александър, [345] след като нечестиво царувал една година и няколко месеца. Наследил го Константин Багренородни [346], седемгодишно дете, който прекарал седем години под грижите на регентите и на майка си и после царувал двадесет и пет години заедно с тъста си Роман Лакапин [347].

Симеон нахлува повторно в Тракия и започва обсада на Цариград

Войнственият български княз Симеон, [348] узнавайки прочее, че империята се намира в ръцете на невръстно дете и освен това, че между регентите съществуват разногласия, не понасяйки покой, замислил да завземе Византия. Поради това с много силна войска той преминал Тракия, достигнал Цариград и започнал обсада на столицата.

След като обсъдил големината на започнатото дело и укрепеността

81

на града, както и многобройните му защитници, той

76

Обсъдил обаче по-добре нещата, предлага мир

се оттеглил от столицата и започнал преговори с византийците за сключване на мир. Изпратени били от столицата първенци, между които и цариградският патриарх [349], когото Симеон

Синовете на Симеон посещават младия

почтително приел и преговарял с него за сключването на мирните договори. Междувременно синовете на българския цар били въведени тържествено в Цариград на посещение

<i>император Константин</i>	при младия император Константин.
<i>Симеон нахлува с войската си в Тракия</i>	В лято Христово 914-о по времето на папа Йоан българският цар Симеон, [350] виждайки, че царува майката на Константин Зоя със сина си и владеят в тази „детска“ и „женска“ империя несъгласия и раздори и че с това му се отдава удобен случай за плячка, нахлул със силна войска в Тракия и започнал да обсажда Одрин. Като не можал обаче да го превземе със сила, подкупил със злато
<i>Превзема Одрин</i>	градоначалника и така го превзел. За да не остане този толкова важен
<i>Зоя си го възвръща отново със злато</i>	град във властта на Симеон, Зоя, като не била в състояние да го превземе с оръжие, подкупила градоначалника-българин и целия гарнизон и така почти купувайки го, си възвърнала града.
<i>Предприемат голям поход против Симеон</i>	В лято Христово 916-о, [351] за да обуздае неутолимата алчност на българския цар Симеон, императрицата със цел да прехвърли всичките си войски от Азия в Европа се постарала да сключи траен мир с арабите и със сарацините. [352] И така тя възложила похода на Лъв Фока, началник на гвардията, в който поход взели участие най-благородните [люде] от града. А за да отидат по-решително на бой, всички се задължили с тържествена клетва пред светото кръстно
82	дърво, изправено с голяма набожност сред войската, че ще се сражават геройски.
<i>Гърците се опитват да унищожат напълно Симеон</i>	За да окръжат отвсякъде българите, на началника на флотата Роман Лакапин било заповядано да завземе с корабите си устието на Дунав, та да може да се притече на помощ по суша, където стане нужда. Някой си Вогас, [353] патриций, бил изпратен при печенегите (които били маджари, наречени така от местопребиваването си), [354] та, предлагайки им злато, да привлекат към себе си

това племе, която [мисия] лесно завършила с успех. Всичко изглеждало отлично подготвено за унищожаването на българите, обаче Бог, комуто са противни раздорите, непостоянството, амбициите и другите царувачи в Цариград пороци, обърнал всичко в гибел на гърците.

На 20, или, както сочи Куропалат, [355] на 16 август, Лъв Фока започнал бой със Симеон при Ахелой, но бил разбит и обърнат

Симеон побеждава гърците в бягство. Роман Лакапин не пристигнал навреме с флотата на помощ на сражаващите се [ромей]. Печенегите пък, виждайки разногласията между пълководците, отхвърлили този съюз и се прибрали в земите си.

Летописците не се съгласяват по въпроса, защо гърците нямали успех в това сражение Причината за това неуспешно сражение нееднакво се предава от историците. Продължителят [на Теофан] (с. 180) твърди, [356] че цели легиони са били избити до крак и унищожени. Други пък, напротив, между които Симеон [Логотет] (с. 356) [357] и Лъв Граматик (с. 390), [358] казват, че в началото на боя Лъв имал

83 преднина, избил много българи и обърнал в бягство цар Симеон. Отпосле измореният от битката военачалник слязъл от коня си и седнал до един малък извор, а конят му избягал и се разтичал всред войската. От това всички били обзети от страх, мислейки вожда си за убит, и така се отказали да преследват неприятеля

Виждайки това от една височина, българският цар Симеон преустроил войската си и подновил с успех сражението, нападнал обезкуражените от

избил почти до крак.

Други писатели [359] пък разказват, че това сражение завършило злополучно за гърците, тъй като до Лъв в разгара на боя достигнал слух, че Роман Лакапин се оттеглил със своята флота, за да завземе императорската власт. Научавайки това, Лъв се смутил, оттеглил се от полесражението и оставил войската в голямо объркване — нещо обичайно при гърците, изпълнени с подозрение, омраза и амбиция. За това, че не дошъл навреме на помощ на войската, Роман Лакапин без малко щял да бъде ослепен,

*Роман
Лакапин едва
не бил ослепен.
Забележки
относно
разногласията
между
летописците
за този бой*

но бил опростен. Тук нека забележи благосклонният читател, че тези събития, които поставихме в шестнадесетата година, от почитания отец Ференц Кери в „Краткото историческо изложение за източните императори“ (с. 283), [360] се поставят в седемнадесетата година на същия десети век, в която година не е започнала, а се е свършила войната, както ще видим по-долу. Освен това същият историк казва, че гръцките писатели се делят на две партии. От Кедрин [361] научаваме, че българите, възгордяни от по-раншната си победа, обсадили Цариград с голям натиск, през нощта нападнали лагера на Лъв и избили до крак неговите войски. Това казват старите писатели, а другите — казва по-нови писатели — приписват тази победа на Лъв. Така остава съмнение, как и при какви условия е бил сключен мирът между Симеон и гърците. [362] Понеже едва ли е вероятно Симеон да е сключил мир, възгордян от толкова победи, следователно надделява мнението на онези, които твърдят, че Симеон не е бил победител,

84

а победен. Аз обаче ясно ще покажа от други неща, как е завършила тази война и кой е бил победител или победен, и то от Куропалат, цитиран от Бароний. [363]

<i>Разяснение на това съмнение</i>	След като, както казахме по-горе, гърците били победени от Симеона, те, виждайки, че не могат да направят нищо с оръжие, прибегват до други начини. Те отправят молба до папа Йоан
<i>Гърците молят папата да склони Симеон за мир</i>	Х, комуто след отделянето си от цариградската църква Симеон не принудено се подчинил заедно със своя народ, щото чрез свои легати да увещае Симеон веднаж завинаги да склочи траен мир с тях. [364]
<i>Симеон пренебрегнал папските пратеници</i>	Папата се съгласил на молбата на гърците и веднага изпратил свои легати при Симеон, увещавайки го отчески да не върши толкова зло на християните и да склочи траен мир. Симеон обаче, надут от честославие, не обърнал внимание на папските пратеници и не пожелал дори и да чуе за мир. Освен това на Симеон писал сериозно и доста убедително писмо за мир и цариградският
<i>Цариградският патриарх Николай моли за мир със следното писмо</i>	патриарх Николай [Мистик] [365] , което е извлечено от пребогата сбирка на Белунския епископ Алоизий и е преведено от него на латински. Тук за по-голяма увереност го цитирам по Барония, и то гласи така: „До Симеон, цар на България, Ти ми си като син, прескъпи владетелю, ако и отдавна да си отхвърлил изцяло подчинението, дължимо от син към баща. Именно за това ме принуждават да пристъпя отново със сълзи и молби както по-раншната ми любов, с която съм те обичал,

се отдаде подчинение е

85

престъпление. Той, след като до ушите му достигна разпространеният по света слух за кланетата, грабежите, бягствата, опустошенията и останалите злини от войната, на които е подхвърлен християнският народ, с милостта си към изкупеното с кръвта господня стадо и към нас се съжали от душа и за да не се разпространяват повече тези злини, реши да попречи на това. И така той изпроводи пратеници — Теофилакт, заемащ първото място между неговите епископи, и Кар от същия сан, мъже превъзходни, които със своите увещания или да те склонят да склучиш мир и съюз с нас, или пък ако пренебрегнеш нарежданията, в името на светия дух да те обвържат с нерушимите вериги на отлъчването. Тях аз (както именно ми заръча преблаженият папа), за да дойдат при теб безопасно и лесно, исках старателно да се погрижа и да ги снабдя с придружители, ако не ме беше възпрял от това дело един лош слух за тебе, разпространил се преди това. Говори се за тебе, сине мой, че имаш обичай да затваряш оковани във вериги, идващите при теб пратеници, като даваш пример за чудовищна и надминаваща всяко варварство жестокост. Кой прочее народ е толкова жесток и далеч от всяко чувство на човечност, та да не постави между най-злодейските престъпления подобна простъпка? Поради това, тъй като бих желал да изпълня нарежданията на светейшия папа и да облекча затруднението на легатите, настоятелно ги увещах да останат тук при нас, боейки се да не би след трудностите и мъките на дългото пътуване да претърпят нещо зло. А пък апостолическото писмо предадох да ти се донесе, към което вярвам ще се покажеш благосклонен и отстъпчив, ако ме послушаш, нещо повече, ако имаш грижата за твоето достойнство и спасение. Пази се следователно от помисъла, че ти е разрешено всичко против светейшия римски папа, каквото вършиш и срещу мене, когато толкова време имаше за подигравка. Ако само извършиш нещо против него, не ще да

минеш безнаказано.

86

Князете на Апостолите, на чиито олтари той всекидневно принася безкръвна жертва, ще хвърлят върху теб гневен поглед и ще отмъстят като за собствена обида нанесеното му унижение. Нека смири духа ти случаят с Ананкй и Сапфир, които порицанието Петрово умъртви. Нека пред зора ти душевен се мярка слепотата на магесника Елим, противоречащ на Павел. Размишлявайки върху тези предупреждения на апостолическия престол, ще те обземе, знам сигурно, ужас и спасителен трепет, нито ще позволи, щото да презреш напомнянията на блажекейшия папа. Особено ако работите стоят така, както за тебе се разказват от твоите люде, с голяма набожност ще почетеш тия първенци, които, ако наистина уважаваш, не ще презреш седящия върху техния престол. Това е за римското нратеничество, с чието идване (защо ли пък да завиждам на радостта ти, сражаващ се под Христовото знаме, ако и срещу християни, по дяволско подбуждение) се постави край на съблазните, които у нас всичко объркаха поради четирибрачието, възвърна се мирът сред духовенството, постигна се пълно единодушие в светото общество и да кажа с душа, римската и цариградската църкви се сляха така в една вяра

79

и обещание, щото нищо повече да не пречи ние да вкусим от толкова желаното тяхно обещание и благочестие.

Остава накрай още да те посъветвам да не би, след като получиш писмото на [императорските] настойници, да отговориш по-скоро на сената, отколкото на самите тях. Смешно е наистина и напълно недостойно за твоята мъдрост да се обръщаш към служителите, пренебрегвайки оногова, от

когото те получават заповеди, освен ако те забавлява да си играеш със съвсем сериозни неща.

Нещо повече, ако сериозно се разкайваш за войните, ако съжаляваш не толкова за получения, колкото за нанесения меч,

87

изложи мнението си на императорите, представи условията си, определи деня и мястото на преговорите или пък сам ти ела при нас или други изпрати. Аз незабавно ще се намеря там, където ни поканиш, с избрани от сената мъже, за да уредим както трябва въпроса, ако богу е угодно. Ако ли пък мислиш само да се подиграваш с нас, то въздържи се от подобен присмех, който ни най-малко не ти подобава. Бог да те опази толкова по-добре, колкото носиш бремето на управление на другите, та да не иоднеш под тежестта на това бreme, както се е случвало много пъти с владетелите". Бароний дава това писмо на гръцки, както е било изпратено, непосредно след латинския превод, към 916 г. [366]

От изложеното лесно могат да се съгласуват гръцките писатели, едни от които твърдят, че българите са били победители, други пък че били победени от Лъв, а може също да се разбере как се е свършила тази война". Разказва Бароний [367] въз основа на Куропалат, [368] че българският цар Симеон, изпълнен със жажда за власт, презрял и се подиграл с легатите на римския папа Йоан, изпратени за сключване на траен мир, както и с молбата и увещанията на патриарх Николай. Следователно, желяйки господ бог да го унижи, ако и по-рано да бил победил Лъв и даже обикновено всякога бил победител, най-сетне, когато се намирал край столицата, бил победен не от Лъв, а от внезапно нападналите го граждани и обърнат в бягство. И тъй бог му пратил много злини, както ще видим по-долу.

Освен това, за да не смесваме българските работи с гръцките, добре е тук да споменем какви войни са се

водили между маджари и българи при седемте унгарски владетели, които отново нападнали българите. За едни [от тези войни] се съобщава от анонимния секретар на крал Бела [369] към 890-а година, като например от Йозеф Инокентий от „Ордена на благочестивите училища”,

88 а за други към 903 години, като от Молнар Исусовец. Тъй като първите са объркани, тук ще приведем всичко изцяло:

Разказва се за военните действия на българите против маджарския владетел Арпад И тъй анонимният секретар на Бела разказва, че Арпад, един от седемте унгарски предводители, изпратил войските си и завзел земята, която се простира между Бодрог и над Тиса до Угоца, някога наричана Угоса. С друга част от войската той стигнал до крепостта Борсоа, превзел я и заповядал да се прехвърлят пленниците в крепостта Хунг или Унг. След това той разрушил стените и на третия ден огледал и отблизо проучил плодородието на земята със зърно, добитък и риба, която се ловила от реките Тиса, Бодрог и Сава, някога Сайя, и тази област много му се понравила.

Главното седалище на Салан Българският вожд пък, който бил правнук на Реан, първия български владетел и кръвен родственик на Симеон, и който жи-

80

вее в крепостта Олпар, която се нарича Алпар и е притежание на ващинския епископ, на брега на Тиса при сливането на Маруш, и също някога прекарвал и в Титул, който днес се нарича Тетел, град някога много богат, разположен при самото сливане на Дунав и Тиса. Като чул от един свой войник, който се спасил с бягство, че Арпад иде с толкова голямо множество люде, не посмял да излезе насреща му, а изпращайки посланици, започнал да разпраща и за причесмух провласки и

нарекъл Арпад владетел на Унгария, както и му поръчал да поправи стореното зло и в никакъв случай да не преминава реката Бодруг, днес Бодрог, защото

89 в противен случай ще дойде с помощта от гърците и ще го унищожи. След като стигнали до крепостта Землин и прехвърлили реката Бодрог, пратениците на другия ден се явили при Арпада и му изложили надменно и заплашително реда и причините на

Отговор, даден от Арпад на пратениците на Салан своето пратеничество. На това Арпад отговорил: „Ако и моят прадед Атила, най-могъщият измежду царете, да е притежавал земята, която лежи между Дунав, отсам и отвъд Тиса до границите на българите, която земя днес изцяло държи Салан [370], все пак аз не поради страх от гърците или българите, като че ли не мога да им се съпротивлявам, а за да запазя приятелството и доброто съседство, искам от вашия вожд Салан, както и като наследствено право, една малка част от земята до устието на реката

Иска земя от Салан Сава за пасище на добитъка ми. Искам освен това, щото вождът ви да ми изпрати в знак на благодарположение две шишенца пълни с вода от Дунав и сноп трева от Олпарските чакълища, за да опитам дали тези тревы са по-добри от скитските тревы на Могерите и дали са по-сладки водите на Дунав от донските води” — показвайки с това, че желае тази земя.

Арпад изпраща пратеничество до Салан с дарове След това, надарявайки щедро посланиците, той им позволи да се върнат на воля безопасно. Веднага последвало посолство на самият Арпад със съгласието на всички велможи, което поднесло на Салан 12 бели коня, 12 камили, 12 кумански момчета. Пратениците донесли още и 12 рутенски момичета и 12 хермелинови кожи (т. е. от морски мишки), 12 зобола (днес наричани czobel)

*Салан
отстъпва
исканата земя
на Арпад и
изпраща с
почести
пратениците*

и 12 златотъкани одежди. Представяйки тези дарове, пратениците изложили пред Салан своята мисия. Извънредно зарадван, Салан веднага подчинил на Арпад исканата земя със жителите ѝ от Унг до Сава: драговошно напълнил две шишенца с вода от

90 Дунава и им предал, смеейки се, сноп трева и награждавайки посланиците, ги отпратил на десетия ден.

*Арпад
повторно
изпраща
посолство до
Салан и иска
от него нови
земи*

След като превзел чрез пълководците си много други земи, Арпад повторно изпратил десет посланика при българския вожд Салан в България, които да му съобщят за спечелените от него и неговите люде победи и да поискат от него земята до реката Зогеа, сега наричана Загйова, владяна от Салан. Салан, като изслушал пратеничеството, виждайки, че маджарите насила ще си

*От страх той
ги отстъпва*

вземат исканото, ако им се отрече, отстъпил земята до реката Загйова и отпратил посланиците с дарове.

*Салан иска да
си възвърне със
сила
отнетите
земи*

След това българският вожд Салан, виждайки, че мощта на маджарите нараства прекомерно, веднага поискал помощ от своя владетел, българския цар, и от гръцкия император Лъв VI. Малко дни след това той получил многочислени войски. Зарадван от тяхното пристигане, той веднага изпратил вестоносци до Арпад,

81

които високомерно да му заявят да напусне незабавно завзетите земи и да се оттегли в родната си земя заедно с гнусното си племе. Възмутен, Арпад отвърнал на пратениците: Кажете на

	<p>вашия вожд Салан по-скоро да си иде в своята България. Земята, която</p>
<p><i>Арпад отговаря</i></p>	<p>се намира отвъд и отсам Тиса и Дунав, ми принадлежи по наследство, както и самият Тетел. Ако той не си вдигне оттам вещите, в най-скоро време ще опита остри ли са скитските стрели,</p>
<p><i>Извежда войска против Салан</i></p>	<p>копия и мечове.” Като отпратил натъжените вестносноци, той извел многочислена войска от река Загйова до пясъците на Олпар, крепост, разположена край самия бряг на Тиса, след това превзел и самата крепост и ограбил престолнината на вожда.</p>
<p>91</p>	<p>Разгневен, Салан се притичал с помощните войски на гърците и на българския цар, обаче бил жестоко разбит от маджарите и</p>
<p><i>Салан излиза срещу Арпад, но бива разбит</i></p>	<p>обърнат в бягство, прибързал да се скрие в Alba graesa или Белград. [371] Войниците му пък, за да се спасят от избиване, се помъчили да преплуват Тиса и много от тях се издавили.</p>
<p><i>Салан бива за втори път разбит с българите и гърците и проси мир</i></p>	<p>След 35 дни Салан изпратил друго със своята и гръцката войска против маджарите, обаче и той пак бил разбит и прогонен. Така на следващия ден той изпратил вестители с разни дарове и молил за мир, доброволно се подчинил на Арпад и станал негов данник.</p>
	<p>След три години Арпад се опитал да прогони до пределите на Влахия друг зависим от българския цар княз по име Глад,</p>
<p><i>Арпад подчинява княз Глад</i></p>	<p>комуто бил подвластен Банат. Глад излязъл срещу него с помощта на българите и власите, но след кратко сражение заедно със своите ударил на бяг към Панчево. Маджарите го преследвали, той не могъл да се спаси и се предал доброволно с всичкото си имущество. Тези събития, макар и случили се по-рано, пожелах тук да цитирам според анонимния нотариус на крал Бела. за да</p>

бъде

Историята на анонимния нотариус на крал Бела не е истинна събрано всичко на едно място. Тъй като този летописец, от друга страна, съобщава и преувеличава само онова, което изглежда изгодно за славата на неговия народ, той нито споменава как българският цар Симеон си отмъстил за нанесеното му от маджарите оскърбление, за което узнаваме от други по-достоверни хронисти, нито пък българите по онова време са обитавали в Унгария, а само са имали като свои данници-васали тези князе,

92 т. е. Салан и Глад. Но да се върнем към изложението на нашата история.

Константин взема за свой кесар Роман [Лакапин] В лято Христово 918-то [\[372\]](#) Константин въздигнал в съуправител своя опекун Роман [Лакапин] и му дал не титлата опекун, а император, като позволил да бъде коронясан в църквата Св. София с императорски венец. Но и царуването на Роман [Лакапин] било много неспокойно поради честите нашествия на българите в Тракия и бунтовете на първенците, за да не споменавам по-дребните щети, които българите често причинявали на гърците.

В лято Христово 920-о [\[373\]](#) българският владетел Симеон изпратил към Цариград с многочислена войска своя пълководец Маник [\[374\]](#). Срещу него Роман изпратил със значителна войска някого си Йоан Презвитер, който всичко уреждал вместо императора заедно със зетя му Льв и Фока с много други от първенците.

Обръщат в бягство гърците Българите обаче със силни викове и озверени се спуснали от една височина срещу гърците и навяли такъв страх в техните боязливи духове, щото тези веднага ударили на бяг; и мнозина от

първенците погинали, а българите опожарили всичко чак до самата столица. Така казва „Продължителят на римската история“.

Симеон стига с войската си до Цариград В лято Христово 921-во [\[375\]](#) българският владетел Симеон повторно предприел поход срещу Цариград и по обичая си излял своята жестокост над селата и предградията. Насърчението на императора повдигнало духа на първенците и особено на някого си на име Сактикий, [\[376\]](#) така и някои от тях с множество граждани се впуснали от града срещу българите и нападнали техния стан.

93 Понеже голяма част от българите отсъствували, тъй като били пръснати за плячка, гърците избили с меч всички намиращи се в

Част от българите отишли за плячка, другите по това време погинали стана българи. Когато другите българи се завърнали от набега с плячка, Сактикий геройски се сразил с тях, обаче бил ранен и отнесен в града, където починал от раните си. Останалите българи, натоварени с плячка, за която този път трябвало да платят с гибелта на мнозина от своите, се върнали в земята си и една година, т. е. 922, стояли мирни. Симеон обаче със своите българи не можал дълго да търпи мира (така пише Кедрин). [\[377\]](#)

Симеон обсадил Одрин, погубил управителя и завладял града, но не след много време го напуснал И действително в лято Христово 923-о [\[378\]](#) Симеон, било разгневен от враждебните спрямо себе си военни действия на одринския градоначалник на име Моролеон, било подтикван от ненаситна алчност за плячка, със силна войска обсадил Одрин. След дълга обсада поради геройската съпротива на градоначалника — накрай измъчвани от глад, гражданите предали градоначалника си вързан и самия град на Симеон, който предал военачалника на жестока и позорна смърт. Обаче българите не задържали града за дълго. Като узнали, че срещу тях и ле силна войска и страхвайки се да не би и спешно

тях да бъдат извършени същите жестокости, те изоставили града и се прибрали в земята си (Кедрин и Продължителят). [379]

Симеон повторно броди из Тракия и Македония В 928 година, [380] след като спазвал мир четири години, българският вожд Симеон с извънредно голяма войска преброял Тракия и Македония, без да срещне никаква съпротива, и накрая, пристигайки пред Цариград, нанесъл извънредно големи щети на

Пристига с огромна войска при Цариград предградията. Куропалат [381] грижливо описва това събитие, казвайки: „В седмия ден на месец август, втори индикт, българският владетел Симеон доведе цялата си войска пред Цариград, оплячкоса Македония, опожари тракийските селища и си подчини

94 всичко, което се изпречи по пътя му.”

Изисква да му изпратят патриарха и неколцина сенатори След като се разположил на стан край Влахерните, той поискал да му изпратят патриарх Николай и някои от сановниците, за да водят мирни преговори. След като била направена размяна от двете страни на заложници, за да не могат да се устроят никакви засади, и патриархът, след като положил клетва, предложил да се изберат сенаторите, които да излязат заедно с него. Избрани били прочее Михаил Стипиат, Йоан Мистик [382] и управляващият в императорския двор.

Когато те се явили да водят мирни преговори със Симеон, той ги отпратил и казал, че иска да види лично самия ромейски император, за когото бил уведомен, че бил разумен и искрен мъж. На това ромейският император драговошно се съгласил и изпратил на Космидийския бряг майстори, за да построят силно укрепено пристанище, та императорската триера като пристигне, да бъде като в някакъв пристан, оградил грижливо отвсякъде морето

и заповядал да се построи в средата високо място, където да разговарят помежду си.

*Симеон
опожарил
храма на
блажената
дева Мария*

Но Симеон, като изпратил войници, изгорил храма на св. Богородица при извора, който бил построил император Юстиниан, и опожарил всичко наоколо. Ясно било от това, че той не искал

*Императорът
се помолил на
Богородица*

мир. Императорът обаче като пристигнал с патриарха във Влахернския храм, влязъл в светия гроб, с молитви и песнопения се помолил богу и вземайки омофора (т. е. наметалото) на богородица, излязъл от храма, ограден със силна охрана. Като подготвил своя разкошен флот, на 9 ноември [\[383\]](#) той пристигнал на уреченото място.

95

Когато на това място пристигнал и Симеон с людетe си, император

*Обръщение на
императора
към Симеон*

Роман му казал: „Слушал съм за тебе, че си човек християнин и тачиш бога, но не виждам делата да съответствуват на словата. Ако наистина си християнин, то престани с престъпните кланета и безбожното проливане на кръв и склучи съюз с нас, които сме християни, както си и се наричаш християнин и ти, и не осквернявай десницата си с кръвта на едновърни християни. Ти си човек и очакваш смърт, и възкресение, и съд, и награда за ония дела, които си извършил приживе: днес си жив, а утре в прах ще се превърнеш. Ако правиш това от любов към богатства, ще те обсипе с тях до ситост, само прегърни мира и обикни съгласието, щото и ти самият да имаш спокоен и праведен живот, и християните най-сетне да престанат да вдигат едни срещу други оръжие.“ Това казал императорът.

Застамен.

Потънал в спам прел лобполетелта на тоя смирен

<p>Симеон обещал мир</p>	<p>дух, Симеон обещал да сключи мир. И тъй след размяната на поздравления, се оттеглили и двамата, като императорът надарил Симеон с разкошни дарове (това пише Куропалат). [384]</p>
<p>Виждат се два орела над главите на императора и Симеон</p>	<p>Зонара (с. 148) [385] споменава, че се е случило чудо, т. е. видели как два орела се вият над главите на разговарящите помежду си император и Симеон: след като се приближили, орлите отново се разделили, като единият отлетял към града, а другият към Тракия, което гърците изтълкували като лошо предзнамение.</p>
<p>Симеон започнал война с хърватите</p>	<p>В лято Христово 929-о [386] българският цар Симеон, който не търпял мира, започнал война с хърватите и като наказание за</p>
<p>96</p>	<p>своята жестокост, с която неведнаж страшно измъчил християните, на няколко пъти безуспешно се сражавал с тях. Най-подир той</p>
<p>Много пъти воювал с тях неуспешно. Напълно бива разбит и едва се спасил с бягство; върщайки се у дома, умира</p>	<p>бил така страшно разбит от тях, че почти всичките му войски били избити до крак, а самият той едва се спасил с бягство в България.</p> <p>В лято Христово 930-о [387] цар Симеон се завърнал у дома си от тази гибелна война и умрял от мъка поради несполучливата война. Гръцките писатели разказват най-странни неща [по повод на неговата смърт]. Те разказват, [388] че при император Роман дошъл някакъв астролог или по-скоро занимаващ се с магьосничество измамник и го убедил да нареди да бъде отрязана главата на статуята на българския цар Симеон, която ще да е била издигната в Цариград, при което Симеон тутакси щял да умре в България. Императорът повярвал на това и веднага наредил да се отреже главата на статуята и в същия момент в България издъхнал Симеон, както по-късно се узнало при направеното разследване на събитието. Това нещо обаче гърците приписали на астрологията. Този измамник научил по-скоро</p>

меон е вече в агония и като извършил това деяние, измамил императора и цялата столица и получил от всички много пари, слава и почести.

*Като
починал
Симеон,
наследил го
син му
Петър.
Настанал
глад в
България,
понесени
били много
злини от
маджарите и
хърватите*

Когато Симеон починал, наследил го в царството син му Петър [389] и в българското царство настанал непоносим глад. Освен това съседните народи — маджари и хървати, с честите си нашествия причинили на българите много щети. Поради това Петър започнал да моли императора не само да сключи мир, но и да се сроди с него чрез брак.

Прочее в лято Христово 931-во [390] Петър изпратил свои

97
*Петър става
зет на
император
Роман*

посланици във Византия, за да преговарят с императора Роман за мир и за сключване на брак. И двете неща се понаравили много на

Роман, който обещал да даде за съпруга на Петра внучката си Мария, дъщеря на сина си Христофор. Узнавайки тази радостна вест, Петър, запален от желание за съпругата си, лично заминал за Цариград и след като подписал мирния договор и в предградията бил извършен най-тържествено венчалният му обред, отвел със себе си в България съпругата си Мария.

По случай сватбените тържества със Романово съизволение Константин Багренородни бил страшно опозорен: българите в обичайните при такива събития акламации не могли да търпят да

се поставя на второ място името на царевия тъст Христофор. Затова те поискали от Роман, щото името на сина му Христофор да бъде поставено пред Константиновото, така че от ден на ден се намалявала почитта към Константин.

Братът на българския цар Петър Михаил въстава

В 934-а година [\[391\]](#) братът на българския цар Петър по име Михаил, въпреки че вече бил станал монах и вече бил дал обетите си, все пак излязъл от манастира, вдигнал оръжие срещу брата си и като привлякъл на своя страна много велможи и голямо множество народ, опустошил Гърция и Тракия. Как обаче е бил прекратен раздорът между двамата братя, Продължителят на римската история не споменава. [\[392\]](#)

Император Роман умира. Наследява го Роман Млади: той бива свален и наследен от Никифор

В лято Христово 956-то [\[393\]](#) умрял император Роман, който бил наследен на престола от неговия син Роман Млади. [\[394\]](#) В 963 г. той обаче бил свален от власт и на негово място бил избран Никифор Фока [\[395\]](#). Към това време умрял и българският цар Петър, когото наследил в царство Борис [\[396\]](#).

Умира и българският цар Петър. Наследява го Борис

В лято Христово 969-о Никифор бил убит от Йоан Цимисхий, много прочут пълководец и ужас за всички варварски народи. Той дълги години водил трудна война с българите.

98

През годините 970 и 971 от Христа [\[397\]](#) Никифор подтикнал русите срещу българите, искайки да си отмъсти за това, че

Никифор бива убит от Йоан, който го наследява

българите били позволили на маджарите да преминат през земята им и да оплячкосат Тракия. Русите нападнали българите и след много боеве ги победили и пленили самите им владетели. Те не искали

Русите

по никакъв начин да сключат мир. нито пък да

*побеждават
българите* напуснат България, ако самите българи не се били притекли с оръжие в ръка на помощ, тъй че някой си Калокир, който с лукавство се домогвал до императорската власт, да успее в това.

*Българите се
съюзават с
русите.
Нахлуват в
Тракия и
всичко
опустошават* Българите, на които русите като неканени гости омръзнали, сключили с тях съюз и веднага позорно изгонили посланиците на императора. И така била събрана тристахилядна войска от руси, българи, маджари, печенези [398], зле въоръжени. Те единодушно

85

нахлули в Тракия и опустошили всичко с меч и огън. За да укроти мощта на толкова голямо множество, бил изпратен с малко

*Изпратен бива
срещу тях
Варда Склир* хиляди войски императорският родственик Варда Склир [399], който по-скоро с хитрост, отколкото със сила си опитал щастиято. Варварите, повече затруднени, отколкото подпомогнати от такава численост, се разделили на три части. Склир нападнал първо печенегите и преднамерено отстъпил пред врага, за да го откъсне от останалата войска и го вкара в такава засада, гдето по-лесно можел да го разбие.

99 Работата се увенчала с успех за Склир. Печенегите, отвлечени далеч от другите и в самия разгар на победата разделени и

*Военачалникът
Склир с
малобройни
войници
победил
грамадно
множество* обградени от неприятелите, били отблъснати към съюзниците си с голямо поражение. Последните, смутени и уплашени от ненадейния обрат, не се сражавали, както би следвало, а боязливо и особено когато видели геройския подвиг на самия пълководец Склир, който с един влап на меча си разсякъл на леве най-елния по

телосложение и облечен с най-голямо достойнство русин. Това толкова убило духа им, че ако нощта не била сложила край на битката, ни един от толкова голямо множество не щял да се спаси. Така пише Кедрин (с. 510). [\[400\]](#)

Императорът повежда войска срещу русите и българите

После император Йоан, след като превел по море добре въоръжени войски, повел деветхилядна войска против русите, немалко уплашени от предишната победа. Василий следвал с други войски.

Русите биват разбити при Преслав

Императорът потеглил направо към българската столица Преслав, който град русите все още задържали в България. Тогава пред града се намирали осем хиляди руски воители, които извършвали бойни учения в полето. Като видели неочакваното нападение на гръцката конница, те така се объркали, щото дори и без да се опитат да влязат в сражение, потърсили убежище в града. От града им се притекли на помощ мнозина, но отчасти затруднени от тяхното безредно бягство и отчасти преварени от бързата гръцка конница и възпрепятствувани да се върнат в града, било извършено такова изстребление, щото пътищата и нивите били осеяни с трупове. Императорът, при идването на Василий с останалата войска, се придвижил с цялата войска по-близо до Преслав, разположил

Императорът обсажда град Преслав

се на стан и започнал обсада на града. Обсадата не изисквала много усилия. И наистина на следния ден, насърчени от увещанията на императора, войниците нападнали столицата, която

100

русите не можели добре да защищават поради големината ѝ.

Превзема този град

Навлезли императорски воители, отворили вратите и така нахлула вътре цялата войска, която се наситила с плячка и пленници.

Пленява също и цар Борис Измежду множеството други пленници попаднал в ръцете на войниците и българският цар Борис със царските отличия ведно с жена си и децата си и други български воители. Императорът се отнесъл благосклонно към него и към другите, като заявил, че е бил враг не на българите, а на русите.

Опожарява двореца и избива осем хиляди руси Останала още да бъде превзета царската крепост-дворец, разположена на естествено укрепено място, гдето се били оттеглили осем хиляди въоръжени руси. Императорът решил да я превземе на следния ден, обаче войниците не се решавали да сторят това поради непристъпността на мястото, докато не се засрамили от примера на императора, който пръв се втурнал срещу крепостта,

86

и не се впуснали в нападение. И тъй, хвърляйки нагъсто огнени стрели, те подпалили царския дворец, който не можел да бъде превзет чрез нападение. Русите, като видели, че ще загинат в огъня, почнали да мислят за бягство и стремително се хвърляли от стените. Малцина обаче успели да се спасят с бягство, а повечето погинали било от огън, било от меч, било при скачането

Потегля към Доростол от стените.

След като превзел по този начин Преслав и намиращите се наоколо по-малки крепости, императорът повел войската си против Доростол, град, разположен край Дунав в България, наричан

Императорът обсажда Доростол Истър. [\[401\]](#) Той обаче знаел, че не ще може да превземе този град, ако не срази Светослав, руския княз [\[402\]](#), който бил събрал триста и тилесет хилядна войска. Император Йоан се

сражавал храбро и в бой изминала голяма част от деня, без нито русите, нито гърците

101

да отстъпят. Светослав, чувстваващ се по-слаб на бойното поле, се оттеглил заедно с останалата си войска в Доростол, твърдо решен да понесе всичко, за да запази България и да прогони врага.

Нападан бива много пъ ти от Светослав

Преследвайки го до речния град, императорът, като видял, че градът е укрепен със стена и ров и не може да бъде превзет, решил да го подложи на продължителна обсада. Светослав обаче, виждайки, че не ще издържи с толкова люде в този град по недоимък на продоволствие, решил да води сражение на открито и често предприемал набези от града срещу императорските войски по време на обед и вечеря; винаги тези нападения били обаче осуетявани благодарение на императора и на пълководеца му Склир. И тъй, извеждайки из града на бой всичките си войски, Светослав завързал сражение с император Йоан и толкова дълго се сражавал, щото на това сражение не се виждал краят. Най-сетне, както разказва Куропалат, [\[403\]](#) на императора дошла помощ

Побеждава най-подир с божия помощ

от небето: светият мъченик Теодор, покровител на императора, в чийто празник се водило това сражение, се явил пред войската в образа на яздец бял кон мъж, който тръгнал пред челните редници, смутил и разстроил неприятелските редици и русите били принудени, кой както може, да потърсят убежище в града.

Русите сключват мир с императора

И тъй, виждайки този обрат на работите, русите сериозно посъветвали своя княз Светослав да сключи мир [\[404\]](#) с императора. Той драговошно приел този съвет и веднага изпроводил пратеници при императора да молят за мир.

Императорът приел да

Императорът, като виждал, че войната ще бъде завършена тълно, на драго сърце пожелал да ѝ

*склучи мир,
но при условие
русите да се
оттеглят от
България* сложи край и затова сключил такова
споразумение с русите, щото те всички свободни
и невредими да напуснат България и се върнат в
родината си, като занапред бъдат императорски
приятели.

102 Това русите всячески обещали и след кратко
време тръгнали на път и се опътили да се
завърнат в родината си през страната

*Русите биват
избити от
печенегите* на печенегите. Тези обаче, които по-преди били
приятели на русите, сега станали техни врагове
заради това, че били сключили мир с императора,
и избили всички заедно със Светослав. Така
русите заплатили със живота и имота си злините,
които били причинили на българите. [405]

*Император
Йоан се връща
в Цариград* След тъй успешно завършената война
императорът се завърнал благополучно в
столицата си, където му бил приготвен триумф,
който Куропалат описва [406] много добре, както
следва:

87

*Приготвя му се
триумф* Столичният архиепископ със синода и всички
сановници с химни и победни възхвали
посрещнали императора, когато той се завърнал
в столицата. Те носели венци и му приготвили
разкошна

*Императорът
отхвърля като
нещо ненужно
триумфалното
шествие* четириконна колесница, на която искали да се
качи той и така да влезе победно в града.
Императорът пък, който никак не одобрявал
велелепието и желаел да се покаже скромнен,
приел поднесените му венци и извършил
триумфалното шествие, яхнал на бял кон.

*В
триумфалната* Той не влязъл обаче в колесница, но поставил на
нея българските [парски] олежли и върху тях

<p>колесница поставя богородичната икона</p>	<p>иконата на богородицата като покровителка на града и заповядал колесницата да върви напред. Когато стигнал до Форума, той смятнал, че бил триумфирал</p>
<p>Лишава българския цар Борис от царските отличия</p>	<p>достатъчно. И затова, въздавайки благодарност на бога отца и сина и духа светаго за спечелената победа, той пред всички граждани лишил българския цар Борис от царските отличия (това</p>
<p>Дарява богу българската корона и назначил Борис за магистър при двора</p>	<p>били златна корона, копринена тиара и пурпурни обувки), след това отишъл във великата църква [св. София] [407] и там поднесъл в дар богу българската корона. Българският цар Борис пък той въздигнал в магистратско достойнство. След това за благодарност</p>
<p>103</p>	<p>въздигнал разкошен храм на пресветия спасител и заповядал да се секат златни монети с образа на спасителя с надпис</p>
<p>Българи и руси изпращат пратеничество до император Отон</p>	<p>„Христос, цар на царете“, който обичай се запазил и по-късно. [408]</p> <p>В лято Христово 972-ро [409] българи и руси, като се видели така притеснени и узнали за прославеното на запад име на императора Отон Старши, изпратили до него пратеничество с богати дарове и молили за неговото благоволение и покровителство. Императорът тогава се намирал в Квидлингбург, гдето дошли при него посланиците в лято Христово 973-о, на Великден 23 март (така пише Ламберт Скафабургски в летописата си). [410]</p>
<p>Умира император Йоан, наследяват го братята Василий Младши и Константин</p>	<p>В лято Христово 975-о [411] император Йоан бил отровен от един придворен виночерпец по подстрекателството на префекта Расилий, постепенно повехнал и умрял. Наследили го братята Василий Младши и Константин, който царували доста дълго и в съгласие помежду им.</p>

Василий решава да воюва с българите И тъй в лято Христово 979-о [\[412\]](#) Василий, като видял, че българите били заети другаде във война, сметнал, че му се представил много изгоден случай да си отмъсти за злините някога нанесени от тях на гърците, и затова решил да започне война против тях. Случило се така, че след смъртта на Йоан българите веднага отхвърлили гръцкото иго. Техният цар Борис още се намирал в Цариград заедно

Българите си поставили за царе четирима братя от благороден род и отхвърлили гръцкото иго със сина си Роман. Император Йоан бил наредил той да бъде скопен, та по този начин да изчезне Борисовото поколение, българите не питаели никаква надежда в Борис и неговия син и поставили начело на царството си четирима братя от благородно потекло (наричани Комитопули). [\[413\]](#) Тримата по-големи братя били

104 избити отчасти поради различни нещастия, отчасти чрез вероломство от най-малкия си брат Самуил, и управлението на българската

Най-малкият брат Самуил, избивайки братята си, станал единствен цар държава преминало в Самуилови ръце. Той през предишни години, когато между гърците бушувала гражданска война, дейно опустошавал с присъединилите към него българи Гърция и Тракия, събирал огромна плячка и превзел богати градове, та прославил името си между своите и го направил страшно за околните.

88

Императорът извел против него войска Срещу него император Василий извел войска и за да запази лично за себе си бойната слава, за която бил ненаситен, поел сам началството.

Обсадил град Сердика, но бидейки измамен от Като пристигнал до Сердика, която сега се нарича София, [\[414\]](#) той нападнал града с докараните тук [стенобитни] машини, а Самуил, доколкото му било възможно, водел бойни

*един свой
пълководец,
отстъпил*

действия от близките планини, тъй като не се осмелявал да слезе в равнината. Случило се обаче така, че Контостефан, предводител на европейските войски, дошъл привечер запъхтян при императора и му съобщил, че Мелисен, най-първият от пълководците, оставен в тила да брани теснините, се обявил за император и се отправил бързо към Цариград. Ако императорът незабавно не го сразел, той щял да предизвика в столицата много злини и смут. Това той направил, както пише Кедрин, [415] за да не излезе императорът победител в тази война срещу българите и след това да се отнася с презрение към пълководците си.

*При
отстъплението
Самуил
нападнал в тил
неподготвените
гърци, разбил ги
и подгонил*

Като чул това, императорът тутакси заповядал да бъде прибрано всичко и войската в най-бърз ход да се завърне назад. Наблюдавайки от височините тази бъркотия на отстъпващите гърци, Самуил се втурнал със своите войници и ги нападнал в тил неподготвени, разбил ги и обърнал в бягство, като пленил целия техен обоз. Когато с бягство пристигнал до мястото, където Мелисен

105

си стоял най-мирно с войските си, без да подозира нищо лошо, и се видял измамен, императорът се нахвърлил с ругатни срещу Контостефан и лично го набил с плесници.

*Самуил
опустошил
Тракия и
Македония*

В лято Христово 981-во [416] българският цар Самуил, като виждал, че император Василий се намира в затруднение поради бунтовете на [Варда] Фока и на първенците, както и на пълководеца [Варда] Склир, и че не е в състояние да потуши тази междуособна война, която траяла вече шест години, не понасяйки мира, обходил не само Тракия и Македония и областта около Солун, но и Тесалия

*Превзел град
Лариса и пленил*

и Гърция. Той покорил много градове, чийто началник се намирал в Лариса. преселил във

<i>градоначалника</i>	вътрешността на България жителите на тези земи заедно със семействата им, настанил ги там, зачислил ги към своите войници и ги използвал като съюзници във
<i>Опустошил Пелопонес</i>	войната срещу ромеите. Той опустошил освен това и Пелопонес. Самуил пренесъл от град Лариса и мощите на св. Ахил, [417] епископ
<i>Взел мощите на епископ св. Ахил и ги пренесъл в гр. Септа [Преспа]</i>	на същия град, и ги положил с най-големи почести в град Септа [Преспа], [418] където имал своя царски дворец; наистина той бил благочестив християнин и голям почитател на светиите, с чиято помощ придобил от бога много победи.

[\[Previous\]](#) [\[Next\]](#)
[\[Back to Index\]](#)

323. Латински извори, II, с. 193 сл.; **Златарски**. Пос. съч., с. 125, бел. 1.

324. Срв. посочванията у **Златарски**. Пос. съч., с. 127, бел. 1.

325. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 145 сл.

326. За подробности вж. **Dujčev**. *Medioevo bizantino-slavo*, I, p. 284 sqq.; **C. Baronius**. *Annales ecclesiastici*, X, p. 467 DE; **A. Pagi**. *Annales ecclesiastici auctore Caesare Baronio . . . una cum critica historico-chronologica P. Antonii Pagii*. Lucae, 1744, p. 218, n. XXI.

327. **C. Baronius**. *Annales ecclesiastici*, X, p. 609: „ex Aquitanica historia e Pithoei bibliotheca“.

328. **Baronius**. *Op. cit.*, p. 609, ad a. 886.

329. Княз Борис през 889 г. предал властта на най-големия си син Владимир-Расате, оттеглил се в обител и умрял на 2 май 907 г.; срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 345.

330. Латински извори, II, с. 152 сл., 156 сл.

331. Легендата за произхода на Василий I от царския арменски род на Арсакидите е повторена между другото от неговия син и приемник на престола имп. Лъв VI Мъдри; вж **A. Vogt, I. Hausherr.** *Oraison funèbre de Basile I par son fils Léon VI le Sage.* Roma, 1932, p. 15 sq., 45 sq.

332. Става дума за имп. Лъв VI Мъдри (886—912) и за българския княз, по-късно цар Симеон (893—927). Не е споменат княз Владимир (889—893).

333. Първото стълкновение между българи и византийци датира не към 890 г., значи по времето на княз Владимир, а няколко години по-късно, в самото начало на управлението на княз Симеон — в 893 г. За подробности вж. **Златарски.** *Пос. съч.*, с. 283 сл.

334. Гръцки извори, VI, с. 243 сл.

335. За подробности вж. **Златарски.** *Пос. съч.*, с. 288 сл.

336. Вж. **Златарски.** *Пос. съч.*, с. 298 сл.: става дума за крепостта Дръстър, древния Дуросторум, съвременна Силистра.

337. **Constantine Porphyrogenitus.** *De administrando imperio, Greek Text edited by Gy. Moravcsik, english Translation by R. J. H. Jenkins.* Dumbarton Oaks, 1967, cap. 40, 7 sq.: p. 174 sq.; Гръцки извори, V, с. 214—215.

338. За състоянието на църковните дела в България в началото на Симеоновото управление вж. **Златарски.** *Пос. съч.*, с. 260 сл.

339. За подробности относно събитията вж. **Златарски.** *Пос. съч.*, с. 317, гдето се дават вести за втория Симеонов поход против ромеите в 896 г.

340. Загатва се за византийския ренегат Лъв Трилолит и действията му против град Солун през 904 г. Общо за тези събития вж. **Златарски.** *Пос. съч.*, с. 327 сл.

341. Император Лъв VI Мъдри умрял на 11 май 912 г.

342. Братът на имп. Лъв VI, Александър, управлявал от май 912 до смъртта си — 6 юни 913 г.

343. За сведенията на споменатите византийски летописци вж. Гръцки извори, VI, с. 245 сл. (известията на Скилица-Кедрин); VII, с. 173 сл.

(сведение на Йоан Зонара); V, с. 176 сл. (сведение на Псевдо-Симеон Магистер).

344. Споменатото Симеоново пратеничество в действителност било изпратено през края на пролетта или началото на лятото 912 г. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 357 сл. („през пролетта 912 г.“).

345. Император Александър умрял в същност на 6 юни 913 г.

346. Константин VII Багрянородни бил провъзгласен за съуправител на баща си имп. Лъв VI още като маловръстно дете, на 9 юни 911 г., но поел официално властта след смъртта на чичо си Александър и управлявал от 7 юни 913 до 9 ноември 959 г.

347. Император Роман I Лакапин управлявал от 17 декември 920 г. до 16 декември 944 г.

348. За похода на българския цар Симеон против Византийската империя през 913 г. вж. подробно у **Златарски**. Пос. съч., с. 358 сл.

349. Става дума за цариградския патриарх Николай I Мистик (901—907, 912—925).

350. Папа Йоан X (914—928).

351. Отнася се до българо-византийската война през 917 г., която завършила с победата на българите при Анхиало; за подробности вж. у **Златарски**. Пос. съч., с. 381 сл.

352. Блазиус Клайнер различава араби и сарацини. За да обезпечи източната граница на Византийската империя регентката императрица Зоя сключила мир с багатския халифат.

353. За посредническата роля на Йоан Вогас срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 384; по онова време той бил стратег на Херсон в южноруските области.

354. Клайнер погрешно отъждествява печенегите с маджарите.

355. Срв. сведението на Скилица-Кедрин в Гръцки извори, VI, с. 249. В същност решителното сражение е станало на 17 август 920 г.

356. Гръцки извори, V, с. 128 сл.

357. Гръцки извори, V, с. 177 сл.
358. Гръцки извори, V, с. 161 сл.
359. За подробности вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 383 сл., с посочване на другите исторически извори за събитията.
360. **Kéri**. Op. cit., p. 283.
361. Гръцки извори, VI, с. 248 ск.
362. За събитията вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 388 сл.
363. **Baronius**. Annales ecclesiastici, X, p. 687.
364. Вероятно авторът загатва за пратеничеството на ромейското правителство до папа Йоан X през пролетта или началото на лятото 920 г., като го свързва с отношенията между България и Византийската империя; за това пратеничество вж. подробно у **Fr. Dölger**. Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565—1453. I. Regesten von 565—1025. München u. Berlin, 1924, p. 71, nr. 590.
365. Гръцки текст и български превод на това послание на цариградския патриарх Николай I Мистик: Гръцки извори, IV, с. 284 сл.
366. Срв. **Baronius**. Annales, X, p. 686
367. Гръцки извори, VI, с. 248 сл. Събитията се отнасят не към 916, а към 917 г.

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

Глава V.

*За многобройните нахлувания на българите в Европа,
преди да се установят на определени и постоянни
поселения*

d:

Натоварен с плячка, До лято Христово 989-о [419] траяли непрекъснато плячкосванията на Самуил и българите. След като *Самуил се* потушил межличебната война, императорът

завърнал у дома си потеглил за Солун, за да изпълни оброците си към великомъченика св. Димитрий, както и за да отблъсне българите от тези области, за обуздаването на които бил оставил в Солун със силна войска Григорий Таронит. Самуил пък, наситен от

106 събраната там плячка и богатства, постепенно се оттеглил в земята си, обаче стоял за кратко време мирен, тъй като

Повторно с войските си тръгнал към Македония в лято Христово 994-о [\[420\]](#) той вече за втори път потеглил към Македония с войските си. Против него бил отново изпратен с войска Григорий Таронит, за да отбранява македонските предели. И тъй Григорий изпратил сина си да разузнае по какви пътища

89

Григорий Таронит бил изпратен против Самуил, Самуил пленил сина му и убил бащата иде Самуил, но това завършило злополучно: той попаднал в една устроена от Самуил засада. Узнал това, бащата се притекъл бързо с войската си на помощ на сина си, но и той по същия злополучен начин бил разбит. Самуил повел войните си във вътрешността на Гърция и отвсякъде събрал плячка, обаче за голяма своя вреда. Вождът на европейските войски [Никифор] Уран [\[421\]](#) се опълчил с войската си на Самуил на брега на р. Сперхей. Самуил, като видял

Самуил със своите бива тежко разбит от [Никифор] Уран реката силно придошла поради честите дъждове и че не било възможно да бъде премината през брод, поради това, без да се опасява, спокойно се разположил да ношува на отвъдния бряг. Между това [Никифор] Уран намерил другаде по-лесен брод и преминал късно през нощта реката, избил до крак заспалите дълбоко българи и заграбил обозата им и плячката. Самуил със синовете си, изтощен от рани, се скрил между труповете и през нощта, по различни криволичещи пътеки, избягъл в България.

Император

Васисилий лично тръгнал на поход против Самуил и превзел много градове В 994-а г. [\[422\]](#) сам император Василий предприел поход против Самуил и превзел много крепости, между които град Драч, където бил градоначалник Ашот, синът на Григорий Таронит. В него, докато бил пленник при Самуил, се била влюбила безумно Самуиловата дъщеря. Баща ѝ, за да я задоволи, освободил Ашот, направил го градоначалник на Драч и му дал дъщеря си за жена. Той

107 обаче, пренебрегвайки тъста си и българите, преминал на страната на императора заедно с жена си и му предал града Драч.

Василий продължил войната и превзел Верея и крепостта Сервия В лято Христово 999-о [\[423\]](#) Василий, за да доведе до край победата си над българите, отново изпратил войска под предводителството на Теодорикан и Никифор [Уран]. Те превзели градовете Преслав и Плиска и се завърнали. След това сам императорът се отправил на поход, превзел чрез предателство Верея, както и крепостта на име Сервия и пленил градоначалника ѝ Николица, когото възвисил в сан патриций.

Николица обаче не след дълго време избягал от Цариград, пристигнал при Самуил и с него отново превзел крепостта Сервия. Императорът, като пристигнал, ги обърнал в бягство, възстановил разрушените тесалийски крепости и отнел от българите много други крепости, между които най-важна била Воден, разположена върху стръмна скала.

Воден, сега Видин (?) В годините от Христа 1000 и 1001 [\[424\]](#) Василий засилил войната срещу българите и превзел Видин. Самуил не посмял да излезе

Самуил не смее да излезе на открит бой срещу него и затова водил само разбойническа война, пристигнал в Одрин по време на панаира и заграбвайки много стоки. побягнал в

срещу земята си. При връщането му Василий забелязъл,
Василий

Самуил
претърпява че се бил разположил на стан край град Скопие
поражение отвъд р. Аксиос и смятал да е напълно обезпечен,
поради тъй като силно придошлата тогава река служила на
изненада на българите вместо крепостен ров. Въпреки това
Василий и императорът преминал безшумно с войските си по
бива един брод придошлата река. Българите, изненадани
обърнат в и смаяни от внезапната
бягство

108 поява на императора, дори не опитали да се
сражават, ударили на бяг, изоставили целия си обоз
и мнозина от тях загинали при

Василий бягството. След като навял такъв страх на българите,
превзел Василий потеглил към силно защитената крепост
яката Перник и я превзел без обсада и без да изгуби нито
крепост един войник.
Перник

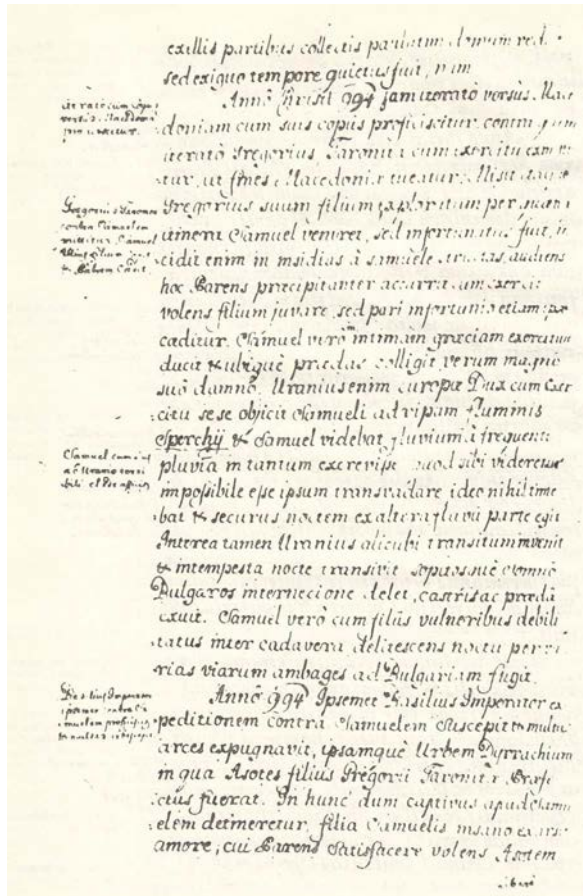
Император Но Василий не престанал почти през целия си
Василий живот да враждува с българите и всяка година ги
постоянно безпокоил, докато най-подир
во-

mali suspicabatur, videns Imperator ^{desede-}
 lunum acriter objurgat, ^{fratrophorum manu}
 propria cum Collaphione.

Anno Christi 912. ^{Samuel} ^{Medon} ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 Samuel Bulgares Rex imponit ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 ac cleri Pucis Rebellionibus premi ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 nummum domenicum caud, quod ex annis duravit
 componere non posse, ipse pacis impatiens non tan-
 tum Thraciam & Macedoniam de Thesalonicis
 finitima loca percurrit, sed etiam ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 greciam, atque multa oppida in suam ditionem
 redegit, quorum Pax erat in Larissa, illusterris ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 metras in interioribus Bulgariae partes cum totis
 familiis deduxit, ac colonos effecit, usque in nume-
 ro suorum militem conscripsit contra Romanos ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 in bello socios habuit. Depopulatus est etiam praeterea
 Peloponnesum. Anulus quoque ex urbe Larissa de-
 liquit & Achillei Civitatis Episcopi ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 honorificentissime cas in Septa Urbe, ubi Samuel ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 suam Regiam aulam habuit reperuit, erat enim
 pius christianus & maximus Sanctorum cultor
 suorum barbarorum plures a Deo victorias ob-
 tulerat.

Haec ad annum Christi 919 continuatur
 cum Samuelis & Bulgariae preparationes,
 compositio itaque bello domenicio Imperator
 Thesalonicam profectus ex parte una ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 Demetrio Martyri facia perolveret, partem ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 ut Bulgariae ex illis Regionibus amoveret quibus
 reparandis contrivit ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 cum valido exercitu, quem penes Thesalonicam
 reliquit, Samuel concentus ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰²
 reliquit.

дил борба с
българите

покорил напълно царството им. Ние ще споменем само за по-важните боеве, описани подробно от Кедрин. [\[425\]](#)

В лято
Христово
1001-во
българите се
компенсират
в
Трансилвания
за
нанесените
от гърците
щети

Не бива тук да се премълчава, че българите, ограбени от своите притежания от гърците, поискали да се обогатят с чуждите блага като за развлечение. В лято Христово 1000 и 1001-во те нахлули неустрашимо в Трансилвания, убили трансилванския княз на име Кеан и натоварени с плячка, се завърнали в земята си. [\[426\]](#)

Император

В лято Христово 1013-о [\[427\]](#) император Василий.

*Василий,
напълно
разгромява
българите*

неприятел и по-корител на българите, предприел по обичая си лично поход против тях, за да подчини напълно този народ. Самуил, понеже нямал повече успех във въоръжената борба, желаейки да се противопостави с благоразумие на усилията на императора, заел всички проходи, водещи в България, и ги укрепил с ями, насип и други средства. Василий, като пристигнал с войската си до прохода, наричан Ключ, [428] безуспешно опитвал да проникне и след съвещание изпратил пловдивския управител по Ихме Ксифиас [429] с войска да премине в България, пряко планините. Начинанието излязло

109

успешно за гърците. Ксифиас по билото от всички страни връхлетял срещу Самуиловата войска, а от другата страна Василий ги нападнал стремително. И двамата дотолкова изплашили българите, щото тези дори не се опитали да се бият, а ударили на главоломен бяг. Намирайки се в мъчно проходимо място, българите преживели злокобен ден, тъй като освен дето били избити в по-голямата си част, петнадесет хиляди души от тях били пленени.

*Самуил бива
обърнат в
бягство.
Голямата
жестокост
на Василий
спрямо
българите*

Самуил с малцина се укрил в по-запазени места и отчаян от това поражение, почти не знаел какво да прави. Между това император Василий проявил нечувана жестокост: християнин свирепствувал над българите-християни. Той ослепил пленените петнадесет хиляди българи, изваждайки и двете им очи, като оставил на всеки сто пленени по един с едно око, който да ги води. И тъй, от петнадесетте хиляди българи 14 хиляди и 850 били лишени от двете си очи, а пък сто и петдесетте водачи с извадено по едно око по заповед на император Василий закарали при Самуил 14850-те напълно ослепени.

*Цар Самуил
получава удар
от
нешастието:*

При това не само нехристиянско, но и нечувано за езичника-варварин зрелище [430] българският цар Самуил, потресен от такова нещастие дотолкова отпаднал тялом и духом, че трябвало да бъде

*свързел се,
изпил много
вода, разболял
се и умрял* свестяван с вода и благовония. Той дошъл на себе си, изпил много студена вода, получил сърдечен удар и след два дни умрял, след като царувал между постоянни войни и трудове 34 години, човек, славен не само във война, но и по благочестие. Наследил го син му Гаврил Бутелиан, [\[431\]](#) наследник не толкова на царството, колкото на войната и злочестините.

110 Смъртта на цар Самуил хвърлила в голяма скръб българите, а пък гърците в голяма радост. Императорът изпратил напред пълководеца

*Българите си
отмъщават
за
нанесените
им злини от
императора* Теофилакт [\[432\]](#) да завземе проходите, които водели към града Струмица [\[433\]](#). Българите го пуснали свободно да премине през тези теснини. Когато обаче Теофилакт изпълнил добре, както му се струвало, заданието си и се връщал с войската, българите го заградили с войската му в една долина и го разбили до крак за голямо огорчение на императора. Тъй те си отмъстили за петнадесетте хиляди българи, ослепени от императора.

93

*Император
Василий
тръгва за
Солун, за да
презимува
там* Император Василий не посмял да напредне по-нататък, а се насочил към Загорието, превзел чрез предателство град Мелник и опожарил в него царския дворец на Гаврил Бутелиан. След това той се насочил с войските си към Солун с намерение да презимува там.

*Василий
подновява
войната
против
българите.
Превзел гр.
Воден и* В лято Христово 1014-о [\[434\]](#) с настъпването на пролетта Василий подновил войната срещу българите. Най-напред той веднага превзел чрез предателство крепостта Воден, преселил другите жители и областта около Воден снабдил с две укрепления при проходите.

*построил там
две
укрепления*

*Превзел също
гр. Мъглен и
пленил
подвластния
на българите
властелин*

Той изпратил след това пълководците Ксифиас и Диоген към града Мъглен, [\[435\]](#) чийто началник бил подвластен и почти данник на българите. Пълководците започнали нападението срещу града, но по време на обсадата пристигнал сам Василий, който разрушил градските стени, приел подчинението на гражданите и отвел със себе си много от първенците и между тях и владетеля на Мъглен.

111

Българският цар Гаврил [\[436\]](#), като видял, че Василий заляга (във войната) повече, отколкото било обичайно за гръцките императори

*Българският
цар Гавриил
иска мир, но
безуспешно*

и намирал единствено удоволствие във военни подвизи и толкова успешно залягал с всички сили за пълното унищожение на българското царство, изпратил пратеници, молейки за мир и съюз и обещал да бъде послушен изпълнител на волята на императора. Василий обаче питаел недоверие спрямо българския цар Гаврил, не послушал тези молби и продължил със същото усърдие започнатата война.

*Гаврил бива
убит от
братовчедата си
Йоан
Владислав*

Но не стигало това, Гаврил [Радомир] да бъде нещастен с външната война. [\[437\]](#) Семейното вероломство го направили още по-злочастен. Братовчед му [Иван] Владислав, чийто баща Аарон Гаврил бил спасил от смърт, го убил чрез засада по време на лов, след като този царувал една година. Наистина голяма е била тази неблагодарност към кръвен родственик и спасител на живота, но не е нищо ново да бъдат извършени подобни престъпления от хора, възпламенени от жажда за власт.

Непризнателният Йоан [Владислав] веднага заел престола. [\[438\]](#) За да утвърди властта си, той

съобщил на Василий с писмо, че убил Гаврил и заел царската власт и обещал, ако императорът склучи мир, да бъде винаги готов да изпълни желанията му.

*Императорът
склучил мир,
но доловил, че
Йоан
[Владислав]
имал други
замисли* Императорът се съгласил с тези искания и издал повеля за прекратяване на войната. От пригответленията на Йоана и от други неща той обаче разбрал, че този не желаел мир, а крои друго нещо, понеже вероломно убил [Иван] Владимир [439], мъж добър и приятел на Василия, който бил поставен от него за управител на крепостта

112 Сервия и околните земи, и освен това се бил осмелил да нападне и добре разположения град Драч. От това императорът разбрал, че той е подобно на всички българи военолюбив и с неспокоен дух.

*Императорът
превзема град
Охрид* И тъй Василий навлязъл отново в България и превзел столицата Охрид, [440] където се намирал царският дворец. Той възнамерявал оттам да потегли към Драч, но един неочакван обрат променил това негово намерение.

Василий бил изпратил двама пълководци, Георги и Орест, с част от войската, да опустошат Пафлагония [441]. Те обаче били въввлечени в засада от българския войвода Ивац [442] и погинали с всичките си воини. Като се върнал назад, императорът повел войската

94

си срещу Ивац, но не го намерил, заминал за Солун и оттам потеглил за Византия (Цариград).

*Императорът
продължил* В лято Христово 1015-о [443] императорът, който повече обичал трудностите на войната, отколкото

*войната в
България*

дворцовия блясък, отново нахлул в България. Той повече от осемдесет дни обсаждал силно укрепената крепост Перник, но нищо не можал да направи, въпреки че загубил немалко войници. Затова той се върнал в Мисинопол [\[444\]](#) и дал почивка на войската си.

В 1016 г. [\[445\]](#) с настъпването на пролетта императорът отново продължил войната в България и превзел немалко крепости. Йоан Владислав повикал за съюзници печенегите, тъй като желяел да нахлуе във владенията на императора. Страхувайки се от това, Василий оттеглил войските си. Йоан обаче бил излъган от печенегите, но не се отказал от замисъла си и излязъл срещу императора, за да спре неприятелските грабежи.

113

Императорът бил изпратил напред предводителя на западното войнство Диоген [\[446\]](#), за да разузнае намеренията на врага. Като

*Императорът
прогонил
българите и
им отнел
всичкото
съоръжение*

узнал, че той попаднал в засада, императорът пред всички потеглил на кон, за да избави военачалника от опасността и да си отмъсти на неприятеля, и заповядал да тръгнат след него всички, които се смятат за истински бойци. Всички прочее с най-голямо въодушевление последвали императора.

Българските разузнавачи, [\[447\]](#) като видяли, че императорът се приближава с такава бързина, с най-голяма скорост се затичали в своя стан и възвестили това, и с трепетен глас викали на славянски: „Бягайте, императорът!“ При техните викове такъв страх обзел българите, че те изоставили напълно стана си и хукнали в безреден бяг. Отървал се от опасността, Диоген избил и пленил мнозина при бягането им и взел целия им военен арсенал.

Йоан бива

Привеж лайки в рел войските си. неспокойният

<i>убит при обсадата на Драч</i>	духом Йоан се насочил да обезпокоява и напада Драч, използвайки отсъствието на императора. Обаче на мястото на победата той намерил гибелта си, бидейки надвит и убит било от местния градоначалник, било от друг гръцки военачалник. [448]
<i>Със смъртта на Йоана [Владислав] и цялата България паднала</i>	С Йоана [Владислав] паднало и българското царство, дотогава страшилище за Византия в толкова войни. Научавайки се за смъртта на Йоана [Владислав], Василий незабавно нахлул с войската си в
<i>Българите се подчиняват доброволно на Василий</i>	България. Българите, безпомощни да се съпротивляват повече или пък вече отегчени от многото войни и опустошения, се подчинили доброволно на Василий.
<i>Българският войвода Кракра чрез сина си и брата си предал силно укрепената крепост Перник</i>	Управителят на толкова пъти безуспешно обсажданата крепост Перник Кракра [449] изпратил своя брат и сина си при Василий, поднасяйки ключовете ѝ. Пристигнали също и други тридесет градоначалници на крепости и заявили, че са готови да изпълняват заповедите на Василий. Дошли също и пратеници от по-главните
<i>114</i>	градове в България, а също и Драконищ, [450] Богдан и други български първенци, които всички Василий приел благосклонно и мнозина въздигнал в сан патриций.
<i>Императорът завладява Орин [Охрид] и в царската съкровищница намерили сто товара злато</i>	След това императорът обходил цяла България, без да срещне повече някаква съпротива. Превзел Орин [Охрид], [451] главният български град, и с него [завладял] всички съкровища на българските царе. Освен скъпоценните царски украшения, той намерил изобилно сребро и сто товара злато, които разпределил между своите войни.

Вдовицата на българския цар Йоан [Владислав] помолила за императорската милост Мария, вдовицата на българския цар Йоан [Владислав], след като вече се предала на благоволенieto на императора Василий чрез българския архиепископ, най-после дошла при него с тримата си сина и шестте си дъщери. Той я отвел във Византия [Цариград] и я удостоил със званието *зоста*, [452] който сан при гръцките жени се

Българският цар Йоан [Владислав] имал шестима синове и шест дъщери, които всички прибягнали при императора равнявал на патрицианската чест и достойнство при мъжете. Другите трима синове на загиналия български цар Йоан [453] заедно с неговия брат избягали с надежда за спасение в настаналите затруднения в планините, виждайки се обаче отвсякъде оградени и че положението на България вече е отчаяно, те също се предали на Василий, просейки милост от него. Оставал още българският войвода Ивац, [454] който, запазен от природната укрепеност на своите места и от верността на своите люде, хранел голяма надежда да стане владетел на българското царство, нито пък бил поканен от Василий да сключи мир.

115 Този отличен пълководец, който наистина щял да възстанови своевременно българското царство, бил вероломно измамен и направен завинаги нещастен от охридския градоначалник по име

Гръцкият градоначалник на Охрид Дафномила коварно ослепил отличния български войвода Ивац Дафномила [455]. Ивац празнувал Успение богородично и на този ден се стекъл от всички места много народ от всяка възраст и от двата пола. Между другите присъствувал и Дафномила, когото Ивац най-любезно приел като свой личен приятел и го обсипал с най-големи почести, според както изисквало достойнството на такъв висок гост.

След свършването на божествената служба и двамата се разхождали в градината. Дафномила отвел Ивац в един скрит кът на градината под предлог, че има да му открие някаква тайна, а същевременно оставил отдире си двама свои съпровождачи или слуги, вече подготвени за извършване на престъплението. След това той изведнъж съборил Ивац на земята, притекли се слугите и го задържали, а той му извадил и двете му очи. След като извършил престъплението, той се качил на горния кат на двореца. Изненадани, българите със силни викове поискали да бъдат умъртвени вероломниците, но Дафномила отгоре се обърнал към тях, като казал, че е извършил това по заповед на императора, ако го убият, императорът положително ще си отмъсти и че е готов да загине, но не без да убие мнозина от тях, тъй като за тях е закон да се бранят до последно издихание. Така, не по-малко с красноречие, колкото на дело той се показал готов за борба. При такъв обрат на събитията

116

българите се побояли от Василий, признали го за свой цар и позволили да си отиде непокътнат жестокият гръцки измамник,

Ксифиас станал управител на България. Императорът извършил своето [победно] шествие, придружаван от българските първенци

който постъпил така вероломно спрямо оказалия му такава чест български първенец. Императорът го възнаградил, като му дал началството над града Драч.

В 1018 г. [\[456\]](#) след като уредил работите в България, Василий поставил за управител на България пълководеца Ксифиас, взел със себе си българските първенци и заминал за Атина, за да изпълни дадения на преблажената богородица оброк. Оттам той се завърнал победоносно в Цариград.

Умита

В 1025 г. [\[457\]](#) през месец декември умрял

*император
Василий и го
наследява
Константин*

император Василий на възраст седемдесет години и в петдесетата година от царуването си, след като управлявал българското царство девет години. Под управлението на Василий като извънредно войнствен българите

96

кротували и възстановили нанесените им от толкова воини щети. След като умрял Василий, наследил го брат му Константин [458], човек с прекомерно безсрамен и сластолюбив живот, но поради своята старост и сластолюбието, на което се отдавал през целия си живот, той не царувал даже пълни три години след смъртта на брата му Василий.

*Печенегите
нахлули в
България*

По това време, именно в 1027 г. [459] печенегите нахлули в България, искайки още повече да угнетят вече подгиснатите българи. Против тях обаче бил изпратен пълководецът Диоген, който ги разгромил в сражение и ги принудил да отстъпят отвъд Истър, т. е. Дунав.

*Мнозина
български
първенци
биват
ослепени от
Константин*

Императорът оставил и този пример на безпримерна жестокост в покварената си старост: българите-военачалници, между които Богдан, Глава, Каркуа и други, [460] които неговият брат — император Василий, достоил с почести, не само ги лишил от тях, но и ги ослепил, което наказание е много по-жестоко от смъртта.

117

Малко преди смъртта си Константин посочил за наследник на престола Роман Аргир [461], произхождащ от долен род,

*Умира
Константин,
наследява го*

обаче представителен по младост и телосложение. Роман Аргир станал император в 1028 г. обаче

Роман Аргур поради някаква болест не можал да се занимава с държавните дела и предоставил грижата за тях на брат си Йоан [462]. Последният в желанието си да обогати семейството си и императора, увеличил прекомерно данъците. Зоя [463] също го намразила и като се влюбила в Михаил

Зоя отравя мъжа си Роман Пафлагонски [464], дала отрова на мъжа си Роман, от която отрова той постепенно започнал да чезне. Но тъй като на тази разпусната жена времето се виждало много дълго, по подстрекателството на

Вече тежко болен тя разпоредила да бъде убит в банята Зоя и с престъпното съдействие на нейните сподвижници на 11 април 1034 г. той бил удавен, като му натиснали главата в банята. Той управлявал империята и българското царство шест години.

След като загинал Роман, още на същия ден Зоя поставила Михаил на престола, облечен в императорските отличия, заповядала на всички да му отдадат императорски почести, повикала патриарха и наредила веднага да бъде венчана с него. Неговото властвуване обаче не било благополучно.

Българите биват предизвикани към бунт поради големите данъци Българите били свикнали да плащат на своите царе много малко данък в злато и сребро, а плащали повече в натура. Така също и император Василий, когато ги подчинил, изисквал от тях данък не в злато и сребро, а жито, вино, дърва, добитък и пр. [465]

Йоан пък (който според по-достоверни автори бил брат не на Роман, а на Михаил [466] искал да изтръгне повече злато и поискал,

118 щото българите да плащат в сухо злато данъка, който те по-рано плащали в жито, вино и др., и то според направена от него оценка. Това негово сребролюбие дотолкова раздразило българския народ, че той не искал повече да се подчинява на гърците и започнал да мисли вече за въстание.

Един
неблагороден
човек убедил
българите да
го признаят
за цар.
Българите
въстанали
под
водачеството
на новия цар

Виждайки това, един човек от простолудието, но надарен с голяма находчивост, [467] по име Делян с това измислено име, с лъжи убедил българите, че произхожда от кръвта на техните царе. Българите грабнали оръжие и дали на Делян царски отличия. Колкото гърци успели да уловят, те отчасти избили, отчасти хвърлили в тъмница.

97

Изпратени
били войски за
потушаване на
въстанието

За потушаване на зачатъците на въстанието се притекъл с войските си драчкият градоначалник Василий [468], обаче бил обвинен пред императора от някой си военачалник в узурпаторство, т. е. че искал да стане цар на българите. Затова той не успял в замисъла си, понеже бил смъкнат от началството по заповед на императора.

Воините не се
покоряват на
предводителя
си, а се
присъединяват
към българите
с Тихомир.
Тихомир бива
направен
помощник на
Делян в
управлението,
обаче бил убит
от него

Същият военачалник, лъжливият доносник срещу Василий, бил жестоконравен човек и се отнасял нечовешки и жестоко със своите воини. Като не могли да понясат това, те се разбунтували и го изгонили най-позорно от военния стан. Страхувайки се да не бъдат строго наказани за неподчинението си, всички войници се отметнали от императора и под предводителството на някой си Тихомир [469] се присъединили към българите, когато българите придали към Делян в управлението.

Делян обаче, не можейки да понася своя съперник, разбунтувал

народа, убил Тихомир с камъни и като събрал отвсякъде големи войски, обявил война на Гърция. Научавайки се за това, императорът се оттеглил бърже от Солун в Цариград, като загубил по пътя цялото дворцово имущество. Поради предателството на

*Българите
превзели Драч
и
Никополската
област*

някой си Ивац [470] Делян между впрочем чрез своите войводи превзел Драч, разбил войските в Тива и си присъединил цялата Нико-полска област, чието население не можело да понася гръцкото сребролюбие.

*Алусиан,
българин от
царски род,
избягал от
императора
при българите,
които го
поставили за
помощник на
Делян в
управлението*

В лято Христово 1040-о [471] това въстание още повече било засилено от Алусиан [472], произхождащ от българска царска кръв. Той при гърците бил удостоен с високо достойнство, но тъй като в столицата бил кръвно обиден от съперника си Йоан, тайно побягнал при българите. Като го познали, те веднага го поставили за помощник на Делян в управлението.

Делян изпратил своя съобщник [във властта] Алусиан с

*Алусиан
обсадил Солун,
но бил разбит
и прогонен от
гражданите с
помощта на
св. Димитрий*

четиридесет хиляди българи да превземе Солун, но на това се възпротивили и хората, и небето. Изпаднали в отчаяно положение, гражданите подирили помощта на покровителя си св. великомъченик Димитрий и цяла нощ прекарвали в молитва над гроба му. След това, изпълнени с надежда, те отворили вратите и се нахвърлили срещу неприятеля, който не очаквал подобно нещо. Тъй като [солунчани] се биели храбро, подпомогнати от св. великомъченик Димитрий, българите разказвали [по-късно], че го видели да предвожда солунското войнство и да мята огън срещу обсадителите. [Солунчани] нанесли [на нападателите] голямо поражение и избили петнадесет хиляди българи (Зонара, с. 189). [473]

120	В лято Христово 1040-о императорът, ако и болен, и измъчван от водянка освен от обичайната душевна болест, потеглил от
<i>Ако и болен, императорът тръгнал на поход против българите</i>	столицата с войска против българите. Той бил разубеждаван от благородните от този поход, видели, че неговата болест му пречела да се заеме усърдно с тази война. И действително на българските дела
<i>Алусиан се отцепва и убива Делян. Избягва при императора. Императорът идва ненадейно и завзема цяла България</i>	навредил раздорът между Алусиан и Делян: те се подозирали един другото. Алусиан поканил Делян на пир, напил го и го ослепил, после избягал при императора, който му възвърнал предишните богатства и почести. Така българските работи се объркали, императорът преминал планинските проходи, разбил съпротивляващите се българи, отново покорил цяла България и се завърнал със слава в
<i>Императорът приема монашество. На-</i>	Цариград. На следната година той се отказал от престола, подстригал се за монах и оплаквайки предишните си простъпки, завършил

98

<i>следява го Михаил Калафат</i>	блажено дните си в един скита. Наследил го Михаил Калафат [474] , осиновен от Зоя, но той царувал едва четири месеца.
<i>Михаил бива свален след 4 месеца. Наследява го Константин Мономах</i>	В 1042 г. сваленият от престол Михаил бил наследен от Константин Мономах. [475] При този император българите щели да останат на драго сърце в мир, обаче влашкият княз Тирах [476] в лято Христово 1050-о през зимата с осемстотин хиляди свои люде нахлул в
<i>Влашкият княз Тирах опистошава</i>	България, които изпълнили тази земя като скакалци и изполяли всичко, така че скоро нито българите. нито те имали какво да ялат.

*България, но
бива разбит
от
императора*

121

Императорът с огромна войска ги разбил и прогонил, но България от това претърпяла големи щети, тъй като всичко за ядене и

добитъкът били изядени.

*Император
Константин
умира.
Наследява го
Теодора. Тя
умира след
година и я
наследява*

*Михаил
Стратиотик,
който бил
свален и се
възцарил Исак
Комнин*

В лято Христово 1055-о умрял император Константин, когото наследила Теодора [\[477\]](#), обаче тя царувала само една година и умряла в месец август 1060 г. Наследил я Михаил Стратиотик, който станал император вече старец и близък до гроба, царувал една година и бил принуден да се откаже от престола.

Исаак Комнин [\[478\]](#), който действувал против него, бил коронясан на 1 септември 1057 г. в храма Св. София. [\[479\]](#) В 1059 г. [\[480\]](#) маджарски и печенешки нашественици опустошили цяла България. Императорът повел срещу тях войска, обаче когато стигнал до София

*Маджарите
страшно
опустошават
България*

маджарите поискали мир, който бил сключен, и те се върнали в земята си. Императорът пък едва не погинал с цялата си войска поради бури и внезапно наводнение. Той се завърнал у дома си, но по време на лов се разболял тежко, чрез което бог го наказал

*Императорът
се отказва от
престола и
посочва за
наследник
Константин
Дука*

за неговите престъпления. Когато вече положението му било отчаяно, той посочил за свой наследник Константин Дука [\[481\]](#). След като царувал три години, той оздравял от тази своя болест, веднага влязъл в манастир, там служил богу с голямо смирение и умрял в покаяние.

*Турците
опустошават
целия Изток*

В 1060 г. [\[482\]](#) при царуването на Константин Дука, турците направили големи опустошения в Изтока и покорили почти цяла [Мала] Азия, без императорът да бъде в състояние да им се противопостави.

- Константин с молитва разбива враговете* В лято Христово 1065-о [\[483\]](#) император Константин Дука разпръснал шестотин хиляди узи (народ, който обитавал край реката Чорлу) със 150 войници, не с бой, а с молитви и пост; останалите
- 122 погинали от глад и чума. Сам той с малкото свои люде се завърнал радостен в столицата.
- Константин умира, наследява го Евдокия със синовете си* В 1067 г. [\[484\]](#) императорът умрял, оставяйки тримата си още малолетни синове — Михаил, Андроник и Константин, и императрица Евдокия, която поела клетвено задължение да стане
- Евдокия се омъжва за Роман Диоген и накарва да го провъзгласят за император* монахиня, след като пораснат синовете. Тя обаче царувала едва една година със синовете си. Чувствувайки силно влечение за мъж, тя с измама и хитрости склонила патриарха да я освободи от дадения обет и клетва да стане монахиня. След като патриархът направил това, в лято Христово 1067-о [\[485\]](#) тя се омъжила за Роман Диоген и накарала всички да го прогласят за император.
- Роман Диоген взема българи и се бие срещу турците* В лято Христово 1068-о [\[486\]](#) Роман Диоген събрал отвсякъде войници, вземайки дори и българска войска, предприел поход срещу опустошаващите целия Изток турци и победил славно султана.

99

-
- Войната с турците трае три години* В 1069 г. [\[487\]](#) той отново предприел поход против турците, но не толкова успешно, тъй като те, изпреварвайки го, опустошили
- 123 големия и богат град Коня и се оттеглили в земите си.
- В 1070 г. [\[488\]](#) императорът повторно изпратил против турците
- Накпя* пол прелволителството на Мануил Комнин силна

императорът бива разбит от турците и пленен, а като се завърнал, от своите бива детрониран; Евдокия бива принудена да стане монахиня

войска от българи и други народности, а на скоро след това сам ги последвал. Водил обаче войната неудачно, тъй като, оградена от турците, била избита цялата му армия и бил пленен целият обоз, а самият той бил ранен в ръката и паднал в плен. И, както твърди латинският летописец на похода в Палестина [Вилхелм] Тирски [489], при сядането на султана на трона Роман Диоген трябвало да служи за подножие на нозете му. Въпреки това, султанът показал към него

Императорът се задължава да служи за подножие на нозете на турчина

голяма човечност. Малко време след това той го направел свой сътрапезник и му позволил при условия, които не били нито във вреда за империята, нито позорни, да се завърне в земята си, като при това му дал и прислуга. Обаче, в лято Христово 1071-во [490], когато в Цариград стигнала вестта за понесеното поражение от

Михаил Дука става император на мястото на Роман [Диоген]

турците и за пленяването на императора, людете отначало дошли в изумение, после отчасти избухнали в ярост против Роман Диоген и след това единодушно провъзгласили за император Михаил Дука [491]. Диоген защитавал твърдо правата си и едва не излязъл

Роман Диоген, виждайки върху си божественото отмъщение, влиза в манастир

победител, но високомерието му било сломено от Божието наказание. По главата му се навъдили червеи и струпеи и се излъчвала и непоносима воня. Той, виждайки небесното отмъщение, след като царувал три години и осем месеца, постъпил в манастир и през месец октомври завършил живота си. Евдокия, която се

Евдокия била принудена да стори същото

отрекла от доброволния си оброк и клетва да постъпи в манастир, сега принудително била подстригана за монахиня и пратена в манастир.

По онова време живял в България

По това време, т. е. 1071 г. по свидетелството на Бароний [492] в България светителствувал Теофилакт, български архиепископ. [493] от

*архиепископ
Теофилакт,
тълкувател
на четири
евангелия* когото между другите негови творби съществуват превъзходни тълкувания върху четирите евангелия. Адресираното до Йоан Дука 13-о писмо на този архиепископ ни уведомява, че той е

124 живял в България, когато в Цариград царствувал родът Дука. Писмото започва с тези думи: „Едва сега разбрах“ и пр. Второ:

*От писмото
Теофилактово
узнаваме, че
някога Борис е
бил
благочестив
княз и бил
построил
седем църкви* В същото писмо се потвърждава казаното досега от нас, а именно: по времето на семейството Дука българите нямали свои царе, а били управлявани от служители, изпращани от цариградския император. Трето: Узнаваме, че българският княз Борис бил съградил много църкви, седемте по-главни, от които седем по времето на Теофилакт едната била разрушена и за нейното възстановяване той писал на императрица Мария следното: „Моля с това писмо и като присъствуващ телом, падам на колене, та да се смилиш над цъфтящата някога църква, която, въздигната от благочестивия български княз Борис, ти поднови, като една от седемте съборни.“ [\[494\]](#)

Теофилакт бил по произход от Цариград, управител, архиепископ на първата и Охридска българска църква и по оноза време, вече старец, писал посланието си до императрица Мария, когато се връщал вече от Цариград в своята църква в България от посещение при приятелите си. Това узнаваме от същото писмо, в което

100

се казва: „Аз, цариградчанинът, а по живелище българин, [сега] се завръщам при българите.“ [\[495\]](#)

Той не

Той понася лъго. обаче не лъговолно

*оставал
драговолно в
България*

пребиваването си в България, сякаш някакво жестоко заточение, от което искал най-

125

настойчиво да бъде освободен и да се завърне в родното място. Това се вижда предимно от онова писмо, което той писал до великия доместик Йоан [\[496\]](#) и в което, започвайки от мита на Омфала, описва своята нищета и моли със следните слова да бъде освободен

*Описва
суровите
нави на
българите*

от управлението на българската църква: „Не служа на богата царица, чиста и хубавица, и златна Венера, а служа на нечисти варвари, лъхаци на воня на кожи и в живота си последни нищи, но по негодничество държащи първенство. . . освободете ме от от това срамно робуване [вие], които можете“ и т. н. След това той се изразява с презрение за българския народ и особено за охридчаните, на които бил архиепископ, като казва: „Те са хора без глава, тъй като не умеят да почитат нито бога, нито людете.“ Но с тези свои и други оплаквания той не сторил нищо, а до смъртта си трябвало да постоянствува в църквата си, която иначе много бдително управлявал.

*Геофилакт
бил не само
учен, но и
ревностен
епископ*

Това личи от онова извънредно важно послание, което той писал на скопския началник и препоръчвал някого си за епископ. [\[497\]](#) В него между другото писал: до това време не бил издигал никого в България за епископ, ако нямал доказателство за сериозност и благочестие и не бил известен с реч и поучение или пък в манастира да не е проявил примерен монашески живот. След това той заключава: „Ако е такъв този, който моят господар препоръчва, не ти ще ни бъдеш благодарен, а ние на тебе. Ако ли пък не бъде

126

сметнат за достатъчно добър в живот и слово от нашата или от цариградската църква, недей напусто обиждай бога, нито не ни заповядай да направим това, тъй като ние сме задължени да се полчиняваме повече богу, отколкото на човешките.

Към това казваме още, че ние нямаме нито една вакантна епископия освен бдинската [разбирай: видинската]. Кой би ни посочил най-достойния между толкова желаещи? Нужен е за там мъж образцов в духовния си живот.” Това казва той в посоченото от Бароний послание за горепосочената година.

*Хърватите
нахлуват в
България и
предават
всичко на
огън и меч*

В лято Христово 1073-о и 1074-о [498] при папа Григорий VII [499], докато император Михаил Дука [500] бил най-много тревожен не само от нашествията на турците, а и от смутовете и бунтовете на Урселий, хърватите нахлули в България. Те искали да я покорят и поради тази война българската църква претърпяла големи затруднения. Нейният архиепископ Теофилакт се оплаква в писмо до севастократора, [501] в което казва следното за една църква, лишена от служители.

*За тези
опустошения
Теофилакт
се оплаква в
своето
послание*

„От всички минувачи тя бива ограбена, нито пък има резиденциален епископ, който да подложи гърба си на бичуване и бузите си на плесници. Епископът избягал поради жестокостта на нашествениците, а би било чудно, че ще остане някой друг: главата следват и останалите членове на тялото. Дори и войниците, които му бил дал за охрана могъщият и свети наш император, когато църквата била обсадена, първи отстъпили от отците и се погрижили за спасението си, скривайки се в гората. Поради това (о нещастие мое!) в тази прекрасна църква не е останал нито дякон, нито през-

Разпитвайки, аз се научих и като се осведомих, сега осведомявам с това си смирено писмо и благородния мой покровител, и др.”

Когато пък в разгара на войната се случило да бъде опожарена една от църквите, той утешил местния епископ със следното писмо:

Утешава с писмо

Григорий Каматир

“До господина Григорий Каматир. [*] [502]

Време е, честнейший брате, да кажа думите на пророка: Горко ми, че огън е изтребил хубостите на вселената. Защото има ли нещо по-хубаво от дома господен? Има ли нещо по-приятно и по-лепотно от възлюбените божии селения и от мястото на славата му? Горко ми за греховете ми, които може би изгориха с огън светилището божие. Кой ще даде на главата ми вода и на очите ми източник на сълзи? И ще оплача съкрушението на дъщерята на народа ми, на това окаяно, казвам, село, на тиквата на Йон, която при самото си явяване и загина, а така също и съкрушението на майката на народа ми, т. е. на божията църква, което считам за най-скръбно? Коя душа е тъй твърда? Кой е с толкова кораво сърце, щото и той да не се изгори, не казвам от гледането, но просто от слушането? Какво е това, господи (защо за съд ще говоря на тебе)? Как ни отблъсна и ни съкруши? Показа си не само на народа, но и на свещениците жестоки неща, напоил си ни с вино на изумление, оставил си дома си пуст, прекратил си в него гласа на песните и всеки, който мине покрай него, ще подсвирне по него, посегнал си на диадемата на красотата и си смъкнал венеца на славата и на песнопението. Как стана тъй всичко това, господи? Как ни наказа не със съд, а с ярост и гневът ти постъпи с близките грубо и като с чужди, двойно им си отмъстил и си свършил. И в старо време ти си разрушил жертвеника на Илия с небесен огън, който е развеял и пръстта дори, за да прославиш праведника. Обаче сега си предал светия си жертвеник на огън, не за слава наша, а за унищожение. Стрепихме, но ти си незлобив

Онеправдахме, но ти се

128

каеш за човешки злини. Но твоята милост стои по-горе от без законията. Но ти не се взираш в греховете. И тъй защо ни си из празнил всичката утайка на непримесената злъчка?

Но о! какво патих, та се овлякох в злочестината! Изумих се и спестих едно случайно промеждие за безутешна злочестина! Но работата не е такава, защото и оня, който е наказал, е баща и наказаните са синове. И така стани, изправи се, свещенейши брате, кога друг път ще покажеш умствената си твърдост и великодушието, с което се отличаваши? Ако ние сами скърбим така и униваме, когато падаме в злочестини, ще имаме ли време да излекуваме болките на другите? Как ще ги приготвим да бъдат храбри, когато ние сами падаме, без да можем да се изправим? Как ще вдигнем другите, когато падат? Не ми се отнасяй така, ти, служителят на крепкия бог, ти, който си длъжен да бъдеш силен във всичко с помощта на укрепващия те Христос, да можеш според твоя учител апостола Павла да подкрепяш немощните.

Добре би било, да не беше станало случилото се. Кой ще каже противното? Но ако е било допуснато от Бога, кой може да се противи на волята му? Може станалото да е добро. Не трябва да гледаме на това само как да дадем храна на скръбта си (защото тя

*. Според превода на Митрополит Симеон. Писмата на Теофилакта Охридски. — Сб. на БАН, кн. XXVII, 1931, с. 11—14.

interrogans. didici & edoctus nunc de
mili hac Epistola ad spiritum Saturnum
Cum autem favore bellico grassante unam
suis comburi antequam Episcopum ejus loci
bus consolatus est literis:

Amaturo Domino Grego
Impus est ut Brephericum illud dica
ter Reverentissime. hei mihi, quia igni
rarit speciosa terra, quid enim speciosius
Dei? quid delectabilius? quid vero dilectius
lerraculis & a loco gloriae Epus decentius
peccata mea! tua igne forsitan exasperunt
arium Dei! Quis dabit capiti meo aqua
xulis meis fontem Lachrymarum & plu
filia populi mei Anritationem, oppidali
mquam miserandi, Fonta cucurbita, quae
ehara est, simul exaruit, & Mattis item
mei, quod miserabilius duco. Dei Eccle
Lucernam mensura adamantina est ou
luro corde? ut non ardeat & ipse, non
ad aspectum, sed ad tenuem auditum
hoc est Domine! Judicio enim tecum aqua
Quomodo refulsi & despecti &?
aruxi &? ostendisti non solum Bon

et supra modum domesticis afflictis
iudicasti et confecti. Et dicitur quod
Aram iudei igne, et pulvere
consumpti, ut glorificares iustitiam
sanctum alcare tuum igni irae
ad gloriam nostram sed ad
Peccavimus sed Tu pueriles in
sed Tu praeiudicabilis super malitiam
sed transgrediens iniquitates
ens peccata. Quomodo igitur
faciem puri felle evacuasti.

Ced o quid ago? si doloris abreptus
meus et inflicta poena calamitatis
inconsolabilis? attonum hac ita pro
habere, sed et corrigens. Quare si
George igitur Frater sanctissime,
quando mentis tuae constantiam
propria est, animi celsitudinem,
ad hunc modum et his casibus
quomodo dolores aliorum leniunt
ad fortitudinem erudiemus: cum
iaceamus, quomodo alias a! ps.
ne mihi talis ero. Quare Dei su
velis omnia dolere in te. Qui

129 сама от себе си се усилюва, наедрява и няма нужда от добавъчна придажба), но как, като изтръгнем и съществуващата, да изнамерим средство да увехне. Така става и при телесните болести. Свойствено на жени е да се бият по гърдите, да ридаят, да нареждат и да се късат, а на лекаря — да ограничава такива прояви на скръбта и да изнамери средства, как да издери болестта. Но излекуването на болка е мъчно, особено в толкова доброненавистни времена и в дни, съвсем оскъдни от дела. Но где е силата на оногова, който е постигнал всичко с дума? Той ще рече и ще станат, ще заповяда и ще се създадат.

Ще ни напомня историческо събитие древно и божествено. Оня чутовен храм, великото на вселената чудо, който Соломон посветил на бога в Йерусалим, бе изгорен и разрушен от Навузардана. Отсетне, когато народът се освободил от пленството, бог подканвал всички да въздигнат пак божествения дом. Но човешката немощ, като премерила силите си, не се осмелявала да почне делото, защото било мъчно за доизкарване. Затова пророк Антей, движим от бога, за срам на малодушните, съкрушава произлизащата от безверие слабост и обещава нещо по-голямо и по-хубаво с думите: последната слава на тоя дом ще надминава първата, казва господ вседържател. Това смятай, че ти съдействувал и сега същият дух. Това нека ти бъде като роса от бога за излекуване голямото ти униение. Колко пъти желаеше да видиш храм по-хубав и по-гиздав. Но в това, като се случваше това и онова,

130 охлаждаваше горещината ти за делото. Откъде знаеш дали мъдрият устроител на нашите работи не е докарвал и твоите така, щото да стане необходимост това, което желаеше, и делото да се обърне от поправка в направа. И тъй, който с скроил и работил това, той ще направи мъчното по-лесно и

невъзможното възможно. Или ти мислиш, че той е мъдър, но немощен? Или силен, но не благ? Или че той притежава всичко това, но намери за своята слава? Не е тъй, не е. Но и като мъдър той е промислил за по-доброто и като благ не е изоставил грижата за нас. И като благ той ще направи доброто и полезното, което е промислил, и ще го направи по-скоро, защото иска да се прославя.

Освен това злочестината, която ти се случи, ти я постави като изпитание, за да докажеш, че имаш усърдие, за да я измериш и да носиш другото, колкото сила имаш. Той знае, че ние много пъти не се залавяме самоволно да правим доброто, затова ни тласка към добротворство, без да искаме. И, както разбрах аз, това е то, гдето се казва в евангелието, да се насилят някои да влязат на вечерята.

О сладко насилничество! О насилие, което освобождава! О отец, който обича, кога хапе? О сърце, което се изгаря, като гори, и затова веднага пръска изобилна роса! Прочее нека се пазим, да не го разгневим повече! Не е доста да хленчим, загдето ни бичува, нито да роптаем, че ни бичува леко, за да не предизвикаме бичуване повторно и по-тежко. Но нека докажем, че той се отнесе към нас като към синове, защото и ние пристъпихме към него като към баща.

И бихме пристъпили към него така, ако бихме отблъснали скръбта, която е рожба на друг баща, на оня на мрака и на смущението, и ако отдадем нему нашите надежди и поискаме него-

и него, припявайки злочестината, дано да станеш приятен и на себе си и на другите, като се укрепяваш от благодатта на утешителя против скръбта.”

Това писмо е преславен паметник на дарованието на отличния Теофилакт от онова бедствено време, в което България бивала опустошавана от хърватите, преведено от гръцки на латински. Съществува и друго послание до бдинския (т. е. видинския) епископ със същото съдържание, което в поредицата Теофилактови послания се води под № 55, под заглавието [503] „За онова, което се търпи от вразите, предаващи всичко на огън, меч и грабеж”. Какво е страдала църквата от своите, се вижда от друго Теофилактово послание до цариградския патриарх, започващо така: „Как се осмели, може да каже някой.” [504]

Какво страдали епископите в България от императорските служители

Там между другото той казва следното за жалкото състояние на България: „Защото не е да не знае той (уви! как да ги нарека?) пакостниците на свещеноначалстващите сега и тръните, на които, натъкнати, ние станахме за окайване в сегашно време, когато до небесата е допряло глава самохвалството на грешниците, които убиват сираче и вдовица и умъртвяват всеки местен жител и пришелец, а да помогне или да избави няма никой, но всичко се граби и завлича, защото няма кой да избави и спаси, и ругатели господаруват над нас, а бирниците ни жънат, каквото е останало от остър сърп. Всички, поставени над нас, са млади по възраст и по ум, но и по неправда всякога по-млади, никога нито остаряват, нито прецефтяват, но всеки път изнамерват нов вид на изнудване и укрепяват в сърцето си крив дух и нито пред съвети, нито пред

страх човешка се стъписват, а се вторачват към нещо по-силно. с помощта на което злобата им

взема по-големи размери и несправедливостта им се подхранва и усилва. Ако някой им припомни царя и меча, който той носи за страх на злосторниците, те се присмиват на това изтрито слово и осъждат в простотия оногова, който го говори.” [*] Тези и други оплаквания привежда Теофилакт за българите.

*Българите
измъчват своите
епископи*

Какво пък вършели държавните служители и бирниците спрямо епископите, се говори по-нататък в същото послание: заплашват винаги тия, що веднаж са дали, като че ли всякога биха могли да дават, и ако не получат, вземат. Смятат, че по никакъв начин бедният не може да стане владика, а че на него се ражда от земята всичко без семе и без обработване, че реките му принасят готово злато и самите кучета им се струват коне и мулета, всичко най-сетне на божия служител, че е ново, и ако не е такова, не го смятат за божи служител, а за безбожник и за мирско лице. Тъй те с лакомството си презират бога, грабят и щедро раздават на своите любими. Подтиквани от беса на сребролюбието, те не се боят, че вършат това срещу християни, но се опират на обвиненията на епископите, като че ли тяхно оправдание, като че ли тем е предложена награда: след разграбване на църковните имуществва, те петнят и самите епископи.

Оплаквайки се от тези и други свои бедствия, вече престарелият Теофилакт описва на патриарха нещастия които, за да не отегча читателя с дълги цитати, пропускам.

*. Според превода на Митрополит Симеон, Цит. съч., с. 4–5.

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

Глава V.

*За многобройните нахлувания на българите в Европа,
преди да се установят на определени и постоянни
поселения*

е:

Патриархът Получил това писмо от Теофилакт, патриархът в
утешава отговор се постарал да го утеши с каквито можал
Теофилакт доводи, прибавяйки и

133 похвали за писмото. Като получил отговора и бил донейде утешен, Теофилакт му благодарил от все сърце в писмото си до него, постановено сега под № 50 и което започва така: [505] „А сега кой е пощастлив от нас, които получихме благословията на господина нашего с писмото му, с което и се осветихме душевно и се прочистиха нашите очи, език и уши, разбирайки, четейки, слушайки писаното, и пр.“

Накрай той изрежда получените благословии и след това обяснява съдържащите се в тях мистични символи. На последно място Бароний (61-во Теофилактово послание) поставя писмото на същия Теофилакт за победата над персите и франките. [506]

[До господин Григорий Таронит]

Откъде и как бих могъл да ти благодаря, великопресветлий мой в господа сине и господарю, загдето всеки път ме сочиш, че измежду всички човеци аз най-много обичам истината и загдето ти сам правиш по-бляскави похвалите, с които намирам за благословно да те прославям, като изтъкваш, че те не са ласкателства на оратори-софисти, а излияния на дух, който се радва на добрите работи, и песнопения на уста, които умеят да възхваляват добродетелта? Защото ето известното ми наскоро колко високо биха оценили хора любители на истината и независтници. Ти с една победа си повалил

гордостта на два народа и в същото време си съкрушил забралото на персийската дързост и високомерието на франкското безумство и си се явил за нас нов Финеес, който със силния си ръжен два нечисти пред господата народа си пронизал. Ти с острия си меч си отсякъл бирническите ръце на Данишменд, който беше навикнал да събира данъци не само от гръцките градове покрай Черно море между Тинаис и Меотида, но и от страните

пред Колхида, определени нему с Фасида, а така също и от разположените върху висок рид на Малка Армения, па дори и от самата цяла Армения (оставам мариандините, галатите и съседите им кападокийци), и беше станал непоносим и тежък със своите данъци. Но ти го научи той да плаща данък и го накара да спре хищническите си нападения, които се одързостяваше да предприема, и да се откаже от засадите си, които за Таронит бяха по-явни, отколкото град върху планина. Най-после ти го принуди да признае, че ръцете му са слаби за сраженията отблизо или че е без ръце, та затова в разстояние по-късо от една дума той изгубил многолюдни градове, току-що завладени. Така зарът на честта се обърна в негова тежка загуба, или за да се изразя по-точно, божиите напъни натегнаха повече съм блюдото, гдето бяха положени твоите добродетели, отколкото към онова на неговите сполуки, които той имаше, преди ти да поемеш властта.

Всичко това го убедило, че възхваляваните в старо време римски победи не са басни, а такива, разказът за които е по-долу от истината. В твоето лице той вижда истината, аз пък ще прибавя, че според него ти толкова надминаваш римските победи, колкото ти с по-слаби приготовления си извършил дела, равни с ония на римляните. Такова силно влияние упражняваш ти върху работите, ако и със слаба подготовка. Той желае, щото ти да не беше се полил. Но като си се полил, чули се колко

проклина рождението ти, облажава родителите
ти и ти пожелава да нямаш деца, така че родът ти
да се ограничи само в твоето лице,

135

на себе си благопожелава да има деца като тебе.
Сега за пръв по злощастие път той чувствава, че
толкова много се беше възгордял за предишните
си успехи, че се наскърби повече, загдето се
лишава от много повече. Едно нещо го само
утешава, че всичко това той е пострадал от най-
храбрия измежду ромеите. Защото победеният
обича да се прослави с величието на
победителите си. Да имахме сега един Омир, той
щеше да каже за вас: „Бягаше напред храбър и го
гонеше по-храбър.“ Надявай си и ти, о
Неокесарийо, най-хубав измежду градовете, че не
след много време ще бъдеш освободен от
Григорий. Не е необикновено нещо за тебе да
бъдеш облагодетелствуван от Григориевци. Като
махнеш старостта от сегашните си злочестини, ти
ще се явиш наистина, Нова Кесария.

Съседните ти градове нека ти послужат като
залог за това; моли се, хубавецът жених да се
съедини с победата в твоя полза и да бъде
увенчан с венец от скъпи камъни. Защото
Христос дига за Таронит победни трофеи. Най-
безбожният турчин наведе очи и гледа само това,
което е пред нозете му. Така постъпва той, който
до вчера меташе околоръст високомерен поглед
и кроеше да заличи земя и море, а сега гледа
само как да подкачи преговори за мир, които той
смята като едничко средство за спасение,
простира ръце не за да извади меч, а за да
склочи мир. оставя лъка и взема жезъла на

молител. Желает да добие приятелството на оногова, който като неприятел се оказва непобедим. А пък франкът, с врат доскоро железен, сега стана по-мек и от топъл восък и ти се кланя отгоре, а чрез тебе и на държавния ни цар. И пак няма да го направи. . . и пр.” [507] [*]

И този, комуто пише, бил много благочестив пълководец, което ясно посочва в предшествуващите до него писма, понеже 61-вото послание започва така: [507] „И господ е простил греха ти”,

136

който впрочем не е толкова голям, щото всякога да стои пред очите му. Но аз те похвалявам, всеуважаемий мой сине, и затова, че комарите на грешките виждаш като камили противно на поведението на фарисеите, които за това биваха изобличавани от божествения език, и сламката в околото си смяташ като дебела греда. Божественото слово смята това за яка основа на добродетелта, ако вярваме, че самоосъждането е начало на спасение. Карай така. . . и т. к.” [508] [**]

Теофилактови съчинения

По отношение на Теофилактовите творби, [508] те са следните: върху Осия, книга една; върху Наум, книга една; върху Авакум, книга една; върху четирте Евангелия; върху Павел, книги четиринадесет. Всички те се намират във Ватиканската библиотека, но тълкуванията върху Павловите послания, ако и Теофилактови, са под неточното авторство на Атанасий [Александрийски]. Има и много послания, като в повечето от тях той подражава на Йоан Златоуст. Достатъчно е това, което казахме за този голям свети тел на българската църква. Сега да се върнем към нашата история.

Императорът, идвайки с войската си,

И така, след като в 1071 г. [509] хърватите напълно опустошили, ограбили и оголили България, императорът дошъл с войската си

*. Митрополит Симеон. Цит. съч., с. 87—88.

** . Пак там, с. 84.

108

*принуждава
хърватите да
се върнат в
земята си* и ги принудил да напуснат България, като оставил и българите в глад, нищета и разорение. И когато те едва се посъвзели за две години, Никифор, който бил началник на имперското съкровище и поради ленността и безгрижието на императора управлявал всичко, започнал да своеволнички и да налага такива данъци, каквито дотогава не били нито виждани, нито чувани.

137 И тъй в лято Христово 1073-о [\[510\]](#) българите и илирийците, обременени

*Българите
въстават, но
скоро биват
усмирени* с толкова данъци, грабнали отново оръжие против гърците. Против тях бил изпратен имперският пълководец Саронит, [\[511\]](#) който добре изпълнил възложеното му задание, като разгромил българите и илирийците с предводителя Даласин Дамян, [\[512\]](#) а пък [Константин] Бодин, сина на сръбския княз Михаил, който се прогласил за български цар, [\[513\]](#) пленил и пак привел бунтовниците в покорство.

*Императорът
става монах,
наследява го
Никифор, но и
той бива
затворен в
монастир* В 1078 г. [\[514\]](#) императорът, измъчван от многото вътрешни междуособици и бунтове, като видял, че ще бъде свален, доброволно заменил царската порфира с монашеското расо. Наследил го Никифор Вотаниат [\[515\]](#). Михаил царувал шест години и шест месеца, но както бил принуден да се затвори в манастир поради Никифоровите козни, така се случило и с него. Като действувал срещу му Алексий Комнин [\[516\]](#) и видял, че не може да убегне от ръцете му, избягал в храма Св. София като в неприкосновено прибежище и

после станал монах след три годишно царуване.

*Алексий [I
Комнин] става
император*

Император Алексий [I Комнин] водил шестгодишна война с нормандския вожд Роберт, който в лято Христово 1082-ро [\[517\]](#) му нанесъл такова поражение, че след трудно бягство два дни и две нощи се добрал до Охрид.

*Григорий VII
подтиква
християнските
владетели
против
турците*

В лято Христово 1095-о [\[518\]](#) турската надменност в [Мала] Азия стигнала крайна степен, папа Григорий VII се обърнал към всички християнски владетели с увещания за помощ. Голямата омраза между двете империи обаче осуетила това начинание.

*Наследникът
му Урбан II
успешно
провежда
делото*

В лято Христово 1096-о [\[519\]](#) император Алексий [I Комнин] изпратил посланици до римския папа с молба за помощ. Папата веднага започнал да увещава всички да вземат участие в свещения поход. Изведнаж духовете били обзети от такова въодушевление,

*(Папата)
изпраща
600,000
християни.
Кръстоносците
заминали за
Изтока,
мнозина от
тях били
избити от
българите*

щото мнозина обrekli имота и живота си на войната против варварите. Събрало се безчислено множество люде от Италия, Франция, Белгия, Германия, Британия и се отправили към изток едни по море, а други по Дунав. Когато навлезли в пределите на България, разярените българи избили голяма част от тях. Превзет бил Йерусалим и цяла Палестина, както и други големи градове и щяха да бъдат извършени много по-славни подвизи, ако кръстоносците не били спъвани от завистта на император Алексий [I Комнин] и на гърците.

*Умира
император
Алексий,
наследява го
Йоан*

В лято Христово 1118-о [\[520\]](#) Алексий [Комнин], почти седемдесетгодишен, умира от водянка, след като царувал тридесет и седем години. Наследил престола старшият му син Йоан Комнин.

*Маджарите
опустошават
България*

В лято Христово 1125-о [\[521\]](#) при царуването на крал Стефан маджарите обявили война на Йоан, превзели Белград, опустошили цяла България и напреднали до Пловдив. Когато императорът пристигнал с войската си, маджарите се оттеглили в земята си, но недалече от Белград били страшно разбити.

109

*Умира
император
Йоан. Наследява
го Мануил
Комнин*

В 1143 г. [\[522\]](#) умира императорът Йоан Комнин, след като царувал 24 години и осем месеца; наследил го Мануил Комнин.

*Предприема се
втори
кръстоносен
поход против
турците, но
той пропада
поради
подлостта на
гърците*

В 1147 г. [\[523\]](#) бил предприет вторият кръстоносен поход против турците, в които взели участие крал Людовик и император Конрад с огромно множество германци, италианци и французи, събрано ио настояването на св. Бернард [\[524\]](#). Поради измамите, подлостите, завистта и омразата на император Мануил Комнин [\[525\]](#) всички погинали. Неуспехът на това начинание бил приписан на св. Бернард, обаче причината за това бил по-скоро лошият живот на

139

християните, поради който всичко така жалко се провалило.

*Скитите
нахлуват в
България*

В лято Христово 1151-во [\[526\]](#) скитите преминали Дунава и нахлули в България. Като пристигнал обаче не след дълго императорът, той ги принудил да отстъпят.

*Умира
император
Мануил
Комнин*

В лято Христово 1180-о умира Мануил Комнин, след каю царувал 37 години и девет месеца и го наследил тринадесетгодишният Алексий [III] Комнин Млади [\[527\]](#) Опекунството на него

<i>Наследява го малолетният му син Алексей</i>	било възложено на Алексей Комнин, срещу когото въстанали пълководецът Андроник [528] и столичните дворяни. Те предали окован
<i>Алексий бива удушен от опекуна си Андроник, който станал император</i>	Алексий на Андроник, който го ослепил, и така Андроник бил провъзгласен от всички за попечител на Алексей [II] Млади. В 1183 г. той наредил да бъде удушен и обезглавен питомецът му Алексей на 15-годишна възраст, след като царувал една година под [опекунството на] Алексей и две години под [опекунството на] Андроник. Наследил го Андроник Комнин, по-скоро узурпатор, отколкото владетел.
<i>Наследява го Исаак Ангел</i>	В лято Христово 1185-о император Андроник бива убит от разбунтувалия се народ след мъчения и унижения и на негово място бива поставен против волята му Исаак [II] Ангел [529] .
<i>Българите биват обременени с данъци</i>	В лято Христово 1187-о по свидетелство на Никита [530] [Хониат] и на Георги Акрополит [531] българите били отежнени [532] по повеля на императора с изземване на добитък и по други начини принуждавани
140	да плащат по-големи данъци, тъй че им дотегнало много гръцкото иго. По същото време се случило така, че двама от
<i>Двама български вождове били изгонени от двореца</i>	българските вождове, т. е. Асен и Петър, едноутробни братя, се намирали в двореца и в служба при императора. Исак, не зная по каква причина, оскърбително ги изгонил от двореца. И тъй, за да
<i>Под началството на двамата си предводители българите се вдигат на</i>	си отмъстят час по-скоро за нанесената им обида, двамата побързали за България и повдигнали на бунт народа, комуто поради непрекъснатите налози гръцкото иго се виждало непоносимо, и така добре си отмъстили за нанесеното им оскърбление от

оръжие

страна на гърците.

Прогонени от императора

За да сломи въстанието, самият император потеглил от столицата, водил доста добре военните действия и обърнал в бягство българите. Част от тях побягнали в своите скривалища и крепости, част пък избягали през Дунав, тъй отървали императора от всякаква военна заплаха. Императорът, смятайки, че този пожар е вече потушен, скоро се завърнал в столицата си като победител.

Българите отново почват война

Българите, виждайки, че императорът отстъпил с войските си, отново изскочили от скривалищата си и подпомогнати от скитски множества [\[533\]](#), наново почнали война и предали цяла Тракия на

Биват принудени от пълководеца Йоан да отстъпят

опустошения. Против тях бил изпратен чичото на императора, Йоан [\[534\]](#), който в добър ред и успешно водил война срещу тях, но поради някакви си неоснователни подозрения бил отзован от Иса-

110

Отзован бил първият военачалник и изпратен друг, слепият Кантакузин

ака, тъй че бил принуден да остави добре започнатото дело. Вместо него бил изпратен Йоан Кантакузин [\[535\]](#), женен за сестрата на императора и някога ослепен от Андроник и сега като нечуван до това време пример назначен за началник на цялата войска. Какво друго би могло да се очаква от сляп предводител освен главоломно падане в пропастта?

141

Българите извършили нощно нападение над войската и тъй

*Българите го
обръщат в
бягство*

като от слепия предводител не били взети мерки за охрана на стана, нито пък могли да бъдат взети през нощта, хвърлили войската в паника и я обърнали в бягство, така че цялото съоръжение на

*Асен и Петър се
обличат царски.
Започват
възстановяването
на българското
царство след
около 124 години
гръцко иго*

ромейте станало плячка на българите. Те го заграбили, облекли като царе Асен и Петър, които залегнали със всички сили за възстановяването на българското царство, след като то било подвластно на гърците около 124 г. [536]

След това против българите бил изпратен от император Исаак отличният [Алексий] Врана, [537] който водил военните действия разумно и смело, обаче внезапно духовете на воините се обърнали и той бил прогласен за император на цялото войнство. Вследствие на това Алексий Врана изоставил войната против българите и избързал с войската към Цариград, за да го превземе и сваля от престола Исаак. Работите обаче не станали съгласно неговите желания и той, и войската му били разбити.

В 1189 г. [538] българите, подпомогнати от скитски войски и воювайки по скитски обичай, опустошавали всичко и нанесли много щети на гърците.

*Император
Исаак лично
няколко пъти
побеждава
българите*

И тъй в 1190 г. [539] император Исаак лично повел войска против българите и ги победил на няколко пъти. Българите не обърнали на това ни най-малко внимание, а решително си отмъщавали на гърците и като опустошавали всичко около Пловдив, осуетили

*Българите не
обръщат
внимание, а
разрушават
всичко около*

действията на императора. Планините и планинските теснини в повечето случаи били използвани от разбунтувалите се българи. Самият император, оттегляйки се често в красивите околности на Цариград на почивка.

Цариград давал достатъчен простор на непокорните българи за предизвиканите смущения. Войната с българите траяла

142 много години и тази страна била дотолкова опустошена, щото не била вече провинция, а пустиня, осеяна с разбойнишки свърталища, докато Асен и Петър, унищожавайки с огромни сили гръцките войски, не я завладели напълно.

*Императорът
изпраща
[Константин]
Аспиет против
българите,
когато обаче
скоро отзовава* В лято Христово 1192-ро [\[540\]](#) Исаак изпратил против българите префекта Константин Аспиет с войска. Войската обаче не била достатъчно снабдена с продоволствие и войниците гладували. Константин писал на императора, че не е възможно войската да се бори срещу два врага: българите и глада. Императорът се разгневил и заповядал да ослепят този отличен пълководец.

*Императорът
лично тръгва на
поход срещу
българите, но
положението се
изменило и той
се връща* Между това българите продължили решително започнатата обсада, като повикали куманите за свои съюзници. Императорът лично възглавил похода против българите, но като видял, че българите подобно на диви зверове се пръснали из горите и оттам още по-яростно почнали да се нахвърлят изневиделица, без да извърши нищо забележително, тъй като и сезонът не бил подходящ за водене на война, наредил да се завърнат и през долини и планини потеглил за Цариград.

*Българите
преследват
императора
при
върщането и
от засади
избиват
голяма част
от войската*

Българите по билото на планината вървели по стъпките му и като нежелани спътници постоянно всявали ужас, но не се задоволили само със страха. Изскочил внезапно от горите отряд българи нападнали онази част, в която се намирал сам императорът, и я подложил на такъв сеч, щото той едва успял да избяга от тези теснини с малцина от своите. За да прикрие позора от това поражение, той заповядал да се разпространи в столицата слух, че бил излязъл той победител и така причинил голяма, но неоснователна радост на народа.

143

В лято Христово 1194-о [\[541\]](#) българите вследствие на спечелените

*Българите
нападат
много градове*

победи станали още по-дръзки и упорито нападнали Ниш, Пловдив, Анхиало и Варна. Като повдигнал духа на своите [воини], императорът тръгнал на поход против българите, възстановил споменатите градове и принудил българите да отстъпят оттам,

*Императорът
иска от
маджарите
помощ
против
българите*

а победил при река Морава и сръбския жупан [\[542\]](#). Той писал и на тъста си, унгарския крал Бела, за помощ против българите. [\[543\]](#) Не се знае обаче дали писмото е дало желания резултат или не.

*Исаак бива
уловен от
брат си
Алексий [III
Ангел] и
ослепен*

А и той царувал дълго. Неговият брат Алексей, докато той бил на лов, в 1195 година, бил прогласен от първенците за император, уловил го и заповядал да го ослепят и затворят в манастир, след като бил царувал девет години и осем месеца. [\[544\]](#)

*Българският
цар Асен бил
убит от
българина
Иванко*

В 1197 г. [\[545\]](#) някой си Иванко, мъж смел, бил обвинен пред цар Асен, че бил осквернил брачното му ложе. Асен наредил да го убият, но бил предварен от него и прободен с меч, след като царувал девет години всред постоянни смущения.

<p>Иванко избягва при император Алексий. Българският цар Петър малко след брата си бива убит от друг българин</p>	<p>Иванко, за да не воюва безцелно с Асеновия брат Петър, избягал във Византион [Цариград] и оказал ценна помощ на императора против българите. То и Петровото владичество не било дълго: той коварно бил убит от едного от своите и тъй и двамата братя в кратко време загинали. [546]</p>
<p>Българите претърпяват голямо поражение</p>	<p>Не дълго преди тяхната смърт император Алексий [III Ангел] Комнин изпратил зетя си Исаак Комнин, който нанесъл на българите голямо поражение; те били обърнати в бяг, но Асен и Петър, виждайки изморени войниците от дългия път, който изминали</p>
<p>След това, върнали се от бягството, излизат победители</p>	<p>през деня, изскочили от засадата, започнали да избиват войниците, уловили жив предводителя им и дълго преследвали бягащите.</p>
<p>Третият брат Йоан става цар</p>	<p>И така, след като били убити двамата братя, възцарил се третият им брат Йоан [547], който не им отстъпвал във войнственост и подложил Тракия на ужасни опустошения.</p>
<p>144</p>	<p>В лято Христово 1200-о [548] българският цар Йоан изпратил в Тракия своя пълководец [Добромир] Хриз. Той превзел Струмица [549],</p>
<p>Йоан превзема много градове в Тракия</p>	<p>Просек и много други крепости в Тесалия. Император Алексий [III] лично предприел поход против Хриз, но [походът завършил] неуспешно. Той нападнал със силна войска крепостта Просек, но поради голяма небрежност не били взети нито стълби, нито други бойни съоръжения и той не постигнал нищо. Напротив, българите извършили нападение, нанесли му голямо поражение и така го притиснали, че той не само се вилял принуден да върне на Хриз вече</p>

завзетите крепости, но и да му даде за жена внучката си, ако и да била вече омъжена. От това се вижда, че тогава вярата била много отслабнала не само у българите, но и у гърците, тъй като безгрижно напущали жените си и вземали други.

112

*Иванко
убиецът на
цар Асен, се
бунтува
против
императора*

В лято Христово 1201-во, [550] след като императорът едва потушил първата буря, повдигната от българите, повдигнала се друга. Иванко, убиецът на цар Асен, който бил избягал при императора и бил обсипан от него с почести — направил го градоначалник на Пловдив, — тъй като бил по природа буен и склонен

145

към война, не можал дълго да стои мирен, а се отметнал от императора и си устроил княжество в Пловдив.

*Пълководецът
Мануил
[Камица] бива
пленен от
Иванко*

Срещу Иванко бил изпратен Мануил Камица [551] заедно с пълководците Теодор Ласкарис и Андроник Палеолог. Камица превзел с голяма мъка няколко селища, които Иванко бил силно укрепил, но случайно попаднал в засада и бил пленен от него. Императорът в столицата разграбил имуществото на Камица и никак не помислил за освобождаването му. Императорът се опълчил срещу Иванко,

*С измама и
обещания
императорът
привлича
Иванко и го
хвърля в
тъмница*

но не с оръжие, а с най-големи обещания, потвърдени с лъжливи клетви, и така го привлякъл към себе си. Като ни най-малко не устоял на обещанията си, той го оковал и хвърлил в тъмница, използвайки или по-скоро злоупотребявайки със свещения стих: „С добрия ще бъдеш добър, със злия ще си зъл.“

*Мануил
Камица*

В същата година Мануил Камица, след като се научил, че имуществата му са били отнети от

преминава на българска страна и заедно с българите превзема много градове в Тесалия

императора и като понасял тежко да бъде изоставен в плен от всички, се присъединил към българите. Той бил освободен, отишъл в Тесалия при българския пълководец Хриз, повел с него войските против императора и превзел с оръжие в ръка много тесалийски градове.

Императорът обаче си възвръща всичко и сключва мир с Йоан

Самият император тръгнал на поход против двамата тези пълководци и не само си възвърнал отнетите градове, но превзел и Струмица, разбил Камица и сключил толкова желания мир с българския цар Йоан.

Предприет бил кръстоносен поход срещу турците. Алексей постъпва коварно с латините

В лято Христово 1203-о [\[552\]](#) латините, които тръгнали на поход против турците в помощ на християните, взели със себе си Алексей, сина на Исаак [II Ангел], обсадили Цариград и опожарили голяма част от града. Император Алексей Ангел Комнин спасил живота си с бягство, а народът възвърнал на престола вече ослепения

146

Исаак [Ангел] и му дал за съуправител сина му Алексей, както искали германците.

Алексий обаче, в невъзможност да плати на латините огромната сума злато, което им бил обещал, допуснал, щото гражданите да се отнасят зле спрямо латините. Разгневени, латините обсадили града, превзели една част от него, а гражданите се отметнали и от вече агонизиращия Исаак, и от сина му Алексей и за император коронясали в Св. София някой си младеж.

Алексий бива хвърлен в тъмница от свой ласкател

Между това Алексей Дука [\[553\]](#), голям дворецов ласкател, чрез измама хвърлил в тъмница император Алексей и предложил себе си на народа, обещавайки, ако стане император, ще изгони всячески латините. Народът веднага се

съгласил с него и хвърлил в

*Латините
превземат
Цариград*

тъмница младежа, прогласен за император. И тъй Алексей Дука станал император. По това време латините завладели Цариград и ограбили целия град. Алексей Дука чрез измама държал властта едва няколко дни и трябвало да абдикира и да се спасява с бягство.

*Българският
цар Йоан
завладява цяла
България и
Влахия*

От тези размирни времена, в които гърците се разяждали от завист и ежби и се унищожавали едни други, най-добре се възползувал българският цар Йоан [\[554\]](#) — той завладял Влахия и България и се провъзгласил не само за цар, но и за император. За да се

113

отдели пък напълно от гърците и да не бъде обезпокояван от

147

латините, тъй като по същото време те избрали за император фландърския граф Балдуин [\[555\]](#), така в 1204 г. [\[556\]](#) българският цар Йоан,

*Йоан се
обръща към
папата*

най-върл враг на гърците, откъснал своето царство от гръцката църква и с писмо се обърнал към папа Иннокентий III. Папата

*Папата
изпраща при
него легат,
който го
коронясва за
цар*

изпратил Льв, презвитер-кардинал на Св. кръст, като свой легат в България и Влахия, за да увенчае с царски венец Йоан, владетеля на България и Влахия. [\[557\]](#)

*Папският
легат изисква
от Йоан да
положи
клетва за*

Унгарският крал Андрей [\[558\]](#) отначало приел с почести този апостолически легат, тъй като с българския цар Йоан обаче имал притезания за някакви права, задържал в унгарските предели апостолическия легат, докато бъде разрешен

подчинение на римската църква благополучно спорният въпрос.

Унгарският крал Андрей задържа папските легати Научавайки за това, папа Инокентий [III] написал заплашителни писма до унгарския крал Андрей и до Естергомския архиепископ, [559] в които строго ги смъмрил, загдето по такъв начин се противопоставяли на разпространението на католическата вяра, обещавайки да обсъди спора между двамата владетели и да реши справедливо и добре този въпрос.

Крал Андрей пуска легатите да отидат свободно в България Българите се били отцепили от църквата с гърците и сега при царуването на Йоан искали отново да се върнат към (единението) с латините. И тъй, унгарският крал Андрей, като се боел да не оскърби папата и той да попречи на желаното от него коронясване на сина му, отпратил в мир легата Льв.

Българският цар Йоан бива коронясан. Знаците на българския цар са кръст с два ключа Той, като дошъл при Йоан [560], му предал корона, скиптер и знаме с кръст и ключове в памет на кръста Христов и на предадените ключове на св. Петър и неговите приемници с право да сече монети, а на търновския архиепископ предал архиерейски одежди, признал му титлата примас на царство България и право да коронясва царете. От него съгласно обичая приел клетва за подчинение

148 на Римската църква и на нейния глава.

Когато пък същият архиепископ и примас на царството щял

Създават се закони за коронясването на българските царе според даденото му пълномощно от апостолическото седалище да коронясва някого за цар на българите и власите, той трябвало да получи от него клетвено уверение, че ще бъде верен и покорен томува, който тогава стои на апостолския престол, на неговите приемници и на римската църква и ще утвърди в подчинение и

преданост към апостолското седалище всички подвластни нему земи и народи.

И понеже съгласно обичая на българи и власи нито презвитерите

Епископите и свещениците в България биват миропомазани при ръкоположението, нито епископите при посвещението си били помазани, той наредил, щото споменатият примас да бъде помазан по католически обред от друг епископ, помазан в Рим, а чрез него всички останали епископи и презвитери, така щото занапред никой да не бъде ръкополаган за презвитер или посвещаван за епископ без такова помазване. За всичко това българският цар Йоан благодарил на папата [\[561\]](#) с писмо и също изпратил в Рим дарове и две момчета да се учат, от които едното било негов син. Той също молел папата да нареди така, щото нито унгарците, нито латините, които били завзели Цариград, да не безпокоят неговото царство, иначе той щял всячески да си отмъсти, без да накърни послушанието си към римската църква.

114

149

Всичко това се излага обширно в писмата и в писмените документи, които се съдържат в Деянията на Инокентий, в регистра с посланията му, том първи, както и в постановлението на Инокентий III, послание 5-о.6 [\[562\]](#) А онова, което той писал догматически до речения търновски примас за тайнството миропомазване чрез браничевския епископ, който дошъл оттам в Рим, е записано в сборника на декреталиите, главата „Като дойде до светото помазание“, колонка 3-а. [\[563\]](#)

Цар Йоан изпиташа

Между това в същата тази 1204 г. [\[564\]](#) българският цар Йоан, като вилял, че Цариград попаднал в

пратеници до император Балдуин Латински, но пратениците не били приети благосклонно ръцете на латините, бил подтикнат от това злощастие на гърците и желаел да разшири царството си и да опустоши гръцките градове, предложил на Балдуин чрез пратеници приятелство. Българските пратеници обаче били оскърбително приети от императорските първенци, които отчасти гледали на откъснатата от империята в резултат на въстанието България само като на земя, подвластна на император Балдуин, отчасти защото те не могли да понасят много Йоановия успех. Така предава Никита. [\[565\]](#)

Разгневен, Йоан действава против латините Българският цар Йоан, [\[566\]](#) възгордян и ожесточен, се разгневил много от този отговор и тъй като около себе си имал някои гръцки благородници, които преди това били последвали бягащия Алексий, посъветвал се с тях, та с тяхна помощ да освободи гръцките

Откъсва от латините много градове в Тракия градове в Тракия. Това навлякло голяма вреда на тракийските градове, тъй като гърците, заети в различни кроежи, жалко загивали и от латините, и от българите.

Йоан превзема много градове с оръжие В лято Христово 1205-о [\[567\]](#) по подстрекателство на гръцките първенци градовете Димотика, Орестиас, Виза, Чорлиу, Аркадиопол и Одрин се отметнали от Балдуин, като избили или прогонили латинските гарнизони. Това отмятане накарало Балдуин и останалите [латини] да предприемат поход.

150 И тъй в началото на пролетта, като повел най-избрана войска от столицата, Балдуин превзел само със заплаха Виза и Чорлу,

Император Балдуин предприема поход против българите с оръжие Аркадиопол и след това повел и войнството си за нападение на Одрин.

*Той бил
безпокояван
от българите
с чести
нападения* Българският цар Йоан укрил по-голямата част от войската си в планините и горите и се държал близо до обсадените. Чрез нападения от страна на скитите [куманите], той често безпокоял латините. Балдуин и неговите пълководци, след като веднаж и дважд обърнали в бягство скитите, решили да преследват този хвърчащ рояк и като го докарат в теснините, да го унищожат до крак, тъй като те не преставали с нападенията си.

*Войската на
императора
бива разбита
от българите* Този план обаче злополучно пропаднал. Балдуин заедно с най-отбраната част от войската си, подмамен в непроходими места, ограден отвсякъде от огромно множество врагове, бил пленен на 15 април, след като загубил най-добрите си пълководци и воини.

*Йоан пленява
император
Балдуин и се
отнася към
него
недостойно* Йоан (както разказва [Никифор] Григор), [\[568\]](#) прекомерно възгордян от спечелената победа, нечовешки хвърлил окован във вериги Балдуин в тъмница в Търново, а на скитите като награда за оказаната помощ разрешил да оплячкосат Тракия.

*Йоан
превзема
много градове
в Тракия* След като спечелил тази победа, [\[569\]](#) българският цар не останал в мир, но напреднал към Тесалия, нанесъл поражение на някои латински отряди, превзел с капитулация град Сервия, отблъснал два пъти латинския пълководец Бонифаций и оплячкосал областта.

115

*Алексий
Аспиета се
отцепва от
българите и
става
самовластен* Докато българският цар Йоан бил зает в Тесалия, градоначалникът на Пловдив Алексий Аспиета заедно с един от гръцките първенци се отцепил от българите и започнал да се разпорежда самовластно в града. Научавайки това, Йоан с войската си обсадна Пловдив, превзел го и жестоко

<i>господар</i>	го разрушил. [570]
151	Самият пък Аспиета той убил най-зверски, като го обесил с
<i>Йоан зверски убива Аспиета, като го обесва надолу с главата</i>	краката нагоре. Другите гърци били потресени от това нечувано варварство и част от тях избягали при своите вождове в [Мала] Азия, друга част се присъединили към латините. Така Орестиад и Димотика повикали отново латинските гарнизони и поискали да им бъде поставен за градоначалник Теодор Врана, [571] един от гръцките първенци, който още отначало бил преминал на латинска страна и се бил оженил за вдовицата на Андроник Анна, дъщеря на френския крал Людовик VII. [572] И тъй силите на латините в Тракия отново се затвърдили.
<i>Йоан чрез скитите разорява Тракия</i>	Силно разярен от това, българският цар Йоан [573] заповядал, щото огромни скитски войски да нахлуят в Тракия и да разорят всичко до основи. Те изпълнили напълно заповедта и като разгромили латинския гарнизон, разрушили Русион, превърнали в пепел Апри, нападнали и разорили Родосто, Аркадиопол, Месина, Чорлу и Атира заедно с околните селища.
<i>Само някои градове останали незасегнати</i>	Само градовете Силимврия, Виза, Димотика, Орестиада и Одрин избягнали варварската жестокост благодарение на крепостните си стени, повикали латински гарнизони по този начин и се защитили от българите.
<i>Българският цар Йоан убива жестоко император Балдуин</i>	В лято Христово 1207-о българският цар Йоан проявил своята жестокост. Той убил с позорна и нечувана смърт император Балдуин, след [като го държал] в плен една година и четири месеца. [574] Той заповядал да му отсекаат ръцете и краката и да го хвърлят от планината в пропастта, гдето след тридневни мъки нещастният, но предостоеен владетел излъхнал. Главата му после била отсечена

и черепът бил обкован със злато и послужил за чаша на българския цар Йоан. Така съобщава Никита, който бил съвременник на събитието. [575]

Балдуин го наследява брат му Хенрих

Балдуин бил наследен от брат си Хенрих [576], войнствен мъж, когото успехите не възгордявали и неуспехите не отчайвали. Като приел новото достойнство, той с голямо усърдие събрал латинските

152

войски и с голям устрем излязъл против българите и скитите

Хенрих побеждава българите и ги усмирява

в Тракия, влязъл в бой, спечелил голяма победа и нашествието на българския цар Йоан било възпряно.

Йоан побеждава латинския вожд Бонифаций

В 1207 г. [577] българският цар Йоан потеглил срещу латинския пълководец Бонифаций, управител на [Солунската] област. Бонифаций повече с необмислена решителност, отколкото разумно влязъл в сражение с българския цар Йоан и загинал злополучно в битката. Неговата област била завладяна отчасти от епирския деспот Михаил Ангел, [578] отчасти от българския цар Йоан.

Цар Йоан обсажда Солун

В лято Христово 1208-о [579] цар Йоан обсадил Солун и понеже гражданите много добре познавали неговата жестокост, те с много

Но нападналите обсадени с помощта на св. [Димитрий] напълно го разбиват

молитви търсили закрилата на св. [Димитрий]. В това време българският цар Йоан сънувал, че край него стои въръжен мъж и забива копие то си в ребрата му и в този миг почувствувал такава болка в ребрата, че издъхнал от нея. Така описва това събитие [Георги] Акрополит, [580] приписвайки чудото на св. великомъченик

*Поминалия се
Йоан наследява
Борил* Димитрий и на небесното отмъщение, което поразило Йоан поради неговата безмерна жестокост спрямо гърците и всички други. На мястото на Йоан се възцарил сестреникът му Борил. [\[581\]](#)

За българския цар Борил не се споменава от историците нищо

*Той бил убит
от Асеновия
син Йоан,
наследява го
Оксан* достопамятно: той вероятно е бил миролюбив и при неговото царуване българите се посъзвели малко след толкова войни и размирия. Не е писано нито колко време е царувал, не е могъл обаче

153 да царува повече от две или три години и ако и историците да не посочват от каква смърт е умрял, изглежда да е бил убит от своите.

*Крал Андрей
посещава Оксан* Наследил го Оксан [\[582\]](#), при когото в лято Христово 1218-о [\[583\]](#) дошъл маджарският крал Андрей на връщане от своя поход в Сирия.

*Обещава му
дъщеря си за
жена* Българският цар Оксан го приел любезно и го задържал дълго при себе си, докато този не му обещал дъщеря си за жена. Така съобщава сплитският архидякон. [\[584\]](#)

*Умира Хенрих,
наследява го
Роберт* В 1222 г. [\[585\]](#) умрял император Хенрих, когото наследил Роберт, а гръцкия император Теодор наследил Йоан Ватаци.

*В България се
разпространява
албигойската
ерес* В лято Христово 1213-о между българите, хърватите и далматинците дотолкова се разпространила ереста на албигойците, че те си поставили даже антипапа. [\[586\]](#)

*Синът на Асен
Йоан след седем
години война* В лято Христово 1218-о [\[587\]](#) Йоан, синът на българския цар Асен, започнал да се бунтува първо против Борил и след това против Оксан.

<i>убива Оксан и станал цар</i>	Тази междуособна война продължила седем години, докато не били свалени и единият, и другият от власт, докато най-сетне той не завладял царството.
<i>Йоан дава дъщеря си на гръцкия император Теодор</i>	В 1226 г. [588] гръцкият император Теодор [Комнин] завързал приятелство с царя на българите Йоан и със самите българи, дори и се сродил с тях, като взел дъщерята на българския цар Йоан за жена на брата си Мануил.
<i>Император Теодор нападнал българите, но бил разбит и пленен от тях</i>	Това приятелство обаче не траяло дълго. Теодор, като се отметнал, нахлул вражески в българските предели. Българите грабнали оръжие и станало жестоко сражение край река Марица. Дълго се водил боят, без да се знае на чия страна ще бъде победата. Най-сетне Теодор бил разбит в тази битка, видял войските си в по-голямата си част избити и накрай сам той паднал заедно с много други пленници в ръцете на българите.
<i>Йоан се отнася човешки с Теодор</i>	Йоан противно на българските нрави се отнесъл човешки с Теодор. [589] Но тъй като за него било невъзможно да стои мирен, бил ослепен и тъй получил заслужена отплата за своето властолюбив. След като Теодор [Комнин] попаднал по този начин в плен,
<i>Йоан превзема много градове в Македония</i>	неговият брат Мануил получил владенията му, ако и в голяма част намалени, обаче само с титла деспот. Българският цар Йоан завзел като плодове на своята победа много градове в Македония и Пелагония [Битолско], за да ги направи завинаги свои, той се
154	отнесъл човешки и благо към ония, които доброволно му се подчинили, и така спечелил по-благородна победа над душите, първом след победата над телата.
<i>Умира латинският</i>	В лято Христово 1229-о умира латинският император Роберт и го наследил син му Балдуин

император
Роберт.
Наследява го
Балдуин II

II [Акрополит]. [\[590\]](#)

Император
Йоан свързва
приятелството
с бълга-

В лято Христово 1233-о, [\[591\]](#) за да свие отвсякъде обръча около латините, гръцкият император Йоан [III Ватаци] поискал от българския цар Йоан Асен за единадесетгодишния си син Теодор дъщеря му, родена от майка унгарка, дъщерята на Андрей II,

117

рите. Йоан дава
дъщеря си за
жена на сина
му Теодор

така че с това ново родство да си осигури помощта на българските въоръжени сили.

И двамата
нападат
латините

Делото се увенчало с успех. Асен от запад и Йоан от изток връхлетяли върху латините. Йоан [III Ватаци] завзел Лампсак, прехвърлил Хелеспонта [Дарданелите) и превзел в Европа Галиполи. Като дошъл там и цар Йоан Асен, договорите били подновени и Елена била предадена на императора, за да бъде отведена в Никея, та, когато Теодор стигне до изискваната възраст, да сключи брак с нея.

Срамен договор
между гръцкия
император и
българския цар
Йоан

Измежду другите неща, за които тогава преговаряли помежду си българският цар Асен и император Йоан, било и това, че за благодарност към българския цар се постановило, щото търновският български архиепископ, [\[592\]](#) освободен от юрисдикцията на византийския патриарх, отсега нататък да носи същата титла патриарх и да има върховна власт над своите, според както пише [Никифор] Григор. [\[593\]](#) От това е ясно доколко безсрамно тези владетели се намесвали в луховните дела.

които нито най-малко не са били в тяхна власт.

*Императорът
и Йоан, цар
български,
воюват срещу
латините*

Като уредили всичко това за своя сгода, двамата започнали военни действия. Те извършили ново голямо опустошение над вече разораната от толкова нашествия Тракия и ограничили латините само до Цариград. Император Йоан завзел Златния Херсонес заедно с крепостта Чорлу и много други градове в Европа и се утвърдил в надеждата си да изгони латините от Цариград.

*Поставени на
тясно,
латините
привличат на
своя страна
царя на
българите Иван
[Асен II]*

Попаднали между два врага, латините употребили всички средства да откъснат от гърците и направят свой приятел царя на българите, та след това по-лесно да изтикат Йоан [III Ватацис] от Тракия. Това се оказало нетрудно за тях: българският цар знаел много добре, че гърците вършат всичко за своя изгода, и се страхувал, че Йоан, след като превземе Цариград и може и

155

други области, положително ще стане опасен и за самия него.

*Иван [Асен II]
скъсва
приятелството
и хитро
измамва
гърците*

И тъй той тайно сключил договор с латините, после се престорил, че иска да види дъщеря си, която бил сгодил за Теодор, и това не му било отказано като на баща и съюзник.

*Иван [Асен II]
се бие на
страната на
латините, но
получава
злокобна вест и
се връща,
смятайки това
за наказание*

Но цар Иван Асен, щом видял дъщеря си в своя власт, заминал с нея за България, веднага се присъединил към латините заедно с войската си и обсадил Чорлу. Той вече щял да превземе тази крепост, когато при него дошъл вестносец, който му донесъл лоша вест, че тъкмо тогава умряла неговата съпруга и новороденият му от нея син, както и търновският патриарх. Приемайки това бедствие като божие наказание за нарушените договори с Йоан [III Ватацис], той

върнал войската си в България, изпратил пратеници при Йоан [III Ватаци], за да поднови нарушеното приятелство и изпратил отново дъщеря си на Теодор [Ласкарис] в [Мала] Азия.

Иван, цар на българите, се влюбва в Ирина, дъщеря на пленения от него Теодор [Комнин]

В лято Христово 1242-ро [\[594\]](#) българският цар Иван Асен се влюбил в Ирина, дъщерята на пленения някога и ослепен от него Теодор [Комнин], оженил се за нея и възвърнал свободата на баща ѝ и го направил владетел на Солун. [Теодор Комнин] не забравил никак прежното си славолубие и увенчал сина си Йоан [\[595\]](#) с царствени отличия.

Умира в същата година, оставяйки непразна Ирина. На-

В същата година [Иван] Асен умрял, след като царувал 39 години и оставил непразна съпругата си Ирина. [\[596\]](#) Наследил го

rex Bulgarorum benevole excepit. & tandem apud se detinuit
securitatem sibi fecisset. se filiam daturum & Matrimonio
ita refert Archiepiscopus epalaxensis.

Anno 1222 moritur Imperator Henricus, huius
Robertus & Theodoro graeco Imperatori successit
rapes.

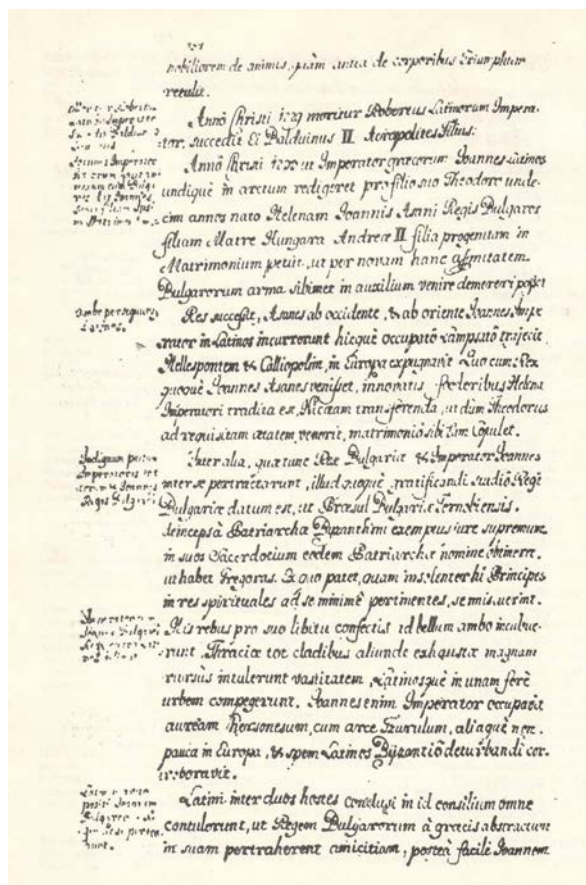
Anno Christi 1219 in tantum apud Bulgaros, pro
Dalmatas Albigensium haeresis invaluit, quod sibi
natorum.

Anno Christi 1218 Ioannes Asani Regis Bulgariae
rebellare prius contra Borillam, deinde contra
cepit, continuavitque bellum hoc civile per septem annos
hinc uno & altero è Throno, donec ipse Regnum obtinuit.

Anno 1226 Theodorus graecorum Imperator cum
Bulgarorum Rege & Bulgariae amicitiam in
affinitatem contraxit accipiendo filiam Ioannis
graecorum Fratri suo & Manuelli in conjugem.

Verum haec amicitia diu non duravit. Theodorus enim
inunus effectus Bulgariae fines haesiliter invasit. pro
Bulgari ad arma, & certamen atrox prope Hebrum
committitur, certatum diu fuit fortuna in neutrum
m. Inante, fractus tamen hoc praelio Theodorus, vic
piscus suis magnò numero caesus esse, tandem & ipse
captivus in Bulgariae praefectum lapsus est.

1227. Ioannes vixit Bulgariae mor

следява го син
му Коломан

син му Коломан от съпругата унгарка, а синът
му, роден от вдовицата Ирина, бил наречен
Михаил.

Папата чрез
писмо по
братята
францискани
увещава
Коломан към
единение

В лято Христово 1245-о [597] папа Инокентий IV
в третата година от своето първосвещество и
38-ата от основаването на ордена на
францисканите изпратил монаси-францискани
с писмо до преславния Коломан, цар на
България, със следното съдържание:

Доказва, че във
войнстващата
църква има само
един глава

„До Преславния Коломан, който царува в
България.
Бога люби и бой се от него!

Тъй като сме поставени на върха на
апостолическото седалище, принудени сме
дълбоко да скърбим и да се безпокоим, когато
виждаме някои членове да са отделени от
главата си и не можем да не чувствуваме и да не
оплакваме вредата от тяхното отцепление

156

като изсъхнали. Мислим, че всекиму от
изповядващите истинската вяра е известно, че
на земята има само един глава, от когото се
управлява цялото тяло на войнстващата
църква, тъй като така изисква самата природа
на нещата, понеже, ако тялото имаше две глави,
то би било чудовище. Същото това доказва и
характерът на вечния пример, според който
законодателят трябва да подрежда
войнстващата църква за преходното и
вековното време по думите на апостол Павел:
виж, направи всичко според образа, който ти
бе показан на планината (Евр. 8). Св. писание
твърди и доказва както образно, така и чрез
свидетелства, че по божие разпореждане
йерархиите в последна сметка се свеждат до
посредника на всичко, което би следвало да
подражава по необходимост войнстващата
църква. Един Адам бе определен да пази рая,
една съпруга получи, един бе създаден в правда,
истина и искреност повелител Исус Христос и
един негов наместник на земята над невестата
му църквата по свидетелството на Учителя на
[всичките] народи, казвайки: „Велика е тази
тайна, казвам в Христа и църквата.“ Ламех пък,
което означава нищожен, разделяйки едната си
съпруга на две, стана кръвопиец и мъж уби
заради раната си, по чието подобие онези,
които разцепват църквата, убиват душите на
младенците. После четем, че един бил човекът

на спасението, който под управление на само един патриарх-кормчия, спаси малко души под числото на съвършенството от всичко унищожавания поток. Засягайки тайната на това събитие, пастирът на църквата апостол Петър казва: „В ковчега на Ноя малцина, т. е. осем души, се спасиха чрез водата, както и нас подобно спасява кръщението” (Петрово посл., III, 10). Също и самата истина, предсказвайки обръщението на всички народи, твърди, че нейното стадо трябва да има само един пастир: „Ще бъде, казва, едно стадо и един пастир” (Йоан, 10). И Павел, призван по божие милосърдие, учи и проповядва, че в това стадо трябва да се държи един глава с вяра и любов. От това извежда, че следва да се отбягват отцепниците, откъснали се от църковното единение поради непокорство,

157

казвайки: „Никой да не ви подмами, ходейки напусто в смирение и в ангелската религия, която не е видял, а е възгордян от чувството на своята плът, не боейки се от главата, от когото цялото тяло е построено и оформено по връзки и става и расте в увеличение господне” (Колос. 2, ст. 18).

Никой от верните дори не се и съмнява, че сам Христос е пастир на църквата и глава не само на воинстващата и на тържествуващата [църква], който според естеството на възприетата плът

121

трябваше да понесе смъртта на своите овце и след възкресението да се отнесе отдясно на отца, тъй че където отива главата, там и членовете да се надеят да идат, и за да не изглежда тялото на странствующата църква поради телесното му отсъствие без глава, постави след себе си приемник, особен свой

заместник, не, разбира се, Яков или Йоан, които изглеждали [непоклатими като] стълбове, не Павел, облечен в знанието и учението на закона [господен], а Симон, когото нарече и Петър. Следователно, поставяйки го като общ пастир на своите овце, той му възложил общо грижата да ги пасе, казвайки му три пъти: „Паси моите овце“ (Йоан, XXI, 15). Нему по специална привилегия, за да ни покаже, че той след него е глава на цялата църква, [Христос] обеща и рече: „Ти ще се наречеш Кефа“ (Йоан, 1), което се тълкува глава, така че както в главата се намира пълнотата на сетивата, от която окото като река, изтичаща от извор, носи част от отделните членове, тъй и трите класа на^ верните, представляваеми от богоспасяемите Ной, Даниил и Йов, въздържани и женени, за които се чете, че са били видени от Езекиила във видението (Езек., 14), от Петър-Камъка (Мат., 16), върху които не дома на Ливанския лес, не притвора Соломонов, нито пък дома на дъщерята фараонова, а своята църква съградил господ, т. е. вкарвайки в мрежата му верни от всякакъв вид риби, като от първенеца от първенците, който почерпи вода от извора на гърдите господни, трябва да дирят лек и с пълно търпение и знание, не със спорове или високомерно упорствувайки в нещо, за да отстраняват от душата си мрака на съмнението. И действително, ако и Павел по словото на господа казвал на Петър и другите апостоли: „На които опростите греховете, ще им бъдат опростени, а на които ги задържите, ще бъдат задържани“ (Йоан, XXI, 13), е упражнявал службата на своето достойнство, също от словата на същия повелител, лично казани на Петра: „Каквото вържеш на земята, ще бъде вързано и на небето“, в Петър припозна властващия и при него дойде в Йерусалим като при първенстващ и източник на благочестието господне и след това с него и другите според откровението понесе благочестието, да не би да тича или да е тичал напусто (Гал, I, 17). Тази Петрова власт се подкрепя още по-ясно от словата на нашия господ. тъй като само нему се казва ...или на

дълбоко” и след това се прибавя „хвърлете мрежите на лов” (Лука, 5). Следователно, ако Петър поради превъзходството на вярата, с която призна двете природи в Христа, като рече: „Ти си Христос, син на живия бог” (Мат., 16), единствен на земята получи ключовете на царството небесно, тъй един да бъде глава на воинстващата църква, то следва, че според обещаното господ, главата на църквата, която той с Павла и другите събра от езичниците, явно го посочва за свой наместник в управлението ѝ. Господ, предвиждайки, че неговата църква ще бъде подтискана от тирани, разкъсвана от еретици и разцепвана от схизматици, рече: „Аз за тебе се молих, Петре, да не отпадне твоята вяра, а ти, най-после обърнат, утвърди твоите братя” (Лука, 22). От това ясно се разбира, че всеки въпрос следва да бъде отнасян до Петровия престол. Тъй като по божия благодат седим не по наши заслуги на този престол, съвсем не можем без болка да гледаме да са откъснати от тялото на главата някои членове, т. е. гръцката и българската църква, отделени по непокорство от своята

122

истинска глава, те не участвуват в живота на тялото, тъй като са се отцепили от неговото единение. Следователно, тъй като сме задължени да се грижим за спасението на всички, ние, които сме слуга на слугите на оногова, който иска никой да не погине, на всуе спрямо тебе и твоите подвластни показваме милосърдие и вземаме за одеяние любовта на Павел, учителя на народите. Тъй като зная, че създателят на всичко не гледа на лице, утвърден (вече и станал всичко за немощните и за всички, за да ги спечели за господата. Молим те и те заклеваме в господата Исуса Христа да

159

не отлагаш възвръщането си към единението със светата римска църква. нито пък да смяташ за

излишно, че от нас за тази цел тези дни изпратихме при тебе наши братя, жадуващи за твоето просветление и просветлението на подчинения ти народ според светите писания. Не търсим прочее онова, което е ваше, но с Исуса Христа да спечелим душите ви. Не дирим да отнемем нищо от онова, което е ваше, или пък да накърним славата ви, а по-скоро се стремим, доколкото с бога можем, да ви издигнем и прославим, и ще бъде тъй, давайки Исус Христос увеличение на нашите чувства, ако ти, който си глава и се наричаш негов на твоя народ, чрез благодатта на разума, с който се отличаваш от подвластния ти народ, изслушаш с търпение предложеното ти чрез вестителите на мира, ако се върнеш в единството на църквата, за да бъдеш за Христа начатък на възвръщащия се народ. И ако случайно поискаш да се извиниш, казвайки че това е невъзможно без вселенски събор, отговаряме, че ние сме благосклонни и готови да свикаме събор по твое искане и на гръцките, и на българските архиереи. Приемайки вас и вашите заместници и пратеници с чест и сърдечна радост и ще възвърнем на църковното тяло неговите членове, изваждайки най-хубавата дреха, ще заколим угоеното теле, ще направим общ пир на всички верни на Христа и ще възвестим с веселие и радост, че вселенската църква, облечена както по-преди в своето достолепие като плодоносна лоза, чиито чеда са като маслинови издънки около нейната трапеза (Псал. 127), седящи и очакващи да изтичат и срещат своя спасител господата Исуса Христа. Поради това насърчаваме твоята ревност и на теб в името на бога всемогъщия и Исуса Христа — неговия син, който ни изкупи с драгоценната си кръв, вменяваме в дълг, щото да приемеш благосклонно и да се отнесеш любезно с любимите ни чеда, братята от ордена на миноритите, носители на настоящото, мъже, изпълнени с добродетел, дълго изпитани под монашеския канон и обучени в светите писания, избрани между другите, понеже смятам, че ще ти бъдат полезни като последователи на смирението на нашия

спасител, и сметнахме да ги изпратим, при тебе заради божата слава и по наша милост. Нещо повече: [чрез тях] ти нас трябва и прилежно да слушаш, и твърдо да вярваш каквото от наша страна те сметнат за добре да ти предложат. Ако считахме, че ще ти бъдат полезни и благоприети, то бихме ти изпратили и някои църковни първенци или други влиятелни люде. С тях следователно имай полезни разговори върху гореказаното и особено за мира, като им осигуриш свободно идване и връщане и всичко друго необходимо, за да бъдат в безопасност при татарите и другите народи. Дадено в Лион на 21 март, година втора.” За тази мисия и послание споменава Авраам Взовий, цитиран от Вадинг към 1245 г. [598]

Към това време татарите [599] страшно опустошили Трансилвания, Босна, Рашка и Далматическото Приморие, също Дубровник и България. Вследствие на това Влахия, която тогава се наричала Кумания, била измъчвана от страшен глад и почти изоставена от населението си и с течение на времето заселена от власите.

Папата и маджарската кралица работят за единение с българите

1247 г. [600] същият папа Инокентий IV, в 40-ата година от основаването на ордена на миноритите, действувал за обръщението на българите. Унгарската кралица, изпращайки до апостолическото седалище брат Яков, управляващ ордена в Унгария, и брат Роман от ордена на миноритите, действувала ревностно за приемане ов лоното на църквата на Йоан Асен [Ватаци] [601], български княз от коляното на българския цар Асен, за да възвърне него и подвластния му народ към подчинение на апостолския престол. Чрез същите [пратеници] папата ѝ отговаря тъй:

Частно „Инокентий, и пр. [\[602\]](#)

послание до

маджарската До преславната кралица на Унгария.

кралица

Че ти любиш господата Исуса Христа и ближния, както и светата църква, твоя майка, се доказва със сигурни доводи и е явно от неопровержими факти. Пък и самите дела говорят, как ти с цялото си сърце се стремиш, щото те да се върнат в лоното на църквата, като душите им бъдат просветени от съзерцанието на истинската светлина, на тях, които са отстъпили от нейното единство,

161

съблазнени от княза на тъмнините. Действително ние приехме с безгранична радост вестта, която ни докладваха нашите любими Яков, областен предстоятел, и Роман от ордена на миноритите в Унгария, които ти изпрати до светото апостолско седалище, и с гордост разпространяваме, че благодарение на твоите непоклатими усилия и труд Ватаци и неговият народ се възвръщат в лоното на майката-църква, от което произтича слава и величие за Исуса Христа и благо за неговата невеста, както и нам и на теб произлиза полза и чест. И тъй, прелюбима во Христа дъще, за да постигне това дело по-лесно целта си, изискваме от твое превъзходителство и те молим, щото да не се забавиш да изпратиш при споменатия Ватаци неколцина други пратеници, също смирени и благоразумни, та чрез тяхно ревностно старание и грижа реченият Ватаци да се възвърне към единение със светата майка — църквата. Знай, че ние ще направим всичко от любов към тебе за слава на Бога и църквата и за спасението на неговата душа.”

В лято Христово 1248-о [\[603\]](#) умрял Коломан, цар на българите, и го наследил брат му Михаил, роден от Ирина, шестгодишен, вместо когато управлявал Иван Асен Ватаци, кръвен негов родственик. Коломан царувал около шест години.

Гръцкият император напада България Гръцкият император, узнавайки, че е починал българският цар Коломан [604] и че българското царство е преминало в ръцете на детето Михаил, син на Иван Асен, и жадувайки за плячка, внезапно обявил война на българите, превзел града Сяр и после повел войските си към Мелник. Този град, ако и бил един от най-укрепените, се предал доброволно на императора. Потеглил той от там, превзел много градове в Родопите и завзел Скопие, Струмица, Хотово, чрез което разширил границите на империята до Хебър (Марица). Смутени от тези събития, българите сключили мир с гръцкия император Йоан Ватаци при условие, щото той да се от-

124

тегли, задоволявайки се с превзетото, и, че не му настъпва по-нататък. [605]

162 В 1255 г. умрял император Йоан Ватаци и го наследил Теодор Ватаци. [606]

Михаил бива облечен със знаците на царското достойнство В лято Христово 1256-о, [607] едва достигнал четиринадесет години, Михаил, цар български, бил вече увенчан с царска корона. Научавайки се за смъртта на императора, той поискал да си възвърне чрез своите онова, което му било отнето още като дете.

Императорът няколко пъти побеждава българите И тъй, прехвърляйки река Хебър, той превзел с оръжие в ръка някои градове и крепости. Въпреки че му пречили малочислеността на войските и лошото зимно време, императорът прехвърлил

Скитите, български съюзници, пазномяват Хелеспонт (Дарданелите) и започнал война. Този поход обаче бил проведен не толкова по бойните правила, колкото с отделни схватки, както грижливо описва събитията Георги Акрополит.

императоровия [\[608\]](#) участник във войната.

пълководец

Мануил

След като прогонил българите веднаж и дважд и превзел някои градове, Теодор [II Ласкарис] се завърнал в [Мала] Азия и събрал огромна войска. Обаче преди да се прехвърли с войската си в Европа, получила се там тревожна вест от Мануил Ласкарис. [\[609\]](#) Бидейки вуйчо на императора, той повече поради родството си, отколкото поради воинските си качества, бил назначен за пълководец. Нападнат от четири скитски войводи, които действували на страната на българския цар Михаил, той бил обърнат в бягство. За да поправи тази беда, императорът в началото на пролетта превел новите си бойни сили в Тракия.

*Българският
цар Михаил
моли за мир и
го получава*

Българският цар Михаил, уплашен от такава бойна сила, изпратил при Теодор [II Ласкарис] един от своите първенци, Росос Урош [\[610\]](#), зет на унгарския крал, и сключил мирен договор. Не се явили мъчнотии нито от едната, нито от другата страна и се постигнало [споразумение] при условие, щото и двамата да се върнат в старите си граници, като възвърнат всички завзети от едната и другата страна земи. Така [казва] Акрополит.

*Убит бива
царят на
българите
Михаил*

В лято Христово 1258-о България се разяжда от големи вътрешни раздори. Цар Михаил бил убит от братовчеда си Коломан. Той живял след баща си 10 години. [\[611\]](#)

Коломан пък, докато се мъчил да си присвои царството, бил обърнат с войската си в бягство от Росос Урош и докато се скитал беглец, бил убит от някой си българин и с него се прекратил българският царски род. [\[612\]](#)

*Константин
Тих [Асен]*

И така царското достойнство било предоставено на гласуване от страна на болярите. След като се

*става цар на
България*

съветвали помежду си, те

143

избрали за цар и коронясали Константин Тих [\[613\]](#), мъж, прославен както по богатство, така и по влияние.

*Избухват
редица бунтове
в България*

Всичко това не минало без бунтове и изстребления. Някои от болярите държали страната на някой си Мицо [\[614\]](#), искали да го направят цар и започнали да се бунтуват. Причината, някои да го искат за цар била, че той бил женен за сестрата на починалия български цар Михаил, поради което искал от името на съпругата да вземе бащиния ѝ престол. Това обаче не му се удало.

*Бунтовникът
Мицо
принуден да
бяга*

Константин със своите люде победил размирниците и Мицо бил принуден да избяга в [Мала] Азия. За да утвърди още повече престола си, Константин чрез посланици предложил приятелство на Теодор [II Ласкарис] и поискал за жена неговата дъщеря Ирина. [\[615\]](#) Тя била

125

*Българският
цар
Константин
изгонва
съпругата си
и взема друга*

внучка на българския цар Асен и така чрез нея почти по наследствено право той придобил царството. И ако и Константин да бил обвързан с друг брак, той изпратил първата си съпруга при Теодор III Ласкарис] в [Мала] Азия като доказателство и залог за вяност. Така гърците, като упорствували в неподчинението си спрямо истинския църковен папа, попаднали в редица заблуждения.

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

Глава V.

*За многобройните нахлувания на българите в Европа,
преди да се установят на определени и постоянни
поселения*

f:

<i>Турчин подтикнал българите към война против императора</i>	В лято Христово 1265-о [616] Азатин, турски владетел, бил победен от татарите и обърнат в бягство и дошел при Михаил [VIII] Палеолог [617], за да иска от него помощ против татарите. Императорът подлъгал с различни обещания Азатин, сключвайки потайно мир с татарите. Узнал за това, реченият турски владетел намислил да си отмъсти за притворството на императора. Той повикал прочее на помощ своя чичо, татарски хан, и същевременно подтикнал към оръжие царя на българите Константин. Последният от своя страна бил разгневен на императора, загдето изгорил с нажежено желязо очите и несправедливо ослепил брата на жена
<i>Българи и татари нахлуват в Тракия</i>	си, детето Михаил [618], истинския наследник на империята. И тъй в отсъствието на императора, който се намирал в Тесалия за усмиряване на избухналите там метежи, българите и татарите нахлули
164	в Тракия като внезапен ураган, опожарили селата, разграбили всички и в усилен ход побързали да уловят императора.
<i>Императорът се принуждава да се спасява бягство</i>	Императорът, бягайки денем и нощем, стигнал до морето и потърсил спасение с малка лодка, а повечето от неговите спътници били пленени. Турският султан Азатин бил освободен от гр. Енос, където бил държан като пленник, и бил отведен на сигурно място от неочакваните нападатели.
<i>Папа Григорий Х действа искъпно за</i>	В 1274-а г. папа Григорий X [619], като действувал усърдно за сключване на единението с Михаил Палеолог, така успял да убеди

*единение с
императора*

императора, че той привлякъл всички към единението, а не малцина от духовенството изпратил в затвор. Противопоставял се обаче упорито патриархът [620] с мнозина от първенците и народа, които се обвързали с клетва никога да не се съгласяват с унията.

*Противопоставя
се императрица
Евлагия, която
чрез дъщеря си
Мария откъсва
от унията
българския цар*

Най-упорито се противопоставяла Евлогий [621], сестра на императора, която стигнала дотам (може би по съвет на нечестивия патриарх), че чрез дъщеря си, която след смъртта на Ирина, станала жена на царя на българите Константин, [622] го подтикнала да обяви война на императора. Тя направила същото и с всички източни патриарси, дори подтикнала против императора самия турски султан на Египет. [623] Омразата на гърците към латините била толкова голяма, щото те по-скоро „искали да нямат никаква религия, отколкото да се подчиняват на латините във верските дела“. Обаче бог скоро смирил високомерието на тази надменна жена.

*Татарите
нахлуват в
България. Лахан
[Ивайло]
свинарят заедно
със себеподобни
се
противопоставя
на татарите*

И тъй в 1276 г. [624] татарите нахлули в България и българският цар Константин поради болестта си никак не бил в състояние да ги прогони. Виждайки това, някой си свинар Лахан [625] [Ивайло], човек смел и склонен към всякакво зло, без добро име измежду българите, събрал равни на себе си другари, мръсни роби и престъпни люде, разбил много пъти в отделни схватки нахлуващите татари и натрупал голяма плячка. Тази плячка привлякла

*Същият събира
голямо
множество
престъпници*

и останалите по-почтени българи и те се присъединили към Лахана. Така той скоро се видял ограден от голямо множество народ и изведнаж от свинар станал знаменит вожд, започнал да бъде страшен за всички. Докато из цяла България се носила мъгла, че той се

е оградил с множество престъпници, той дотолкова се възгордял, че не се поколебал ни най-малко да посегне на царското

165 достоинство. Когато настъпил такъв смут [в страната] и отвсякъде дрънкали оръжие, българският цар Константин се видял принуден

Същият се вдига на бунт против царя и го убива в бой да влезе в борба с Лахан и присъединилата се към него гълпа. Тази война обаче излязла за него най-злополучна. Константин паднал убит в сражение и войската му била разгромена и обърната в бягство, България, жално смущавана от тези грабители, била предоставена за оплячкосване. Царувал Константин осемнадесет години.

Възгордян от тази победа, Лахан привлякъл на своя страна мнозина от болярите и си присвоил царско звание.

Против Лахан бива изпратен от император Иван Асен По това време при императора се намирал като изгнаник юношата Иван Асен [626], произхождащ по майчина линия от българския царски род. Императорът Михаил Палеолог, когато узнал, че цар

Императорът дава на Иван за съпруга дъщеря си Ирина Константин бил убит в сражение и съзрял благоприятен случай да помогне на младия Иван Асен да застане начело на царство България, дал му за жена дъщеря си Ирина, и

Царица Мария, вдовицата на покойния Константин, се омъжва за Лахан в 1277 г. [627] той го изпратил с много войска да завземе България. Мария, съпругата на починалия цар на българите Константин, която заедно с майка си попречила на единението с римската църква, се видяла обградена от двама врагове, сиреч от Лахан и от Иван Асен, дълго се колебала към коя страна би трябвало да се обърне и по да стопи: дали да моли за милост Лахан и да

му се предложи за жена, или пък да премине на страната на императора и да позволи да бъде отведена като пленница в Цариград.

Победили завистта, жаждата за власт и сластолюбието в този дух на жената, та тя се предложила за жена на свинаря Лахан и непримиримия враг на покойния ѝ съпруг, давайки му в зестра царството. Лахан на драго сърце се съгласил, взел за жена царицата и докато преди две или три години пасел добитък и лежал на голата земя, сега вече се опътил към царското брачно ложе.

166

Обаче това щастие не траяло дълго: Лахан, ако и отначало да провел успешно и упорито няколко битки, обаче сега бил така

Лахан бива победен и избягва при татарския хан

притеснен от императорската войска и българското болярство, че се принудил да избяга при татарския хан Ногай. [628] Иван Асен пристигнал в Търново, жителите на града след бягството на Лахан предали столицата в ръцете на Иван Асен, заедно с жена му Мария.

Царица Мария бива презряна от всички

Лахан бил щастлив поне в това, че от своето нищо не загубил, тъй като свинар нямал нищо и за две години получил и царство, и царствена съпруга. Никой не бил по-нещастен от Мария: тя, предадена на Иван Асен от търновските граждани като пленница, презряна и изоставена от всички, била отведена в Цариград. [629] Справедливо бог наказал нейната надменност и омраза към светото единение, като допуснал тя да се свърже в брак със свинар и поради този си брак да се опозори не само пред българите, но и пред чужденците и особено гръцките си родственици, произхождащи от императорското семейство. Тези събития обширно са описани от [Георги] Пахимер [630] и [Никифор] Григор. [631]

Умира
император
Михаил
Палео-
лог,
наследява го
син му
Андроник

В лято Христово 1282-ро на 11 декември умрял гръцкият император Михаил Палеолог, след като царувал 23 години, на възраст 50 години. Наследил го на престола син му Андроник Палеолог [\[632\]](#).

127

Григорий
(Георгий)
Тертер се
бунтува в
България и
принуждава
[Иван] Асен
да избяга

В 1280 г. в България избухнало въстание против цар Иван Асен: разбунтувал се Григорий (Георги) Тертер [\[633\]](#), прочут между

Тертер
изпъжда
жена си и
взема друга

българите с богатство, достойнство и влияние. Той дотолкова притеснил Иван Асен, щото този напуснал царството, което управлявал около 4 години, и се принудил да избяга в Цариград. Наследил го на престола Григорий Тертер.

Николай IV
увещава
Григорий
Тертер към
единение

Той още в началото на своето царствование дал лош пример на народа си, като, следвайки съвета на императора, изпъдил законната си съпруга и се оженил за сестрата на Иван Асен, та чрез този брак да затвърди повече престола си, който получил почти като зестра.

167

Съшият

В лято Христово 1291-во Николай IV [\[634\]](#), в четвъртата година от пастирствуването си отправил важно послание до Григорий Тертер, цар на българите, увещавайки го да сключи единение с

римската църква, която явно бил признал във Влахернския дворец в Цариград пред император Михаил Палеолог и източните йерарси.

Съшият папа писал и писмо до българския

папа пише и
на
българския
архиепископ

архиепископ, което започва: „Милостивият и съжалителен господ“ и пр. Това послание било писано в Орвието. Същата 1291 г. папа Николай

Пише по
същото дело
и на
сръбската
кралица
Елена

изпратил послание до Елена, майката на сръбските крале Стефан и Урош, [635] в което хвали благочестивия ѝ стремеж, че увещавала Григорий, цар на българите, да се върне в католическата вяра, и я моли настойчиво да постоянствува усърдно в благочестивото си намерение. Посланието има следното съдържание:

„До светлейшата Елена, кралица сръбска,

Радваме се, дъще прелюбима, и коленопреклонно въздаваме благодарности на отца на светлината, че, както научихме с радост от устата на любимото ни чадото Марин, архидякон антиварски, пратеник на твоя светлост, ти, свише просветлена от светлината на католическата вяра, не само доказваш, че я спазваш с чувства на набожност, но и не преставаш да се проявяваш, като подтикваш други към нейното опознаване и за разширението на нейните граници. Поради това пред лицето на всемогъщия бог, чието дело отстояваш, ти си благоприета и възвеличаваш много между народите името си. Действително любимият архидякон сметнал, че трябва от страна на твое височество да помоли, да напишеш наше увещателно писмо до великодушния владетел, светлейшия български цар Григорий, с когото предлагаш това лято да имаш разговор върху обръщението му в преданост на светата римска църква и единението му в католическата вяра. Ние, възхвалявайки, както подобава, това душеспасително намерение на твоя светлост, сметнахме

168

за необходимо да отправим нашето увещателно писмо до същия цар според гореказаната молба, както и до достопочтителния наш брат, българския архиепископ, щото в това да бъдат задоволени и нашите и твоите желания. Молим следователно

твое височество, дъще любима, и те увещаваме в Исуса Христа с бащински чувства и с искрена душа, щото към оня, който може да направи чисто нечистото и който докосва планините (Псал. СIII, 22), т. е. люде възвишени, възгордяли се от висотата на своето достойнство, вливайки всемилостиво в сърцата им благодатта на святото вдъхновение, и те димят, принасяйки богу жертва на преклонение, да издигнем духовните твои очи и поставяйки в него кот-

128

вата на твоята надежда, да продължим мъжествено това толкова похвално и толкоза душеспасително дело за хвала на бога, за възвишението на католическата вяра и за чест на твоето име, така че колкото по-изобилни ръкойки на добри дела внесеш в житницата господня, толкова повече да заслужиш да бъдеш възнаградена с по-ценни дарове от възнаградителя с всички блага. Дадено в Орвието, на 23 март." [\[636\]](#)

*В България
брат Ангел
францискан
получава
мъченически
венец*

В лято Христово 1307-о при папа Климент V, брат Ангел, заминаващ за Татария с други епископи и братя, от някои българи бил жестоко съсечен с меч и се преселил при господата, понеже често проповядвал вярата Христова. [\[637\]](#)

*Българите
воюват с
императора*

В същата година българският цар Григорий започнал война с императора Андроник Палеолог: краят на войната е неизвестен. Знае се само това, че новият кесар Роже дошъл да поздрави Андроник в Одрин и бил убит от предводителя на аланите Георги в предверието на двореца. [\[638\]](#)

<i>Много турци заемат в България военни служби</i>	В лято Христово 1310-о турците били отблъснати от каталонските военни дружини, отчасти се завърнали отново в [Мала] Азия, а отчасти заминали за България, за да заемат военни служби. [639]
<i>Умира Григорий Тертер, наследява го Михаил Тертер</i>	Приблизително в лято Христово 1321-во умрял Григорий Тертер, след като царувал 41 година; наследил го на престола Светослав Тертер [640] . Той взел за жена сестрата на Андроник Млади и умрял в 1323 г. след като царувал две години и оставил за наследник сина си Михаил Тертер [641] .
<i>169</i>	И тъй в 1323 г. Михаил Тертер, виждайки че има големи смутове
<i>Българите опустошават Тракия</i>	в императорския двор между дядото Андроник Стари [642] и внука Андроник Млади [643] , в много нашествия опустошили Тракия и превзел също град Пловдив. След като разприте между дядото и внука били прекратени, Андроник Млади решил да си отмъсти
<i>Императорът им си отмъщава</i>	на българите и като опустошил България, обсадил Пловдив, който не можал да завземе, понеже бил пълен с войници. Превзел го обаче с хитрост. Той оттеглил от града войската си и встрани
<i>Императорът превзема Пловдив</i>	оставил Георги Вриений в тайна засада. Виждайки това, българите изскочили от града и се втурнали да преследват императорските
<i>Михаил загива в боя</i>	войски. Между това поставените в засада завзели изпразнения от войниците град. Михаил Тертер паднал убит при това сражение, без да остави потомство, като не царувал даже и година.
<i>Наследяват го Страцимир и Войсил</i>	Загрижени да си изберат [нов] цар, [644] повечето от българите клонели към Михаил Страцимир, наричан Страшимир, владетел на град Видин, а други — към Войсил [645] , чичо на покойния цар.

<i>Почти цяла България загива поради раздорите</i>	Той се стремил към престола, като към нещо, което му е се пада по право. Това хвърлило България в голямо безредие: докато раздвоените българи се избивали помежду си, император Андроник
<i>Войсил бива убит</i>	окупира голяма част от България. При все това Михаил Страшимир победил Войсил с неговите привърженици и го погубил. А за да утвърди още повече престола си, той взел за жена вдовицата на починалия Михаил Тертер и сестра на Андроник и поради това родство не само бил сключен мир, но и вечно приятелство и военен съюз. Това обширно описва [Йоан] Кантакузин.
<i>Братя минорити биват изпратени в различни мисии</i>	По онова време, както нашият Вадинг [646] твърди, две години преди това, били изпратени от папа Йоан XXII [647] братя минорити в земите на сарацините, езичниците, гърците, българите, куманите,

129

готите, зихитите, рутените, яacobитите, несторианите, грузинците, арменците, мосцелините и други неверни източни и северни народи с писмо, чието начало е: „Тъй като е единадесетият час на деня“ и пр., дадено в Авиньон, на 23 октомври, година VI-а. Вадинг обаче нищо не съобщава дали е постигнат някакъв резултат в България. [648]

170

В лято Христово 1327-о, [649] докато император Андроник Млади пребивавал в Димотика, пръснал се слух, че турски разбойници нахлули в Тракия. Разгневен от това, Андроник с малцина войници през непроходимите гори нападнал варварите и успешно ги разгромил. но бил ранен със стрела в

крака и лежал дълго време болен.

<i>Българският цар Михаил посещава болния император</i>	По това време той бил посетен от неговия родственик, царя на българите Михаил Страшимир. Стигнал слух до ушите на Андроник Стари, че внукът му в тази среща бил сключил договор със
<i>Това било прието зле от императора [Андроник Стари]</i>	царя за сваляне на дядото от престола и станало така, че дядото обявил внука си за враг и му обявил война. [Андроник] Млади обаче заедно с [Иван] Кантакузин [650] и българския цар, повикан на помощ, бързо покорил Македония и накарал сръбския крал,
<i>Андроник Млади се вдига против дядо си с Кантакузин и го сваля от престола</i>	когото дядото повикал против него, да се откаже от войната и превзел Солун. На следващата година той превзел с хитрост Цариград, свалил от престола своя стар дядо, който бил постоянно във вражда с него. Така той станал единовластен владетел, обаче неговото царуване било много размирно.
<i>Българският цар Михаил дава на императора повод да наруши мира</i>	И наистина в 1328 г. [651] българският цар Михаил Страшимир, ако и да бил роднина на императора и бил сключил вечен мир, дал повод за война, като поискал да му бъдат дадени някои градове в Тракия като зестра на жена му, сестрата на Андроник. Андроник отказал да направи това, затова Михаил нахлул отново с войски в Тракия; извършени били и от двете страни големи опустошения, без обаче да стане значително сражение. Андроник събрал голяма войска и уплашил царя на българите Михаил дотолкова, че този изпратил пратеници да иска мир. Освен това
<i>Михаил се принуждава да иска мир</i>	Ксения, майката на императора, пуслала в ход цялото си влияние и постигнала това, че вечният мир бил възстановен нерушимо. Така твърдят [Никифор] Григора и [Йоан] Кантакузин.
<i>Голяма</i>	В лято Христово 1330-о [652] избухнала война

*война между
българите и
сръбския
крал*

между Михаил Страшимир и сръбския крал Стефан [Дечански] [653]. причината за която била следната: първоначално, докато Михаил Страшимир бил управител на Видин, той имал за жена сестрата на сръбския крал Стефан [654]. След като станал обаче цар на България, той, за да вземе по-благородна жена, изгонил сестрата на сръбския крал Стефан. За да сключи мир и да завърже ново приятелство, той взел за съпруга сестрата на император Андроник. [655] Българите, като станали схизматици с гърците, подражавали техните нрави и не смятали за нищо [срамно] да изпратят една съпруга и да вземат друга, когато намират това полезно за държавата.

Крал Стефан прочее твърдо решил да си отмъсти за тази обида и със съюзните си князе се вдигнал на оръжие. Против него били

171

изведени две войски: българската под предводителството на Михаил Страшимир, и император Андроник със своето войнство. Те нахлули с голяма ярост в Сърбия и предали всичко на огън и меч. Сръбският крал Стефан, който видял, че не може едновременно да се съпротивлява на двамата, нападнал първо царя на българите

130

*Българският
цар Михаил
пада в бой*

Михаил, зает със събиране на плячка, наранил го зле и той наскоро умрял от получените рани, след като царувал седем години.

Император Андроник [656], като научил за смъртта на царя на българите Михаил, се оттеглил със своите войски. Сръбският крал Стефан пък с измама бил хвърлен в тъмница от по-стария си син [657], който бил в заговор с първенците. Смъртта на цар

<i>Братовчедът му Александър го наследява</i>	Михаил станала причина да избухнат в България големи размирици, докато най-сетне престолът бил зает от братовчед му [Иван] Александър [658] . Царицата пък, вдовицата на покойния Михаил, забягнала с децата си в Цариград при брата си императора. Императорът я взел под свое покровителство и превзел Месемврия и някои други български градове.
<i>[Иван] Александър нахлува в Тракия</i>	[Иван] Александър, подпомогнат отпосле от кумански войски, обаче бесно си възвърнал загубеното и така опустошил Тракия, че едва не пленил и самия император Андроник. [659]
<i>[Иван] Александър взема за жена на сина си дъщерята на императора</i>	В 1337 г. царят на българите [Иван] Александър взел за жена на сина си Михаил Мария, дъщерята на император Андроник. Сватбата била най-тържествено отпразнувана в Одрин и на нея присъствувал самият император с много царедворци и благородници. [660]
<i>Умира император Андроник Млади</i>	В 1341 г. [661] умрял император Андроник Млади и оставил двама невръстни сина: Йоан и Мануил. [Йоан] Кантакузин пък бил назначен за опекун на посочения от бащата наследник Йоан, тогава деветгодишно дете, и управлявал вместо него, докато той си заеме престола.
<i>Предотвратява се голяма война между българите и императора</i>	В лято Христово 1341-во [662] Анна, съпруга на починалия Андроник Палеолог Млади, убедила Кантакузин да обяви война на българския цар [Иван] Александър, който постоянно опустошавал тракийските предели. [Йоан] Кантакузин изпълнил волята на императрицата и потеглил за Димотика, за да приготви войската
172	си. [Иван] Александър обаче приятелски уредил работите.
<i>[Иван] Кантакузин</i>	В лято Христово 1341-во [663] завистта направила [Йоан] Кантакузин съмнителен не само за

бива заподозрян чуждите, но и за своите и близките за това, че той искал да завземе императорския престол и да лиши от [престола-] наследство поставения под негово опекунство Йоан [Палеолог]. Измежду многото заговорници бил и Андроник Асен [664], произходящ от български царски род, тъст на [Йоан] Кантакузин, пръв в столицата по богатство и достойнство, обаче силно мразещ Кантакузин поради това, че при царуването на Андроник Млади бил хвърлил в тъмница заради някакво престъпление неговите синове и още не бил ги освободил. Тази партия поставила Кантакузин в такова затруднително положение, че той трябвало да се крие десет месеца при сръбския крал. Против него били повикани в 1342 г. [665] българите, които до такава степен го притеснили, че той почти се отчаял за спасението си. Обаче смелият [Йоан] Кантакузин не отстъпил дори и в нещастieto си, а събрал съюзници отвсякъде и избухналата междуособица траяла няколко години.

*Българите
получават от
императрица
Анна девет
града, за да
обуздаят
Кантакузин*

И тъй в 1344 г. [666] императрица Анна отстъпила девет града на българския цар Александър, за да ѝ окаже помощ против [Йоан] Кантакузин, и повикала също и турците от [Мала] Азия. [Йоан] Кантакузин обаче със своята хитрост осутил всичко.

131

*Против него
се
разбунтувал
и Йоан
Палеолог*

В лято Христово 1353-о [667] Йоан Палеолог, когото [Йоан] Кантакузин оставил в Солун, където, задоволявайки се с императорско звание, да живее с тамошните доходи и да не крои заговори и причинява раздори. Понеже бил убеден обаче от някои лоши съветници, че Кантакузин искал да го лиши от власт, да му отнеме звание и дори и

живота и да постави на императорския престол сина си Матей, веднага се вслушал в тези лъжи и решил да се вдигне на оръжие против Кантакузин. За целта той поискал помощта на сръбския крал Стефан [Душан] и българския цар [Иван] Александър, които и двамата му обещали всякакво съдействие.

Тези кроежи биват разкрити

Асен Андроник, княз от българския царски род, обаче разкрил тези кроежи. И така императрица Анна заминала за Солун и с

173

молби и увещания отклонила сина си от неговите замисли. [\[668\]](#)

[Йоан] Кантакузин повиква турците против българите и сърбите и ги разбива

В 1354 г. [\[669\]](#) обаче започнала замислената война против Кантакузин. Императорът получил от българския цар [Иван] Александър седем хиляди българи и други войски от сръбския крал. Кантакузин пък повикал из [Мала] Азия на помощ турския султан Орхан заедно със сина му Сюлейман, които преминали Проливите с десет хиляди турци и дошли при българските граници край Марица. Българите и сърбите, като не знаели за тяхното идване, не подозирали нищо лошо, докато върху тях, както били неподготвени, изневиделица яростно налетели турците и ги избии почти до крак. Погинал и самият български цар [Иван], след като царувал 24 години.

В 1355 г. [\[670\]](#) Йоан Палеолог превзел Цариград. Като видял това, [Йоан] Кантакузин захвърлил знаците на императорското достойнство и приел монашество.

Умира [Иван] Александър, двата му сина спорят помежду си за царството

След като починал [Иван] Александър [\[671\]](#), наследил го син му [Иван] Шишман, но понеже той оставил и друг син, на име [Иван] Страшимир, породила се между двамата братя голяма разпра. Част от болярите се присъединили към [Иван] Шишман, част — към [Иван] Страшимир [Иван]

<i>и го изтощават напълно</i>	Страшимир най-сетне получил онази част от царството, която е около Видин, а останалото преминало в ръцете на [Иван] Шишман. Така могъществото на българите, разделени, все повече и повече западало.
<i>Турците побеждават [Иван] Шишман и опустошават България</i>	В 1363 г. [672] турският султан Амурат се опитал с всичките си въоръжени сили да срази българския цар [Иван] Шишман и не било трудно да бъдат победени изтощените вече от друго българци. И наистина [Иван] Шишман бил сразен в бой от Амурат и станал негов васал, като му дал и дъщеря си за жена.
<i>Унгарският крал Лудвиг побеждава българския цар [Иван] Страшимир и подчинява България. Той пленява и отвежда в Унгария българския цар [Иван Страшимир]</i>	В лято 1366-о, [673] в 159-ата (година) от основаването на Ордена на миноритите, в петата година от първосвещенствуването на папа Урбан V, унгарският крал Лудвиг навлязъл въпреки съпротивата на българския цар [Иван] Страшимир с войските си в България, която поради страх от турците се подчинила на Панония. Той водил успешно войната: още в първото нападение и след кратка обсада той превзел Видин, където пребивавал [Иван] Страшимир, пленил го и само в течение на три месеца можал да подчини цяла България под своя власт . [Иван] Страшимир бил отведен в
174	Унгария, и бил задържан известно време под стража в замъка Гемлех, в Загребската област. [674]
<i>След като Иван Страшимир поло-</i>	После, след като положил пред Лудвиг клетва за вечна вярност и че ще служи на панонския [маджарски] крал, той бил вели-

жил клетва за
вярност,
[Лудвиг]
милостиво го
освободил

кодушно обсипан с дарове, възвърнато му било царството и бил освободен. След като си възвърнал [властта в] България, той, докато бил жив, спазвал сключените договори. Унгарският крал

Маджарският
крал Лудвиг
заляга за
обръщението
на България:
изпраща там
8
францикани,
които за 50
дни обръщат
200 хиляди
души.
Имената на
обръщаните
биват
изпратени на
генералния
предстоятел

Лудвиг, [675] горящ от ревност за разпространението на вярата, по съветите на босненския епископ брат Перегрин, мъж пресвят от манастира Олово, изпратил в България осем отци францискани. В разстояние на петдесет дни те обърнали във вярата над двеста хиляди души, чиито имена били грижливо вписани в списъци, които крал Лудвиг изпратил на генералния предстоятел на ордена, като молел да бъдат изпратени работници в това жетвено поле. Генералният предстоятел писал на областния предстоятел на ордена на св. Франциск писмо, за да бъде прочетено пред всички братя, които имали обичай да се събират през близко предстоящия ден за голямото опрощение в Порциункула, та, като научат за напредъка на вярата, да се отзоват на драго сърце в помощ на божие дело. Писмото на генералния предстоятел било със следното съдържание:

Писмо на
генералния
предстоятел
до областния
предстоятел
на
провинцията
на св.
Франциск

„Драги [во Христе] предстоятелю,
Вчера с радост получихме писма от славния крал Лудвиг и от босненския викарий, изпълнени с духовна радост. Започна да гори буен огън при размишлението върху това и проблясна искра на разпаленост и мощно и силно въодушевление за обръщението на неверните народи. С тези писма бе доведено до знанието ми, че неотдавна чрез рабите свои братята от нашия орден, от босненски викариат, господ извършил велики и пречудни дела, така че ако и числено да са много, никак не са достатъчни, за да кръщават тичащите към купелта на светото обновление и да обслужват людетe със светите тайнства. Вследствие на това, аз гонях от желание да запоялам на мнозина, за да

задоволя молбата на христоролюбивия и
преблагочестивия крал на Унгария. Моят
босненски викарий в Босна определил за тази
област от кралството и на викарията осем
подведомствени нему братя от нашия орден,
които в разстояние на петдесет дни са покръстили
повече от двеста хиляди души. И за да не би да се
яви някакво съмнение за техния брой, ио кралска
заповед всички покръстени поименно са били
вписани в официален списък. Както ни пишат, от

175

на] тази страна не е обърната дори една трета
част. Твърдо обаче се надяват да им се отвори
вратата на вярата, събирайки господ Исус Христос
в кошарата господня онова, което е изостанало.
Тичат князете неверни със своите люде, младежи
и девойки, старци и старици и схизматиците на
тълпи се стичат към кръщение и към истината на
правата вяра, към единство със светата римска
църква. Самите техни свещеници и калугери
стават смирени под благия ярем на вярата, след
като са били твърде упорити в ереста си. Те
желаят да съзидат много метоси за нашия орден,
та да пребъде плодът на добродетелта, единството
и вярата. И тъй нека се въз-радват небесата и да
ликува земята и всеки език да възхвали господа,
тъй като земята се размърда и небесата прокапаха
пред лицето на бога синайски, изливайки тези
дни по-изобилно от обикновено добрия дъжд,
който господ задели за своето достойние,
достоянието особено на братята минорити, та да
не се окаже у тях безплодна светлината Христова,
а чрез техните ръце да се изпълни с множество
обърнати в вярата народи. Едно е обаче това,
което

133

*духовната
жътва, а малко
работниците в
България*

радост: жътвата е наистина голяма, а работниците са твърде малко. Ето че земите са готови за жътва, но няма достатъчно люде да жънат и да могат да съберат плод за вечен живот. Затова с плач ми бе съобщено, че ако броят на братята не се увеличи, неизмеримият плод на вярата се изоставя и пренебрегва и се губят душите, за които спасителят проля драгоценната своя кръв, губи се цялата тази многолюдна страна, която непобедимият маджарски крал преди време с мощта си завоюва и особено градът Бдин (Видин), славен и голям, където братята се намират в голям брой. Патарените и манихеите са разположени повече от обикновено към кръщение и към обръщение към истинската светлина, Христа, ако не бяха в недоимък тези, които да им посочат пътя към тази светлина. Гореказаният преблагочестив крал, виждайки мнозина от много други народи и

*Крал Лудвиг
моли да бъдат
изпратени до
две хиляди
братя*

царства също с такова свято намерение, е изпълнен с учудване и радост, и моли набожно, щото да му се изпратят до две хиляди от тези братя от различни страни, които цели благочестиво да почете. Преблагочестивият крал дотолкова гори от ревност за католическата вяра и за обръщението на неверните, щото би желал да изложи на заклание дори собственото си тяло и цял себе си да даде

176

за обръщението на народите. Нека прочее нашите синове — монасите, подражателите на сина божи и верни чеда на блажения Франциск, станат и мъжествено се заемат с делото на жътвата, да жънат ликуващи и да навлязат в работата на сеячите верно, така че, и тия, които сеят, и ония, които жънат, заради пречистото събрано зърно в житницата господня да ядат хляб пресладък в царството господне и на трапезата Христова. Ти пък, предстоятелю, когато всички братя се съберат за светлото оппошение на Поппичнкулa. накарай ла

прочетат ясно и разбираемо или прочети сам това писмо, като, доколкото можеш, усърдно ги подбудиш и с постоянство насърдчиш за събиране на такъв душеспасителен плод и те се

Това послание се обявява пред братята на празника на Порциункула

подготвят най-скоро, като им обявиш от моя страна, че ако има някои, които, полъхани от духа божий, пожелаят да заминат за там, то те трябва колкото се може по-бързо и сигурно да се явят при мен, за да получат благословия и послушание, и насочвайки мисълта си в господата, да приложат на дело това вдъхновение по-свободно и по-сигурно. Здрав бъди в господата и моли се за мен.” [676]

Българите стават схизматици заедно с гърците

От това писмо се вижда, че българите и гърците са се откъснали от светата римска църква, така че първоначално са станали схизматици. По-късно, когато манихейската ерес в [Мала] Азия се

След това манихеи

ширела и се разпространила и по Европа и била силно преследвана от гръцките императори, мнозина преминали в България и

Заблужденията на манихеите

заразили голямо част от народа със своето учение. Манихеите и техните последователи [677] приемали две начала на нещата, т. е. два бога — единия добър, а другия зъл; 2) всички материални създания са от злия бог и са нечисти; 3) не е позволено да се яде месо; 4) не се разрешава бракът; 5) отричали вехтия завет; 6) допускали две души в човека: едната добра, от добрия бог, а другата — зла, от злия бог; 7) допускали преселението на душите, от тяло в тяло, дори и на животно; 8) поддържали, че душите на животните и хората са еднакви; 9) смятали Христа не за истински човек, а за привиден; 10) отхвърлили кръщението.

<i>Българите попадат в ереста на патарените</i>	Освен това все по онова време в България владеела ереста на патарените [678] , която водела началото си от валдейците и албигойците. Тези, изгонени от Франция, заразили със своята отрова не само Илирик и България, но и други страни. Те също:
177	1) допусkali две начала; 2) отричали възкресението на телата; 3) допусkali преселението на душите; 4) не допусkali нито ад, нито чистилице, нито молитви за покойните, нито почитанието на светците; 5) смятали кръщението за излишно; 6) казвали, че Христос не се намира повече, отколкото в другите неща.
<i>В България още съществува и павликянската ерес</i>	Нещо повече: по онова време в България имало и други еретици, които се наричали павликяни [679] и поставяли Христа след св. Павла, а при кръщението не употребявали вода, а огън. От това е явно, че павликяните не са нищо друго освен български народ и поддържат и до днес това име на сектата, към която някога са принадлежали. Именно тези еретици били покръстени от францисканите в България и така били напълно унищожени тези ереси.
<i>Идваат 8-те францискани: носят със себе си иконата на блажената дева Мария. Установяват седалището си в Чипровец</i>	И така в онази година тези осем отци францискани от манастира Олово донесли иконата на преславната дева Мария, която оставили в Чипровец, където получили първия си метох [680] с двама отци, за да обърнат във вярата онези и тем съседните люде. Останалите шестима отишли в други паланки, села и градове и като събрали изобилен плод, се завърнали при своите събратя и изпълнени с голяма духовна радост, разказали за чудесата божии.
<i>Чудотворната икона на два пъти отлита</i>	За да отправят благодарствени молитви към девата Богоматер, те отиват в параклиса и виж лат. че иконата им е била открадната от

*в съседната
планина и бива
намерена по
светлината,
която издава*

олтаря или била е другояче загубена. Останали очудени и въздишайки, те изказали съмнение, че тя е била открадната от неверните. Поради това отец Бернардин, който тогава началствувал над другите, като се разхождал въвн обзет от силна скръб, вдигнал очи към небето и забелязал някаква си необичайна светлина в планината над града Чипровец. Той я проследил с бърз ход и ето видял иконата между тръните да издава силен блясък. Той бил обзет от нерешителност, дали да вдигне иконата или не. Най-сетне благочестието победило боязънта, той вдигнал иконата и я възвърнал на предишното ѝ място в олтаря.

178

На следната нощ обаче иконата отново се върнала на първото си

*Дават обет да
построят
храм*

място в планината. След като това станало и трети път, те разбрали, че бог не иска друго от тях, освен да се поселят там и на реченото място да въздигнат храм на богородица. След като се помолили горещо, те обещали на богородица да положат всички усилия, щото в нейна чест там да бъде построен храм. След това с почит те възвърнали иконата и я поставили на предишното ѝ място, където тя се задържала, догдето била пренесена в новата църква.

*Урбан V
изпраща братя
минорити при
българите и
други народи*

В лято Христово 1368-о папа Урбан V в осмата година от своето първосвещенство, а от основаването на ордена на миноритите 161-ва, горящ от ревност за спасението на заблудените души и за разпространението на католическата вяра, изпратил францискани, способни разпространители на словото божие, при почти всички източни и северни страни на езичниците, гърците, българите, куманите и заразените от еретически заблуждения и им дал много и големи привилегии, които му се стрували нужни за едно толкова велико служение. Той горещо ги препоръчал на всички владетели. през чиито

земи трябвало да минат, с послание, което започва така:

135

„Когато вие отидете в земите на сарацините, езичниците, гърците, българите, куманите и пр.“
Дадено в Рим, при св. Петър, на 7 декември година осма. [\[681\]](#)

Всичко онова, което казахме за обръщението на схизматиците и еретиците в България, Рашка (Сърбия), Босна и други страни, обширно се потвърждава от посланието на споменатия папа Урбан V.

В 1368 г. в писмо до унгарския крал Лудвиг, в което той препо ръчва успешния напредък на католическата вяра, изразява жела ние да получи свещеници от мирското духовенство, които да поемат грижата за вече обърнатите във вярата, за да могат те да се отдадат на събиране на нова и поизобилна жетва. Така постъпвали винаги нашите [францисканите], поставени на първа бойна

Папата пише послание до крал Лудвиг Унгарски

линия. Презирайки смъртта, надвивайки трудностите, те оставяли най-добър плод и богати материални блага на следващите ги епископи и наследяващите ги енорийски свещеници. Папското послание е със следното съдържание:

„До скъпия наш во Христа син,

светлейшия унгарски крал.

Изпълни се с велика радост нашата душа от направения нам

179

преблагоприятен богу доклад от страна на обичните ни чела Йоан Рейнски и Анлрей от

Перуджа, от ордена на братята минорити, които идват от земите на България, Рашка (Сърбия), Босна, заявяват между другото, че по вдъхновението на онзи, който вдъхновява където пожелае, по това решение и преблагочестиво съдействие и проповедта на братята от речения орден, пребиваващи там, много хиляди души от дзата пола, изоставени в престъпната схизма и в други заблуждения, в които са се намирали, са се възвърнали към светлината на истинската вяра и към единение и подчинение на светата римска църква, майка и учителка на всички вяраващи. С това ти донесе също и духовна радост не само нам, но и на целокупната общност на верните, както и на небесното войнство, които чуха за тези велики дела, че си я увеличил чрез най-предани усилия с толкова голямо множество. И действително, ако по свидетелството на истината, която е Христос, съставя радост за ангелите божии един каещ се грешник, то колко по-голяма би следвало да бъде тя от обръщението на такова множество? Прочее, благодарейки богу, от когото произхожда всеки добър дар, и отправяйки достойна похвала към твоята християнска светлост, молим те и те увещаваме от все сърце, щото, продължавайки това твое усърдие, достопочтените наши братя, клоцкият архиепископ и чанадският епископ, на които чрез апостолическо послание възлагаме и поверяваме тази грижа, да се потрудят както подобава за свещеници, които да бъдат пастири на тези новообращени люде и да помагат на същите братя за обръщението с божие съдействие и на други. Благоволи поради дължимата към бога почит, заради твоята и нашата неизразима с човечески слова вечна награда и почитта ти към апостолическото седалище, да дадеш съвет и помощ за обръщението и на другите схизматици, еретици и неверующи, на които е съседно твоео кралство, като окажеш всякакво каквото можеш съдействие, което от теб очаква светата майка църква. Дадено в Монтефиасконе на 2 юли, година шеста." [682]

В лято Христово 1371-во [683] по времето на папа Григорий XI, чудотворната икона на блажената дева Мария била пренесена с

136

Пренася се тържествено иконата на Богородица в новия храм голямо тържество и с немалко иждивение в храма, построен в планината край Чипровец. Вече утвърдените във вярата българи положили цялото си упование в богородица, като закрилница на града, тъй като освен получените от нейните почитатели частни благодати дори и в обществените потребности благочестивият народ

Дава много благоденя на набожния народ изпитал особеното нейно благоволение: публично изложение на светата икона предотвратило засухата чрез благодатен дъжд и често-често призоваването на милостивата богоматер пречудно спирало поройните дъждове и наводнения.

180 В лято Христово 1379-о, в ден 12-ти на месец февруарий, в България, в града Бдин, сега Видин, понесли мъченичество в засвидетелствуване на вярата Христова петима братя [монаси], мъже

Във Видин претърпяват славно мъченичество петима францискани отлични и с изпитана добродетел. Първите трима от тях били свещеници, а другите двама обикновени монаси: брат Антоний, саксонец, мъж с огнено слово в проповедта, усърден в съзерцанието на бога; брат Григорий Тагурийски, задълбочен тълкувател на светото писание, пламенен ревнител за правата вяра и истински пример на монашеско смирение; брат Николай, унгарец, мъж с чудно въздържание, който 16 години се хранил само с хляб и вода, и то само веднаж на ден, след вечернята, обвивайки тялото си с желязна броня, а краката и ръцете си с желязни халки: брат Тома от Фолиньо, който

измъчвал плътта си с необикновени средства, и брат Владислав, унгарец, отдаден на молитви и размишления. За тяхното мъченичество разказва Пизанус в „Босненски Викариат“, но донейде изопачава имената им. [\[684\]](#)

Турците опустошават България, след като победили Лазар Вукович и Вук Бранкович

В лято Христово 1390-о [\[685\]](#) Лазар Вукович, който владее с титла деспот областта около Белград и Смедерево ведно с Вук Бранкович, негов зет, който властвувал над земите около Костур и пределите на Босна, събрали голяма войска от Сърбия и Рашка против турския султан Мурад. Завързало се кръвопролитно сражение на Косово поле, но тъй като турците далеч превъзхождали числено, най-подир сърбите отстъпили и турците им нанесли страшно поражение, пленили деспот Лазар Вукович и го съсекли на дребни късове. Възгордяни от тази победа, турците прекосили надлъж и нашир цяла Босна, Влашко и България, като завладели Скопие и Видин.

Умира Йоан [V Палеолог], император на Изтока (Византия)

В лято Христово 1391-во умрял император Йоан Палеолог, след като властвувал след смъртта на баща си петдесет години, а след онекунството на [Йоан] Кантакузин 36 години. Наследил го син му Мануил Палеолог. [\[686\]](#)

Унгарският крал Сигизмунд идва с войската си да брани България

В 1392 г. унгарският крал Сигизмунд, като видял, че Баязид Илдъръм е разширил надлъж и нашир своето владичество не само в [Мала] Азия, но и в Европа, се побоял да не би той да покори България и Сърбия, които поради страх от турците станали васали на Сигизмунд. Той узнал освен това, че турците превзели Никопол, нахлули във Влашко и че власите въпреки дадената клетва за вярност на маджарите се вдигнали на оръжие в полза на турците, извел във Влашко голяма войска, разгромил в сражение турците и превзел Никопол, който е разположен на другия бряг на Дунава срещу Влашко. Така пишат Лаоник [Халкокандилас] и [Антоний] Бонфиний. [\[687\]](#)

Въпреки че турците били тежко разгромени, все пак те още притежавали голяма сила, никак не се стреснали от това поражение,

*Побеждава
славно
турците,
иска помощ
против тях
от френския
крал Карл*

а със всеки изминат ден нападали по-яростно и си отмъщавали на победителите. Затова били необходими много войски и боеприпаси за обуздаване на този звяр, който се бил обогатил с плячка от толкова царства. И тъй крал Сигизмунд поканил за боен съюзник френския крал Карл VI [688], който му дал няколко хиляди французи. Дошли помощни войски от българи и чехи и била мобилизирана почти цяла Унгария, тъй че броят на войниците се начислявал на сто хиляди.

*Отговор на
Баязид до
Сигизмунд*

И така в 1396 г. [689] крал Сигизмунд, преди да настъпи с оръжие, изпратил пратеничество до Баязид, убеждавайки го да отстъпи от България и Влашко. Когато пратениците доказвали правата на кралство Унгария върху тези земи, те били въведени от Баязид в една окичена с оръжия сграда. Баязид им ги посочил и рекъл на посланиците: „Идете при вашия крал и кажете, че турските права се крепят на това, което видяхте.“ Така казва Георги [С]францес.

*Сигизмунд
идва в
Никопол с
войската си*

Сигизмунд разбрал от този отговор намеренията на варварина и затова насочил войската си към Никопол, превзел турските крепости и укрепления по пътя и в по-маловажни битки често разбил вилнеещия враг, като най-сетне пристигнал при Никопол със всичката си войска. Баязид лично излязъл срещу него с много по-силна своя войска.

*Поради
несъгласие*

Християните несъмнено щели да победят, ако не попречило взаимното несъгласие Унгарците.

*между
християните
те губят
победата* бидейки по-осведомени за варварските начини на действие, искали да бъдат на първа линия в сражението и по-разумните [пълководци] сметнали това за разумно. Обзетите от необуздана смелост французи не се съгласили и без да изчакват излизането от стана на маджарите, с обичайния свой устрем нападнали варварите. Когато се видели оградени отвсякъде от вражеските войски, те слезли по обичая от конете и започнали жесток ръкопашен бой. Без ездачи конете се втурнали в безредие във военния стан. Маджарите, като видели това и не били осведомени за начина на водене на сражение от страна на французите, сметнали, че са избити до крак, паднали духом и мислили повече за бягство, отколкото да се притекат на помощ на съюзниците си. Между това турците, след като разгромили французите, се нахвърлили върху вече смутените маджари и им нанесли голямо поражение, като в сражението паднали убити петнадесет хиляди

*Сигизмунд се
принуждава
да бяга и
България
остава под
турско иго* християни, обаче много повече хиляди турци. От французите останали живи само осем велможи заедно с неверския херцог, които били отведени пленници от турците в Бруса и след това с много пари откупили свободата си. Крал Сигизмунд намерил лодка, преминал Дунав, през Влашко и Цариград и отишъл в Родос, а после в Далмация, страхувайки се от маджарите поради лошо проведената

182 война, които и иначе го ненавиждали.

*Баязид не
направил
почти нищо
във Влашко* След като извоювал тази славна победа, Баязид повел войската си във Влашко, където владеел княз Мирчо [691], тогава съюзник на Сигизмунд, обаче не постигнал там нищо: Мирчо го въвлекъл с цялата му войска в непроходими места и го разгромил напълно. Убеден от съвета на своите, [Баязид] извел войската от тези непроходими места и отишъл при Цариград, помъчил се със всички сили да го превземе и го обсаждал цели

десет години, според както пишат Лаоник [Халкокандилас] и Георги [С]францес. [692]

138

Създаден бива Съюз между братята минорити на странстващите ради Христа В лято Христово 1399-о [693] при папа Бонифаций IX в десетата година от неговото първосвещенство, а в 191-та от [основаването на] серафическия орден, много францискани, запалени от огъня на божия дух и от ревност за спасението на душите, възобновили свещения съюз. Свързани помежду си с връзките на братолюбието те образували свещено войнство против еретическите сили за обуздаване на вразите на вярата Христова. Тогава благочестивото начинание се зародило при първосвещенствуването на Инокентий V в 1252 г. и при Йоан XXII и Григорий XI [694] между братята проповедници [ордена на Доминиканците] и братята минорити. При първосвещенствуването на Урбан VI с увеличението числото на братята това движение дотолкова се разпространило, че взело името „Общество на странстващите ради Христа“. И действително те, след като си поставили за председател викария на генералния предстоятел, странствували из пределите на рутените, власите, татарите, сарацините, езичниците, българите и другите източни и северни неверни народи. Те имали в своите манастири и метоси архиепископи и епископи, снабдени с големи привилегии от апостолическото седалище. Като обхождали земите на неверните, те

Идват в България сеели семето на светото учение, изкоренявали заблудите и ересите и тези сеячи на словото господне разпрострели и в тези земи българската кустодия.

Състоянието на българската кустодия

И действително в 1400 г. (както гласи един ръкопис във Ватикана) българската кустодия имала извън това царство следните домове: в Северин, Оршиана около Железните врати, сега Оршова, Шебеш, понастоящем Карансебеш; Срим, сега Сирмиум; Кевещди. Тези седалища се намират и в ръкописа в Ара Чели с донейде изменени букви, и то така: в Северина, в Оршиана около Железните врата, Генещди. [695] Несъмнено в България [кустодията] е имала по онова време много повече седалища, които ние ще посочим на надлежното място.

183

В лято Христово 1421-во [696] при първосвещенствуването на папа Николай [Мартин] V, година 4-а, а от основаването на серафическия

„Обществото на странствуващите“ придобива много привилегии

орден 214-а, Обществото на ради Христа странствуващите братя напреднало в пределите на Русия, Подолия, Мала Влахия, в които земи братята били навлезли по-преди. Папата им дал разрешение да имат в тези страни домове, да строят манастири, храмове, кули, гробища, да имат камбанарии, без да се изисква за това ни най-малко разрешението на епархийския владика или на който и да било друг, спазвайки обаче винаги правата на енорийските църкви и на другите правоимаюци.

[Папската] була започва така: „На свещения орден, в който, отричайки се от светските съблазни и пр.“ Дадено в Тивори на 3 юли, година четвърта.

В лято Христово 1433-о [697] при първосвещенствуването на папа Евгений IV, от основаването на серафическия орден 226-о лято, братята от босненския викариат и от българската кустодия събрали преизобилен

духовен плод — душите на съседните заразени с еретически заблуди земи. За да им окаже всестранна помощ, император Сигизмунд давал всичко необходимо за разпространението на вярата и замолил пана Евгений да потвърди всички дадени тем от предшествениците му привилегии, както и да прибави

139

други. Това [папа] Евгений направил на драго сърдце, издавайки следната грамота: [\[698\]](#)

„Римският първосвещеник, приемник на небесния ключар, блажения апостол Петър и наместник на Исуса Христа, вземайки пред вид с бащинско внимание всички земи по света и обичаите па всички обитаващи в тях народи и като служебен дълг търсещ и желаещ тяхното спасение, погледна благосклонно дори и желанията на отделните [люде], чрез които повереното нему стадо да бъде доведено в господнята овчарня и да се увеличи славата на небесното величество, както и хвалата му, и да нарасне вярата и православната истина.

Отдавна наистина блаженопочившмят папа Йоан XXII, наш предшественик, издаде свое послание със следното съдържание: „Тъй като е единадесетият час на деня“ , и пр. (което вече цитирахме към 1321 г.). Дадено в Авињон на 1 ноември, година 62. А след това от блаженопочившия папа Урбан V, също наш предшественик, узнавайки, че вие в пределите на България, Влахия, Рашка [Сърбия] и Босна, в които живеят схизматици и еретици, се стремите да ги възвърнете към единение и подчинение на светата римска църква чрез проповед и личен пример на добродетелен живот с помощта на божията благодат, писмено ви разреши, щото [всички] вие и всеки един от вас да се ползвате със

всички и поединично предписани благоволения, привилегии, опрощения, права и власти,

съдържащи се в грамотата на папа Йоан (XXII), според формата им в речените земи, с тази обаче уговорка да не можете да давате отпущения, по-големи от една година, да променяте обета на поклоничество или на посещение на гроба господен или пък тези, които са присъщи на епископския сан, следователно да можете да се ползвате или изпълнявате посланието на папа Йоан, сякаш е отправено до вас. По-късно покойният Урбан VI, под чието подчинение тогава бяхте, чрез друго свое [послание] ви даде и обяви, че можете да се ползвате с гореказаната привилегия на същия папа Йоан във всичко съдържащо се в нея, въпреки че в тези места или страни е на резиденция или се намира католически епископ, щом той да няма клир или свещеници или певци в достатъчен брой, които да обслужват достатъчно верните или новопокръстените в тези земи, обслужвайки ги с църковните тайнства и проповядвайки им католическата вяра. забранявайки ви се абсолютно да извършвате само онези служби, които по право или по спазван обичай принадлежат само на облечения в епископски сан. По-късно благочестивият папа Мартин V, също наш предшественик, с друга своя була даде на ваша светост, вие с всеки един от вас да се ползвате с милостите и привилегиите, отпущенията и правата и всичко друго горепосочено в речената була на папа Йоан, т. е. тези, които се отнасят до епископския сан, в отсъствие на епархиалния епископ в пределите на България, Влахия, Рашка (Сърбия) и Босна и даже в други земи, в които вие работите със съдействие божие, щото техните обитатели и жители да се възвърнат в единството на вярата и към преданост и подчинение на църквата или да постоянствуват в тях, да се смятат в служба на светия престол, да се застъпвате, щото и останалите, чието дело е това, със съдействието на господа да бъдат тук и там привлечени към тях. в

бъдеще да се извършват дела и залягат, настойчиво да извършвате и изпъл-

140

нявате, както и да давате ежегодно поединично на всички Христови верни, истински каещи се и изповядали се, които посетят църквите на вашите метоси и манастири в празниците и техните осмини на Рождество, Богоявление, Възкресение, Възнесение, Петдесетница, просвета Троица, тяло на господата наш Иисуса Христа,

185

рождението на свети Йоан Кръстител, на св. апостоли Петър и Павел, както и на св. архангела Михаил и на всичките светци, на Връбница, Тайната вечеря и следващите два дни, в горепосочените и независимо кои други предели в границите на босненския викариат на вашия орден сега и за в бъдеще онова или подобно нему отпущение, което на тези верни, истински каещи се и изповядани може да се даде, тези верни, посещавайки църквите на гореказания орден на празника на св. Франциска, според както се казва изрично в самата була. Тъй като от съобщението на любимия во Христе син наш Сигизмунд, светлейшия крал римски и винаги август, разбрахме, че за да можете да принесете поизобилен плод в божията църква и да спечелите за господата много верни души в Ха-рабих, Ресаң, Тобол, Ковин, Харам, Оршова, Кевивесд, Хери, Шебеш и Хацах, подчинени на същия крал и в които живеят много еретици и схизматици, за да продължите службата на благовестието и да приведете в единство на вярата този народ с душеспасителни съвети и поучения, вие залягате ревностно, то ние, за да ви окажем в това по-голяма подкрепа по настояване на речения крал и на папа Йоан, разрешаваме ви в тези земи да приемате нови ломове за обитание, както и да се ползвате

със всички милости, привилегии и отпущения, права и дозволения и също и в отделните села на тези земи, където епархийските епископи са раздалечени на повече от две законни диети, свободно и законно да упражняват функциите, присъщи на епископския сан според речените дозволения. С апостолическа власт по силата на настоящото предоставяме въпреки измененията и ограниченията, поставени от [нашите] предшественици Урбан V и Урбан VI, или условието на покойния Бонифаций VIII, също наш предшественик, забраняващо на братята от ордена на „просещите“ да не се осмеляват било в град, било в село, било в какъвто и да било замък или друго място да получават нови домове за обитаване или пък приетите такива да заменят без разрешение на реченото [свето] седалище, в което [разрешение] се съдържат пълно и изрично установените за това запрещения, както и други апостолически постановления, каквито да били те, в противен смисъл. Никому прочее и пр. Дадено в Рим, при Св. Петър, в лято от възплещението господне 1433-о, на 30 септември, година 3-а.” Надписът на булата е следният: „До любимите чеда, викария на любимия ни син генералния предстоятел и братята от ордена на миноритите, на босненски викариат, по обичая на речения орден събрани сега и за бъдеще, поздрав и пр.” Тук бих желал да отбележа, че под името Шебеш може би не

186

се разбира Карансебеш, а Сасшебеш в Трансилвания и вероятно храмът и развалините от манастира, в които сега са отците-реформати, е бил на францисканите, съграден със щедротото иждивение на трансилванския княз за мисионерите от босненския викариат.

141

<i>Турците обсаждат Белград</i>	В лято Христово 1441-во турците обсаждали седем месеца Белград или Алба Грека, но били принудени да вдигнат обсадата от Янош Хуниади, иначе наричан Корвин. [699]
<i>От Евгений IV биват изпратени други братя в България и Влашко</i>	В лято Христово 1444-о папа Евгений IV, в четвъртата годишнина от своето първосвещенство, жадуващ за спасението на душите, след единението на гърците, арменците и якобитите на Флорентинския събор и на сирийците, доведени в Латеранския събор от Антоний Троянски през същата година, и след възвръщането на другите народи към истинския култ на католическата вяра, както сам той говори в булата, която веднага ще цитираме, също и тази година изпратил в пределите на Молдавия, Влашко, България, Рашка (Сърбия) и други царства брат Фабиан от Бакия и други братя от босненския викариат, които да обърнат много народи от сарацините в техните набези и еретиците, сеещи свободно своите заблуди и отклоняващи се от правия път на истинската вяра, в лоното на католическата истина. Самия Фабиан и приемниците му във викариата той назначил завинаги инквизитори в речените
<i>Отец Фабиан, францискан, става инквизитор в Сикулия</i>	царства, както и в пределите на Славония и в Скития, Молдавия, Буда, Сегедин и Седмоградско и Сикулитската област (област в Трансилвания, разделена на седем града, останала от хунските потомци след прочутата сикамбрийска война, навлезли в Трансилвания, и променяйки не толкова приятното име хуни, се нарекли с името сикули) и в други места за свои и на апостолското седалище комисари. Папското послание гласи така:
<i>Начало на папското послание</i>	„До любимите наши во Христе синове кралете и обичните ни во Христе дъщери-красици, както и до нашите достопочтени братя архиепископи, епископи, обичните ни синове абати и други пърковни прелати и господства им войволите.

князете, бароните, велможите, воините, градските общини и земските, крепостните, укрепленските, селските и други местни общности и всички граждани, жители и заселници в Молдавия, Влашко, България и Рашка (Сърбия) и другите царства и страни, до които достигне тази наша грамота или неин превод, поздрав. Измежду [съкровенияте] желания на нашето сърце, и пр. Дадено в Рим, при Свети Петър, на 1 март в лято от въплъщението господне 1444-о, година четиринадесета.” [700]

Унгарският крал Владислав с войската си в България. Корвин разбива 30 хиляди турци

В същата 1444 г. [701] около началото на май Корвин тръгнал от Буда и след това с бърз ход при „Соления камък” преминал в България, превзел София, при река Морава обърнал в бягство турците и отвъд реката избил тридесет хиляди врагове, пленил четири

187

хиляди от тях и завзел много и големи градове в България. Тогава проблеснала надеждата да бъде изтръгната от турския ярем

Принуждава се да отстъпи по липса на продоволствие

измъчената България, тъй като той победил даже Каран бей, който се бил въпреки Мурадовата заповед, но поради липса на продоволствие войската се завърнала в Унгария.

Предприема отново подготовка за война

За покриване на разноските за войната против турците бил разхвърлен извънреден данък и грижата за военната подготовка била предоставена на Хуниади. Понеже Унгария била разяждана от много вътрешни раздори, по искането на Мурад, който виждал невъзможността да противостои на толкова голяма войска, бил сключен мир, тъй като и самият Хуниади клонел към мир. И тъй през юни в Сегедин се състояло събрание и бил

Сключва мир

сключен мир [702] при условие, щото България да

с турците стане подвластна на турците, оста-

142

налите земи да бъдат възвърнати на владетелите им, а пленените от двете страни да бъдат освободени. Турците се заклели в корана, а християните в евангелието и така се разотишли. След като турците се оттеглили, [при краля] дошъл пратеник от Франческо Кардинале, който се намирал край бреговете на Хелеспонт (Дарданелите). След като било прочетено писмото, те се засрамили от

Владислав обаче се разкайва, че е сключил мир този договор, а Юлиан със своята реч убедил краля да отхвърли договора. Хуниади настоявал за същото, защото Владислав след победата чрез грамота му обещал българския царски престол. Чрез своите пратеници поляците увещавали Владислава да не нарушава клетвата си, а да запази мира.

Нарушава мира Владислав обаче, ако и неохотно, като че ли предвиждал събитията, по подстрекателството на Юлиан на 21 септември потеглил от Сегедин, но с по-малко войски, отколкото в предната война. Той стоварил войската си в България, опустошил Никопол, а Владислав Дракул, войвода на Влахия, настоятелно молил краля да се върне обратно. Кралят обаче се насочил към Тракия, превзел Каварна, Макрополи, Калиакра, Галата и Варна, сражавал се

Превзема много градове в България и пада в сражение с променлив боен успех и изпълнявал дълга си на храбър и силен вожд, загинал славно на 10 ноември край Евксинско (Черно) море, където също паднали убити агрийският и варадинският епископи. Главата на краля, набучена на върлина, била показана из Търция и Мала Азия като победен трофей. Неговият надгробен надпис гласи

така:

Римляните Кана, аз Варна с разгром сторих прочута.
Поука, смъртни, вземете клетва да не рушите.
На мене, ако папи не заповядаха мира да наруша,
Не би носила днес Панония скитски ярема.
[\[703\]](#)

- Ян Хуниади превзема Влашко* В 1445 г. Ян Хуниади пленил влашкия войвода Дракул, след като превзел страната и го обезглавил заедно с първородения му син. През същата година турците опустошили кралство Босна и убили крал Стефан. [\[704\]](#).
- Корвин побеждава турците* В 1449 г. Корвин попречил на възстановяването на крепостта Сирмиум от страна на турския бей и нанасяйки му голямо поражение, прогонил го от града, превзел българския град Видин и го предал на пламъците. В същата година започнал да царува Константин Палеолог, последният източен император. [\[705\]](#)
- 188
- Брат Фабиан става инквизитор в Молдова и България против еретическата поквара* По онова време или по-скоро в 1446 г., според както се узнава от нашия Вадинг [\[706\]](#), при първосвещенствуването на Евгений IV, година 14-а, в княжество Босна и някои от пределите на Молдова, Влашко, България, Рашка (Сърбия) и Славония мнозина, дори и духовници, отпуснали юздите на безсрамието, водили разпътен живот и защищавали най-гнусните заблуди, заявявайки открито, че половият акт между несвързани в законен брак не е грях. За да попречи на тяхната поквара и лъжеучение, споменатият папа Евгений [IV] със строга грамота поставил против тези свещеници и духовници като еретици брат Фабиан от Бакия, босненски викарий и инквизитор на еретическата развала. както и неговите приемници

в тази длъжност, та по силата на речената грамота да могат да ги съдят. Дадено в Рим, при Св. Петър, на 9 юли, в лято от въплощението господне 1446-о от първосвещенствуването наше, година 16-а.

143

-
- Николай V
изпраща в
България
брат
Евгений
Сомма*
- В 1451 г. при първосвещенствуването на папа Николай V, година 5-а, а от основаването на ордена на миноритите година 244-а, изпратен бил Евгений Сомма в пределите на Албания, България и Рашка (Сърбия) с най-широки пълномощия и власт на нунций, апостолически комисар и генерален инквизитор. Неговата добродетел, ревност, мъдрост и наука папата препоръчва и му дава много права с грамота, която започва: „Докато душеспасителното старание в твоите трудове“, и пр. Дадено в Рим при Св. Петър, на 19 септември 1451 г., в лято пето от неговото първосвещенствование. [\[707\]](#)
- Турците
започват да
обсаждат
Цариград*
- В 1453 г. [\[708\]](#) в края на март, турският султан Мехмед [III] започнал обсада на Цариград и построил силно защитена крепост при Босфора, недалеч от града, като първа стъпка към неговото превземане. Гърците, които много лесно можели да попречат на тази работа, по-скоро я улеснили, доставяйки продоволствие, камъни, вар и пр., дотолкова те били наплашени от турската сила. Като завършил това укрепление, Мехмед заповядал да се направят огромни оръдия, които да хвърлят камъни на тегло 800, 1000 и 1200 либри, за пренасянето на които били използвани петдесет впряга волове.
- Загражда
града с окоп*
- И така в началото на пролетта, сам Мехмед с везира Али и с всичките свои войски заобиколил града с окоп на протежение 13 мили или 104 стадия, като изпълнил със стенобитни машини онова място в континента от морето до Златния рог, което се

простира между града и Галата. В морето се появил страшен

189

флот и след шест дни на същия месец [март] била започната обсадата. Турците били четиристотин хиляди души, флотът в морето се състоял от триста кораба, а в толкова големия град имало едва седем хиляди бранители, недостатъчни дори и за часови на този тъй просторен град, ако прекрасното негово разположение не допринасяло много за защитата и не помагало за отбиване на нападенията на обсадителите. Между това Джованни Джустиниани, генуезец, по прякор Лонго (Дългия), някога началник на флота, който се съжалил над гръцката некадърност и поел грижата по защитата на града с такава смелост и умение, щото градът не щял да падне, ако не се бил лишил от този свой защитник.

Генуезците идват на помощ на обсадените

На помощ на обсадените се притекли три генуезки кораба, охрана на императорския продоволствен флот, които толкова зле осуетили турската флотилия, че избили над дванадесет хиляди врагове пред очите на негодуващия Мехмед, който пришпорващ коня си в морето заедно със своите и така щастливо се добрал до пристанището. Това събитие повдигнало духа на гърците и обезкуражило турците, главно защото очаквали да дойдат скоро на помощ Ян Хуниади от Унгария с пехота и обединения флот на западните държави.

На 29 май градът бива превзет

Най-подир било решено решителното нападение срещу града. Мехмед си поставил за задача или да го завладее, или да се признае за по-слаб. И така, във вторник, 29 май, ден втори преди празника тяло Христово, след като турците извършили своята обичайна молитва, а също и гърците, на които султанския съветник Али паша обявил нападението, се препоръчали богу, градът бил нападнат от варварите, но с големи загуби от тяхна страна. В това сражение бил леко ранен със стрела в бедрото Джованни [Джустиниани],

по прякор Дългия, който неразумно, без да остави никого за наместник в командуването, се оттеглил за превръзка на раната и не помогнали никакви увещания на императора да се върне. Той отишъл първо в Пера, после в Хиос, където, идвайки на себе си, при спомена на бедствието умрял от мъка. След като започнал мъжествено отбраната на столицата, завършил я срамно, показвайки се отначало свръхчовешки герой, а накрай некадърен и подлец, по-долен от жена. Прочее, докато гърците повече бягали, отколкото се съпротивлявали, градът бил превзет. Император Константин, ранен, повлечен от тълпата, често падащ, най-подир загинал,

Император Константин бива убит стъпкан и смачкан; неговата глава била отсечена и разнасяна за ужас на християните.

40 хиляди души биват избити, а 60 хиляди заробени Какви и колко многобройни ужаси били извършени от войските на варварина-победител турчин в храмовете, в домовете на гражданите, в княжеските дворци, в манастирите, трудно би се изразило с човешки слова. Четиридесет хиляди души били избити, а шестдесет хиляди души пленени, които били отведени като добитък едни в [турския] стан, други пък в корабите, така че в кратко време Цариград бил опразнен от християни.

190 Три дни било разрешено от Мохамед да бъде ограбван градът и след това [султанът] най-тържествено влязъл като победител

Градът три дни бива подложен на разграбвания в столицата. Плячката от толкова цъфтящия град била огромна, тъй че много турци обогатили себе си и потомството си от нея. Разказвало се, че тя възлизала на четири милиона жълтици, а между турците се разпространила поговорка, че се

казвало, когато някой прекомерно забогатявал, че е участвувал в оплячкосването на Цариград.

Галата се предава доброволно на турците

Жителите на [пред]градието Галата, ако и да понесли щети, не били толкова нещастни, било че се намирали по средата между турците и столицата, било че с падането [на Цариград] веднага почтително принесли на Мехмед ключовете. И тъй те били приети в подчинение, но им бил поставен съдия-турчин, който да ги обложи с данък.

Турчинът поставя на гърците патриарх

След това [Мехмед II] разрешил на народа да се посели в града, отстъпил им Влахернския храм и им поставил за патриарх Георги Генадий [709], мирянин, обаче с примерен живот и учен и угоден на гърците, комуто Мехмед лично предал в ръцете пастирския жезъл, обсипал го с почести, заповядал да бъде развеждай из града от турски първенци и да бъде настанен на патриаршеския престол. Изпълнявайки длъжностите на добър пастир, Генадий събирал жалките остатъци от своя народ и им обяснявал причината за техния разгром: сиреч отцепването от Римската църква (тъй като сам той се бил върнал в единението някога на флорентийския събор), но виждайки, че те не се вразумяват дори и от това нещастие, след петгодишно служение доброволно се оттеглил от пастирството. По такъв начин нещастните гърци, както някога евреите от някогашното си благородство, богатство и слава в науката паднали в позор, робство, невежество и всякакъв вид нещастия, както юдеите след разрушението на Йерусалим и претеглянето на толкова нещастия не само не се обърнали, а повече се ожесточили, тъй и гърците след падането на цялата Източна империя, след цариградското клане и толкова дългото турско иго, след толкова пъти сключваното единение с истинската църква Христова не само се връщали към схизмата като куче към бълвоча си, но дори паднали в по-

лоши заблуждения и в по-голяма омраза към католическата църква и латините, а може би ще паднат още с течение на дните. Изминали се били от основаването на града 1024 години.

- Причината, поради която обсадата и падането на Цариград се поставят тук* Тези събития, тъй като съвсем нямат връзка с българската история, вероятно ще бъдат сметнати за напразно поставени тук. Нека обаче се знае от всекиго, който така мисли, че това не е направено безпричинно. Преди всичко това изискваше написването на историята, тъй като е невъзможно да се разбере състоянието на българското царство, без да се има що-годе понятие за
- 191 източните императори и извършените от тях дела, което трябва да се разбира също и за онези, които тази история засяга: маджарите, рашките (сърби), власите и пр. Освен това, за да се посочи, че българите следва да припишат на гърците отслабването и падането на своето царство. Българите били обърнати от идолопоклонството в истинската вяра не от гърците, а от латините и след това, допускайки да бъдат подведени от гърците, заедно с тях се отцепили от истинската майка-църква и ставайки им почти равни в престъплението, били наказани с почти еднакво наказание и сведени под турско робство. Всякога обаче в сърцата на българите оставало едно малко пламъче на искрена любов към истинската църква Христова и нейния видим глава и затова, както се вижда от казаното досега, те често се стремели към единение с нея. Обаче поради постоянните войни и смутове вместо в единение попаднали в най-лоши ереси, докато най-последно бог се смилил над тях, изпратил им, както вече споменахме, братята минорити, които възвърнали по-голямата част от тях в истинската вяра.

Разбира се, те щели да възвърнат с помощта на благодатта божия целия български народ, ако постоянните турски набези, кланета, грабежи, опожарявания, налози, оплячкосвания и омразата, ядът и постоянните опити за покушение над живота от страна на още невъзвърналите се [към истината] не пречили на благочестивото начинание. При все това днес ясно може да се види какъв изобилен плод са принесли тези проповедници на словото божие от босненския викариат и българската кустодия с други мисионери от различни народности от ордена на францисканите: изкоренили са до основи ересите на манихеите, или павликяните, и албигойците в тези предели, а верния български народ са опазили всякога с чиста вяра между хиляди опасности за живота, между неизброими притеснения, угнетявания и пречки.

*Заслугите
на братята
минорити
от
Българската
кустодия*

И ако през следния век поток от ереси и различни секти, като лутерани, калвинисти, анабаптисти, таборити и пр., е залял като потоп цялата Западна империя, Унгария, Трансилвания и много други царства, в България обаче нито една от тези ереси не могла да разпространи своята отрова или да зарази някои българи, тъй като отците-францисканци от българската кустодия са предпазили със солта на здравето учение верния народ в онова възобновление, в което го приели от господата, освободен от всякаква гнилота на неверието.

[\[Previous\]](#) [\[Next\]](#)
[\[Back to Index\]](#)

616. За седджукския султан Изедин и връзките му с българи и византийци вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 509 сл.

617. Император Михаил VIII Палеолог (1259—1282).

618. В действителност става дума за сина и приемника на имп. Теодор II Ласкарис, имп. Йоан IV Ласкарис (1258—1261), брат на българската царица Ирина, жената на Константин Асен.
619. Папа Григорий X (1271—1276).
620. Отнася се до цариградския патриарх Йосиф I (1266—1275, 1282—1283).
621. Сестрата на имп. Михаил VIII Палеолог Евлогия е била тъща на българския цар Константин Асен, майка на втората му жена Мария; **Златарски**. Пос. съч., с. 534 сл.
622. За българската царица Мария, втората жена на цар Константин Асен вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 523 сл., с. 534 сл., с. 542 сл. и пр.
623. Срв. **Златарски**. Пос. съч., с. 536 сл.
624. За татарските нападения в България и съпротивата на българския народ вж. **Златарски**, Пос. съч., с. 543 сл.
625. Отнася се до народния водач на въстанието през 1277—1279 г. Ивайло Бърдоква, назоваван от византийските писатели също с името Лахана. За подробности вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 544 сл.; вж. още **П. Петров**. Въстанието на Ивайло (1277—1280). — Год. Соф. унив., Филол.-истор. фак., XLIX. 1. С., 1955, с. 175—257; **същият**. Въстанието на Ивайло. С., 1956.
626. Цар Иван Асен III (1279—1280).
627. Събитията се отнасят към 1278 г. За подробности вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 552 сл.
628. За бягството на Ивайло при татарския хан Ногай вж. **Златарски** Пос. съч., с. 572 сл.
629. За съдбата на царица Мария вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 566.
630. **Georgius Pachimeres**, De Michaelae et Andronico Palaeologis libri tredecim, I, ed. Bonn, p. 446, 12 sq.
631. **Nicephorus Gregoras**. Op, cit., p. 132, 15 sq.

632. Имп. Михаил VIII Палеолог умрял на 11 дек. 1282 г. и бил наследен от сина си Андроник II Палеолог (1282—1328).
633. За събитията в България през 1280 г. вж. **Златарски**. Пос. съч., с. 569 сл. Георги I Тертер управлявал от 1280 до 1292 г.
634. Папа Николай IV (1288—1292).
635. Срв. **Potthast**. Op. cit., II, p. 1893, nr. 23618; **Dujčev**. Medioevo bizantino-slavo, I, p. 401.
636. **Waddingus**. Annales, V (1276—1300), ed. 3, Ad Claras Aquas, 1931, p. 292—293.
637. **Waddingus**. Annales, VI (1301—1322), ed. 3, Ad Claras Aquas, 1931, p. 100 sq., 109; срв. **Dujčev**. Op. cit., p. 400.
638. Срв. **Ramon Muntaner**. La spedizione dei Catalani in Oriente. A cura di C. Giardini. Milano, 1968, p. 64—66. Хронологията и някои имена са погрешни. Отнася се до събития от 1307 г., когато на българския престол управлява Теодор Светослав.
639. Срв. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 406 sq.
640. Цар Теодор Светослав (1300—1322) е бил син и приемник на цар Георги I Тертер, когото Блазиус Клайнер нарича с името Григорий.
641. Става дума за Георги II Тертер (1322—1323) или може би за Михаил III Шишман (1323—1330).
642. Андроник II Стари (1282—1328).
643. Андроник III Млади (1328—1341).
644. За събитията вж. подробности у **П. Ников**. История на Видинското княжество до 1323 г. Год, Соф. унив., Ист.-филол. фак., XVIII. С., 1922.
645. Боляринът Войсил е бил един от братята на цар Смилец (1292—1298).
646. **Waddingus**. Annales, VII (1323—1346), Ed. 3, Ad Claras Aquas, 1932, p. 1 sq.; срв. **Waddingus**. Annales, III. ed. 1, p. Lugduni, 1635, p. 261.

647. Папа Йоан XXII (1316—1334).
648. **Waddingus**, *Annales*, VI (1301—1322), ed. 3, Ad Claras Aquas, 1931, p. 415—416.
649. Вж. **Ив. Дуйчев**, у: **П. Мутафчиев**. История на българския народ, П.С, 1943, с. 227 сл.
650. Йоан Кантакузин, по-късно император Йоан VI Кантакузин (1347—1354).
651. Български цар е Михаил III Шишман. Женен бил за Теодора, сестра на имп. Андроник III Палеолог, вдовица на българския цар Теодор Светослав.
652. За българо-сръбските отношения към 1330 г, вж. **К. Жиречек — Јов. Радонић**. Историја срба, I. Београд, 1922, с. 273 сл.
653. Стефан Урош III Дечански (1321—1331).
654. Анна Неда.
655. Теодора, вдовица на цар Теодор Светослав, сестра на имп. Андроник III Млади.
656. Андроник III се оттеглил от Битолската област, отправил се към областта на Одрин и оттам нападнал някои селища в югоизточните български земи.
657. Стефан Душан (по-късно сръбски крал и цар — 1331—1355).
658. Цар Иван Александър (1331—1371) бил син на Керана Петрица, сестра на цар Михаил I Шишман и жена на деспот Страцимир.
659. Отнася се до събитията през 1332 г.
660. Синът на цар Иван Александър Михаил Асен се оженил за Мария, дъщеря на имп. Андроник II Палеолог.
661. Император Андроник III Палеолог, починал на 15 юни 1341 г. Оставил двама малолетни сина — бъдещия император Йоан V Палеолог (1341—1391) и Михаил.

662. Събитията в империята са представени ненапълно точно. Вж. общо у **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 423 sq.

663. За бунта на Йоан Кантакузин вж. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 424 sq.

664. Андроник Асен бил син на избягалия във Византия кратковременен български цар Иван Асен III и Ирина, дъщерята на имп. Михаил VIII Палеолог.

665. За събитията общо вж. **Дуйчев**. Пос. с. 259 сл. Към края на 1342 г. обединените войски на крал Стефан Душан и на Йоан Кантакузин обсадили Сяр, обаче не могли да превземат тази силна крепост.

666. За да спечели съюзничеството на българския цар Иван Александър, майката на имп. Йоан V Палеолог, която управлявала като регентка през време на неговото малолетие, отстъпила на българите девет важни крепости в Родопската област, а именно: Чепино, Кричим, Перущица, Света Юстина, Станимака, Пловдив и др.; срв. **Дуйчев**. Пос. съч., с. 263 сл.

667. За събитията през 1352—1354 г. вж. **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 436 sq.

668. За пребиванието на Йоан V Палеолог в Солун (след началото на 1351 г.), за връзките му със сръбския крал и цар Стефан Душан и българския цар Иван Александър и намесата на регентката императрица Анна вж. посочванията у **Т. Флоринский**. Южные славяне и Византия во второй четверти XIV века. II. СПб, 1882, с. 194 сл.

669. За събитията (към 1352 г.) вж. подробности у **Флоринский**. Пос. съч., с. 195 сл.; **Жиречек—Радонић**. Пос. съч., с. 299 сл.

670. Привържениците на Йоан V Палеолог превзели Цариград през ноем. 1354 г., Йоан VI Кантакузин бил принуден да абдикира и се оттеглил от престола, като приел иночество под име Йоасаф (починал на 15 юни 1383 г.).

671. Иван Александър умрял на 17 февр. 1371 г. Наследил го син му (от втората жена) Иван Шишман (1371—1393).

672. Датата на Муратовото нападение против българите не е точна: тя е определена съобразно с погрешната датировка на смъртта на нар Иван Александър. Блазиус Клайнер говори в същност за турските нападения

след възкачването на цар Иван Шишман на българския престол. За събитията общо вж. **П. Ников**. Турското завладяване на България и съдбата на последните Шишмановци. — Изв. на Истор. дружество, VII—VIII. 1928, с. 41—112; **Дуйчев**. Пос. съч., с. 288 сл.

673. Споменати са папа Урбан V (1362—1370) и маджарският крал Лудвик I Анджуийски, както и завоеването на северозападните български земи от последния през 1365 г. За събитията общо вж. **К. Иречек**. История болгар. Одесса, 1878, с. 424 сл.; **Дуйчев**. *Medioevo bizantino-slavo*, I, p. 413—423, с библиографски посочвания.

674. В замъка Хумник (по-къското Босилево) в Хърватско; вж. **Иречек**. Пос. съч., с. 425 и бел. 27.

675. **Dujčev**. *Op. cit.*, p. 415 sq.

676. **Waddingus**. *Annales*, VIII (1347—1376). Ediz. 3-a. Ad Qaras Aquas, 1932, p. 229—231; срв. **Дуйчев**. *Op. cit.*, p. 416 sq.

677. Общо за учението на манихеите вж. **St. Runciman**. *The Medieval Manichee, A Study of the Christian Dualist Heresy*. New York, 1961.

678. Общо за учението на патарените вж. **D. Mandić**. *Bogomilska crkva bosanskih krstjana*. Chicago, 1962.

679. Общо за павликянството вж. **Dm. Obolensky**. *The Bogomils*, p. 28 sq.; **Chr. Thouzellier**. *Hérésie et hérétiques. Vaudois, Cathares, Patarins, Albigeois*. Roma, 1969.

680. За тази прочута икона, съхранявана в Чипровец, вж. някои посочвания у **Ив. Дуйчев**. Софийската католишка архиепископия през XVII век. Изучване и документи. С., 1939, с. 82 сл., 97 и бел. 6, 181. За нея вж. също специалната статия на босненския францисканец Р. Дрлич. За чудотворната икона на сз. Богородица Чипровска. — Календар Св. Кирил и Методи за 1939 г. С., 1939, с. 106—107, с едно изображение на иконата.

681. **Waddingus**. *Annales*, VIII, p. 250—251.

682. **Waddingus**. *Op. cit.*, p. 242—243.

683. Папа Григорий XI (1370—1378).

684. **Waddingus**. Op. cit., IX (1377—1417), ed. 3-a, Ad Claras Aquas, 1932, p. 25—31.

685. Библиографски посочвания за битката на Косово поле: **Dujčev**. *Medioevo bizantino-slavo*, III, p. 351, n. 1; p. 690.

686. Император Йоан V Палеолог, починал на 16 февр. 1391 г. и наследен от сина си Мануил II Палеолог (1391—1425).

687. **Laonici Chalcocandylae** *Historiarum demonstrationes*, ed. E. Darkó, I, p. 69, 15 sq. Битката при Никопол е станала на 28 септ. 1396 г.

Допълнителни посочвания за тази битка с библиографски указания:

Dujčev. *Medioevo bizantino-slavo*, III, p. 364, n. 2. Книгата на Антоний

Бонфиний е претърпяла няколко издания: **A. Bonfinius**. *Rerum*

Ungaricarum decades tres. Basileae, 1453 (*Rerum. Ungaricarum decades*

quatuor. Basileae, 1568; Francoforti, 1581; Hanoviae, 1606; Viennae, 1744); вж.

Antonii Bonfinii. *Rerum Ungaricarum decades tres, nunc demum industria*

Martini Brenneri Bistriciensis Transylvani in lucem aeditae(!), antehac

nunquam excusae. Quibus accesserunt Chronologia Pannonum à Noah usque

haec tempora, et coronis historiae Ungaricae diversorum auctorum. Basileae,

1543, p. 372 sq. (= *Decadis tertiae liber II*). За автора: **G. Amadio**. *La vita e*

l'opera di Antonio Bonfini primo storico della nazione ungherese in generale

e di Mattia Corvino in particolare. Montalto Marche, 1930. Други посочвания

за него във връзка с българското минало вж. у **Дуйчев**. Софийската

католишка архиепископия, с. 34—35; с. 35, бел. 1—2; с. 39, бел. 1.

688. Френският крал Карл VI (1380—1422).

689. За подробности вж. **A. A. Vasiliev**. *Histoire de l'Empire byzantin*, II.

Paris, 1932, p. 316 sq.; **Ostrogorsky**. Op. cit., p. 455 sq. Свидетелство на един

участник и очевидец: **Ханс Шилтбергер**. *Пътепис. С.*, 1971, с. 15 сл.

690. **Georgius (S)phrantzes**. *Memorii 1401—1477. În anexă: Pseudo-Phrantzas(!)*: *Macarie Melissenos Cronica 1258—1481*. Ed. V. Grecu. București, 1966, p. 198, 26 sq.

691. Влашкият княз Мирчо (1386—1418).

692. **Laonicus Chalcocandylas**. Op. cit., I, p. 71, 14 sq.; **Georgius Sphrantzes**. Op. cit., p. 200, 26 sq.

693. **Waddingus**. *Annales*, IX (Romae 1734), ed. 2-a, p. 149 sq. В текста е споменат папа Бонифаций IX (1389—1404).

694. По-нататък в текста са споменати папите; Инокентий V (1276), Йоан XXII (1316—1334), Григорий XI (1370—1378) и Урбан VI (1378—1389).
695. **Waddingus**. *Annales*, IX (Romae 1734), 2 ed., p. 232: Sub Bonifacius IX, a. 1400: „Codex MSS Vaticanus: Custodia Bulgaria“. Да се чете датата 1400 година!
696. **Waddingus**. *Annales*, X (Romae 1734), ed. 2-a, p. 48—49. Отнася се към 1421 г., не към 1412 г., значи не по времето на папа Николай V (1447—1455), както погрешно е посочено, а към времето на папа Мартин V (1417—1431).
697. Папа Евгений IV (1431—1447),
698. **Waddingus**. *Annales*, X (Romae 1734), ed. 2-a, p. 212—215,
699. **Joseph von Hammer-Purgstall**. *Geschichte des Osmanischen Reiches, grosstenteils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven*. I. Pesth, 1840, p. 345 sq.
700. **Waddingus**. *Annales*, XI. Romae, 1734, ed. 2-a, p. 202—205.
701. За битката при Варна: **Dujčev**. *Medioevo bizantino-slavo*, III, p. 372, n. 1; 334, n. 1, 691 sq., с множество библиографски посочвания.
702. Срв. **Ostrogorsky**. *Op. cit.*, p. 467 („Ende Juli (1444)“).
703. Срв. **Hammer**. *Op. cit.*, p. 357.
704. Срв. **Ostrogorsky**. *Op. cit.*, p. 469. Споменат е влашкият воевода Влад Дракул (1431—1446). **Hammer**. *Op. cit.*, p. 367 sq.
705. Последният византийски император Константин XI Палеолог (1449—1453).
706. **Waddingus**. *Annales*, XI, p. 258 sq.
707. **Waddingus**. *Annales*, XII. Romae, 1735, ed. 2-a, p. 106—108.
708. За събитията от 1453 г., обсадата и превземането на Цариград от султан Мохамед II Завоевателя (1451—1481) вж. подробни посочвания:

Ostrogorsky. Op. cit., p. 469—473; Vasiliev. Op. cit., p. 336—350; Dujčev. Medioevo bizantino-slavo, III, p. 407 sq., p. 692 sq.

709. Цариградският патриарх Генадий II Схоларий (1454—1456, 1462—1463, 1464—1465).

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

*Хронологичен ред
на князете и царете на българите от тяхното
навлизване в Европа до падането на българското
царство*

192

Реан [\[710\]](#)

Пръв вожд на българите, към лято Христово 504-о завзел не само България, но и голяма част от Унгария и Сирмиум. От Сирмиум обаче той бил отблъснат от краля на Италия Теодорих и на връщане завзел Банат и земите около Тиса. Най-сетне той получил във владение обещаната земя от император Анастасий и я нарекъл България. Той царувал дълго, а след него [царували] синовете му.

Кубрат [\[711\]](#)

Втори български вожд, син на Реан. Царувал доста дълго време. Какво забележително е извършил, от каква смърт е умрял, историците премълчават. Споменава се само това, че след себе си оставил четирима синове.

Требел [Тервел] [\[712\]](#)

Трети български княз, син на Кубрат. Той бил толкова могъщ, че приел под свое покровителство император Юстиниан, който потърсил неговата помощ след като му бил отрязан носът поради

жестокостта на неговите люде, обсадил Цариград и навял такъв страх на града, че гърците били принудени не само да искат мир, но и да приемат императора и му възвърнат предишното [императорско] достойнство. Требел пък бил обсипан с много дарове и получил от императора също и титлата кесар. Възгордян обаче от тази празна титла, той се отнесъл жестоко към своите българи и дотолкова си навлякъл омразата на всички, че те се вдигнали на бунт и убили не само него, но и целия Реанов род.

Телесен [Телец] [713]

Четвърти български княз. Той бил избран от българите след убийството на Требел, тъй като бил глава на съзаклятниците

193

против него. Едва се възкачил на престола, византийският император [Константин] Копроним му обявил война. Край Анхиало войските се срещнали и през по-голямата част на деня се водило сражение. Най-подир Телесен паднал убит в боя и българите били отчасти избити, отчасти, объркани от смъртта на своя предводител, ударили на бяг, в който много били избити, много пък пленени. Императорът завел [пленените] в Цариград, за да ги показва при триумфа си, след който този повече жесток, отколкото славен император заповядал всички те да бъдат посечени извън града.

147

Сабин [714]

Пети български цар, издигнат на престола от императора. Тъй като не бил угоден на българите, понеже не бил избран от тях, и затова не ползувал

императора против Телесен и станал причина за избиването на толкова много българи. А това той извършил, понеже се надявал след убиването на Требел да бъде избран за цар от болярите и първенците, понеже и той бил измежду първите организатори на въстанието. Виждайки обаче, че вместо него бил предпочетен Телесен и надеждите му били излъгани, той влязъл в споразумение с императора в голям ущърб на България. Той предизвикал тази война, поради което, за да му отмъстят, българите не само го свалили от престола, но и го принудили да напусне царството и да потърси убежище при императора. Не е чудно, че той си навлякъл омразата на всички, той, който с необузданата си страст за властвуване навредил на всички.

Телериг [\[715\]](#)

Шести български цар, който бил провъзгласен след свалянето на Сабин от болярите. Това обаче не можал да понесе император Константин Копроним, който няколко пъти с големи войски опитал да си отмъсти на българите, да свали от престола Телериг и възвърне Сабин. Военният успех повечето не отговарял на усилията и така, излъган в надеждите си, той завършил живота си, преди да довърши замисленото дело. След смъртта на император Константин Телериг, просветлен от благодатта божия, се отрекъл от езическите заблуждения. Предпочитайки сладкото Христово иго пред царската власт, той доброволно се отрекъл от царското достойнство, отишъл в Цариград и в лято Христово 777-о, приемайки християнската вяра, се покръстил, след което бил царувал тринадесет години.

Кардам [\[716\]](#)

Седми български цар. увенчан с царските отличия от

болярите след абдикирането на Телериг. Прославен с мъдростта си и опитността си във водене на война, той няколко пъти воювал успешно с император Константин [VI] Млади, отнемайки му знака на победата. Починал около лято Христово 805-о, след като царувал двадесет и осем години.

Крум [717]

Осми цар на българите, прочут с мъдрата си прозорливост и най-войнствен между всички български царе, спечелил много победи над гръцките императори и избил много хиляди християни в омразата си към вярата. Най-подир в последната битка той бил победен от император Лъв, ранен със стрела, завърнал се в България и умрял в лято Христово 815-о, след като царувал 10 години.

148

Цок [718]

Девети цар на българите, въздигнат на престола на царството от болярите. В това достойнство той проявил такава жестокост не само спрямо християните, но и към своите, щото изглеждал не човек, а кръвожаден звяр. Всички пленници-християни, оставени в мрачни тъмници от предшественика му Крум, измежду които имало много епископи, презвитери, дякони и други духовни лица, той опитал да накара с най-различни мъчения да се отрекат от вярата Христова. Когато те отказали да сторят това, той наредил да бъдат избити най-жестоко. Най-сетне, омразен богу и на всички, бил убит от своите в лято Христово 822-ро, през шестата година от царуването си.

Мартагон [Омуртаг] [719]

Десети цар на българите, показал се миролюбив спрямо Източната империя, доброволно оказал помощ на император Михаил против бунтовниците и запазил нерушими мирните договори с него. Той обаче проявил толкова беса си против Западното царство и с неизчислими пълчища опустошил Германия, а на отиване и връщане оплячкосал Унгария, Славония, Банат, Сърбия и други страни. Царувал около 11 години.

195

Богор или Богорис [Борис] [720]

Единадесети цар на българите, ненаситно отдаден на лов, а самият той попаднал щастлива плячка в мрежите на св. Петър. Когато заплашвал императрица Теодора с война, от нея бил укротен с находчив и смел отговор, свързал се с нея с вечно приятелство и чрез нейното ревностно съдействие бил обърнат във вярата Христова. Отлагал обаче да приеме кръщението, докато по божия разпоредба бил дотолкова ужасен от картината на Страшния последен съд, нарисувана от някой си монах, че нощта нито можал да спи, нито да дочака деня, но в късна доба най-настоятелно поискал да приеме кръщение, в което бил назован Михаил. Той обърнал българския народ в католическата вяра, въздигнал много храмове и основал епископство, тъй че заслужено би могъл да се нарече апостолически български цар. Умрял около 868 г., след като щастливо царувал 43 години.

Симеон [721]

Дванадесети цар на българите, син на Михаил, наистина католик. Лош враг на гърците, той водил постоянно войни с тях и за да не зависи в духовно отношение от тях, полчинил себе си и царство

България на римската църква. Войнственият Симеонов дух бил помрачен от прекалената жестокост спрямо християните. Най-подир хърватите, на които той обявил война, го победили и го обърнали в бягство, а той, потънал в срам, се върнал в България и тук умрял от голяма душевна мъка в 930 г. Със смъртта си той се научил и поучил, че човек не бива прекалено да се надява

149

в лъстивите наслади на земното щастие. Царувал четиридесет и една година.

Петър I [\[722\]](#)

Тринадесети цар на българите, син на Симеон, миролюбив и много добър владетел, не само спазил приживе мирните договори с гръцките императори Роман и [Константин VII] Багренородни, но и взел за жена внучката на император Роман. Веднага след като поел управлението на държавата, в България настъпил тежък глад. Мирното и спокойно царуване на Петър било смутено от брат му Михаил. Той бил станал монах и вече бил дал монашеските си обети, но обзет от жажда за власт и подбуждан от някои от болярите, излязъл от манастира, захвърлил монашеската одежда,

196

грабнал оръжие и се разбунтувал срещу брата си с поддръжката на голямо множество боляри и народ, обаче бил надвит от него. Петър царувал 39 години.

Борис [\[723\]](#)

Четиринадесети цар на българите, много нещастен в управлението си и некадърен във воденето на война. Руският княз Светослав дошъл с огромна войска.

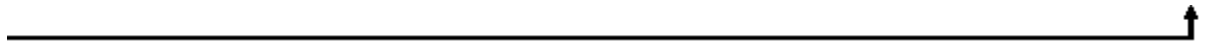
победил Борис и българите и завзел цяла България. Виждайки обаче император Йоан [Цимисхи], че България станала подвластна на русите, лично той повел войската си против Светослав, победил го в много сражения и принудил да се оттегли от България със своите руси, пленил Борис с жена му и децата му и ги отвел в Цариград. Там той наредил да бъде скопен Борисовият син Роман, за да му отнеме всяка надежда за царуване. Сам той държал под своя власт България до смъртта си. Борис пък между постоянни бойни действия царувал 8 години...

Самуил [724]

Петнадесети български цар, по потекло от благородния род на Комитопулите, избран от болярите с тримата си братя, но по-старшите братя били несъгласни помежду си и взаимно се избили, та царството преминало в ръцете на най-малкия брат Самуил. Той, ако и прославен с войнски качества и благочестие, бил така притеснен от император Василий, че едва не загубил цяла България. Най-после, след като император Василий [II] с нечувана жестокост лишил от зрение петнадесет хиляди българи и ги изпратил при Самуил, той не можал да понесе това така голямо нещастие на своите [воини], разяден от мъка се разболял и умрял, след като царувал 34 години. Неговата смърт хвърлила българите в дълбока печал.

Гавриил Бутелиан [Радомир] [725]

Шестнадесети цар на българите, син на Самуил и наследник на нещастieto му, приличен на баща си по благочестие и по воинственост, спечелил славна победа над императорския пълководец Теофилакт. Завистта и жаждата за власт, които никому не проща-

Bogor. alius Bogoris.

Undecimus Bulgarorum Rex, venatione
lectus solia tandem ipse Præda in .f. Peri midit re
viva sicut loca vidua bellum inferre immatur ibi a
qui ad generosum responsum placatur Admque par
conjugitæ ac præ per sedulam ipsius cooperationem
conversus fuit, leculis tamen baptisum suscipere lo
nerie p r p i turam patremi tremen dique Iudi i a p
efformitam m i curam conterritus suscepit, .f. o l i . . f i m
efere neque t i m p i s t e l a r i p o t u e r i t s e d h a c i p s i m
baptisum sibi admistrari m f i a r u s f o n n e d u e r i t m
vocalus fuit, hic populum Bulgaricum i d f u l e m j a t
mulea i m p l e i n s t r u x i t , e p i s c o p a t u s f u n d a v i t , i t m
Apostolicus Bulgarum Rex, mortuus est circa annu
felicitate regnavit 43 annis, p u r a b I p r o a c t a s u r a
usque i t p i . 7 .

SIMEON

Undecimus Bulgarorum Rex, p l i .
licus quidem sed infensissimus, grecorum hostis . r m .
-licus ut m p r e u a l i b u s a b e i s r e n d e n d e r e e t u m f i
demanæ cecidit in r u d u u o m s u b j e c i t B e l l u e s m i p
-ma i p r e u e s h r i s t i a n e s r u d e l i a s t a d i o i t . t a n d e m i p
-vora p r a l i o r i t u s r e j u g a t u s p l e n u s i g n o m i n i m
ibidem p r e m m a u n i m i a m a r i t a d i n e m o r t e m .
s e o q u e m o r t u u s h e t i n e f a d o r u e n o n m m a m f a l l i
Haud moris u l e r d u m e s t H e r e t i c h i u s A r g u s
usque i t p i . 7 .

i laqueo egreditur. Monachum ab iure se at
Armeniam ac populi sibi adhaerentis valeitudinem
rebellat. a quo camen superatus fuit. Regna
Vide pag. 96. & 97.

Borisi.

Decimus quartus Bulgarorum

in suo regimine & fid bellum gerendum ineptus;
Rex Bulgarum ingenti venie cum Seracu Borisi
& totam Bulgariam occupavit; videas vero Joann
gariam ad manus devenisse Bulgarum Ipse contra
exercitum duxit. Eumque multis proelis devicit
ex Bulgaria exire coegit cepitque Borisen cum
se Constantinopolim perduxit, ubi Romanum Bor
id. Regnum. om. habeat, caravie castrari, Ipse ve
ria sub sua potestate usque ad mortem habuit
inter ceteros belli motus regnavit 8 annis
2. 1. 689. 102.

Samuel

Decimus quintus Bulgarorum

rica (Constantinopolitana) Bulgaria triumphus a
tribus fratribus eligatur. sed Senibus senioribus
ac se invicem occiderunt. Regnum tandem Chima
sit. Hic licet bello ac pietate praeclarus esset, a
peratore ad tantas reductus fuit angustias
in miseriam Bulgariam. Tandem dum Imperator
crudelitate quindecim millia Bulgarorum occi
dit ad Samuelom remisisset. Ille tantam suorum
re non valens morore iactescens infirmus

ват, обаче погубили и този даващ големи надежди владетел, като

- 197 бил убит от засада по време на лов от братовчедата си Йоан Владислав (чийто баща той някога бил спасил от смърт), след като царувал в българското царство една година.

Йоан Владислав [\[726\]](#)

Седемнадесети цар на българите, който както с лукавство поел управлението на царството, така и го загубил с падането на цялото царство. Искайки да угоди на своите, той обявил война на император Василий [II] Младши и обсадил град Драч, обаче бил разбит от гърците в сражение край този град, разгромен и убит. Виждайки се, че не може да се защитава, България доброволно се предала във властта на император Василий [II] Младши. Василий пък, след като превзел българското царство, не само отнесъл със себе си всички най-ценни съкровища, събирани от дълги години от българските царе, но и отвел в Цариград Мария, вдовицата на погиналия цар на българите Йоан [Владислав] с нейните шест сина и шест дъщери. Йоан Владислав царувал само три години. Бог не пожелал да търпи този неблагодарен и нечестив човек, но чрез него, като му отнел царството, наказал и България.

Василий [II] Млади [\[727\]](#)

Осемнадесети цар и император на Изтока, който, след като покорил царство България и го превърнал в подвластна на гръцката империя провинция, живял и царувал още девет години.

Константин (VIII) [728]

Деветнадесети цар на българите и същевременно източен император, милостив и благосклонен спрямо българите, позволявайки им да възстановят нанесените им щети чрез икономии. Царувал две години.

Роман Аргир [729]

Двадесети цар на българите и същевременно източен император. По подстрекателство на жена му, императрица Зоя, бил удушен в банята, след като властвувал над гръцката империя и българското царство непълни шест години.

Михаил Пафлагонин [730]

Двадесет и първи цар на българите и император на Източната империя, обзет от сребролюбие, наложил, щото данъка, който

198

българите при предишните императори плащали в жито, вино, масло, вълна и други продукти, да издължават в сухо злато. Обременени с това необичайно задължение, българите тутакси се разбунтували и опитали да отхвърлят гръцкото иго.

153

[Петър] Делян [731]

Двадесет и втори цар на българите, човек хитрец, но произхождащ от низко потекло, който се представял, че произлиза от българския царски род, и излъгал, като привел името Делян. И понеже бил глътан и

ръководител на въстание, той леко убедил разбунтувалия се народ да го провъзгласи за цар. Българите обаче не му се доверявали много и затова му дали за съуправник Тихомир, пълководец на гръцкия император, който с войниците си се отказал от гърците и преминал на страната на българите. Делян обаче скоро с хитростта си го погубил. След смъртта му българите поставили за негов съуправник Алусиан, който бил забягнал от императора и за когото българите добре знаели, че е от кръвта на техните царе. [Алусиан] не можел да понася Делян и под предлог на приятелство го поканил на пир, опил го със силно вино, ослепил го и заграбил всички царски съкровища, които му били под ръка. Той си възвърнал милостта на императора, от когото забягнал, като отново му подчинил царство България, което управлявал до лято Христово 1041-во, когато постъпил в манастир и бил извлечен оттам от разбунтувания народ, бил обсипан с хули, лишен от зрение и така — нещастен и сляп — бил затворен в същия манастир, гдето не след дълго завършил живота си в голяма мизерия.

Михаил Калафат [\[732\]](#)

Двадесет и трети български цар и император на Изтока, поради своята жестокост царувал не повече от четири месеца и бил свален.

Константин Мономах [\[733\]](#)

Двадесет и четвърти български цар и император на Изтока, царувал четиринадесет години и умрял.

Михаил Стратиотикос [\[734\]](#)

Двадесет и пети български цар и император на Изтока, царувал девет години и бил свален.

Исаак Комнин [\[735\]](#)

Двадесет и шести български цар и император на Изтока, царувал само три години и станал монах не толкова поради презрение към света, а за да си запази живота.

Роман Диоген [\[736\]](#)

199

Двадесет и седми български цар и император на Изтока, царувал три години и осем месеца и станал монах.

154

Михаил Дука [\[737\]](#)

Двадесет и осми цар на България и император на Изтока, царувал шест години и шест месеца и станал монах.

Никифор Вотаниат [\[738\]](#)

Двадесет и девети цар на България и император на Изтока, царувал три години и волю-неволю бил принуден да стане монах. У гърците така нетрайно било императорското достойнство и въпреки това то било алчно желано.

Алексий Комнин [\[739\]](#)

Тридесети цар на българите и император на Изтока, царувал тридесет и седем години и умрял от водянка.

Андроник [\[740\]](#)

Тридесет и първи цар на българите и император на Изтока, прекалено жесток и дързък, бил убит от разбунтувалия се народ, след като царувал година и половина.

Исаак Ангел [\[741\]](#)

Тридесет и втори цар на България и император на Изтока. Още през първата година на своето властване той наложил по-големи данъци на подчинените си провинции. Българите, несвикнали на подобни налози, грабнали оръжие и поискали да свалят гръцкия ярем. Като видели това, двама български първенци, едноутробните братя Асен и Петър, които по онова време били оскърбени от императора и изхвърлени от двореца, избягали при българите, заедно се разбунтували и спечелили славна победа над императора.

Асен с брат си Петър [\[742\]](#)

Тридесет и трети цар на българите, провъзгласен от въстаналите българи за цар. Той с всички сили се заел да възстанови царство България след 124-годишно робство под византийските императори. Асен обаче бил прободен с меч от българския велможа Иванко, след като царувал с брат си девет години.

200

Петър II [\[743\]](#)

Тридесет и четвърти цар на българите, брат Асенов, царувал кратко време след брат си, тъй като и той с измама бил убит от някой си българин, подбуден от Иванко, който убил брат му.

Йоан I [\[744\]](#)

Тридесет и пети цар на българите, брат на Йоан Асен и на Петър, наричан Калоян. Извънредно войнствен владетел, напълно възстановил българското царство и понеже през целия си живот бил

155

страшен враг на гърците, той и в духовно отношение се отделил от гърците и подчинил на св. римска църква царство България. Тъй като обаче бил много жесток, затова той умрял от непоносима болка в ребрата, нанесена му свише, след като царувал осем години.

Борил [\[745\]](#)

Тридесет и шести цар на българите, сродник Йоанов, чиято сестра водил за жена. Възкачил се на царския престол, но след две или три години бил свален от своите и убит. Писателите не споменават да е извършил нещо забележително.

Оксан [\[746\]](#)

Тридесет и седми български цар, който след убийството на Борил бил въздигнат на престола, обаче управлявал неспокойно и смутно. Българския цар Йоан бил изпратил сина си Йоан Асен да се учи в Рим, който, като завършил науките си и достигнал законната възраст, научил за смъртта на баща си и се завърнал в България. Виждайки, че бащиният му престол му е отнет от Борил, той въстанал против него и успешно го победил. Въпреки това противните нему боляри и народът избрали не Йоан, а Оксан. И тъй отново започнал война и против него и този

междусобна война траяла седем години, докато той свалил от престола Оксан и си възвърнал царството. Оксан царувал почти седем години.

Йоан Асен II [\[747\]](#)

Тридесет и осми цар на българите, син на Йоан Асен, прочут

201

с мъдрост и книжовна начетеност, знаменит с войнска храброст и украсен с необичайни духовни дарби, любезен с всички и милостив не само спрямо своите, а и спрямо чуждите, обичан от всички. Той разширил много царство България и го довел до много добър ред. Той имал последователно две жени: едната унгарка, от която се родил Коломан, а след нейната смърт се оженил за гъркинята Ирина, родственица на императора, с която живял едва година и оставяйки я непразна, умрял, след като щастливо царувал 39 години.

Коломан I [\[748\]](#)

Тридесет и девети цар на българите, син на Йоан Асен от майка унгарка, произлизаща от унгарския кралски род, управлявал в мир и покой царството с изключение на това, че бил смущаван от постоянните татарски нашествия. До него папа Инокентий IV изпратил братя францискани с важно послание, чрез което се стремял да възвърне него и българския народ в единение със светата майка — църквата. Несъмнено тази мисия щяла да даде своя плод, ако татарските нападения и преждевременната смърт на царя не попречили на благочестивите папски усилия. [Коломан I] царувал не повече от шест години.

Михаил Асен [749]

Четиридесети цар на българите, послесмъртен син на Йоан Асен от майка-гъркиня — Ирина, останала непразна вдовица. Още дете, той наследил брат си Коломан на престола, вместо когото управлявал неговият родственик Йоан Ватаци. Достигнал 14-годишна възраст, той лично поел управлението и тутакси с младежка дързост се осмелил да води война срещу императора. Виждайки обаче, че императорът бил повел срещу него огромна войска, той се уплашил и поискал мир, който бил сключен. След това той бил убит с измама от родственика си Коломан, след като живял след братовата си смърт десет години.

Коломан II [750]

Четиридесет и първи цар на българите, родственик на Йоан и Михаил Асен. Както се добрал до престола чрез престъпление, убивайки кръвния си роднина Михаил, малко след това го загубил ведно със живота си. И наистина Росос Урош, родственик на покойния Михаил, искайки да си отмъсти за смъртта на своя роднина, привлякъл на своя страна мнозина българи и в бой победил

202

и обърнал в бягство Коломан. Този като беглец се скитал из поля и ниви и бил убит от един българин, така че с него по бащина линия изчезнал в България царският род до Йоан Асен, който се намирал като заточеник в Цариград.

Константин Тих [751]

Четиридест и втори цар на българите, по майчина линия по потекло от българска царска кръв, бил провъзгласен за цар от народа и болярите. По време на царуването му татарите нахлули много пъти в

България. Той паднал убит в сражение против разбунтувалия се срещу него Лаханас, след като 18 години управлявал дейно царство България.

Лахан [Ивайло] [752]

Четиридесет и трети цар на българите, след като бил свинар. Това се случило така: когато в България често нахлували татарите Лахан въодушевил пастирите и други прости люде да се бият заедно с него против татарите, които люде се съгласили с него. Изоставил добитъка и решително започнал да преследва татарите и където ги намирал разпръснати на малки чети, често ги надвивал, отнел им много плячка и чрез нея с всеки изминат ден привличал към себе си все повече и повече прости люде. Така от свинар той станал страшен за татарите пълководец и им нанесъл много поражения. Виждайки това, мнозина боляри и от българския народ минали на негова страна, с които той се навдигнал не вече срещу татарите, а против собствения си цар. Цар Константин [Асен], ако и прикован от продължителна болест, се отправил на бой против Лахан, но неуспешно: той паднал убит в сражението, всички негови люде били обърнати в бягство от Лахан, а жена му, царица Мария, доброволно се съгласила да му стане

съпруга и да му даде царския венец, което този гнусен и презрян човек, издигнал се от простолюдието до върха на славата, драговошно приел. Не било съдено обаче на недостойния човек дълго да се радва на това щастие. Едва две години той се наслаждавал на дворцовите удоволствия и всичко се обърнало наопаки: той дотолкова бил притиснат, щото, изоставяйки опозорената от него царица Мария, трябвало да търси прибежище при татарите. Така щастиято винаги мамм оние, които жадуват за

него.

Йоан Асен III [\[753\]](#)

Четиридесет и четвърти цар на българите, потомък от Асеновото коляно на българския царски род, дълги години живял като изгнаник при императора в Цариград поради заговорите на [своите]

203

врагове. Виждайки обаче император Михаил [VIII Палеолог], че царство България е лишено от цар и че нему по право се пада царската власт, дал му за жена дъщеря си Ирина и го изпратил в България със силна войска против Лахан. Той победил и обърнал в бягство Лахан, дотогава винаги щастлив в боевете, и подчинил на властта си цялото царство България. Но и той не задълго останал угоден на българите. Едва изминали четири години и те въстанали против него. За да не загуби обаче и царството, и живота си, той постъпил предпазливо, събрал всички съкровища и с царицата забягнал в Цариград. Цар, който зависи от благоволението на тълпата, всякога нещастен бива.

[Георги] Григорий Терет или Тертер [\[754\]](#)

Четиридесет и пети цар на българите, най-забележителен между българите по богатство, достойнство и власт. Той привлякъл на своя страна огромно множество боляри и народ, разбунтувал се, свалил Йоан Асен [III] от престола, принудил го да избяга в Цариград, овладял царската власт, мъдро и похвално царувал четиридесет и една година и умрял. Папа Николай IV приятелски чрез сръбската кралица Елена го увещал към единение с римската църква, но не постигнал нищо.

Светослав Тертер или Терет [\[755\]](#)

Четиридесет и шести цар на българите, син на

починалия Григорий [Георгий Тертер], не оставил след себе си нищо за споменаване от летописците, нито добро, нито зло, освен само това, че взел за съпруга сестрата на император Андроник [II] Младши и тъй бил в мирни отношения с императора. Той царувал не повече от две години и умрял.

Михаил [Георги II] Тертер или Терет [756]

Четиридесет и седми цар на българите, син Светославов, нещастен в своето управление. Виждайки, че императорите Андроник [III] Стари и Андроник [III] Млади са в раздори помежду си и че в императорския двор имало големи разпри, той, обзет от войнственост, опустошил Тракия. Дядо и внук обаче се помирили вне-

158

запно, Андроник Млади нападнал България и превзел с хитрост Пловдив. Край този град паднал убит в сражение Михаил, след като царувал само една година. Тъй преминава славата на света.

Михаил III Страшимир или Страшимир [Шишман] [757]

Четиридесет и осми цар на българите, син на починалия Михаил, наследил баща си на престола и взел за жена сестрата на император Андроник Млади. Чрез този брак бил сключен вечен

204

военен съюз, който обаче българският цар наскоро нарушил, искайки да му се дадат като зестра някои градове. Раздорът още отначало бил изгладен благодарение увещанията на добри съветници и мирът бил възстановен. След няколко години

избухнала кръвопролитна война между царя на българите Михаил Страшимир и сръбския крал Стефан, в която война Михаил бил ранен и обърнат в бягство със своите българи. Той се върнал в България и умрял, след като царувал седем години.

[Йоан] Александър [\[758\]](#)

Четиридесет и девети цар на българите братовчед на починалия Михаил Страшимир. Владетел с голямо влияние и мъдрост, царувал щастливо 24 години и паднал убит в сражение.

Шишман и Страшимир [\[759\]](#)

Петдесети. Братя и синове на покойния Александър, те искали и двамата да бъдат царе на България. Така поради техните разногласия царството било разделено, могъществото на българите западнало и накрай било унищожено. Шишман, комуто се паднала долната част на България, бил победен в сражение от турския султан Мурад и станал данник на турците. Страшимир пък, който при подялбата получил горните земи около Видин, бил победен и пленен от унгарския крал Лудвиг I, бил отведен като пленник в Унгария и затворен в една крепост. След няколко години обаче, като положил в ръцете на крал Лудвиг клетва за спазване на вечна вярност и да се повинува всякога на унгарското кралство, той получил позволение свободно да се завърне в България.

Лудвиг Унгарски [\[760\]](#) и

петдесет и първи цар на България, който първи подчинил царство България на унгарската корона. Той приел титлата цар на българите и я завещал на своите приемници. На тяхното ревнителство и благочестие трябва да се припише обръщението на

българите чрез осем монаси-францискани от Босненския викариат с помощта на благодатта божия. Умрял в Търнава, в лято Христово 1382-ро, на 12 септември, след като в продължение на около 13 години носил титлата български цар.

159

Мария Унгарска [\[761\]](#)

петдесет и втора царица на България, по-възрастна дъщеря на покойния крал Лудвиг, помазана на 17 септември 1382 г. от кардинал Димитрий за кралица и по кралски обичай направена рицар от ордена на св. крал Стефан.

205

Карл II Унгарски [\[762\]](#)

петдесет и трети цар на българите, не управлявал дълго кралство Унгария, до което се добрал благодарение на фракцията на Палисна, Лачкович и други. В 1385 г. бил ранен от Влас Форгач и на 13 февруари издъхнал в затвора.

*България
попада под
властта
на
турците*

Сигизмунд Унгарски и Бохемски [\[763\]](#)

петдесет и четвърти български цар, придобил кралство Унгария и царство България с кралица Мария и бил коронясан в Алба на Врѣбница, 31 март 1387 г. През неговото царуване в 1392 г. турският султан Баязид покорил България и Влашко. Сигизмунд с войската си дошъл против него, победил го в няколко битки и превзел Никопол на Дунав, но виждайки, че не е в състояние да разгроми толкова големите турски пълчища, събрал помощни войски от германци, французи и чехи и стръпал огромна

армия и така пробляснала надежда за освобождението на България. Обаче поради неразбирателството между тези различни народности всички помощни войски погинали и унгарците били обърнати в бягство заедно със Сигизмунд и тъй България останала на турците, а титлата цар български се затрила за унгарските крале.

Баязид I Илдъръм, султан турски [\[764\]](#)

петдесет и пети владетел на България, нанесъл ѝ големи щети и попречил много на обръщението на българите. Носил прозвището Илдъръм (Мълния небесна), защото опустошил не само България, но и Тракия, Дардания и Македония. Той обсадил Цариград, но бил принуден с големи загуби да отстъпи. Пленен от Тамерлан и затворен в желязна клетка, умрял в 1398 г.

Сюлейман Емир, султан турски [\[765\]](#)

петдесет и шести владетел на България, син на Баязид. Той водил война с брата си Муса, т. е. Мойсей, обаче бил победен, докато гледал да се спаси с бягство и бил убит от жителите на едно село, където се бил укрил.

Муса или Мойсей Куручелеби [\[766\]](#)

петдесет и седми господар на България, влязъл в сражение при Одрин с брата си Мехмед, бил сразен в боя и опитал да се спаси чрез бягство, но бил заловен и по повеля на брата си бил удушен в 1414 г.

Мехмед I, брат на Сюлейман и на Муса [767]

Петдесет и осми господар на България. Той завзел голяма част от Сърбия, Влашко и Славония и пръв от турските султани се прехвърлил през Дунава. Умрял в Бруса в лято Христово 1422-ро, след като царувал осем години.

Мурад II, син на Мехмед I [768]

Петдесет и девети български господар. При неговото царуване пробляснала голяма надежда да се освободи България. Унгарският крал Владислав прочее се опитал да изтръгне България от турците и през първата година спечелил много победи, но по недоимък на продоволствие бил принуден да се върне в Унгария. На следващата година той започнал войната с по-големи приготовления. Мурад, като узнал, че Владислав е излязъл против него с такава военна сила, поискал мир. Владислав, убеден от други, склонил на мир и го потвърдил с клетва върху светите евангелия. Наскоро след това обаче Владислав се разкажл за сключения мир и по подбуждение особено на владниците нарушил сключения мир и с огромна войска навлязъл в България. Той опустошил Никопол, превзел в Тракия Каварна, Макрополис, Калиакра, Галата и Варна, много пъти се сражавал с променлив успех и най-сетне загинал в бой на 10 ноември 1444 г. край Черно море.

Мурад пък завзел Солун и цяла Гърция до Коринт, но при опита да превземе Белград претърпял неуспех. Бидейки пет пъти победен от славния герой Ян Хуниади, той се принудил да иска мир при условия, угодни за победителя. Нанесени му били много поражения и от Георги Кастриоти (Скендербег), който му изтръгнал Епир и Македония. Отблъснат бил и при обсадата на Кройя, и така не понесъл това, че посегнал на живота си и умрял в 1450 г.

Шестдесети господар на България, превзел Цариград и много други градове не толкова с оръжие, колкото само с навяване на страх. Той обсадил Белград, но бил отблъснат от мъжествения Ян Хуниади, загубил четиридесет хиляди от своите и бил принуден да бяга. Преследвайки бягащия [султан], Хуниади бил ранен смъртно

207

и умрял за голяма скръб на християните. Така изчезнала всяка надежда за освобождение на България, особено когато Мохамед, след като превзел Цариград, убил и император Давид Комнин, който обитавал в Трапезунт, унищожил напълно гръцката империя, отнел Пелопонес от венецианците, завладял напълно Босна и Албания, навял страх на цяла Италия и след това превзел град Отранто в Италия.

[\[Previous\]](#) [\[Next\]](#)
[\[Back to Index\]](#)

710. Вероятно трябва да чете: Кеанос.

711. Хан Кубрат.

712. Хан Тервел (701—719).

713. Хан Телец (762—765).

714. Хан Сабин (765—767).

715. Хан Телериг (772—773 до 777).

716. Хан Кардам (777—802).

717. Хан Крум (802—814).

718. Цок (814?).

719. Хан Омуртаг (814—831).
720. Княз Борис I (852—889).
721. Княз, после цар Симеон (893—927).
722. Цар Петър (927—969).
723. Цар Борис II (969—971).
724. Цар Самуил (997—1014).
725. Цар Гаврил-Радомир (1014—1015).
726. Цар Иван Владислав (1015—1018).
727. Имп. Василий II Българоубиец (976—1025).
728. Император Константин VIII (1025—1028).
729. Император Роман III Аргир (1028—1034).
730. Император Михаил IV (1034—1041).
731. Петър Делян, водач на въстанието през 1040—1041 г.
732. Император Михаил V Калафат (1041—1042).
733. Император Константин IX Мономах (1042—1055).
734. Император Михаил VI Стратиотик (1056—1067).
735. Император Исаак I Комнин (1057—1059).
736. Император Роман IV Диоген (1068—1071).
737. Император Михаил VII Дука (1071—1078).
738. Император Никифор III Вотаниат (1078—1081).
739. Император Алексей I Комнин (1081—1118).

740. Император Андроник I Комнин (1183—1185).
741. Император Исаак II Ангел (1185—1195, 1203—1204).
742. Цар Иван Асен I (1185—1195).
743. Цар Петър II (1195—1197).
744. Цар Калоян (1197—1207).
745. Цар Борил (1207—1218).
746. Цар Иван Асен II (1218—1241).
747. Повтаря се сведението на цар Иван Асен II.
748. Цар Коломан (1241—1246).
749. Цар Михаил II Асен (1246—1256).
750. Коломан II (1256?).
751. Цар Константин Асен (1257—1277).
752. Цар Ивайло (1277—1279).
753. Цар Иван Асен III (1279—1280).
754. Цар Георги I Тертер (1280—1292).
755. Цар Теодор Светослав (1300—1322).
756. Цар Георги II Тертер (1322—1323).
757. Цар Михаил III Шишман (1323—1330).
758. Цар Иван Александър (1331—1371).
759. Цар Иван Шишман (1371—1393).
760. Крал Лудвик I Анджуйски (1342—1382).
761. Кралица Мария Анджуйска (1382—1383).

762. Крал Карл II Маджарски (1383—1385).

763. Крал Сигизмунд Маджарски и Бохемски (1387—1437).

764. Султан Баязид I Илдириим (1389—1402).

765. Сюлейман, син на султан Баязид I.

766. Муса, познат под името Муса Кеседжия, син на Баязид I.

767. Султан Мохамед I (1413—1421).

768. Султан Мурад II (1421—1451).

769. Султан Мохамед II Завоевател (1451—1481).

История на България от Блазиус Клайнер, съставена в 1761 г.

Край

Дотук следователно се простира първата част на нашето сбито хронологично-историческо изложение. Ние го продължихме до гибелта на гръцката империя, та благосклонният читател да може с един единствен поглед да обгърне не само падането на

161

царство България, но и на целия Изток. Във всеки случай това, което досега сме изложили тук, не е измислица на нашия мозък, а е преписано от онова, което историците са оставили на идните поколения. Тъй като никъде другаде няма така голямо разногласие между писателите, както сред историците при предаване на имената на градове, реки, планини, собствени имена на царе и князе, затова често се случва един и същ град, река, планина, цар или княз да се явява ту с едно, ту с друго име. Ето защо, ако и в този малък труд благосклонният читател намери да е така, то нека припише това не на грешка, а на различията у несъгласните

помежду си историци. А ако намери, че сме писали нещо не
съвсем точно или нещо, то нека знае, че не сме описали
събитията с изящество на словото, а с прости, разбираеми за
всекиго слова. Всичко за по-голяма божия слава!